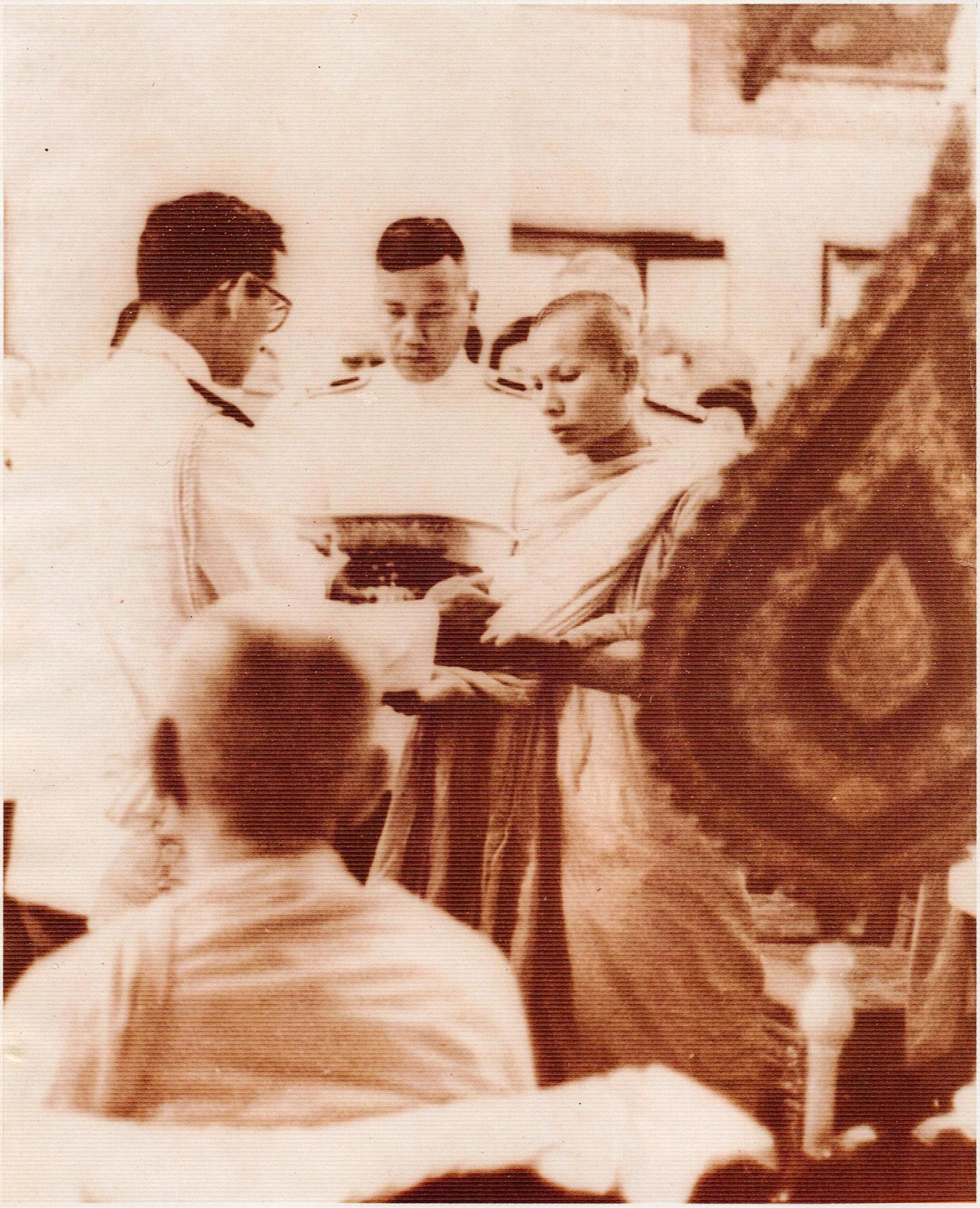

พระครูสมุทรวิบูลวัฒน์

ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวงชั้นเอก

พระครูปลัดสรรเสริญ พีรภาพงษ์

วัดเจริญสุขารามวรวิหาร ต.บางนกแขวก

อ.บางคนที จ.สมุทรสงคราม

เข้ารับพระราชทานตราตั้งสมณศักดิ์ เป็นที่....

พระครูสมุทรวิบูลวัฒน์ (ผจล.ชท.)

ณ พระที่นั่งอัมรินทรวินิจฉัย ในพระบรมมหาราชวัง พระนคร

๕ ธ.ค. ๒๕๐๙

ระเบียบปฏิบัติของพระสงฆ์

ของ

พระเทพวิมลโมลี

เจ้าคณะภาค ๖ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

กรุงเทพมหานคร

ที่ระลึก

ฉลองเลื่อนสมณศักดิ์สัญญาบัตรพัดยศ ชั้นเอก

ทำบุญอายุครบ ๕ รอบ และตั้งทุนบุญนิธิ

พระครูสมุทรวิบูลวัฒน์

(สรรเสริญ ปิยธมฺโม น.ธ.เอก)

ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นเอก

วัดเจริญสุขารามวรวิหาร ตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

วันอังคารที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๒๘ แรม ๕ ค่ำ เดือน ๑

มุทิตาสักการะ

จาก คณะอาจารย์สมชาย หนุนภักดี และภรรยา

คณะนายนิพนธ์ นางแถม นทีวีระกิจ

ที่ พิเศษ / ๒๕๒๘ วัดเจริญสุขารามวรวิหาร สมุทรสงคราม

๘ ตุลาคม ๒๕๒๘

เรื่อง ขออนุญาตพิมพ์หนังสือ "ระเบียบปฏิบัติของพระสงฆ์"

เรียน ท่านเจ้าคุณพระเทพวิมลโมลี

สิ่งที่ส่งมาด้วย หนังสืออาราธนาเจริญพระพุทธมนต์ ๑ ฉบับ

เนื่อง กระผม พระครูสมุทรวิบูลวัฒน์ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเจริญสุขารามวรวิหาร ตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ได้กำหนดงานฉลองเลื่อนสมณศักดิ์ พัดยศชั้นเอก ทำบุญอายุครบ ๕ รอบ และคณะศิษย์ได้จัดทอดผ้าป่าตั้งทุนบุญนิธิ "สมุทรวิบูลวัฒน์" โดยวัตถุประสงค์ เพื่อ

๑. บำรุงและส่งเสริมการพระพุทธศาสนา

๒. ให้ทุนการศึกษา ตามระเบียบการมอบทุน

๓. บูรณะปฏิสังขรณ์ และการกุศลทั่วไป

หนังสือระเบียบปฏิบัติของพระสงฆ์ ท่านเจ้าคุณฯ พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานฉลองเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ กระผมได้รับไปเห็นว่าตั้งแต่ ข้อที่ ๑–๔๑ เป็นข้อวัตรระเบียบปฏิบัติของพระสงฆ์ ตามโบราณาจารย์ได้อบรมสั่งสอนสืบ ๆ กันมา แต่ไม่มีตำราสอนละเอียดละออทุกขั้นตอนอย่างหนังสือของท่านเจ้าคุณฯ การบรรพชาอุปสมบทของพระภิกษุสามเณรในสมัยปัจจุบัน ถือโอกาสลาพัก เวลาหยุดเทอม บวช ๓–๗–๑๕ วัน พระอุปัชฌาย์อาจารย์ไม่มีเวลาที่จะอบรมสั่งสอน หรือให้การศึกษาเล่าเรียนอะไรได้ รอวันเวลาครบกำหนดก็ลาสิกขาเท่านั้น ได้ทำหนังสือให้เธออ่านนับว่ามีประโยชน์แด่พระภิกษุสามเณรมาก เป็นตัวอย่างอันดีงามในด้านความมีระเบียบวินัยแด่ประชาชนอีกด้วย ซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมไทยและประเทศชาติกำลังต้องการมากที่สุด

ฉะนั้น กระผมขออนุญาตพิมพ์หนังสือระเบียบปฏิบัติของพระสงฆ์ ตั้งแต่ข้อที่ ๑–๔๑ จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม เพื่อเป็นที่ระลึกและเป็นวิทยาทานในงานครั้งนี้ หวังว่าท่านเจ้าคุณฯ คงเมตตาอนุญาตให้พิมพ์ตามความประสงค์ต่อไป

เรียนมาด้วยความเคารพ

(พระครูสมุทรวิบูลย์วัฒน์)
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเจริญสุขารามวรวิหาร

คำปรารภ

ในวโรกาสมหามงคลสมัยพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาแห่งสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า องค์เอกอัครศาสนูปถัมภ์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๗ ทรงมีพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ทรงตั้งและเลื่อนสมณศักดิ์พระราชทานแด่พระเถรานุเถระ ผู้มีความสามารถได้บำเพ็ญคุณงามความดี ก่อให้เกิดหิตานุหิตประโยชน์ ความเจริญรุ่งเรืองและสันติสุขแก่วัดวาประชาชน ตลอดทั้งประเทศชาติ ศาสนาอันเป็นส่วนรวม ตามพระราชประเพณีนิยมสืบมา

ในมหามงคลสมัยนี้ พระครูสมุทรวิบูลวัฒน์ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเจริญสุขารามวรวิหาร ซึ่งได้บำเพ็ญคุณงามความดีมามาก สมควรแก่สถานะและความรู้ความสามารถของตน มีอาจาระอันงามเป็นที่เคารพนับถือแก่พุทธบริษัทจำนวนมาก มีโอกาสได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ พระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ชั้นเอก ในราชทินนามเดิม เป็นที่ปลาบปลื้มยินดีของศิษยานุศิษย์ ญาติ มิตร และท่านที่เคารพนับถือ

อนึ่ง ท่านได้เจริญชนมายุครบ ๕ รอบ (๖๐ ปีบริบูรณ์) ในวันอังคารที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๒๘ ทุกปีท่านจัดงานบำเพ็ญกุศลเป็นส่วนเฉพาะตน ผู้ใดทราบก็มาร่วมแสดงมุทิตาจิตกับท่าน ในปีนี้คณะศิษยานุศิษย์ ญาติมิตร ท่านที่เคารพนับถือจึงมีความเห็นร่วมกันจัดงานฉลองสมณศักดิ์และบำเพ็ญกุศลอายุครบ ๖๐ ปี ถวายพระคุณท่านในคราวเดียวกัน และตั้งทุนบุญนิธิ "สมุทรวิบูลวัฒน์" ด้วย เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทิตาธรรมอปจายนะธรรม และได้จัดพิมพ์หนังสือขึ้นเล่มหนึ่ง ชื่อ "ระเบียบปฏิบัติของพระสงฆ์" ของพระเทพวิมลโมลี วัดเบญจมบพิตร กรุงเทพมหานคร ขออนุญาตพิมพ์ตั้งแต่เรื่องที่ ๑–๔๑ ถวายท่านพระครูสมุทรวิบูลวัฒน์ จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม เพื่อถวายจ่ายแจกเป็นธรรมบรรณาการแด่ท่านที่มาร่วมในงานฉลองสมณศักดิ์ และทำบุญอายุครั้งนี้ หวังว่าหนังสือเล่มนี้คงอำนวยประโยชน์แก่ท่านผู้ได้รับไปอ่านตามสมควร

ขออธิษฐานจิตร่วมกันอันเชิญคุณพระศรีรัตนตรัย และบารมีของหลวงพ่อโต วัดเจริญฯ มาประสิทธิ์ประสาทพรชัยให้ท่านพระครูสมุทรวิบูลวัฒน์ เจริญงอกงามไพบูลย์ในพระบวรพุทธศาสนาเจริญด้วยจตุรพิธพรชัย คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ กับทั้งปฏิภาณ สารสมบัติ เป็นร่มเงาของศิษยานุศิษย์ ญาติมิตรทั้งบรรพชิต คฤหัสถ์ ตลอดไป เทอญ.

ขอน้อมถวายสักการะด้วยความเคารพ

พระครูสมุห์วินัย ฐานธมฺโม

และคณะศิษยานุศิษย์

สัมโมทนียกถา
ของ
พระครูสมุทรวิบูลวัฒน์

ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวงชั้นเอก วัดเจริญสุขารามวรวิหาร ตำบลบาง-นกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

๓๑ ธันวาคม ๒๕๒๘

พระเถรานุเถระ พระภิกษุสามเณร ท่านประธานคณะศิษยานุศิษย์ และสาธุชนทั้งหลาย

ข้าพเจ้าขออนุโมทนา และขอขอบใจในกุศลจิตของท่านทั้งหลาย ที่ได้มีน้ำใจมาแสดงความยินดี และร่วมกันสรงน้ำข้าพเจ้าในวันนี้ ท่านทั้งหลายมาประชุมแสดงมุทิตาจิตต่อข้าพเจ้า ณ ที่นี่ เนื่องมาจากเหตุ ๓ ประการ

ประการแรก เพื่อแสดงออกซึ่งความเป็นผู้มีน้ำใจไมตรีต่อข้าพเจ้า เนื่องในวาระที่ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ พัดยศชั้นเอก และจัดให้มีการฉลองขึ้นในวันนี้

ประการที่สอง เพื่อมาร่วมบำเพ็ญกุศล เนื่องในวันทำบุญอายุครบ ๕ รอบ ๖๐ ปีบริบูรณ์

ประการที่สาม ทอดผ้าป่าตั้งทุนบุญนิธิ สมุทรวิบูลวัฒน์ โดยมีวัตถุประสงค์ คือ

๑. บำรุงและส่งเสริมการพระพุทธศาสนา

๒. มอบทุนนักเรียน เรียนดี แต่มีทุนน้อย

๓. บูรณะปฏิสังขรณ์ และการกุศลสาธารณะทั่วไป

เหตุปรารภทั้ง ๓ ประการนี้ แม้ว่าจะเกี่ยวเนื่องกับข้าพเจ้าโดยตรง แต่ก็เป็นไปตามเจตนา-รมณ์และมติของท่านทั้งหลาย ที่มุ่งหวังจะให้มีการแสดงออกโดยจัดให้มีการฉลองขึ้น เมื่อเป็นไปโดยเจตนาดี ข้าพเจ้าก็ยินดี เพราะกรรมที่เกิดจากเจตนาดีก็ย่อมจะเป็นกรรมที่ดี จึงได้แต่ขออนุโมทนาในกุศลจิตที่ทุกท่านได้ร่วมกันกระทำด้วยความเสียสละทุกอย่าง โดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย ให้งานสำเร็จลุล่วงเรียบร้อยไปตามกำหนดการ นับเป็นพระคุณอย่างยิ่ง

วันนี้เป็นวันที่ท่านทั้งหลายได้ปรารภเหตุแห่งข้าพเจ้า ประกอบบุญกุศลหลายประการ จึงอาจถือได้ว่าเป็นวันแห่งความสุขความยินดี ข้าพเจ้าไม่มีสิ่งอื่นใดจะให้เป็นการตอบแทนน้ำใจ นอกจากขอให้ท่านทั้งหลายพึงได้รับส่วนแห่งความสุข ความยินดีนี้โดยทั่วกัน และขอให้ทุกท่านจงได้ประพฤติชอบทั้งกาย วาจา และใจ ตั้งอยู่ในคุณงามความดี มีความสุข และความเจริญในที่ทุกสถานในกาลทุกเมื่อ เพื่อจักได้เป็นกำลังของชาติ พระบวรพุทธศาสนาสืบไป

หวังในความเมตตาจากท่านทั้งหลาย คงอภัยในสิ่งที่ขาดตกบกพร่องของข้าพเจ้า และเจ้าหน้าที่ดูแลให้ความสะดวก บริการไม่ทั่วถึง ขอให้ถือเสมือนงานของท่าน จักได้สบายใจทั้ง ๒ ทางเป็นธรรมดาทั่ว ๆ ไป งานเราเองยิ่งบกพร่องมาก เพราะจะจัดทำเองไม่ได้ มอบหมายหน้าที่การงานแล้ว จะผิดถูกบกพร่องอย่างไร ผู้ไปร่วมงานอโหสิกรรมทั้งนั้น ขอความเห็นใจเถอะ

ที่อาราธนาพระคุณเจ้าทุกรูปก็ดี เรียนเชิญท่านทั้งหลายก็ดี ล้วนแต่เคารพนับถือ ญาติสนิทมิตรสหาย ศิษยานุศิษย์ทั้งนั้น จึงหวังโปรดโปรยเมตตาแด่ข้าพเจ้า และเจ้าหน้าที่ทุกแผนกโดยทั่วกัน

ประวัติ

พระครูสมุทรวิบูลวัฒน์ ฉายา ปิยธมฺโม อายุ ๖๐ พรรษา ๔๐ วิทยฐานะ น.ธ.เอก วัดเจริญสุขารามวรวิหาร ตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นเอก (ผจล.ชอ.)

สถานะเดิม

ชื่อ สรรเสริญ นามสกุล พีรภาพงษ์ เกิดวัน ๕ ฯ ๒ ๒ ค่ำ ปีฉลู วันที่ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๘

บิดา นายพา มารดา นางแตง บ้านเลขที่ ๑๕/๔ ตำบล บ้านสิงห์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

อุปสมบท

วัน ๑ ฯ ๑๕ ๔ ค่ำ ปีระกา วันที่ ๑๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ วัดบ้านสิงห์ ตำบลบ้านสิงห์ อำเภอโพธาราม จังหวัด ราชบุรี

พระอุปัชฌาย์	พระครูย่น	วัดบ้านฆ้อง
พระกรรมวาจาจารย์	พระอธิการสด	วัดบ้านสิงห์
พระอนุสาวนาจารย์	พระครูเอียน	วัดหนองอ้อ

วิทยฐานะ

พ.ศ. ๒๔๘๐ สำเร็จชั้นประถมปีที่ ๔ โรงเรียนวัดบ้านสิงห์ ประชาสงเคราะห์ ตำบลบ้านสิงห์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

พ.ศ. ๒๔๘๘ สอบ น.ธ.ตรี ได้ในสนามหลวง สำนักเรียนวัดบ้านสิงห์ ตำบลบ้านสิงห์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

พ.ศ. ๒๔๙๐ สอบ น.ธ.โท ได้ในสนามหลวง สำนักเรียนวัดเจริญสุขาราม ตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

พ.ศ. ๒๔๙๑ สอบ น.ธ.เอก ได้ในสนามหลวง สำนักเรียนวัดเจริญสุขาราม ตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม

งานปกครอง

พ.ศ. ๒๕๑๓ ผ่านการอบรมจากโรงเรียนพระสังฆาธิการ ส่วนภูมิภาคแผนกศึกษา อบรม เป็นรุ่นที่ ๑ จังหวัด สมุทรสงคราม

พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง วัดเจริญสุขารามวรวิหาร

พ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นพระกรรมวาจาจารย์

งานศึกษา

พ.ศ. ๒๔๙๖ เป็นกรรมการตรวจธรรมสนามหลวง

พ.ศ. ๒๕๐๑ ผ่านการอบรมวิปัสสนาจารย์

พ.ศ. ๒๕๑๐ ผ่านการอบรมหน่วยพัฒนาการทางจิต

พ.ศ. ๒๕๑๓ เป็นครูสอนปริยัติธรรม
เป็นกรรมการตรวจธรรมสนามจังหวัด
เป็นสมาชิกสภาครู จังหวัดสมุทรสงคราม
เป็นกรรมการกลางสอบธรรมสนามหลวง

งานเผยแผ่

พ.ศ. ๒๕๐๓ เป็นกรรมการ "ราชสมุทรเมธีมูลนิธิ" วัดเจริญสุขารามวรวิหาร

พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นผู้อบรมศิษย์วัดให้ไหว้พระสวดมนต์ ปฏิบัติสมถ–วิปัสสนากัมมัฏฐานในภาคพรรษา ตลอดถึงกลางเดือน ๑๒ ตลาดมาทุกปี และเทศนา วันธรรมสวนะแด่ประชาชน อุบาสก อุบาสิกา ที่มาทำบุญ

พ.ศ. ๒๕๒๑ จัดตั้งบุญนิธิ นำต้นทุนฝากธนาคารออมสิน เก็บแต่ดอกผลบำรุงห้องสมุด "นิเทศสมุทรคุณ" จัดหาหนังสือเข้าห้องสมุดประมาณ ๑๐,๐๐๐ เล่มเศษ และสร้างตู้อาลูมิเนียมใส่หนังสือ โต๊ะ เก้าอี้ ไฟฟ้า พัดลม พิมพ์ดีด เครื่องใช้ในห้องสมุด ฯลฯ

พ.ศ. ๒๕๒๘ จัดตั้งบุญนิธิ "สมุทรวิบูลวัฒน์"
โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อ
๑. บำรุงและส่งเสริมการศึกษาพระศาสนา
๒. ให้ทุนการศึกษา ตามระเบียบการมอบทุน
๓. บูรณะปฏิสังขรณ์ และการกุศล ทั่วไป
นำต้นทุนฝากธนาคารออมสิน เก็บแต่ดอกผลมาจัดตามวัตถุประสงค์สืบต่อไป

งานสาธารณูปการ

พ.ศ. ๒๔๕๐ ช่วยเจ้าอาวาสสร้างพระอุโบสถ

พ.ศ. ๒๕๑๐ ช่วยจัดซื้อที่ดินถวายวัดบ้านสิงห์ เพื่อสร้างโรงเรียนประชาบาลปัจจุบัน

พ.ศ. ๒๕๑๑ สร้างรั้วหน้าวัดบ้านสิงห์ จำนวน ๑๒ ช่อง

พ.ศ. ๒๕๑๓ ช่วยขอวัดบ้านสิงห์ เป็นวัด พัฒนา

พ.ศ. ๒๕๑๔ ๑. ขอวัดเจริญสุขารามวรวิหาร จังหวัดสมทุรสงคราม
๒. ขอวัดสินวิเศษศรัทธาราม จังหวัดสมุทรสงคราม
๓. ขอวัดเจ็ดเสมียน จังหวัดราชบุรี
๔. ขอวัดแก้ว อ.บางแพ จังหวัดราชบุรี
๕. ขอวัดอ่างทอง อ.กระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร
เป็นวัดพัฒนาตามโครงการของรัฐบาล (ปัจจุบันทางราชการให้เปลี่ยนเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง เหมือนกันหมด)

พ.ศ. ๒๕๑๔ ๑. รับมอบหมายจาก ท่านเจ้าคุณพระเทพสังวรวิมล ให้จัดหากระเบื้องเคลือบกาบกล้วย เชิงชายคา เป็นเทพนม มุงพระวิหารจตุรมุข วัดเจริญฯ
๒. ได้รับเงินวัดพัฒนา สร้างรั้วเหล็กหน้าวัดตลอดแนวคลอง

พ.ศ. ๒๕๒๕ ๑. ได้บูรณะปฏิสังขรณ์กุฏี ลักษณะทรงไทย ทำด้วยไม้ชั้นเดียว ๔ ห้อง เสริมระเบียงด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก พร้อมทั้งห้องน้ำ–สุขา สร้างประตูเหล็ก ๕ ช่อง และสร้างรั้วก่ออิฐบล๊อกถือปูน ทำถนน เทฟุตบาทรอบ ๆ กุฏิ

๒. จัดหาทุนซื้อกระเบื้องเคลือบใหม่ เปลี่ยนกระเบื้องเก่า เปลี่ยนช่อฟ้าใบระกา ปิดกระจกใหม่ และปิดทองร่องชาด จั่ว หน้าบรรณ พระอุโบสถวัดเจริญฯ โดยได้รับความอุปถัมภ์จาก คุณเศรณี คุณลัดดาวัลย์ จินวาลา คุณสุรินทร์ ทั่งเพชร คุณถวิล คุณเสงี่ยม ทรัพย์ประมูล คุณถาวร อรรถสิทธิ์ คุณสมคิด ทองสิมา และประชาชนทั่วไปร่วมบริจาค

งานบำเพ็ญสาธารณประโยชน์

เป็นกรรมการดำเนินการตามพินัยกรรม ที่พระครูนิเทศสมุทรคุณทำไว้ก่อนมรณภาพ มอบเงินส่วนตัวให้จัดการตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑. สร้างห้องสมุด "นิเทศสมุทรคุณ" ที่วัดเจริญสุขารามวรวิหาร ทรงไทย ๒ ชั้น ทำด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก ชั้นบนเป็น "ตำหนักสมเด็จพระสังฆราช" ชั้นล่างเป็นห้องสมุด เป็นเงิน ๔๐๐,๐๐๐ บาท (สี่แสนบาท)

๒. สมทบทุนสร้างศาลาการเปรียญ วัดกำแพงใต้ ตำบล บ้านสิงห์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี เป็นเงิน ๒๐,๐๐๐ บาท (สองหมื่นบาท)

๓. สมทบทุนสร้างโรงพยาบาล "สมเด็จพระยุพราช" เป็นเงิน ๑๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งหมื่นบาท)

๔. สมทบทุนสร้างซุ้มประตูพระวิหารจตุรมุข วัดเจริญสุขารามวรวิหารเป็นเงิน ๑๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งหมื่นบาท)

๕. สมทบทุนสร้างกุฏี วัดบางลาน ตำบลดอนทราย อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี เป็นเงิน ๑๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งหมื่นบาท)

๖. สมทบทุนมูลนิธิ "ราชสมุทรเมธีมูลนิธิ" วัดเจริญสุขารามวรวิหารเป็นเงิน ๑๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งหมื่นบาท)

๗. จัดตั้งทุนบุญนิธิ "นิเทศสมุทรคุณ" ที่บ้านน้ำหัก ตำบลบ้านสิงห์ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี เป็นเงิน ๘๕,๐๐๐ บาท (แปดหมื่นห้าพันบาท)

๘. ตั้งทุนบุญนิธิ "นิเทศสมุทรคุณ" ให้กับโรงเรียนบางคณฑี "เมธีชุณหะวัณ–วิทยาลัย" เป็นเงิน ๑๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งหมื่นบาท)

๙. ตั้งทุนบุญนิธิ "นิเทศสมุทรคุณ" ให้กับโรงเรียนวัดเจริญสุขาราม "วัฒนา–นุวรรตน์" เป็นเงิน ๑๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งหมื่นบาท)

๑๐. ตั้งทุนบุญนิธิ "นิเทศสมุทรคุณ" ให้โรงพยาบาลบางคนที "วงษ์ยิ้มแกล้ว–กลางศึก" เป็นเงิน ๑๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งหมื่นบาท)

๑๑. ตั้งทุนบุญนิธิ "นิเทศสมุทรคุณ" ให้โรงเรียนวัดบ้านฆ้อง ตำบล บ้านฆ้อง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี เป็นเงิน ๒,๐๐๐ บาท (สองพันบาท)

๑๒. ตั้งทุนบุญนิธิ "นิเทศสมุทรคุณ" ให้โรงเรียนวัดบ้านเลือก ตำบล บ้านเลือก อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี เป็นเงิน ๒,๐๐๐ บาท (สองพันบาท)

๑๓. ตั้งทุนบุญนิธิ "นิเทศสมุทรคุณ" ให้โรงเรียนวัดโบสถ์ ตำบลบ้านเลือก อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี เป็นเงิน ๒,๐๐๐ บาท (สองพันบาท)

งานพิเศษ

๑. ได้รับหนังสือจากอธิบดีกรมการศาสนา อาราธนาให้ไปประชุมงานคณะสงฆ์วัดพัฒนา ณ วัดประดู่พัฒนาราม อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๒. อาราธนาไปร่วมประชุมงานคณะสงฆ์วัดพัฒนา ณ วัดทุ่งศรีเมือง อำเภอเมืองฯ จังหวัดอุบลราชธานี

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๙๔ เป็นพระใบฎีกาฐานานุกรม ของเจ้าคณะอำเภอบางคนที

พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นพระปลัดฐานานุกรม ของพระเมธีสมุทรเขตต์ อดีตเจ้าคณะอำเภอบางคนที

พ.ศ. ๒๕๐๒ เป็นพระครูปลัดฐานานุกรม ของพระราชสมุทรเมธี อดีตเจ้าคณะอำเภอบางคนที

พ.ศ. ๒๕๐๗ เป็นพระครูปลัดฐานานุกรม ของพระเทพสังวรวิมล อดีตเจ้าคณะอำเภอบางคนที

พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นพระครูสัญญาบัตรที่ "พระครูสมุทรวิบูลวัฒน์" ผู้ช่วยเจ้าอาวาส พระอาราม-หลวงชั้นโท (ผจล.ชท.)

พ.ศ. ๒๕๒๗ เลื่อนสมณศักดิ์เป็น ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวงชั้นเอก (ผจล.ชอ.) ในราชทินนามเดิม

ส. "สัมภาษณ์" ส.

ขอกราบเรียน ท่านพระครูสมุทรวิบูลวัฒน์ ที่เคารพ

กระผมกราบขออภัยที่ล่วงเกินมาสัมภาษณ์ท่าน เพื่อหายสงสัยข้องใจ ที่มีคนพูดกันทำให้สับสนมิทราบจะเชื่อทางไหน หวังว่าท่านคงอภัยและให้ข้อเท็จจริงในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ขอขอบใจ ในความปรารถนาดี นิมนต์ถามได้เลยมิต้องเกรงใจ ท่านมาถามด้วยตนเองเช่นนี้นับว่าเป็นการเคารพนับถือรักใคร่กันจริง ๆ ตรงกันข้ามบางท่านบางคนได้ยินเขาพูดก็เชื่อแล้วมิได้ฟังเหตุและผลว่าเรื่องที่เขาพูดนั้นมาจากสาเหตุอะไร

ถาม ทราบข่าวว่า ท่านพระครูจะทำงานฉลองสัญญาบัตรเลื่อนยศชั้นเอก ทำบุญอายุครบ ๕ รอบ และตั้งทุนบุญนิธิ "สมุทรวิบูลวัฒน์" วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๒๘ เป็นความจริงหรือเปล่าครับ

ตอบ ครับ จริงตามที่ท่านทราบ

ถาม ท่านมีเหตุผลอย่างไรจึงทำ เพราะเศรษฐกิจทั่วไปบ่นว่ากำลังย่ำแย่

ตอบ เหตุที่ทำคือ เนื่องในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษาวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๒๗ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นชั้นเอก วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๒๘ อายุครบ ๕ รอบ ๖๐ ปี ด้วยเหตุ ๒ ประการ จึงจัดทำพร้อมกัน ผลที่ได้รับคือ ๑. ได้บุญ ๒. ได้คุณ ๓. ได้ทุน

๑. คำว่าได้บุญ ก็คือได้คุณภาพอันดีมาเติมให้จิต "บุญ" หมายถึงคุณภาพอันดีของจิต

๒. คำว่าได้คุณ คือเป็นการแสดงกตัญญูกตเวทีต่อคุณบิดามารดา ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์หรือผู้มีพระคุณ ตลอดท่านที่เคารพนับถือและศิษยานุศิษย์ บุพพการีบุคคลผู้ทำอุปการะก่อน บุคคลผู้รู้อุปการะที่ท่านทำแล้วและตอบแทน

๓. คำว่าได้ทุน คือจัดตั้งทุนบุญนิธิ "สมุทรวิบูลวัฒน์" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

๑. บำรุงและส่งเสริมการพระพุทธศาสนา

๒. มอบทุนนักเรียน เรียนดี แต่ทุนน้อย

๓. บูรณะปฏิสังขรณ์ และการกุศลสาธารณะทั่วไป

ถาม บุญนิธิ มูลนิธิ ที่วัดนี้มีอยู่แล้วมิใช่หรือ ท่านจัดตั้งขึ้นอีก มิเป็นการซ้ำซ้อนกันหรือ

ตอบ ใช่ ภายในวัดเจริญฯ มี ๑. ราชสมุทรเมธีมูลนิธิ

๒. บุญนิธินิเทศสมุทรคุณ

ราชสมุทรเมธีมูลนิธิ พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณ พระเทพสังวรวิมล (สมัยเป็นชั้นราช) ตั้งขึ้นปี พ.ศ. ๒๕๐๓ ปัจจุบันมีเงินฝากในธนาคารหลายสาขา เป็นเงิน ๘๕๘,๑๘๔.๕๖ บาท (แปดแสนห้าหมื่นแปดพันหนึ่งร้อยเก้าสิบสี่บาทห้าสิบหกสตางค์) มีที่ดินของมูลนิธิ ๗๗ ไร่ ๓ งาน ๖๕ ตารางวา (งบดุลปี ๒๕๒๗)

บุญนิธิ นิเทศสมุทรคุณ ตั้งขึ้นปี ๒๕๒๑ กระผมเป็นผู้จัดตั้งขึ้น เพื่อเก็บดอกผลบำรุงห้องสมุด ปัจจุบันมีเงินฝากในธนาคารออมสิน สาขาดำเนินสะดวก เป็นเงิน ๘๑,๐๐๕.๐๐ บาท (แปดหมื่นหนึ่งพันห้าบาท)

บุญนิธิ สมุทรวิบูลวัฒน์จะตั้งขึ้นในวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๒๘ นี้ เพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวแล้ว ชื่อจึงมิซ้ำซ้อนกัน

ถาม มีอยู่แล้ว ๒ มูลนิธิ ไม่ควรตั้งขึ้นมาอีก

ตอบ ครับ คนส่วนมากก็เข้าใจเช่นนั้น ท่านรู้จักวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานครดีมิใช่หรือ

รู้ครับ กระผมยังตั้งทุนมูลนิธิมหาจุฬาฯ ๒,๐๐๐ บาท (สองพันบาท)

รู้ว่ามี มูลนิธิ บุญนิธิ นิธิ ภายในวัดเท่าไร ภายในวัดมหาธาตุฯ กรุงเทพฯ มีตั้ง ๑๐ กว่ามูลนิธิ เฉพาะคณะ ๕ คณะเดียว ท่านเจ้าคุณพระเทพสิทธิมุนี ป.ธ. ๙ เจ้าคณะภาค ๙ พระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนา ท่านเป็นเจ้าคณะ ๕ มี ๓ มูลนิธิ คือ

๑. มูลนิธิวิปัสสนา

๒. มูลนิธิศรีสรรเพชร และ

๓. บุญนิธิคณะ ๕

มีมูลนิธิ บุญนิธิ นิธิ มาก ๆ เกิดเสียหายอะไร มีแต่นำชื่อเสียง นำเงินเข้าวัดได้บุญฝ่ายเดียว โบราณว่า ขนทรายเข้าวัด ได้บุญหรือได้บาป หากทุกวัด ทุกคณะ ทุกกุฏิ มีบุญนิธิแล้วมีแต่ความเจริญ มิต้องไปขอเรี่ยไรแจกซองกันอย่างทุกวันนี้ ใครมีจิตคิดเป็นอกุศลเป็นบาปไม่ดีทั้งนั้น

ปัจจุบันตามวัดหรือสถานที่ต่าง ๆ พยายามจัดตั้งมูลนิธิด้วยกันทั้งนั้น วัดคูหาสวรรค์ท่านก็จัดตั้งมูลนิธิมีเงินตั้งหลายแสนแล้วมิใช่หรือ

พระราชสมุทรเมธี เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม เจ้าอาวาสวัดเพชรสมุทรวรวิหาร วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๒๘ ประชุมประจำปี พระสังฆาธิการ ท่านแจ้งให้ทราบว่า ปี ๒๕๒๗ เงินมูลนิธิหลวงพ่อบ้านแหลม จ่ายค่าอาหารถวายภิกษุสามเณร ๘ แสนบาทเศษ ท่านคิดดูซิว่ามีบุญนิธิกับไม่มีใครจะดีกว่ากัน

บุญนิธิ สมุทรวิบูลวัฒน์ ข้อที่ ๒ ว่า มอบทุนนักเรียนนั้นหมายถึงเด็กทั่วไปด้วย ลูกหลานหรือญาติพี่น้องของท่านอาจจะได้รับก็ได้ ตัวอย่างมีแล้ว เช่น

ห้องสมุดนิเทศสมุทรคุณ คนที่ไม่ปรารถนาดีหรือเห็นการไกลก็พูดว่า ยังมีชีวิตอยู่ไม่สร้าง ไม่ทำสร้างห้องสมุดไม่เกิดประโยชน์อะไร เกะกะอีกด้วย แต่แล้วลูกหลาน พวกที่พูดก็ได้อาศัยหนังสือห้องสมุด เพราะห้องสมุดเรามีหนังสือดี ๆ บริการให้ฟรีแก่ผู้ใช้บริการทุกระดับ แม้ครูบางคนก็ยังพูดว่าผมสอบได้เพราะอาศัยหนังสือห้องสมุดนี้

พระครูสมุห์วินัย ฐานธมฺโม บรรณารักษ์ ต้องหาเงินมาสมทบจ่ายปีละหลายพันบาท เพราะเงินดอกผลไม่พอจ่าย

หากไม่จัดตั้งบุญนิธิห้องสมุดขึ้น ก็คงมีแต่ตัวอาคารเท่านั้น เพราะงบสร้างไว้ ๓ แสนบาท สร้างเสร็จ ๔ แสน เมื่อสร้างตัวอาคารแล้ว ตู้สักตู้ หนังสือสักเล่มก็ไม่มี จึงคิดจัดตั้งบุญนิธิขึ้น และทอดผ้าป่าหนังสือได้ประมาณ ๑ หมื่นเล่มเศษ ตู้อลูมิเนียม ๘ ตู้ และของใช้ในห้องสมุด เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ตู้เหล็กใส่เอกสาร พิมพ์ดีด พัดลม ไฟฟ้า ประปา เครื่องซ่อมหนังสือ ฯลฯ แม้อย่างนั้น

บางคนก็ยังไม่รู้คุณของห้องสมุด บรรณารักษ์ต้องจัดต้องทำนั่งเฝ้าประจำ โดยมิได้มีเงินเดือนอะไรตอบแทนเลย เสียสละเช่นนั้นก็ยังมีเสียงอันไม่เป็นมงคลมากระทบอยู่เสมอ (อ.พยอมว่าคนทุกวันนี้มิทราบจะเอาอย่างไร เหลือเกิน)

ถาม เอ ผมทราบว่าเงินพระครูนิเทศ ท่านทำพินัยกรรมไว้ตั้ง ๕๗๓,๐๐๐ บาท (ห้าแสนเจ็ดหมื่นสามพันบาท) ให้จัดการให้ท่านเมื่อมรณภาพแล้ว เรื่องจัดงานศพก็ดี จะทำอะไรก็มีเงินอยู่แล้ว จักเดือดร้อนอะไร ใครก็จัดได้ทำได้

ตอบ ครับ เงินตามพินัยกรรมมีจริงตามนั้น แต่จะนำมาใช้ในเรื่องศพของท่านแม้แต่แดงเดียวก็ไม่ได้ คนทั่วไปก็เข้าใจว่าท่านมีเงิน บางคนยังพูดว่า มิต้องช่วยท่านดอกเงินท่านมีแล้ว คนอะไรไม่ทำแล้วยังห้ามไม่ให้ผู้อื่นเขาทำบุญ คอยกีดคอยกันคนอื่นอีก ห้ามสวรรค์ ห้ามนิพพาน เปิดทางนรกรอเขาอยู่แล้ว

วันที่ท่านมรณภาพเงินค่าหีบใส่ศพก็ยังไม่มี ผมต้องเอาของมาก่อน คือหีบทอง โต๊ะหมู่ทองและของใช้ต่าง ๆ ตลอดค่าอาหารทุกรายการ ต้องยืมเงินมารองจ่ายก่อนทั้งนั้น ครบ 7 วัน จึงเปิดพินัยกรรมดู เงินตามจำนวนเบิกมาใช้มิได้เลย นำพินัยกรรมไปธนาคาร ๆ แจ้งว่าต้องตั้งทนายฟ้องศาล ให้ศาลสั่งจึงจะเบิกเงินได้ เสียค่าทนาย ๓,๐๐๐ บาท ค่ารถไปธนาคารใหญ่ กทม. ๓ ครั้ง ๑,๕๐๐ บาท ค่ารถ–เรือ ไปศาลจังหวัดสมุทรสงคราม ๓ ครั้ง ๑,๐๐๐ บาทคิดย่อ ๆ ให้ท่านทราบ มิได้คิดถึงทำ ๗–๕๐–๑๐๐ วัน สวดพระอภิธรรม ๑๐๐ คืน ตลอดจัดงานพระราชทานเพลิงศพ เฉพาะพิมพ์หนังสือแจกในงาน ๖ หมื่นบาท แล้วเอาเงินที่ไหนมาจ่ายครับ ฟังข้างเดียว

ถาม จัดงานไม่ต้องประชุมไม่มีกรรมการ ไม่เป็นการเผด็จการหรือครับ เป็นประชาธิปไตยอย่างไร

ตอบ คนมาช่วยด้วยศรัทธามิต้องมีกรรมกวนกรรมกินอะไร มีแต่กรรมเกินทั้งนั้น มิทราบว่าใครแต่งตั้งให้ ชอบก้าวก่ายหน้าที่การงานคนอื่นเสมอ ใหญ่โตมากจริง ๆ พ.อ.ปิ่น มุทุกันต์ เขียนไว้ว่าคนเข้าวัดมี ๓ ประเภท คือ

๑. เข้าไปเป็นศิษย์พระ

๒. เข้าไปเป็นเพื่อนพระ

๓. เข้าไปเป็นพ่อพระ

ขอเพิ่มข้อที่ ๔ เข้าไปขอยืมเงินพระ

ปัจจุบันข้อ ๓ มีมาก ไม่ว่าในกรุงหรือหัวเมือง หากไม่อนุโลมตามเป็นต้องถูกด่าทั้งนั้น

พระครูอุดมธรรมวาที เคยพูดว่า เป็นสมภารต้องถูกด่า ถ้าไม่ถูกด่าก็ไม่ใช่สมภาร พระครูสมุทรกวีพูดวันรับตราตั้งเจ้าอาวาสว่า ใครอยากเป็นสมภารตกนรก ใครอยากเป็นทายกเป็นเปรต ท่านก็เคยรับตำแหน่งสมภารมาแล้วมิใช่หรือ ทำไมไม่รับภาระให้ตลอด กลัวตกนรกหรือ ลากลับมาทำไม หรือถูกอย่างว่า พ.อ.ปิ่น เคยพูดว่า กระผมไปตรวจเยี่ยมวัดตามชนบทที่ห่างไกลความเจริญสมัย ๓๐ ปีมาแล้ว มีสมภารเฝ้าวัดอยู่รูปเดียว เรียนให้ท่านทราบว่าพระคุณเจ้าจะต้องการอะไรกระผมเป็นอธิบดีกรมการศาสนาจะจัดมาถวาย ท่านตอบว่า อาตมาไม่ต้องการอะไรทั้งนั้น ขอให้

ท่านหาพระมาเฝ้าวัดเป็นสมภารแทนทีเถอะ นี่แหละชีวิตสมภารอะไรจะมาหนักเท่า พ่อแม่ สมภาร เจ้าวัด เจ้าฟ้ามหากษัตริย์ ต้องรับภาระทุกอย่าง

ถาม ท่านพระครูมาอยู่วัดนี้ตั้งแต่เมื่อไหร่ มีจุดประสงค์อะไรจึงมาอยู่ที่นี่

ตอบ มาอยู่ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๐ เพื่อศึกษาเล่าเรียน คิดว่า แก่พระต้องขึ้นหน้าเรื่อย แก่วัว แก่ควายต้องอยู่ข้างหลัง หากเราไม่ไปศึกษาเล่าเรียนแล้ว ก็ไม่มีความรู้อะไร เป็นขรัวตา เท่านั้น

ถาม ท่านบวชตั้ง ๔๐ พรรษา อายุ ๖๐ ปี ท่านศรัทธาเลื่อมใสอะไร มีสาเหตุอะไร จึงอยู่ได้ทน หรือทนอยู่

ตอบ พออายุครบก็บวชตามประเพณี มิได้บวชหนีทหาร หนีสงสาร บวชผลาญข้าวสุก บวชสนุกตามเพื่อนอะไร เมื่อสอบนักธรรมชั้นตรีได้ในสนามหลวง ถึงเวลาคัดเลือกทหาร คุณโยมให้นำใบรับรองไปยื่นกับสัสดี เพื่อขอผ่อนผันยกเว้นปี ๒๔๘๘ สงครามโลกครั้งที่ ๒ ยังไม่เลิก ต้องคัดเลือก ๒ ปี คือ ปีแรกไม่ถูก ปีต่อไปต้องคัดเลือกอีก คำว่าสงคราม บิดามารดาเป็นห่วงลูกหลานมิอยากให้เป็น คุณโยมพูดว่า มีคุณเป็นผู้ชายคนเดียวและสุดท้องด้วย พี่ ๆ ๕ คน เป็นหญิงหมด ขอให้อยู่เป็นพระไปก่อน โยมจักได้สบายใจ มิต้องเป็นห่วง นอนตาหลับ (พ่อแม่หลายคนพูดว่า ไม่เคยสบายใจสุขใจกลางคืนนอนตาหลับสบาย เหมือนลูกมาบวชเลย นอกนั้นเป็นห่วงทั้งกลางวันเป็นห่วงทั้งกลางคืน ทุกข์ใจจริง ๆ)

เมื่อเป็นความประสงค์ของคุณโยมก็อยู่เรื่อยมา จะว่าอยู่ทนหรือทนอยู่ก็ได้ทั้งสองอย่าง คือบางครั้งเป็นอยู่สบายก็ลืมไป บางครั้งถูกมรสุมก็ทนอยู่เช่นกัน เพราะลืมคำโบราณท่านว่า "คบคนให้ดูหน้า ซื้อผ้าให้ดูเนื้อ ซื้อเสื่อให้ดูลาย ซื้อควายให้ดูหาง ซื้อนางให้ดูแม่ ถ้าดูให้แท้ต้องดูถึง ปู่ ย่า ตา ยาย ซื้อเรือให้ดูท้าย ดูชายดูที่พ่อ ถ้าจะดูกันให้พอ ดูถึงหน่อแนว" (หลวงตาว่า) โง่อยู่ในวัด ดีกว่าไปฉลาดในซ่อง"

ถาม ทำไมจึงมาอยู่วัดเจริญฯ

ตอบ เพื่อสนองพระคุณของคุณโยมทั้งสอง พอพรรษาที่ ๒ จะไปเรียนต่อที่กรุงเทพฯ คุณโยมก็เป็นห่วงอีก สงครามพึ่งสงบใหม่ ๆ ยังไม่ปกติดี พี่สุวรรณ แก้วจุฑา ขอให้ไปอยู่วัดแก้ว พรรษาที่ ๓ พี่สมวัง เกสร จะให้ไปอยู่วัดเจ็ดเสมียน จึงแจ้งแก่คุณโยมและสีกาพี่ว่า อยู่แถวนี้มิได้เรียนบาลี บุญหรือกรรมอะไรมิทราบ คุณโยมแม่พลอย ด้วงปิ่น บ้านอยู่คลองตาหลวง หลังวัดปรกเจริญ เป็นเพื่อนเกลอรักใคร่เคารพนับถือกันมาก กับคุณโยมหญิงแนะนำให้มาอยู่ที่นี่ ถือเสมือนเป็นลูกโยมเช่นกัน ได้รับอุปการะมาตลอดถึงลูกหลานปัจจุบัน นับว่ามีพระคุณมาก สวดมนต์ภาวนาอุทิศส่วนกุศล ส่งไปให้เสมอ

ถาม ท่านอาศัยวัดเจริญมานานแล้ว ทางวัดอาศัยอะไรท่านได้บ้าง อย่างโบราณว่า อยู่บ้านท่าน อย่านั่งดูดาย ปั้นวัวปั้นควายให้ลูกท่านเล่น

ตอบ เล่าที่เห็น ๆ ก็แล้วกันนะครับ ผมมาอยู่ ๓๗ ปี ครั้งแรกก็ตั้งใจมาศึกษาเล่าเรียน พ.ศ. ๒๔๙๐ พอเข้ามาอยู่ยังมิได้เล่าเรียนอะไรก็เริ่มสร้างอุโบสถหลังใหม่ รื้อวิหาร เจดีย์ กำแพง ขุดดิน ขนหิน ขนทราย ถากเสาเข็ม เรียนโยธาพัฒนา มีนักเรียน ๑๐ กว่ารูป ขอลาสิกขาหมด

เหลือผมรูปเดียว เพราะมิได้แบ่งฝ่ายวิชาการ ฝ่ายธุรการ โครงการวางไว้ดี ปฏิบัติการและบริการไม่มีก็ล้มตัวเอง

ภายในพระอุโบสถ โต๊ะหมู่บูชา นาฬิกา ๒ เรือน ตู้เทียน มโหระทึก เชิงเทียนใหญ่ อาสนะ–สงฆ์ บานประตูหน้าต่าง เหล็กดัดช่องหน้าต่าง พัดลม ไฟดวงดาวเพดาน ภาพพาหุง แนะนำให้ช่วยสร้าง โรงเรียนเมธีชุณหะวัณวิทยาลัย พระเณรขุดโค่นต้นมะพร้าว ขุดหลุมตอกเสาเข็ม วันหนึ่งตอกเสาเข็มตรงส้วมเก่าฉันข้าวกันไม่ลง ท่านมาเรียนสบาย โต๊ะเก้าอี้นักเรียนท่านเจ้าคุณมอบให้จัดการไปสั่งทำที่กรุงเทพฯ เงินเหลือจึงซื้อนาฬิกาปารีส เก้าอี้หวาย สร้างโกบาสเกตบอล เป็นสมบัติของโรงเรียนปัจจุบัน รื้อกุฎีเก่า สร้างกุฎีใหม่เป็นหลัง ๆ ไม่รวมกัน สร้างศาลาหอกลาง

พ.ศ. ๒๔๙๙ ขอวัดราษฎร์ ยกฐานะเป็นวัดหลวง ทางการท้วงมาว่า ทางวัดยังไม่มีวิหารจะไม่ให้เป็นวัดหลวง ท่านเจ้าคุณรับรองว่า ขอให้ได้ก่อนทัน ๒๕ ศตวรรษ จะสร้างให้ภายหลัง จึงได้เป็นวัดหลวงชั้นตรี ปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ชนิด "วรวิหาร" สร้างพระวิหารจตุรมุขตรงสนามบาสเกตบอลเก่าบังหน้าโรงเรียนเมธีฯ ข้าราชการบางท่านที่มารับราชการมิทราบสาเหตุ พูดตำหนิติติงว่า ทางวัดสร้างสิ่งถาวรวัตถุใหญ่โต หรือสร้างมากเต็มวัดไปหมด ได้ประโยชน์น้อย สร้างบังหน้าโรงเรียนและสร้างโรงเรียนติดกับพระอุโบสถ ติดกุฎี ตามธรรมดาสนามต้องเอาไว้หน้าโรงเรียน ดันเอาสนามไว้หลังโรงเรียน

พูดไปโดยมิทราบเรื่องเดิมเป็นมาอย่างไร ติเรือทั้งโกลน เรื่องเดิมมีอยู่ว่า สมัยนั้นวัดเจริญฯ มีโรงเรียนฝึกหัดครู ว. ต่อมาเป็นครู ป. ทางโรงเรียนจะขยายอาคารเพิ่มอีกและล้อมรั้ว โรงเรียนก็ทำไม่ได้ เนื่องจากมีโรงเรียนประชาบาล "วัฒนานุวรรตน์" อยู่ติดกัน ท่านเจ้าคุณขอซื้อที่ใกล้เคียงเจ้าของไม่ยอมขาย เอาที่สร้างโรงพยาบาล "ยิ้มแกล้วกลางศึก" ปัจจุบันเปลี่ยนเจ้าของก็ไม่ยอม เมื่อทั้ง ๒ รายการไม่ได้ ท่านเจ้าคุณเลยมอบโรงเรียนวัดเจริญสุขาราม "วัฒนานุวรรตน์" ทั้งหมดยกให้โรงเรียนฝึกหัดครู ป.

โรงเรียนสุขวัฒนา เป็นโรงเรียนราษฎร์ของวัด โอนเป็นโรงเรียนรัฐบาล หลวงเชิด วุฒากาศ ได้มารับโอนและชี้สถานที่ให้สร้างโรงเรียนเมธีฯ หลังปัจจุบัน เพราะโรงเรียนสุขวัฒนาหลังเก่าอยู่ด้านหลัง ที่จะยกให้เป็นโรงเรียนประชาบาล เอาสนามไว้กลาง จึงได้สร้างโรงเรียนเมธีฯ ใกล้กับพระอุโบสถ ติดกับกุฎิสงฆ์

ต่อมาจึงสร้างพระวิหารจตุรมุข และพระเจดีย์ ตามโครงการของพระอารามหลวง ไม่มีสถานที่สร้าง จึงสร้างบังหน้าโรงเรียน เมื่อสร้างโรงเรียนเมธีฯ ขึ้นแล้วยังไม่เสร็จ โรงเรียนฝึกหัดครู ป. ย้ายไปรวมกับจังหวัดเพชรบุรี ใครมาเห็นภายหลัง มิทราบเรื่องเดิม จึงตำหนิติติงว่าท่านสร้างไม่มีแผนผัง จึงไม่มีระเบียบขาดความสวยงาม หากทราบสาเหตุเดิมมีแต่อนุโมทนา ท่านเจ้าคุณพระธรรมวโรดม กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะภาค ๑ เจ้าอาวาสวัดประทุมคงคา กทม. พูดว่า "ท่านเจ้าคุณเป็นองค์แรกของประเทศไทย ที่ได้เป็นพระราชาคณะถึงชั้นเทพ ที่ไม่ได้นักธรรมเปรียญ ตำแหน่งเพียงเจ้าคณะอำเภอเท่านั้น ยังไม่เคยมีใครได้มาก่อน" นับว่าเป็นเกียรติแก่วัดเจริญฯ และคณะศิษยานุศิษย์อย่างยิ่ง

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายี) เสด็จมาประทับในพระอุโบสถวัดเจริญฯ กราบท่านเจ้าคุณ แล้วพระองค์รับสั่งว่า ขอให้รอต่อไปอีกจะถวายชั้นธรรม คนสงสัยว่าทำไมพระสังฆราชจึงกราบท่านเจ้าคุณฯ พระเจอกันถามพรรษาเพื่อจักได้ทำความเคารพให้ถูกแก่อ่อน แต่ท่านเจ้าคุณมรณภาพก่อน วันไปขอน้ำสรงศพจากสมเด็จพระสังฆราช พระองค์รับสั่งให้เข้าเฝ้าได้ ๕ นาที เพราะมีทูตจากออสเตรเลียรอเข้าเฝ้าที่พระวิหารหลวง กราบทูล ๓ นาที รอรับน้ำ ๒ นาที รับสั่งเสด็จมาไม่ได้ ทูลลา ๕ นาที พอดี

ถึงเวลาสรงน้ำศพ มีน้ำสรงจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานมา และน้ำสรงของสมเด็จพระสังฆราช จะนำน้ำสรงก่อนหลังอย่างไร คุณสนติ์ แสวงบุญ เจ้าหน้าที่กรมการศาสนาแจ้งว่า สรงน้ำสมเด็จพระสังฆราชก่อน เพราะพระเจ้าแผ่นดินเป็นผู้ทรงสถาปนา น้ำสรงของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสรงแล้ว ใครจะสรงทับมิได้ ตรงข้ามกับไฟพระราชทาน ไฟใครจุดก่อนไม่ได้ต้องจุดไฟพระราชทานก่อน (ไฟก่อน น้ำทีหลัง)

(พระองค์เสด็จสรงน้ำศพหลวงพ่อฝั้น อาจาโร เมื่อสรงแล้ว เกรงว่าประชาราษฎร์มิได้สรงจะเสียใจ รับสั่งให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเข้าเฝ้า อนุญาตให้สรงน้ำได้เป็นกรณีพิเศษ)

พ.ศ. ๒๕๑๓ ขอวัดบ้านสิงห์ จังหวัดราชบุรี เป็นวัดพัฒนา ซื้อที่ดินสร้างโรงเรียน สร้างรั้ว

พ.ศ. ๒๕๑๔ ขอเป็นวัดพัฒนา ๕ วัด คือ

๑. วัดเจริญสุขารามวรวิหาร จังหวัดสมุทรสงคราม
๒. วัดสินวิเศษศรัทธาราม จังหวัดสมุทรสงคราม
๓. วัดเจ็ดเสมียน จังหวัดราชบุรี
๔. วัดแก้ว จังหวัดราชบุรี
๕. วัดอ่างทอง จังหวัดสมุทรสาคร

ได้เงินพัฒนาสร้างเขื่อน สร้างรั้วเหล็ก ตลอดหน้าวัดเป็นศรีสง่าสวยงาม

พ.ศ. ๒๕๑๔ รับมอบหมายจากท่านเจ้าคุณฯ ให้จัดหากระเบื้องเคลือบ มุงพระวิหารจตุรมุข เสนอท่านใช้กระเบื้องกาบกล้วย เชิงชายมีลายเทพนม ของบริษัทเด่นจันทร์ จัดการทอดผ้าป่าซื้อกระเบื้องได้เงิน ๑๕๐,๐๐๐ บาท เศษ ชำระค่ากระเบื้องแล้วยังเหลือเงินสร้างพระวิหารอีก ๔๐,๐๐๐ บาทเศษ เริ่มทอดผ้าป่า กฐินมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๗–๒๕๑๔ รวม ๘ ปี ตกเงินได้อะไร ได้เงินเราช่วยเขา เขาก็ช่วยเรา

พ.ศ. ๒๕๑๕ บูรณปฏิสังขรณ์กุฎิ ๑ หลัง ต่อชาน บันได เพิ่มห้องน้ำ–สุขา สร้างรั้วก่ออิฐถือปูน ปูปาเก้ร์ ชานตลอดบันได

ก่อนจะทำผมก็เรียนแด่ท่านเจ้าอาวาสว่า สมปอง สมบุญ รัตนเจริญ ลูกสาวพี่เจิม เยาวกุลจะออกค่าวัสดุก่อสร้างกุฎิถวาย ท่านก็รับว่าเออดี ชานและบันไดเดิมหักผุหมดแล้ว สร้างใหม่ได้ก็ดี เวลาสร้างท่านก็มาดูเช้าเย็น เป็นประจำ อย่างไหนขาดท่านยังแนะนำให้ใช้ของเก่า แจ้งกับท่านว่ามีผู้มีจิตศรัทธาบริจาคช่วยเอาใหม่หมด ส่วนปาเก้ร์นั้น เมื่อปูชานเหลือ ตุ่นกับสนั่นบอกว่าปูบันไดต่อเลย น้ำท่วมจะทำอย่างไร ลอกปูใหม่ได้ ทาง กทม.เขาปูกันจนหมดสมัยแล้ว ทำแล้วก็เป็นสมบัติ

ของวัด ของพระศาสนา การซ่อมกุฏินี้แหละจึงได้ความคิดว่า เราไม่มีเงินฝากธนาคารอย่างคนอื่นเขา จะทำอะไรก็เดือดร้อน คนเขามีจิตเมตตาสงสารก็ช่วยจนสำเร็จ และเงินบวชนาคปี ๒๕๒๕ บวช จำนวน ๑๑ รูป เณร ๕ รูป เป็นเงิน ๓๕,๗๔๐ บาท นำมาสมทบซ่อมสร้างกุฏิด้วย

งานครั้งนี้จึงหาทุนตั้งบุญนิธิเพื่อเอาไว้ซ่อมอีกต่อไป ปัจจุบันกระเบื้องก็หมดคุณภาพแล้ว เวลาฝนตกซึม บางครั้งก็รั่ว คงต้องเปลี่ยนใหม่อีกแน่นอน

พ.ศ. ๒๕๒๕ นายถวิล นางเสงี่ยม ทรัพย์ประมูล พนักงานโรงงานยาสูบ กทม. มาเยี่ยมแจ้งความประสงค์ว่า จากบ้านเกิดเมืองนอนไปหลายปี ระลึกถึงพระคุณหลวงพ่อ พระเทพสังวรวิมล ที่เมตตาให้ความอนุเคราะห์สมัยพ่อแม่ พี่หนู ทำอาหารคาวหวานประจำวัดเจริญฯ อยากจะทอดกฐิน ก็ทอดไม่ได้เพราะเป็นวัดหลวง จึงแจ้งว่า วัดราษฎร์หรือวัดหลวงทอดได้ทั้งนั้น นอกจากวัดที่พระเจ้าอยู่หัวเสด็จ หรือมอบหมายให้พระบรมวงศานุวงศ์ทำหน้าที่แทนเท่านั้น นอกนั้นทอดได้ทั้งนั้น (พูดเล่นว่าจะมาทอดต้องให้ได้เงินแสนนะ) จะเปลี่ยนกระเบื้องซ่อมช่อฟ้าใบระกาปิดทองล่องชาดจั่วและปิดกระจกด้วย นายถวิล นางเสงี่ยม ทรัพย์ประมูล ตกลงนำพระกฐินมาถวาย ได้เงิน ๑๒๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนสองหมื่นบาท) คุณถาวร อรรถสิทธิ์ คุณสมคิด ทองสิมา ช่วยจัดสรรเงินวัดพัฒนาและเงินบูรณวัดอีก ๒๕๐,๐๐๐ บาท (สองแสนห้าหมื่นบาท)

ช่อฟ้าใบระกาพระอุโบสถก็ดี พระวิหารจตุรมุขก็ดี ใครเป็นคนทำ นำเงินมาจากไหน อานิสงส์ที่นำผ้าป่า กฐิน ไปทอดตามวัดต่าง ๆ จึงได้รับผลดังปรากฏให้เห็น

ถาม มีคนพูดว่าท่านตั้งแต่เป็นพระครูชักจะถือ ๆ อะไรอยู่

ตอบ ถือพระธรรมวินัยเป็นใหญ่ ถือพระพุทธเจ้าเป็นบรมครู ใครเขาไม่พอใจก็มิได้ไปยุ่ง จะนิมนต์หรือไม่ตามศรัทธา คิดว่าไม่นิมนต์ก็สบายมิต้องจ่าย บางงานก็ขาด บางงานก็พอดี บางงานก็ได้ ท่านก็เคยจ่ายเช่นกันนี่นา

จะเป็นพระอะไรก็ตาม ผมคงปฏิบัติไปตามหน้าที่ของพระด้านสังคม หลังจากท่านเจ้าคุณมรณภาพแล้ว ฝ่ายธุรกิจไม่ได้ทำก็หาทางสงบไปตามอายุพรรษา จะกุลีกุจอแส่หาเรื่องคอยให้คนเคารพนับถือนิมนต์ตามสบายท่านเถอะ จะนับถือหรือไม่คนละเรื่องกัน

สมัยท่านเป็นเด็ก ๆ เคยเล่นจิ้งหรีดกัดกันหรือเปล่า จิ้งหรีดตัวไหนไม่สู้ก็จับหนวดปั่นหัวหมุนให้เมาก็กัดกันอีก คนแท้ ๆ ถูกล้างสมองปั่นเป็นจิ้งหรีดก็เชื่อ เหมือนกับเรื่องเทวดากับหนอน เทวดาชวนไปอยู่สวรรค์ นึกอะไรก็ได้ นึกกินอะไรก็อิ่ม หนอนอยู่ในส้วมกลับบอกว่า ฉันอยู่นี่ไม่ต้องนึกอะไรก็อิ่ม มีคนเอามาให้ตลอดเวลา พลิกตัวไปทางไหนก็ได้กินมิต้องนึกนั่นแหละ พวกเดียวกันก็เข้ากันได้

ถาม เขาว่างานคนรวยท่านช่วย คนจนไม่ช่วย หรือไม่รับนิมนต์ เป็นความจริงหรือเปล่า

ตอบ จะรวยหรือจนใครนิมนต์ก่อนก็ไปทางนั้น หรือบางครั้งเป็นงานครั้งสุดท้ายก็ต้องไปแจ้งให้เขาทราบว่า ไว้โอกาสต่อไปเถอะ เพราะงานโน้นเป็นครั้งสุดท้าย มิใช่รวยหรือจนอะไร นอกจากไม่นิมนต์จะไปอย่างไร เจ้าภาพก็งงว่าผมให้นิมนต์ แต่พวกไม่นิมนต์ก็เลยสัปดนเท่านั้น

กระผมเคารพสักการะหลวงพ่อโต พระประธานในพระอุโบสถศักดิ์สิทธิ์ และพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณ พระเทพสังวรวิมล อดีตเจ้าคณะอำเภอ บางคนที เจ้าอาวาสวัดเจริญฯ พัฒนาวัดราษฎร์เป็นวัดหลวง วัดธรรมดาเป็นวัดพัฒนา ร.ร.ราษฎร์ เป็น ร.ร.หลวง เจริญรุ่ง เรืองตลอดมาจนถึงทุกวันนี้ ผมได้อาศัยบารมีของท่านปกปักรักษาคุ้มครอง นำเกียรติยศชื่อเสียงมาสู่วัด ก็เพราะบารมีท่านทั้งหมด อดที่จะทำต่อมิได้ ผู้ที่ปรารถนาดีก็บอกว่าท่านหยุดเถอะแก่แล้วทำไปตามกำลังศรัทธา...

(ป๋าวัดโพธิ์ ท่าเตียน อบรมว่า เขาอิจฉาริษยาเราดีกว่าเขาสงสารเรา คือ เราดีเด่น เขาจึงอิจฉา เราแย่แล้ว เขาจึงสงสาร)

ขอยุติแค่นี้พอแล้ว นิมนต์ฝ่อยองค์เดียวเถอะ ขอขอบพระคุณที่มาช่วยงานสำเร็จทุกประการ

ขอบคุณ

พระคาถา
ของ
พ.ท. ขุนจำนง บูรณแพทย์ (ของเก่าจะสูญหายให้ช่วยรักษาและเผยแผ่)

"คาถาคุ้มภัยต่าง ๆ และแก้การเจ็บไข้"

สวดนะโม ๓ จบ (ก่อนจะใช้ทุกบท)

มะระคะเร วะชาตา ปุระปุระวา มะระสังจัง มะระคะมัง มะระมานัง สาหะระโส พุทโธเสมายัง นะโมพุทธายะ หิตะทิลาทะ มัณฑะโลกะ สิลากะระสา ระติโส ตะทิโส คะหะคะเนฯ

"คาถากันภัยจากอำนาจฟ้าดิน"

นะมะพะทะ นะโมพุทธายะ วิสะยะ อิมะ คะพะนะมะ ปัสสะ สังกันอิภิโส สัมมาสัมพุทธะ ฯ

"คาถาคุ้มกันภัยพิบัติที่จะมาถึงตน"

หิตะทิลาทะ มัณฑะโลกะ สิลากะ ระสาระติโส ตะทิโส คะหะคะเน ฯ

"คาถาภาวนาขอให้มีความเจริญรุ่งเรือง"

พุทธะ เยจะมังมาพิโช ทามะโส ปัตตะโส สัตถาคารังโช โสวะจะนัง ตะโตกันนัง เถริยะมาเห มะระกะตา ตาละกะตะเล ระวะชาตา ปุระปุระวา ฯ

"คาถาป้องกันสารพัดภัย" (เขียนใส่กระดาษหรือผ้าขาวใส่ใต้หมอน)

มะระคะเร วะชาตา ปุระปุระวา ฯ

"คาถาคุ้มกันมหายักษ์"

มะระสังจัง มะระคะนัง มะระกัมมัง ฯ

"คาถาคุ้มกันผีเสื้อยักษ์"

สาอะระโส พุทโธเสมายัง นะโมพุทธายะ ฯ

"คาถาพระอินทร์ให้ไว้คุ้มกันตัว"

นะมะพุสะรัง มะระมะยะ สัจจะ ระสะนะอุตินินัง ระวะสะมะ อะยะจะ อุระติจะยะ ฯ

"คาถาคุ้มกันปีศาจยักษ์ แก้โรคห่า"

นะมะสัจจัง มะระตะมะ มะระสะมะยัง หิริโอตตัปปะ สัมปันนา สุกกะธัมมะสะมา หิตาสันโต สัปปุริสา โลเก เทวะธัมมาติ วุจจะเร ฯ

"คาถาคุ้มกันภัย ๕ มหายักษ์จะมารบกวน"

มาระสังจัง มาระคะนัง มาระสุทธัง มาระเตชัง มาระสิทธิกัมมัง ฯ

"คาถายมบาล"

ปะโตเมตัง ปะระชีวินัง สุขะโตจุติ จิตะเมตัง นิพพานัง สุขะโตจุติ ฯ

"คาถาเสกน้ำล้างหน้า"

ระโชหะระณัง ระชังหะระติ ฯ

"คาถาเสกข้าวทานของหลวงพ่อเงิน"

นะมะพะทะ จะภะกะสะ อิกะวิติ จิปิเสคิ นะชาลีติ ฯ

"คาถาสวดก่อนนอน"

อะระหัง พุทโธ สุคะโต ภะคะวา
ฝูงคนทั้งหลาย คิดร้ายแก่ตัวข้า อนิจจา สูญเปล่า
อะระหัง พุทโธ สุคะโต ภะคะวา
ฝูงสัตว์ทั้งหลาย คิดร้ายแก่ตัวข้า อนิจจา สูญเปล่า
อะระหัง พุทโธ สุคะโต ภะคะวา
ฝูงผีทั้งหลาย คิดร้ายแก่ตัวข้า อนิจจา สูญเปล่า

"คาถาอยู่ในที่คับขันกลั้นใจภาวนา"

อิติสุคะโต นะมะอะกันตัง

"คาถานะจังงัง และแคล้วคลาด"

เขียนใส่ฝ่ามือ

วิรุฬโต สีละสมาธิยานิ เขียนใส่มือขวาแตะหน้าผาก
วิรุฬตันติ ชีวะรัง เขียนใส่มือขวาแตะไหล่ขวา
วิรุฬจังงัง พุทธัง สรณัง คัจฉามิ เขียนใส่มือขวาแตะไหล่ซ้าย

"ภาวนาขอล็อตเตอรี่"

อุมะเสฐิกะ ทิทาริติ เถโรปิเม เตสัพพานิ อังคัพปัจจา คานิกิง มังคะปะระนะ สารีนัง นิคคะหะ ปะระหุง ปาปิเมติ สะระวะตะ (ว่า ๗ จบ)

หาดอกไม้ ๗ สี ธูป ๗ ดอก เทียนขาวมีน้ำหนักเล่มละ ๑ บาท ๗ เล่ม ข้าวตอก ๗ กระทง ๗ ดอก

ทำใจให้เป็นสมาธิ กำหนดใจให้ไปที่หมายอันหนึ่งจะปรากฏและให้เราเห็น ตามแต่เราจะขอเอา ถ้าเป็นตัวสีเหลืองละก็ใช่แน่นอน ถ้าหากเป็นสีดำ มักจะเป็นเลขท้าย

วิชานี้ผู้ใดจะทำให้บูชาครูขันธ์ที่ ๕ และใส่บาตรให้เจ้าของ เห็นเลขแล้วซื้อไม่ได้ด้วยตนเอง

"พระคาถาว่าบริกรรม"

นะมะพะทะ พุทโธโลกะทีปัง อากาสะกะลินัง วิโสธายิ
นะมะพะทะ ธัมโมโลกะทีปัง อากาสะกะลินัง วิโสธายิ
นะมะพะทะ สังโฆโลกะทีปัง อากาสะกะลินัง วิโสธายิ

"คาถาเวลานอนขอเลขทางฝัน"

สวดไปได้ ๗ เที่ยว และกราบ ๓ ครั้ง ฝันดีนัก ตีเอาเถอะ ตามใจผู้ฝัน มีโชคถูกแน่ ตามแต่จะนึกเลขได้อย่างใดก็ตาม

"พระคาถา"

พุทธะนิมิตตัง ธัมมะนิมิตตัง สังฆะนิมิตตัง ทิพพะจักขุง วิโสธายิ.

รายนามท่านที่ตั้งทุนบุญนิธิ สมุทรวิบูลวัฒน์ ๓๑ ธ.ค. ๒๕๒๘

บริจาคก่อนงานดังนี้.–

ที่	ชื่อทุน	ชื่อ–นามสกุล	จำนวนเงิน บาท	ส.ต.	หมายเหตุ
๑	สมุทรวิบูลวัฒน์	พระครูสมุทรวิบูลวัฒน์	๒๐,๐๐๐		
๒	จินวาลา	นายเศรณี คุณหญิงลัดดาวัลย์ จินวาลา	๑๐,๐๐๐		
๓	ศิริชัยพัฒนรัตน์	นายแสง นางมาลี นายวิฑูร ศิริชัยพัฒนรัตน์	๑๐,๐๐๐		
๔	สิริเวชชพันธ์	นางสุรัติ สิริเวชชพันธ์	๑๐,๐๐๐		
๕	ชัชวาลย์การพาณิชย์	นายวิชัย นางเล็ก ชัชวาลย์การพาณิชย์	๑๐,๐๐๐		
๖	กายาผาด	นายบุญจันทร์ นางเพยาว์ กายาผาด	๑๐,๐๐๐		
๗	ศรีสวัสดิ์	นายดุ่ย นางทองเจือ ศรีสวัสดิ์	๑๐,๐๐๐		
๘	ต่อประดิษฐ์	นายดาว นางส้มแป้น ต่อประดิษฐ์	๑๐,๐๐๐		
๙	นทีวีระกิจ	นายนิพนธ์ นางแถม นทีวีระกิจ	๑๐,๐๐๐		
๑๐	มักอุส่าห์	คุณนายบรรทม มักอุส่าห์	๑๐,๐๐๐		
๑๑	หนูน้อย	นายกระดังงา นางทองดี จ.ส.ต.สุเทพ หนูน้อย	๑๐,๐๐๐		
๑๒	หนุนภักดี	อ.สมชาย หมอ หนุนภักดี	๑๐,๐๐๐		
๑๓	ดอกจันทร์	ผจ.สาน–นางวิไล ดอกจันทร์	๑๐,๐๐๐		
๑๔	พันธ์พานิช	พ.จ.อ.สกล นางสวิง พันธ์พานิช	๕,๐๐๐		
๑๕	สีลับขวา	อ.จวง อ.อุษา สีลับขวา	๕,๐๐๐		
๑๖	แซ่ลิ้ม, ลิ้มศิริ	นางกิมเฮียง แซ่ลิ้ม, นางกิมเง็ก ลิ้มศิริ	๕,๐๐๐		
๑๗	ทรัพย์ประมูล	นายถวิล นางเสงี่ยม ทรัพย์ประมูล	๕,๐๐๐		
๑๘	สร้อยสำโรง	นางสอิ้ง นายนาวิน สร้อยสำโรง	๕,๐๐๐		
๑๙	เทพศิวสวัสดิ์	ดต.เทพ หมอฉวี เทพศิวสวัสดิ์	๕,๐๐๐		
๒๐	ไวยานิกรณ์	นายสุเทพ นางปาน ไวยานิกรณ์	๕,๐๐๐		
๒๑	เลิศหิรัญ	นายกี่ นางกี อ.สะอาด ร.ท.สมเกียรติ เลิศหิรัญ	๕,๐๐๐		
๒๒	พิทยาวาณิชย์	นายอาทง นางกิมเฮียง พิทยาวาณิชย์	๕,๐๐๐		
๒๓	วานาจ	อุบาสิกาบุญเรือง วานาจ	๕,๐๐๐		
๒๔	หนุนภักดี	อุบาสิกาเพิ่ม นายสมชาย หนุนภักดี	๕,๐๐๐		
๒๕	โสตะวงศ์	ดต.ทวี นางเกษร โสตะวงศ์	๕,๐๐๐		

๒๖ ศรีวิลัย	นายอุทัย นางคนึงนิตย์ ศรีวิลัย	๕,๐๐๐	
๒๗ จันทร์ใช้	นางวุ้น จันทร์ใช้	๕,๐๐๐	
๒๘ เฮงฮะสุน	จ.ส.ต.สุนันท์ เฮงฮะสุน	๕,๐๐๐	
๒๙ ผาสุข	นายยุติ นางมาลัย ผาสุข	๕,๐๐๐	
๓๐ ตุ้มสุด–แก้วจุฑา–เกสร	คณะชาวบ้านสิงห์–วัดแก้ว–เจ็ดเสมียน	๕,๐๐๐	
๓๑ เยาวกุล–สมบุญรัตนเจริญ	นางเจิม เยาวกุล, นางสมปอง สมบุญรัตนเจริญ	๕,๐๐๐	
๓๒ กมลวารินทร์	นายวรพงษ์ นางดรุณี กมลวารินทร์	๕,๐๐๐	
๓๓ เมธนาวิน	นายปิยะชาติ นางสมหมาย เมธนาวิน	๕,๐๐๐	
๓๔ วิสุวรรณ	นายสมพร นางวิมล วิสุวรรณ	๕,๐๐๐	
๓๕ คล้ายบรรจง	ดต.ศิริ นางอัมพร คล้ายบรรจง	๕,๐๐๐	
๓๖ ปานรักษ์–จงเปรี่ยน	นายประเสริฐ ปานรักษ์, น.ส.บรรจง จงเปรี่ยน	๓,๔๔๙	๒๕
๓๗ ขันตยาภรณ์	พระครูขันตยาภรณ์	๑,๐๐๐	
๓๘ ศรีเพชรสมุทร	พระปลัดชัยพฤกษ์ ศรีเพชรสมุทร	๑,๐๐๐	
๓๙ อปฺปกิจฺโจ	พระอาจารย์สงวน อปฺปกิจฺโจ	๑,๐๐๐	
๔๐ ไชยสมนึก	นายใช้ นางสมบูรณ์ ไชยสมนึก	๑,๐๐๐	
๔๑ วังแก้ว	ร.อ.เจือ วังแก้ว	๑,๐๐๐	
๔๒ ห่านทอง	นางธนพร ห่านทอง	๑,๐๐๐	
๔๓ นพประเสริฐ	นายเปรม นางทรัพย์ นพประเสริฐ นางทองพูล เทพศิริ	๗๒๓	
๔๔ เซ่งรำ	นายประพันธ์ เซ่งรำ	๔๘๘	
๔๕ มีถนอม	นายบุญรอด นางอารีย์ มีถนอม	๒๗๖	๒๕
๔๖ เชื้อมาน	นายสิงห์โต เชื้อมาน	๓๔๑	
๔๗ จุลพงษ์	นางมุขดา จุลพงษ์	๒๕๐	๒๕
๔๘ ดอกไม้	นายอุดม นางลัดดา ดอกไม้	๑๙๗	๒๕
๔๙ ระงับพิศม์	นายปัญญา ระงับพิศม์	๑๐๐	
๕๐ ระงับพิศม์	น.ส.มันทนา ระงับพิศม์	๑๐๐	
๕๑ รุ่งนครชัย	ร้านค้าไม้ทวีสิน ห้วยพลู	๑๐๐	
๕๒ ต่อประดิษฐ์	ด.ช.กฤษดา ต่อประดิษฐ์	๓๐	

งานฉลองเลื่อนสมณศักดิ์สัญญาบัตรพัดยศชั้นเอก และทำบุญอายุครบ ๕ รอบ

พระครูสมุทรวิบูลวัฒน์

ท่านที่บริจาคช่วยก่อนงานมีดังนี้

พิเศษ	คณะนายนิพนธ์ นางแถม นทีวีระกิจ ยางนิพนธ์ กทม.	๓๐,๐๐๐ บาท
พิเศษ	คณะอาจารย์สมชาย หนุนภักดี	๑๐,๐๐๐ ”
๑.	พระปลัดวรรณะ วณฺโณ	๕,๐๐๐ ”
๒.	พระพรมเมศ ธมฺมธโร	๕,๐๐๐ ”
๓.	นางกิมเฮียง แซ่ลิ้ม นางกิมเง็ก ลิ้มศิริ	๕,๐๐๐ ”
๔.	นายสมศักดิ์ นางลำพรวน ดำรงค์ศักดิ์	๕,๐๐๐ ”
๕.	นางสาวสังวาลย์ ตุ้มสุด นางสุวรรณ แก้วจุฑา	๕,๐๐๐ ”
๖.	นายแสง นางมาลี นายวิฑูร ศิริชัยพัฒนรัตน์	๕,๐๐๐ ”
๗.	พันเอก โกวิท คุณนายบุญส่ง จิตต์จำนงค์	๓,๐๐๐ ”
๘.	พันตรี อิทธิพล อาจารย์สุนีย์ จันทรกูล	๓,๐๐๐ ”
๙.	คุณนายบรรทม มักอุส่าห์	๓,๐๐๐ ”
๑๐.	นายจำเนียร อาจารย์พรพิมล ศรีนาค	๕,๐๐๐ ”
๑๑.	นายเจริญ นางสุภาพ สายะสิทธิ์	๓,๐๐๐ ”
๑๒.	นายทองใบ จุงใจ	๓,๐๐๐ ”
๑๓.	นายวีรวิทย์ อาจารย์บังอร พานิชสมบัติ	๓,๐๐๐ ”
๑๔.	นายเลิศ นางสมจิตร บุญเกษม	๓,๐๐๐ ”
๑๕.	นายสมพร นางวิมล วิสุวรรณ	๓,๐๐๐ ”
๑๖.	นายเม่งเคี้ยง แซ่ตัน นางไถ่หนู แซ่กอ	๓,๐๐๐ ”
๑๗.	พระครูใบฎีกาประเทือง อํสุธโช	๒,๐๐๐ ”
๑๘.	พันตำรวจโท สมบูรณ์ อาจารย์วรรณี เศรษฐโกสีย์	๒,๐๐๐ ”
๑๙.	พันจ่าเอก สกล นางสวิง พันธ์พานิช	๒,๐๐๐ ”
๒๐.	ดาบตำรวจ ทวี นางเกษร โสตะวงศ์	๒,๐๐๐ ”
๒๑.	ผอ.จำนูญ อาจารย์วันวิสาข์ เกียรติมงคล	๒,๐๐๐ ”
๒๒.	นางสอิ้ง สร้อยสำโรง	๒,๐๐๐ ”
๒๓.	นายอุทัย นางคนึงนิตย์ ศรีวิลัย	๒,๐๐๐ ”
๒๔.	นายทงเอี๋ยว นางสาวเล็ก แซ่โจว	๒,๐๐๐ ”
๒๕.	นายสมศักดิ์ นางสมประสงค์ ทรงมณี	๒,๐๐๐ ”
๒๖.	อาจารย์จวง อาจารย์อุษา สีลับขวา	๒,๐๐๐ ”
๒๗.	พระปลัดชัยพฤกษ์ ถาวโร	๑,๐๐๐ ”

๒๘. พระครูสังฆรักษ์สนิท สุนทรภัค	๑,๐๐๐	”
๒๙. รองอธิการทิม ปญฺญาภาโส	๑,๐๐๐	”
๓๐. นายสุชิน วิสุวรรณ	๑,๐๐๐	”
๓๑. นางเกษร ดิษฐ์แก้ว	๑,๐๐๐	”
๓๒. จ.ส.ต.วิชาญ นางอุทัย ไวยานิกรณ์	๑,๐๐๐	”
๓๓. นายบุญเชิด แถมสกุล	๕๐๐	”
๓๔. นายกิมไซ นางนิยม ธนานันท์	๕๐๐	”
๓๕. นายทองม้วน ทรงมณี	๑๒๐	”
๓๖. นายธาดา อุ่นเจริญ	๑๐๐	”
๓๗. นายเส็ง นางสมบุญ สุทธิบุตร	๑,๐๐๐	”
๓๘. นายบุญส่ง พงษธเนศ	๕,๖๐๐	”
๓๙. นายสุนทร–นางสวรรค์ ทองสุขานุรักษ์	๕,๐๐๐	”
๔๐. นางอาง จันทรบูล	๑,๐๐๐	”
๔๑. นายชาตรี พุทธชาติ	๗๘๖	”

เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๒๗

พระครูสมุทรวิบูลวัฒน์

ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ชั้นโท

วัดเจริญสุขารามวรวิหาร ต.บางนกแขวก อ.บางคนที จ.สมุทรสงคราม

ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์สัญญาบัตรพัดยศ ชั้นเอก ในราชทินนามเดิม

กำหนดฉลองสมณศักดิ์ และบำเพ็ญอายุครบ ๕ รอบ

วันอังคารที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๒๘ ตรงกับแรม ๕ ค่ำ เดือน ๑

กำหนดการ

วันอังคารที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๒๘ ตรงกับแรม ๕ ค่ำ เดือน ๑

เวลา ๐๗.๐๕ น.	อุปสมบท ๕ นาค ณ พัทธสีมาวัดเจริญสุขารามวรวิหาร
เวลา ๐๙.๐๕ น.	เชิญพระบรมราชานุญาตเลื่อนสมณศักดิ์ และพัดยศชั้นเอก เข้าสู่พระวิหาร
เวลา ๐๙.๓๐ น.	พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๑๐๙ รูป รับสวดทักษิณานุปทาน
เวลา ๑๐.๐๕ น.	พระราชาคณะ ๑๐ รูป เจริญชัยมงคลคาถา
เวลา ๑๐.๓๐ น.	พระราชาคณะ ๑๐ รูป เจริญพระพุทธมนต์ "ธัมมจักกัปปวัตนสูตร"
เวลา ๑๑.๐๐ น.	ถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ประมาณ ๓๐๐ รูป
เวลา ๑๑.๓๐ น.	อนุโมทนา – ถวายน้ำสรง ถวายมุทิตาสักการะ และของที่ระลึก
เวลา ๑๒.๐๐ น.	เชิญรับประทานอาหาร
เวลา ๑๒.๓๐ น.	ประธานรับมอบทุนบุญนิธิสมุทรวิบูลวัฒน์ จากท่านผู้มีจิตศรัทธา
เวลา ๑๓.๐๐ น.	คณะศิษยานุศิษย์ และท่านที่เคารพนับถือ ถวายผ้าป่าตั้งทุนบุญนิธิ

ขอเรียน เชิญท่านที่เคารพนับถือ ศิษยานุศิษย์ ไปร่วมแสดงมุทิตาจิตแด่ ท่านพระครูสมุทรวิบูลวัฒน์ เพื่อความเป็นศิริมงคลและเกียรติในงานสืบไป

พระราชสมุทรเมธี เจ้าคณะจังหวัดสมุทรสงคราม	ประธานฝ่ายบรรพชิต
พระครูประจิตสุตญาณ เจ้าอาวาสวัดเจริญสุขารามวรวิหาร	รองประธานฝ่ายบรรพชิต
พล.ต.ท.องอาจ ผุดผาด	ประธานฝ่ายฆราวาส
พล.ต.ต.พงษ์ธร ตันติวัฒนา	รองประธานฝ่ายฆราวาส

คณะศิษยานุศิษย์และญาติ ร่วมจัดงาน

รายนามถวายของที่ระลึกและบริการสิ่งของต่าง ๆ ดังนี้

๑. พี่น้องชาวบ้านสิงห์ อาจารย์หร่ำ เกสร ประธานถวายตู้ทองใส่พัดยศชั้นเอก ๑ ตู้
๒. คุณสาน คุณวิไล ดอกจันทร์ ถวายที่ตั้งพัดยศประดับมุข ๑ ชุด
๓. คุณวิลาส คุณเพ็ญผกา เชาว์ประดิษฐ์ ถวายกรอบใส่สัญญาบัตรประดับมุข ๑ "
๔. นายเม่งเคี้ยง แซ่ตัน นางไถ่หนู แซ่กอ
สร้างพัดรองตราบุญนิธิสมุทรวิบูลวัฒน์ ๑๐ ด้าม
๕. คุณนายบรรทม มักอุส่าห์ ถวายเก้าอี้นอนเลเชอร์ "วินเนอร์"
ปรับได้ ๖ ระดับ ๑ ชุด
๖. พี่น้องชาวเจ็ดเสมียน นายเจ๊ก นางสมหวัง เกสรประธาน
ถวายตู้เหล็กใส่เอกสาร ๑ "
๗. พี่น้องชาววัดแก้ว นางสุวรรณ แก้วจุฑา ประธาน
ถวายโต๊ะเก้าอี้ทำงาน ๑ "
๘. คณะคุณนิพนธ์ คุณแถม นทีวีระกิจ สร้างหนังสือถวาย ๓๐,๐๐๐ บาท ๑,๕๐๐ เล่ม
๙. คณะคุณสมชาย หนุนภักดีและภรรยา สร้างหนังสือถวาย ๕,๐๐๐ บาท ๒๕๐ "
๑๐. นางกิมเฮียง แซ่ลิ้ม นางกิมเง็ก ลิ้มศิริ สร้างหนังสือถวาย ๕,๐๐๐ บาท ๒๕๐ "
๑๑. อาจารย์จวง อาจารย์อุษา สีลับขวา สร้างเหรียญถวาย ๑,๐๐๐ บาท ๑,๐๐๐ เหรียญ
๑๒. อาจารย์จวง อาจารย์อุษา สีลับขวา ถวายย่าม ๑,๐๐๐ บาท ๑๐ ย่าม
๑๓. นายกิมไซ นางนิยม ธนานันท์ ถวายย่าม ๕๐๐ บาท ๕ ย่าม
๑๔. พระครูวินัยธรแสวง วัดเทพธงชัย บริการอาหารทะเล
๑๕. พระปลัดวิชัย วัดลาดใหญ่ บริการเต็นท์ และอาหารทะเล
๑๖. พระสงวน วัดเกาะแก้ว บริการ ส้มโอ ละมุด ลูกตาลเชื่อม ชมพู่ มะนาว
อ.บ้านลาด
๑๗. นายบุญเยี่ยม นางพรวน เต็นท์ บ้านสิงห์บริการ
๑๘. นายเฮง นางใช่ ตันติยกุล ตลาดโพธิ์หัก บริการข้าวสาร ๕ กระสอบ
๑๙. นายเธอ นางธูป เกิดช้าง ดอนมะขามเทศ บริการข้าวสาร ๕ "
๒๐. นางสงวน เจริญช่าง มะพร้าว พริก หอม กระเทียม กะปิ น้ำปลา น้ำตาล
ข้าวสาร ๑ "
๒๑. นายเจริญ นางสุภาพ สายะสิทธิ์ ส้ม ฝรั่ง องุ่น
๒๒. นายวิชัย นางเล็ก ชัชวาลการพาณิชย์ ส้ม ฝรั่ง องุ่น
๒๓. นายสุชิน วิสุวรรณ ไร่โพธิ์ทรัพย์ ส้ม ฝรั่ง องุ่น
๒๔. นายเจริญ เฉลิมสินธ์ ส้ม ฝรั่ง องุ่น

๒๕. นายเจริญ เดชเพชร ส้ม ฝรั่ง องุ่น
๒๖. นายถวิล นางเสงี่ยม ทรัพย์ประมูล และคณะ ร.ย. บริการน้ำพริก น้ำแกง ขนมจีน
๒๗. ส.จ.สมจิตร นางเฟื่อง สำเภาทอง บริการอาหารทะเล และน้ำปลา
๒๘. นายเฮง นางประยงค์ เปรมฤทัยสกุล และคณะบริการก๋วยเตี๋ยวทูลเกล้าถวายเสวยตลอดงาน
๒๙. หมอฉวี เทพศิวสวัสดิ์ บริการน้ำตาลมะพร้าว
๓๐. นายสำอางค์ นายบังเอิญ สินเจริญ บริการน้ำตาลมะพร้าว
๓๑. น.ส.กิมจึ๊ ระงับพิศม์ บริการน้ำตาลทราย ๑ กระสอบ
๓๒. นายโอ นางเอี่ยมง้อ อึ้งพลาชัย บริการกาแฟเป๋งกวงตลอดงาน
๓๓. นายสุเทพ นางปาน ไวยานิกรณ์ วังมหานาค บริการชมพู่ พุทรา
๓๔. คณะชาวสามร้อยยอด–ปราณบุรี บริการขนุน สับปะรด
๓๕. คณะชาว ต.บางนกแขวก บางคนที สี่หมื่น ตาหลวง บริการมะพร้าว กล้วย
๓๖. คณะพี่น้องชาวลาดหญ้าแพรก – หนองเสือ นครปฐม บริการข้าวหลาม
๓๗. นายสุวัฒน์ ภู่สกุล นายเลิศ บุญเกษม บริการน้ำแข็งตลอดงาน
๓๘. ชคล.เทพ คุณนายสังวาลย์ ทองคำใส บริการกล้วยไม้
๓๙. นายซ้ง นางอิ่ม นายวิโรจน์ สร้อยทอง บริการกล้วยไม้
๔๐. นายสุพจน์ นางพรจันทร์ ซอศรีสาคร บริการกล้วยไม้
๔๑. นายเพียว นางเลี่ยน ปัจฉา บ้านแพ้ว บริการน้ำตาลมะพร้าว
๔๒. ผู้ใหญ่ถนอม นางสำลี สิทธิมาการ บ้านแพ้ว บริการส้ม องุ่น
๔๓. กำนันคำ นางส้มเกลี้ยง สุกรศร บ้านแพ้ว บริการส้ม องุ่น

รายนามท่านที่บริการ กระแสไฟฟ้า เครื่องขยายเสียง และภาพยนตร์ดังนี้

๔๔.	อารามคุณพ่อหนุมาน (ศาลใหม่) ดำเนิน	
๔๕.	ศาลพี่ดำ (ตื้อ) คลองจอมปลวก บางน้อย	
๔๖.	กำนันสุทธิชาติ นางอังคณา วิสุวรรณ	๑,๐๐๐ บาท
๔๗.	นายสันติ นางสุดารัตน์ ทิมเรืองเวช	๒,๐๐๐ "
๔๘.	"ลุงพร" (ลุงพรจัดสารพัดข่าว) สถานีวิทยุ ต.ช.ด. ก.จ.	๑,๕๐๐ "
๔๙.	นายสมพร นางวิมล วิสุวรรณ	๑,๐๐๐ "
๕๐.	นายวิชัย นางรพี วิสุวรรณ	๑,๐๐๐ "
๕๑.	นายพูลศักดิ์ (จุ๊ด) ตันติเดชามงคล	๕๐๐ "
๕๒.	นายสมจิตร นางสมจิตร มั่งบางยาง	๒๐๐ "
๕๓.	นายบุญชัย นางอุไร เข็มทอง	๒๐๐ "
๕๔.	นายวิสูตร วิสุวรรณ	๒๐๐ "
๕๕.	นายเอนก นางสมวงษ์ สิงตะบุตร	๒๐๐ "
๕๖.	คุณณรงค์ วิลาวรรณ	

๕๗. ผู้จัดการบริษัท ไทยน้ำทิพย์ จำกัด สาขาราชบุรี
นำภาพยนตร์มาบริการและทำป้ายโฆษณาถวาย

๕๘. นายกระดังงา นางทองดี จ.ส.ต.สุเทพ หนูน้อย บริการนาฏดนตรี

๕๙. อาจารย์บุญเลิศ ทับทิม บริการแตร ร.ร.เมธีชุณหะวัณวิทยาลัย ตลอดงาน

๖๐. คณะนายสุรินทร์ จันทร์ใช้ บริการกลองยาวตลอดงาน

๖๑. นายบังเอิญ นายสมศักดิ์ สินเจริญ บริการเรือบรรทุกของตลอดงาน

๖๒. นายสุเทพ นางปาน ไวยานิกรณ์ บริการรถตลอดงาน

๖๓. นายเฉลียว นางบุญรอด เทศถมทรัพย์ และคณะ บริการลิเก คณะเด็กกำพร้าวัดสระแก้ว

๖๔. นายสานิตย์ ทางบุญนะ แก้วมงคล บริการภาพยนตร์ ๒๐๐ บาท

สารบาญ

ระเบียบปฏิบัติของพระสงฆ์

หมวดที่ ๑ ระเบียบปฏิบัติเนื่องด้วยตน

หน้า

หน้า

หมวดที่ ๓ ระเบียบปฏิบัติเนื่องด้วยกิจนิมนต์

หน้า

หน้า

คำอนุโมทนา

หนังสือ "ระเบียบปฏิบัติของพระสงฆ์ เล่มนี้ ข้าพเจ้าได้รวบรวมระเบียบปฏิบัติที่ดีงามของพระสงฆ์ ที่ท่านบุรพาจารย์ได้กำหนดไว้เป็นหลักเกณฑ์สำหรับประพฤติปฏิบัติ เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงามแห่งวงการคณะสงฆ์

ความจริง ระเบียบปฏิบัติทั้งหลายที่คณะสงฆ์ได้ถือเป็นหลักประพฤติดีปฏิบัติชอบสืบต่อกันมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้ โดยมากเกิดมาจากท่านพระเถรานุเถระทั้งหลาย เป็นผู้ให้การอบรมสั่งสอนทางมุขบาฐบ้าง และเกิดมาจากการได้ประสบพบเห็นพิธีการต่าง ๆ แล้วกำหนดจดจำกันสืบมาบ้าง สมควรจะได้มีการรวบรวมพิมพ์เป็นเล่มไว้ เพื่อเป็นหลักฐานแน่นอนในการปฏิบัติพิธีกรรมต่าง ๆ และเพื่อสนองความต้องการของผู้สนใจจะทราบอีกด้วย

ธรรมดาระเบียบปฏิบัติพิธีกรรมต่าง ๆ นั้น แต่ละท้องถิ่น แต่ละยุค แต่ละสมัย ย่อมผิดแผกแตกต่างกันออกไป ย่อมมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไข เพื่อให้เหมาะสมแก่กาลสมัยอยู่เสมอมา ทั้งนี้โดยเพ่งถึงความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงามแห่งหมู่คณะเป็นประการสำคัญ

ข้าพเจ้าขอยอมรับด้วยความรู้แน่แก่ใจว่า ระเบียบปฏิบัติของพระสงฆ์ต่าง ๆ ที่รวบรวมมาพิมพ์นี้เป็นเพียงบางส่วนเท่านั้น แต่เห็นว่าเป็นระเบียบปฏิบัติที่ใช้อยู่เสมอในชีวิตประจำวัน และจะพยายามรวบรวมเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ตามความเหมาะสมต่อไป

หนังสือ "ระเบียบปฏิบัติของพระสงฆ์" เล่มนี้ ได้มีท่านผู้มีจิตศรัทธาขออนุญาตพิมพ์เป็นอนุสรณ์งานมงคลและอวมงคลมาแล้ว ๔ ครั้ง ในการพิมพ์ครั้งที่ ๕ นี้ ท่านพระครูสมุทรวิบูลวัฒน์ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเจริญสุขารามวรวิหาร ตำบลบางนกแขวก อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ขออนุญาตพิมพ์เป็นวิทยาทานและเป็นของสมนาคุณ ในงานฉลองสมณศักดิ์สัญญาบัตรพัดยศ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวงชั้นเอก และงานทำบุญฉลองอายุครบ ๕ รอบ ในวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๒๘

ข้าพเจ้ามีความยินดีอนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ตามความประสงค์ พร้อมกับขออนุโมทนาสาธุการในกุศลวิทยาทานครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง

ขอผลานิสงส์อันเกิดจากการพิมพ์หนังสือเป็นวิทยาทานนี้ จงเป็นอุปัตถัมภกปัจจัยสนับสนุนส่งเสริมเพิ่มเติมบุญบารมีธรรม ของ ท่านพระครูสมุทรวิบูลวัฒน์ ให้ภิยโยภาพมีสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ซึ่งจะอำนวยผลเป็นทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ มีอายุมั่นขวัญยืนเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของคณะศิษยานุศิษย์สืบไปชั่วกาลนาน และจะอำนวยผลให้มีบารมีธรรมสมบูรณ์สืบต่อไปในภายหน้า

(พระธรรมวิมลโมลี)

(บุญมา คุณสมฺปนฺโน ป.๙)

๓๖ วัดเบญจมบพิตร กรุงเทพมหานคร

๓๑ ธันวาคม ๒๘

ระเบียบปฏิบัติของพระสงฆ์

หมวดที่ ๑ ระเบียบปฏิบัติเนื่องด้วยตน

๑. ระเบียบปฏิบัติการอยู่ในเสนาสนะสงฆ์

การรักษาของสงฆ์

พระภิกษุผู้ได้รับมอบหมายให้เข้าอยู่อาศัยประจำกุฏิหลังใด ห้องใด ภายในกุฏินั้น มีถาวรวัตถุของสงฆ์อยู่เท่าใด นิยมรักษาถาวรวัตถุของสงฆ์นั้น ๆ ให้คงมีอยู่เท่าเดิม หรือหามาเพิ่มให้มีมากขึ้น

ไม่นิยมนำถาวรวัตถุของสงฆ์นั้นเคลื่อนย้ายไปที่อื่น ก่อนได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาส หรือหัวหน้าหมู่คณะที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าอาวาส

นิยมบูรณะปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุของสงฆ์นั้น ที่ชำรุดอยู่ก่อนแล้ว หรือเกิดชำรุดขึ้นในภายหลัง ให้กลับมีสภาพดีอย่างเดิม หรือดีกว่าเดิม

นิยมบอกขออนุญาตเจ้าอาวาสก่อน ที่จะทำการก่อสร้างเพิ่มเติมขยายกุฏิอยู่นั้นทั้งภายในและภายนอก ไม่นิยมทำก่อนแล้ว จึงแจ้งให้ทราบภายหลัง

ไม่นิยมทำกุฏิที่อยู่อาศัยนั้นให้เกิดความเสียหาย เช่น ตอกตะปูฝาผนังโดยไม่จำเป็น หรือทำลายจิตรกรรมฝาผนังให้เสียหาย เป็นต้น

เมื่อจะย้ายออกไปจากกุฏินั้น นิยมไม่นำเคลื่อนย้ายเอาถาวรวัตถุของสงฆ์ไปเป็นสมบัติของตัว เพราะผิดพระวินัย และไม่นิยมรื้อถอนถาวรวัตถุที่ตนก่อสร้างเพิ่มเติมขึ้นภายหลัง เพราะการทำเช่นนั้นเป็นลักษณะของคนเห็นแก่ตัว ไม่มีความเสียสละ ไม่เห็นแก่ส่วนรวม คนประเภทนี้เอาดีได้ยาก

การรักษาความสะอาด

พระภิกษุผู้ได้รับมอบหมายให้อยู่กุฏิใด นิยมไม่นิ่งดูดาย หมั่นรักษากุฏินั้นทั้งภายในกุฏิ ภายใต้ถุนกุฏิ และบริเวณรอบนอกกุฏิ ให้สะอาดหมดจดเรียบร้อยอยู่เสมอ

ไม่นิยมสะสมเชื้อเพลิงไว้ภายใต้ถุนกุฏิ ทำให้สกปรกรกรุงรัง คล้ายบ้านตาแก่ ยายแก่ เป็นการทำลายความเป็นระเบียบเรียบร้อยของส่วนรวม และเป็นบ่อเกิดแห่งอัคคีภัยอีกด้วย

ภายในกุฏิที่อยู่อาศัย นิยมจัดตั้งเครื่องเสนาสนะและสมณบริขารเครื่องใช้สอยต่าง ๆ ไว้เป็นสัดส่วน เป็นพวก เป็นหมู่ แบบหยิบก็ง่าย หายก็รู้ ดูก็งามตา

ภายในห้องนอน ไม่นิยมใช้เป็นโรงครัวสำหรับเก็บอาหารจำพวกเครื่องกระป๋อง เพราะผิดพระวินัย

การบูรณะปฏิสังขรณ์

นิยมขวนขวายในการบูรณะปฏิสังขรณ์ ในเมื่อกุฏิที่อยู่อาศัยนั้นเกิดความชำรุดทรุดโทรม ไม่นิยมนิ่งดูดาย โดยถือว่าธุระไม่ใช่ ไม่นิยมเป็นแต่ผู้อาศัยกุฏิอยู่ฝ่ายเดียว ควรให้กุฏิได้อาศัยตนอยู่บ้าง

หากประสงค์จะปรับปรุงกุฏิที่อยู่อาศัยนั้น ด้วยการกะเทาะปูนเก่าออกถือปูนใหม่ก็ดี ด้วยการทาสีใหม่ก็ดี นิยมบอกขออนุญาตเจ้าอาวาสเสียก่อนดำเนินการ

การบูรณะปฏิสังขรณ์กุฏิที่อยู่นั้น นิยมรักษาทรวดทรงไว้ตามเดิม ไม่นิยมเปลี่ยนแปลงไปจากสภาพเดิม เพราะสถานที่วัดเป็นเรื่องของส่วนรวม จะทำอะไร ต้องได้รับความเห็นชอบของคนหลายฝ่ายด้วยกัน

๒. ระเบียบปฏิบัติการรักษาสุขภาพอนามัย

การรักษาสุขภาพทางกาย

นิยมผลัดเปลี่ยนอิริยาบถ ๔ คือ นั่ง นอน เดิน ยืน ในรอบ ๒๔ ชั่วโมงของวันและคืนหนึ่ง ๆ ให้เป็นไปพอสมดุลย์กัน พอทัดเทียมกัน จะเป็นเหตุทำให้สังขารร่างกายไม่ทรุดโทรมเร็ว ไม่แก่เร็ว ไม่เป็นบ่อเกิดแห่งโรคภัยไข้เจ็บ และไม่ตายเร็ว นิยมคอยระวังไม่นั่งรับแขกมากเกินไป หรือนอนพักผ่อนมากเกินไป

เมื่อมีอายุล่วงกาลผ่านวัยไปถึงปัจฉิมวัยแล้ว จะทำกิจการใด ๆ ที่ต้องใช้กำลังกาย นิยมมีความกตัญญูต่อสังขารอยู่เสมอ อย่าเข้าใจผิดคิดว่า ร่างกายของเราวันนี้ ยังคงมีสมรรถภาพดีเหมือนเมื่อวานนี้

ทุกเวลาเช้า นิยมออกกายบริหาร ด้วยการเดินออกกำลังกาย เช่น ออกบิณฑบาต เป็นต้น

นิยมระวังเรื่องอาหารการบริโภค สิ่งใดจะเกิดโทษแก่ร่างกาย แม้จะมีรสอร่อยถูกปาก ก็นิยมงดเว้นสิ่งนั้นเสีย เพื่อเห็นแก่สุขภาพของตัว

ไม่นิยมฉันภัตตาหารจนเกินความพอดี เมื่อรู้สึกตัวว่า อีกสัก ๔–๕ คำจะอิ่ม นิยมงดเสีย แล้วฉันน้ำแทน จะทำให้ร่างกายไม่ถูกถีนมิทธะเข้าครอบงำ ไม่ง่วงเหงาหาวนอน ร่างกายไม่อ่อนเพลีย

นิยมระวังการเข้าและการออกของอาหาร ถ้าเข้ามาก แต่ออกน้อย หรือถ้าเข้าน้อย แต่ออกมาก นิยมรีบแก้ไขทันที ขืนปล่อยไว้ ชาตาใกล้จะถึงฆาต ขืนประมาทไม่ได้แล้ว

การรักษาสุขภาพทางจิตใจ

นิยมหาโอกาสเจริญสมถภาวนา หรือ วิปัสสนาภาวนา เพื่ออบรมจิตใจให้ปลอดโปร่งแช่มชื่น และบรรเทาความโลภ ความโกรธ และความหลง ให้เบาบางลง ตามโอกาสที่จะอำนวยให้ทำได้

นิยมหาเวลาว่างจากภารกิจการงาน ออกไปจากวัดที่ต้องรับผิดชอบเสียบ้าง เป็นครั้งคราวทุก ๑๕ วัน หรือทุกเดือน จะทำให้สุขภาพจิตดีขึ้นได้อย่างน่าอัศจรรย์

นิยมหางานอดิเรกที่ชอบทำบ้าง เพื่อเป็นการพักผ่อนหย่อนอารมณ์ และเพื่อลดความตึงเครียดอันเกิดจากภาระหน้าที่การงานที่ทำอยู่ประจำ

นิยมสร้างเมตตากรุณาธรรม ความดี ความปรารถนาดี ความปราณี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่นเป็นธรรมะประจำจิตใจ จะทำให้สุขภาพจิตของตนดีมากยิ่ง ๆ ขึ้น

นิยมลดอุปาทานความยึดมั่นถือมั่นในสัตว์และสังขารธรรมทั้งหลาย ให้ลดเหลือน้อยลงไปตามวัยแห่งอายุสังขารที่เพิ่มมากขึ้นตามลำดับ

๓. ระเบียบปฏิบัติการใช้ผ้านุ่งห่ม

วิธีการนุ่งสบง

นิยมนุ่งสบงเป็นปริมณฑล คือ ชายข้างบนปิดสะดือ แต่ไม่นิยมนุ่งสูงถึงกระโจมอก ชายข้างล่างประมาณครึ่งแข้ง แต่ไม่นิยมนุ่งต่ำถึงกรอมส้นเท้า และไม่นิยมนุ่งยกสูงขึ้นเลยหัวเข่า

ไม่นิยมนุ่งสบงใต้สะดือ ปล่อยพุงป่องเป็นนักเลง ไม่นิยมทำพกให้ใหญ่คล้ายคนลงพุงหรือคล้ายหญิงมีครรภ์

นิยมนุ่งสบงให้ชายด้านหน้า กับ ชายด้านหลัง เสมอกัน และนิยมใช้ผ้าสบงสีเดียวกับจีวรรวมถึงอังสะด้วย ก็นิยมสีเดียวกับสบงจีวร

วิธีการห่มจีวร

นิยมห่มจีวรเป็นปริมณฑล คือ ห่มลดไหล่ ชายจีวรข้างบนคลุมไหล่ซ้าย เปิดไหล่ขวา ถ้าห่มคลุม ชายจีวรข้างบนปิดหลุมคอทั้งสอง ชายข้างล่างต่ำกว่าชายสบง แต่ไม่นิยมต่ำถึงกรอมส้นเท้า

นิยมห่มจีวรสีเดียวกันกับสบง และนิยมห่มเรียบร้อย ไม่รุ่มร่าม ไม่เลื้อยหน้า เลื้อยหลังหรือถลกสูงขึ้นมา ไม่นิยมถลกจีวรขึ้นพาดบ่า หรือยกขึ้นคลุมศีรษะ ขณะนั่ง หรือเดิน

ไม่นิยมห่มจีวร แบบจัดกลีบคล้ายกับกระโปรงสตรี หรือห่มจีวรม้วนจนแน่นรัดตัวมากเกินไป เป็นเหตุทำให้จีวรแตกตะเข็บขาดเร็ว และไม่น่าเลื่อมใสด้วย

ถ้าห่มจีวรพาดผ้าสังฆาฏิ นิยมทั้งสบง จีวร และผ้าสังฆาฏิ เป็นสีเดียวกันทั้งสามผืน

นิยมใช้ผ้าเครื่องนุ่งห่มสะอาดหมดจด ไม่ด่าง ไม่ดำ ไม่สกปรก ไม่เหม็นสาบ และไม่หอมกรุ่นด้วยน้ำอบน้ำปรุง เพราะผิดวิสัยของสมณะ

๔. ระเบียบปฏิบัติการรับบิณฑบาต

วิธีการอุ้มบาตร

นิยมอุ้มบาตรประคองด้วยมือทั้งสอง ให้บาตรอยู่ระดับท้อง สูงกว่าประคดเอวขึ้นมาแต่ไม่นิยมอุ้มชูสูงขึ้นมาจนถึงอก และนิยมถือบาตรภายในจีวร โดยดึงริมจีวรด้านขวามือมาปิดบาตรนำออกมาเฉพาะเมื่อจะรับบิณฑบาตเท่านั้น

ขณะรับบิณฑบาต นิยมยืนตรง ห่างจากผู้ใส่บาตรประมาณ ๑ ก้าว มือซ้ายรองรับบาตรมือขวาแหวกริมจีวรออกและเปิดฝาบาตร แล้วประคองฝาบาตรเข้ากับข้างบาตร

วิธีการสะพายบาตร

นิยมสะพายให้บาตรห้อยอยู่ข้างตัว ด้านขวา มือขวาคอยประคองบาตรไว้ไม่ให้ส่ายไปส่ายมาขณะเดิน

ไม่นิยมไพล่บาตรมาข้างหน้า เพราะจะทำให้เดินไม่สะดวก และไม่นิยมไพล่บาตรไปข้างหลัง เพราะจะทำให้คล้ายคนหลังโกง

ขณะรับบิณฑบาต นิยมยืนตรง ห่างจากผู้ใส่บาตรประมาณ ๑ ก้าว มือซ้ายช่วยยกชายจีวรขึ้นแล้วจับสายโยกบาตรไว้ มือขวาเปิดฝาบาตรออกแล้วประคองฝาบาตรเข้ากับข้างบาตร

วิธีการรับบิณฑบาต

นิยมประคองบาตรด้วยมือทั้งสองยื่นออกไปเล็กน้อย ตาทอดมองดูในบาตร สำรวมจิตพิจารณาด้วยธาตุปฏิกูลปัจจเวกขณปาฐะว่า (ยถาปจฺจยํ ปวตฺตมานํธาตุมตฺตเมเวตํ ยทิทํ ปิณฺฑปาโต ฯ เป ฯ) จนจบบท ไม่ส่งใจไปอื่น ไม่แสดงกิริยาอาการรีบร้อนจะจากไป

ไม่นิยมมองดูหน้าผู้ใส่บาตร หรือชวนผู้ใส่บาตรสนทนาขณะที่กำลังรับบิณฑบาต ถ้าผู้ใส่บาตรเตรียมดอกไม้ ธูป เทียน ไว้ถวายด้วย เมื่อรับบิณฑบาตแล้ว ผู้ใส่บาตรนั้น ถ้าเป็นสุภาพสตรี นิยมปิดฝาบาตรแล้วยื่นบาตรเข้าไปรับ ให้เขาวางถวายบนฝาบาตร ถ้าเป็นสุภาพบุรุษ นิยมรับด้วยมือโดยตรง

เมื่อรับบิณฑบาตเสร็จแล้ว นิยมถอยหลังออกห่าง ๑ ก้าว แล้วยืนตรงขณะที่ผู้ใส่บาตรยกมือไหว้ นิยมตั้งจิตอธิษฐานให้พรว่า "เอวํ โหตุ ขอจงสำเร็จตามที่ปรารถนาเถิด" หรืออธิษฐานว่า "ขอจงมีความสุข ความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไปเถิด" ดังนี้ เป็นต้น แล้วจึงเดินจากไป

นิยมรับอาหารบิณฑบาตไปตามลำดับผู้รอคอยใส่บาตร และนิยมเข้ารับบิณฑบาต ตามลำดับของพระภิกษุสามเณรที่มาถึงก่อนและหลัง ไม่นิยมลัดคิวตัดหน้าพระภิกษุสามเณรอื่นที่มารออยู่ก่อน

ขณะเดินไปบิณฑบาต นิยมมีสมณสารูป สำรวมกิริยาเรียบร้อย สำรวมกาย สำรวมตา สำรวมปาก ไม่เดินเร็ว หรือเชื่องช้าเกินไป ไม่เหลียวซ้ายแลขวาล่อกแล่ก ไม่เที่ยวทักคนนี้คนนั้นอันแสดงถึงความไม่สำรวม หรือไม่นิยมเดินพูดคุยกันระหว่างพระภิกษุสามเณรด้วยกัน

๕. ระเบียบปฏิบัติการพาดผ้าสังฆาฏิ

ขณะไปในกิจนิมนต์ต่าง ๆ

นิยมพับผ้าสังฆาฏิกึ่งกลางเป็นสองทบ แล้ววางพาดไว้ที่ไหล่ซ้าย เอาชายสังฆาฏิไว้ข้างหน้าประมาณให้ผ้าสังฆาฏิห้อยลงเสมอกันทั้งด้านหน้าและด้านหลัง

ขณะร่วมพิธีต่าง ๆ

ถ้าห่มจีวรจีบ คาดประคดอก นิยมพาดผ้าสังฆาฏิให้ชายผ้าสังฆาฏิเท่ากับชายจีบของจีวรทั้งด้านหน้าและด้านหลัง

ถ้าห่มจีวรม้วนลูกบวบ นิยมพาดผ้าสังฆาฏิให้ชายด้านหน้าและชายด้านหลัง ห้อยลงเท่ากัน

ในพิธีเสด็จพระราชดำเนิน

ถ้ามีพระทั้งสองนิกายมารวมกัน พระที่ห่มจีวรม้วนลูกบวบ นิยมพาดผ้าสังฆาฏิและคาดประคดอกด้วย เพื่อความเป็นระเบียบเดียวกัน ไม่ลักลั่นกัน

๖. ระเบียบปฏิบัติการรับและใช้จ่ายรูปิยะ

พระวินัยพุทธบัญญัติ นิสสัคคีย์ ปาจิตตีย์ โกสิยวรรค สิกขาบทที่ ๘ ว่า

โย ปน ภิกฺขุ ชาตรูปรชฏํ อุคฺคณฺเหยฺย วา อุคฺคณฺหาเปยฺย วา

อุปนิกฺขิตฺตํ วา สาทิเยยฺย นิสฺสคฺคิยํ ปาจิตฺติยํ ฯ

แปลความว่า "ก็ภิกษุรูปใด รับเองก็ดี ให้ผู้อื่นรับก็ดี ซึ่งทองและเงิน หรือยินดีทองและเงินที่ให้เขาเก็บไว้เพื่อตน เป็นนิสสัคคีย์ ปาจิตตีย์" ฯ

ลักษณะการล่วงละเมิดสิกขาบทนี้ มี ๓ ลักษณะ คือ :-

๑. รับเอง ใช้จ่ายเอง ในที่สาธารณะชน แบบฆราวาสวิสัย แสดงว่าไม่มีหิริโอตตัปปะ ไม่มีสมณสัญญา ลืมภาวะและฐานะของตน เป็นอลัชชี ไม่มียางอาย

๒. ให้ผู้อื่นรับ แต่รับจ่ายใช้สอยเอง ในที่รโหฐาน แสดงว่า ยังมีหิริโอตตัปปะ ยังมีสมณสัญญา ยังเป็นลัชชี มียางอายอยู่บ้าง

๓. ยินดีพอใจเงินทองที่ให้เขาเก็บไว้เพื่อตน อย่างเดียว แสดงว่ามีหิริโอตตัปปะอยู่มาก มีสมณสัญญาดีมาก และเป็นลัชชี มียางอายอยู่มาก

ในเรื่องเงินทองนี้ ธรรมดาพระภิกษุที่ยังเป็นปุถุชนทั้งหลาย โดยมากย่อมต้องอาบัติในสิกขาบทนี้ ใน ๓ สถาน ไม่สถานใดก็สถานหนึ่ง ถึงอย่างนั้นก็ไม่สมควรอย่างยิ่ง ที่จะทอดอาลัยในการล่วงละเมิดสิกขาบทพุทธบัญญัติ ควรมีสมณสัญญา มีหิริโอตตัปปะประจำใจอยู่เสมอ ไม่สมควรประพฤติล่วงละเมิดโดยไม่จำเป็น

วิธีปฏิบัติเกี่ยวกับเงินทอง

ไม่นิยมจับจ่ายใช้สอย ซื้อหาวัตถุสิ่งของ ในที่สาธารณะ ด้วยตนเอง

เมื่อโดยสารรถแท๊กซี่ไป นิยมชำระค่าโดยสารเสียก่อนถึงปลายทาง เป็นต้น

ไม่นิยมรับประเคนรูปิยะโดยตรง แต่นิยมรับประเคนใบปวารณาแทน

ควรแนะนำชี้แจงให้ประชาชนผู้มีศรัทธาบำเพ็ญบุญกุศล จะถวายปัจจัยให้ทราบถึงพระวินัยพุทธบัญญัติ เพื่อให้การบำเพ็ญบุญกุศลของเขาบริสุทธิ์ ไม่เป็นการส่งเสริมให้พระภิกษุสงฆ์ล่วงละเมิดสิกขาบทพุทธบัญญัติ อันเป็นการก่อโทษให้เกิดแก่พระโดยไม่จำเป็น

ทั้งนี้ ควรอบรมแนะนำให้เขาทราบ ตามโอกาสที่สมควร และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระภิกษุสามเณรทั้งหลาย ไม่นิยมแสดงตนว่า เป็นคนร่ำรวยอวดประชาชน เพราะประชาชนเขาสะเทือนใจมาก ในเรื่องเช่นนี้

๗. ระเบียบปฏิบัติการไปงานศพ

การไปงานรดน้ำศพฆราวาส

พระภิกษุผู้ไปงานรดน้ำศพฆราวาสนั้น ไม่นิยมพาดผ้าสังฆาฏิไป ทั้งสถานที่รดน้ำศพนั้นจะอยู่ที่บ้านก็ตาม อยู่ภายในวัดก็ตาม (เว้นแต่พระภิกษุผู้ได้รับอาราธนาไปในการประกอบพิธีบำเพ็ญกุศล ซึ่งศพนั้นตั้งอยู่ภายในวัด)

พระภิกษุสามเณรทั้งหมด ไม่นิยมรดน้ำศพฆราวาส เพราะการรดน้ำศพนั้น ถือกันว่าเพื่อขอขมาโทษต่อผู้ล่วงลับไป พระภิกษุสามเณรทุกรูปนั้นเป็นผู้มีภาวะสูงกว่าฆราวาส เป็นที่เคารพสักการะของฆราวาส จึงไม่นิยมรดน้ำศพฆราวาส เพื่อขอขมาโทษต่อศพของผู้มีภาวะต่ำกว่า

พระภิกษุสามเณรผู้ไปในงานรดน้ำศพฆราวาสนั้น นิยมยืนตรง หันหน้าไปทางศพนั้น มือทั้งสองห้อยประสานกันข้างหน้า สำรวมจิตแผ่ส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้วนั้น แล้วนั่ง ณ ที่สมควร

ขณะเมื่อจะลากลับ ก็นิยมยืนตรง หันหน้าไปทางศพ มือทั้งสองห้อยประสานกันข้างหน้า สำรวมจิตแผ่ส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปอีกครั้งหนึ่ง ถือกันว่า เป็นการปฏิบัติที่ถูกต้อง และเหมาะสมกับภาวะของความเป็นสมณะ

การไปงานรดน้ำศพพระภิกษุผู้มีอาวุโสน้อยกว่า

พระภิกษุผู้มีอาวุโสแก่กว่า ไม่นิยมพาดผ้าสังฆาฏิไปในงานศพพระภิกษุผู้มีอาวุโสน้อยกว่า เช่นเดียวกับการไปงานรดน้ำศพฆราวาสดังกล่าวแล้ว

เมื่อไปถึงสถานที่รดน้ำศพนั้น นิยมกราบพระพุทธรูป แล้วยืน หรือนั่ง (ตามสมควรแก่สถานที่) สำรวมจิตพิจารณามรณัสสติ และแผ่ส่วนกุศลถวายแก่พระภิกษุผู้ถึงมรณภาพไปแล้วนั้น

ไม่นิยมรดน้ำศพพระภิกษุผู้อ่อนอาวุโสกว่านั้น

ขณะเมื่อจะลากลับ ก็นิยมกราบพระพุทธรูป และยืน หรือนั่งสำรวมจิตแผ่ส่วนกุศลถวายแก่พระภิกษุผู้ล่วงลับไปแล้วอีกครั้งหนึ่ง เช่นเดียวกับที่กล่าวแล้ว

การไปงานรดน้ำศพพระเถระผู้มีอาวุโสแก่กว่า

พระภิกษุผู้มีอาวุโสอ่อนกว่า ไปงานรดน้ำศพพระเถระผู้มีอาวุโสแก่กว่านิยมพาดผ้าสังฆาฏิไปในงานนั้นด้วย พร้อมกับนิยมเตรียมน้ำอบไทยใส่ภาชนะสำหรับรดน้ำศพไปด้วย

เมื่อไปถึงสถานที่รดน้ำศพแล้ว นิยมกราบพระพุทธรูปก่อน แล้วกราบศพพระเถระนั้น จึงรดน้ำศพขอขมาโทษ เมื่อรดน้ำศพแล้ว นิยมกราบอีก

ขณะเมื่อจะลากลับ ก็นิยมกราบพระพุทธรูปก่อน แล้วกราบศพ จึงกลับไปได้

การไปงานตั้งศพบำเพ็ญกุศล

พระภิกษุสามเณรผู้ไปงานศพฆราวาส ทั้งที่สถานที่ตั้งศพนั้น จะตั้งที่บ้านก็ตาม จะตั้งที่วัดก็ตาม ไม่นิยมพาดผ้าสังฆาฏิไป (เว้นแต่พระภิกษุผู้ได้รับอาราธนาไปในการประกอบพิธีบำเพ็ญกุศลศพนั้น ซึ่งตั้งอยู่ภายในวัด)

ไม่นิยมจุดธูปขอขมาศพ แบบฆราวาสเขาทำกัน

นิยมยืนสำรวมจิตแผ่ส่วนกุศลแก่ท่านผู้ล่วงลับไปแล้วนั้น และเมื่อจะลากลับ ก็นิยมปฏิบัติเช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้ว

ถ้าเป็นศพพระภิกษุผู้อ่อนพรรษากว่า ก็ไม่นิยมพาดผ้าสังฆาฏิ และไม่นิยมจุดธูปขอขมาโทษเช่นเดียวกับศพฆราวาส เหมือนกัน

นิยมกราบพระพุทธรูป แล้วนั่ง หรือยืนพิจารณามรณัสสติ และแผ่ส่วนกุศลถวาย และเมื่อจะลากลับ ก็นิยมปฏิบัติเช่นเดียวกันนี้

ถ้าเป็นศพพระเถระผู้มีอาวุโสมากกว่า นิยมพาดผ้าสังฆาฏิไปในงานนั้นด้วย เมื่อไปถึงสถานที่บำเพ็ญกุศลแล้ว นิยมกราบพระพุทธรูปก่อน แล้วจุดธูปบูชาขอขมาโทษศพ และกราบด้วย และเมื่อจะลากลับ ก็นิยมกราบพระพุทธรูปก่อน และกราบศพ จึงกลับไปได้

๘. ระเบียบปฏิบัติการจุดเครื่องสักการะบูชา

พิธีทำบุญงานมงคล

เมื่อถึงเวลาตามกำหนดการ พิธีกรนำเทียนชนวนเข้ามาเชิญแล้ว ผู้เป็นประธานพิธี หรือเจ้าภาพนิยมปฏิบัติ ดังนี้ : –

ลุกขึ้นจากที่นั่ง เดินไปที่หน้าโต๊ะหมู่บูชาพระ ถ้าโต๊ะหมู่บูชาพระตั้งอยู่ที่สูง นิยมยืน ถ้าโต๊ะหมู่บูชาพระตั้งอยู่ที่ไม่สูงนัก พอนั่งจุดถึง นิยมนั่งคุกเข่าลงแล้ว รับเทียนชนวนจากพิธีกรทางด้านซ้ายมือของตน ไม่นิยมรับเทียนชนวนจากพิธีกรมาก่อนที่ยังไม่ถึงหน้าโต๊ะหมู่บูชาพระ

นิยมจุดเทียนเล่มขวาของพระพุทธรูปก่อน แล้วจุดเล่มซ้ายต่อไป ถ้าเทียนมีหลายคู่ นิยมจุดเทียนคู่บนก่อนแล้ว จึงจุดเทียนคู่ล่าง ๆ ลงมาตามลำดับจนครบทุกคู่ แล้วจึงจุดธูป หรือถ้าเขามีสายชนวนเชื่อมโยงจากธูปไปยังเทียนทุกคู่แล้ว ก็นิยมจุดธูปเป็นลำดับแรก ถ้าธูปมิได้จุ่มน้ำมันเตรียมไว้ นิยมถอนธูปมาจุดกับเทียนชนวน เมื่อจุดธูปแล้ว ก็ส่งเทียนชนวนคืนให้แก่พิธีกรไป แล้วปักธูปไว้ตามเดิม ถ้าธูปจุ่มน้ำมันเตรียมไว้แล้ว ก็นิยมจุดโดยไม่ต้องถอนออกมาจุดกับเทียนชนวน

วิธีปักธูปนั้น นิยมปักเรียงหนึ่งเป็นแถวเดียวกัน โดยเว้นระยะห่างเท่า ๆ กัน ให้ธูปแต่ละดอกสูงต่ำพอ ๆ กัน หรือนิยมปักเป็นสามเส้าก็ได้ และนิยมปักธูปไว้กึ่งกลางกระถางธูป โดยปักธูปทุกดอกให้ตั้งตรง

คำบูชาพระรัตนตรัย

เมื่อปักธูปเรียบร้อยแล้ว นิยมตั้งใจบูชาพระรัตนตรัย โดยตั้ง นโม ๓ จบ แล้วกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย (เพียงนึกในใจ) ว่า ดังนี้ : –

อิมินา สักกาเรนะ พุทธัง อะภิปูชะยามิ

อิมินา สักกาเรนะ ธัมมัง อะภิปูชะยามิ

อิมินา สักกาเรนะ สังฆัง อะภิปูชะยามิ

(ข้าพเจ้า ขอบูชาอย่างยิ่ง ซึ่งพระพุทธเจ้า ด้วยเครื่องสักการะนี้

ข้าพเจ้า ขอบูชาอย่างยิ่ง ซึ่งพระธรรม ด้วยเครื่องสักการะนี้

ข้าพเจ้า ขอบูชาอย่างยิ่ง ซึ่งพระสงฆ์ ด้วยเครื่องสักการะนี้)

วิธีกราบพระรัตนตรัย

เมื่อกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยจบแล้ว นิยมกราบพระรัตนตรัยด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ๓ ครั้ง และในขณะที่หมอบกราบพระรัตนตรัยแต่ละครั้งนั้น นิยมระลึกในใจ ดังนี้ : –

กราบครั้งที่ ๑ ระลึกว่า "พุทฺโธ เม นาโถ พระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งของข้าพเจ้า"
กราบครั้งที่ ๒ ระลึกว่า "ธมฺโม เม นาโถ พระธรรมเป็นที่พึ่งของข้าพเจ้า"
กราบครั้งที่ ๓ ระลึกว่า "สงฺโฆ เม นาโถ พระสงฆ์เป็นที่พึ่งของข้าพเจ้า"

กิริยาอาการที่กราบนั้น นิยมไม่เร็วเกินไป หรือเชื่องช้าเกินไป และนิยมกราบให้ครบแบบเบญจางคประดิษฐ์ คือ ตั้งหน้าผาก ฝ่ามือทั้งสอง และหัวเข่าทั้งสอง ลงจรดแนบชิดกับพื้น ทุกครั้งที่กราบนั้น ทั้งนี้ เพื่อเป็นทิฏฐานุคติ แก่อนุชนรุ่นหลังจะได้ถือเป็นแบบอย่างปฏิบัติได้ถูกต้องสืบไป

การจุดเทียนน้ำมนต์

ผู้เป็นประธานพิธี หรือ ผู้เป็นเจ้าภาพงานทำบุญนั้น นิยมรอคอยเวลาจุดเทียนน้ำมนต์ถวายพระสงฆ์อีกครั้งหนึ่ง เมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ถึงมงคลสูตร

เมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ถึงมงคลสูตรว่า (อเสวนา จ พาลานํ—) พิธีกรก็จุดเทียนชนวนเข้าไปเชิญประธานพิธี หรือเจ้าภาพ ไปจุดเทียนน้ำมนต์ ซึ่งตั้งอยู่ข้างหน้าของพระเถระผู้เป็นประธานสงฆ์ เมื่อจุดเทียนน้ำมนต์นั้น นิยมหยดน้ำตาเทียนชนวนลงที่ไส้เทียนน้ำมนต์นั้นก่อนจะทำให้การจุดไฟติดได้ง่าย และไส้เทียนน้ำมนต์จะไม่ถูกไฟไหม้หมดไป เมื่อจุดเทียนน้ำมนต์แล้วก็ส่งเทียนชนวนคืนให้แก่พิธีกร แล้วยกภาชนะน้ำมนต์ถวายแก่พระเถระประธานสงฆ์เจริญ พระพุทธมนต์นั้น

เมื่อถวายภาชนะน้ำมนต์แล้ว นิยมยกมือไหว้ แล้วกลับไปนั่งตามเดิม ต่อจากนั้น ถ้ามีธุรกิจจำเป็น ก็พอปลีกตัวไปได้บ้าง แต่ตามความนิยมแล้วผู้เป็นประธานพิธี หรือเจ้าภาพงานนั้น ไม่นิยมปลีกตัวไปไหน นิยมอยู่เป็นประธานงานจนกว่าจะเสร็จพิธี จึงจะเป็นการถูกต้องและเหมาะสมทุกประการ

พิธีบำเพ็ญกุศลศพ สวดพระอภิธรรม

ผู้เป็นประธานพิธี หรือ เป็นเจ้าภาพ ในงานบำเพ็ญกุศลศพ สวดพระอภิธรรมนั้น นิยมปฏิบัติในการจุดเครื่องสักการะบูชา ตามลำดับ ดังนี้ : –

จุดเครื่องสักการะบูชาที่โต๊ะหมู่บูชาพระพุทธรูปก่อน แล้วส่งเทียนชนวนคืนให้แก่พิธีกร แล้วกล่าวคำนมัสการและคำบูชาพระรัตนตรัยจบแล้วกราบ ๓ หน

เดินไปจุดเครื่องสักการะบูชาพระธรรม ที่โต๊ะบูชาพระธรรมข้างหน้า พระสวดพระอภิธรรม แล้วส่งเทียนชนวนคืนให้แก่พิธีกร น้อมตัวลงยกมือไหว้ นอบน้อมนมัสการพระธรรม

เดินไปจุดเครื่องสักการะบูชาศพ ที่โต๊ะเครื่องตั้งหน้าศพ โดยจุดเทียน ๑ คู่ และจุดธูป ๑ ดอก แล้วยกธูปขึ้นจบบูชาศพ ปักธูปไว้ ณ กระถางธูป ถ้ามีเครื่องทองน้อยสำหรับผู้ตายบูชาพระธรรม ก็นิยมจุดเครื่องสักการะบูชาที่เครื่องทองน้อยนั้นด้วย แล้วส่งเทียนชนวนคืนให้แก่พิธีกร แล้วหันหน้าเครื่องทองน้อยนั้น (หันด้านที่ตั้งดอกไม้) ออกไปทางพระสงฆ์สวดพระอภิธรรม เพื่อให้ผู้ตายสักการะบูชาพระธรรม แล้วกราบ ๓ หน กลับไปนั่งตามเดิม

พิธีบำเพ็ญกุศลศพ มีพระธรรมเทศนาและพระสวดรับเทศน์

การบำเพ็ญกุศลงานศพ เช่น ทำบุญสัตตมวารศพ เป็นต้น ซึ่งนิยมจัดให้มีการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ดังนี้ คือ : –

๑. มีพระเทศน์ และ พระสวดรับเทศน์ (ในเวลาเย็น)

๒. มีพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ (ต่อจากพระเทศน์) และ

๓. มีพระสวดพระอภิธรรม (ต่อจากพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ไป)

ในวันรุ่งขึ้น มีการถวายภัตตาหารเพล และมีพระสงฆ์สวดมาติกาบังสุกุล จำนวนเท่าอายุของผู้ตายตามรายนี้ มีวิธีปฏิบัติ ดังต่อไปนี้ : –

วิธีการปฏิบัติเมื่อพระเทศน์

จุดเครื่องสักการะบูชาที่โต๊ะหมู่บูชาพระพุทธรูป กล่าวคำนมัสการ และคำบูชาพระรัตนตรัย แล้วกราบ ๓ หน

จุดเทียนบูชาพระธรรม ให้พิธีกรนำไปตั้งไว้บนธรรมาสน์ เพื่อบูชาพระธรรม

จุดเครื่องสักการะบูชาศพ และจุดเครื่องทองน้อยที่ตั้งอยู่ข้างหน้าศพแล้วหันหน้าเครื่องทองน้อยไปทางพระเทศน์ เพื่อให้ผู้ตายบูชาพระธรรมเทศนา แล้วกราบศพ กลับมานั่งที่เดิม

พิธีกรกล่าวอาราธนาศีล พระเทศน์ให้ศีล จบแล้ว พิธีกรกล่าวอาราธนาพระธรรม

เจ้าภาพ หรือประธานพิธี จุดเครื่องสักการะบูชาที่เครื่องทองน้อย ซึ่งตั้งอยู่ข้างหน้า ด้านขวามือนั้น แล้วหันหน้าเครื่องทองน้อยไปทางพระเทศน์ เพื่อบูชาพระธรรมเทศนา แล้วประณมมือฟังพระธรรมเทศนาต่อไป จนจบกัณฑ์

เมื่อพระเทศน์จบแล้ว เจ้าภาพ หรือ ประธานพิธี เดินไปจุดเครื่องสักการะบูชาพระธรรมที่ตั้งอยู่ข้างหน้าพระสงฆ์สวดพระคาถาธรรมบรรยาย เมื่อจุดเสร็จแล้ว น้อมตัวลงยกมือไหว้พระธรรม กลับไปนั่งที่เดิม ประณมมือฟังพระสงฆ์สวดพระคาถาธรรมบรรยายต่อไป

เมื่อพระสงฆ์สวดพระคาถาธรรมบรรยายจบแล้ว เจ้าภาพ หรือประธานพิธี ลุกไปถวายเครื่องกัณฑ์เทศน์ และถวายเครื่องไทยธรรมแก่พระสงฆ์สวดรับเทศน์ แล้วกลับไปนั่งที่เดิม

พิธีกรทอดผ้าภูษาโยง หรือ ด้ายสายสิญจน์ที่โยงมาจากศพ เพื่อเตรียมทอดผ้าบังสุกุล

เจ้าภาพ หรือ ประธานพิธี ลุกไปทอดผ้าบังสุกุล แล้วกลับไปนั่งที่เดิม

เมื่อพระสงฆ์กล่าวพิจารณาบังสุกุล เจ้าภาพ หรือ ประธานพิธี นิยมประณมมือฟัง เมื่อพระสงฆ์เริ่มอนุโมทนา (ยถา—) นิยมกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ตาย แล้วประณมมือรับพรต่อไปจนจบ

วิธีการปฏิบัติเมื่อพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์

เมื่อพระสงฆ์ที่อาราธนามาสวดพระพุทธมนต์นั่งบนอาสน์สงฆ์เรียบร้อยแล้ว

เจ้าภาพ หรือประธานพิธี นิยมไม่ต้องจุดเครื่องสักการะบูชาอีก เพราะพิธีการบำเพ็ญกุศลต่อเนื่องกันมาจากการมีเทศน์แล้ว

พิธีกรกล่าวอาราธนาพระปริตรต่อไป ไม่ต้องกล่าวอาราธนาศีลอีก เพราะรับศีลมาแล้วจากพระเทศน์

เมื่อพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์จบแล้ว เจ้าภาพ หรือ ประธานพิธี ก็ทอดผ้าบังสุกุล (โดยมากนิยมใช้ผ้าไตร) เมื่อพระสงฆ์บังสุกุลแล้ว นิยมยังไม่ต้องอนุโมทนา เพราะวันพรุ่งนี้ยังจะต้องมาฉันภัตตาหารเพลอีกครั้งหนึ่ง ลงจากอาสน์สงฆ์ กลับไปได้

วิธีการปฏิบัติเมื่อพระสงฆ์สวดพระอภิธรรม

เมื่อพระสงฆ์มานั่งบนอาสน์สงฆ์สำหรับสวดพระอภิธรรมเรียบร้อยแล้ว เจ้าภาพ หรือ ประธานพิธี จุดเครื่องสักการะบูชาพระธรรม ที่หน้าอาสน์สงฆ์ พระสวดพระอภิธรรม

เมื่อพระสงฆ์สวดพระอภิธรรมจบแล้ว ก็ถวายเครื่องไทยธรรม ทอดผ้าบังสุกุล และกรวดน้ำ

ในการสวดพระอภิธรรมนี้ บางท้องถิ่น นิยมให้เจ้าภาพ หรือ ประธานพิธี หรือวงศ์ญาติผู้ใดผู้หนึ่ง ต้องจุดธูปบูชาพระธรรม เพื่อเป็นการอาราธนาให้พระสงฆ์สวดพระอภิธรรม ก่อนเริ่มสวดทุกจบ

วิธีการปฏิบัติเมื่อพระสงฆ์สวดถวายพรพระ

ในวันรุ่งขึ้นเวลาใกล้เพล เมื่อพระสงฆ์มานั่งบนอาสน์สงฆ์พร้อมแล้วเจ้าภาพ หรือประธานพิธี จุดเครื่องสักการะบูชาที่โต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัย แล้วปฏิบัติการต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว

จุดเครื่องสักการะบูชาศพ แล้วปฏิบัติการต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว

พิธีกรกล่าวอาราธนาศีล พระเถระประธานสงฆ์ให้ศีล รับศีล พระสงฆ์สวดถวายพรพระจบแล้ว ถวายภัตตาหารเพล

เมื่อพระสงฆ์ฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว เจ้าภาพ หรือ ประธานพิธี ก็ถวายเครื่องไทยธรรม

พระสงฆ์อนุโมทนา เจ้าภาพ หรือประธานพิธี ก็กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ตาย แล้วเป็นเสร็จพิธี

วิธีการปฏิบัติเมื่อพระสงฆ์สวดมาติกาบังสุกุล

เมื่อพระสงฆ์ที่ได้รับอาราธนามานั่งบนอาสน์สงฆ์เรียบร้อยแล้ว ก็ตั้งพัดสวดมาติกา จบแล้วก็ถวายเครื่องไทยธรรม (ถ้ามี)

พิธีกรทอดผ้าภูษาโยง หรือ ด้ายสายสิญจน์ เตรียมทอดผ้าบังสุกุล

เจ้าภาพ หรือ ประธานพิธี พร้อมด้วยวงศาคณาญาติและท่านผู้มาร่วมพิธีบำเพ็ญกุศล ช่วยกันทอดผ้าบังสุกุล โดยวิธีทอดผ้าบังสุกุลตามขวางผ้าภูษาโยง หรือขวางด้ายสายสิญจน์ ถ้าอาสน์สงฆ์แคบ ก็นิยมทอดผ้าบังสุกุลไปตามยาวของผ้าภูษาโยง หรือ ตามยาวของด้ายสายสิญจน์

การทอดผ้าบังสุกุลนี้ นิยมไม่ต้องยกประเคนแก่พระสงฆ์ เพราะถือว่าเป็นการวางผ้าถวายไว้โดยทอดอาลัยไม่มีความเสียดายห่วงใยในผ้านั้น เมื่อทอดผ้าบังสุกุลแล้ว ก็กลับไปนั่งที่เดิม หรือ จะนั่งข้างหน้าพระสงฆ์นั้นก็ได้

เมื่อพระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลแล้ว ก็ตั้งพัดอนุโมทนา เจ้าภาพ หรือประธานพิธี ก็กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตายอีกครั้งหนึ่ง

ถ้าอาสน์สงฆ์ไม่เพียงพอสำหรับพระสงฆ์ที่อาราธนามาสวดมาติกาบังสุกุลทั้งหมดได้ ก็นิยมจัดพระสงฆ์ขึ้นบังสุกุลเป็นชุด ๆ ไป จนกว่าจะครบตามจำนวน

เฉพาะพระสงฆ์ชุดแรกนั้น นิยมสวดมาติกา บังสุกุล และอนุโมทนาด้วย

ส่วนพระสงฆ์ชุดต่อ ๆ ไป ไม่นิยมต้องสวดมาติกา ไม่ต้องอนุโมทนาเพียงแต่บังสุกุลเท่านั้น

๘. ระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับปัจจัย ๔

โทษแห่งการบริโภคปัจจัยโดยไม่พิจารณา

ความจริง พระภิกษุสามเณรทั้งหลาย ตั้งแต่สมัยพุทธกาลตลอดมาจนปัจจุบันนี้ มักจะเข้าใจว่า "ปัจจยสันนิสสิตศีล คือ ศีลที่อาศัยปัจจัย ๔ กล่าวคือ การพิจารณาแล้วจึงบริโภคใช้สอยปัจจัยทั้งหลาย" นี้ เป็นเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ไม่สลักสำคัญอะไร และมักจะพากันละเลย หรือลืมเสียเป็นส่วนมาก ความเรื่องนี้มีปรากฏอยู่ในอรรถกถาพระวินัย ดังต่อไปนี้

เล่ากันมาว่า ในปางก่อน พระภิกษุทั้งหลายโดยมากบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ โดยไม่พิจารณา ครั้นแตกกายทำลายขันธ์ไปแล้ว จึงไม่พ้นจากการเกิดในนรก หรือเกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน

สมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ทรงทราบเรื่องนั้นแล้ว ได้ตรัสสอนพระภิกษุทั้งหลายว่า "ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมดาพระภิกษุ ยังมิได้พิจารณาแล้วบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ ไม่สมควร เพราะฉะนั้น ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป เธอทั้งหลายพึงพิจารณาแล้วบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ เถิด" ดังนี้แล้ว เมื่อจะทรงแสดงวิธีสำหรับพิจารณา จึงทรงวางพระบาลีไว้เป็นแบบแผนสำหรับพิจารณาปัจจัยทั้งหลาย โดยนัยพระบาลีว่า "ปฏิสงฺขา โยนิโส จีวรํ ปฏิเสวามิ" เป็นอาทิ ซึ่งแปลความว่า "เราพิจารณาแล้ว โดยแยบคาย จึงใช้สอยจีวร" ดังนี้เป็นต้น แล้วได้มีพระพุทธดำรัสต่อไปว่า "ธรรมดาการบริโภคโดยไม่พิจารณา ย่อมเป็นเช่นเดียวกับการกินยาพิษอย่างร้ายแรง แม้ชนทั้งหลายในปางก่อน ยังไม่ทันพิจารณา ยังไม่รู้ถึงโทษ กินยาพิษเข้าไปแล้ว ได้ประสบความทุกข์อย่างหนัก" ดังนี้

ครั้นกาลต่อมา พระภิกษุทั้งหลายโดยมาก พากันวางใจไม่พิจารณาบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ ที่พวกญาติ มีมารดาบิดาและพี่น้องสาวเป็นต้นถวาย โดยคิดเสียว่า "ปัจจัยเหล่านี้ เป็นของสมควรให้แก่พวกเรา ทั้งเวลาที่พวกเราเป็นคฤหัสถ์ ทั้งเวลาที่บวชแล้ว" ดังนี้

สมเด็จพระบรมศาสดาทรงทราบความเรื่องนั้นแล้ว ได้ตรัสสอนพระภิกษุทั้งหลายว่า "ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมดาของพระภิกษุ พึงพิจารณาแล้วบริโภคใช้สอยปัจจัยทั้งหลาย แม้ที่พวกญาติถวาย เพราะเหตุว่า พระภิกษุทั้งหลายผู้บริโภคใช้สอยปัจจัยโดยไม่พิจารณา ย่อมไม่พ้นจากความเป็นยักษ์ หรือเป็นเปรต อนึ่ง ธรรมดาว่า การบริโภคโดยไม่พิจารณา ย่อมเป็นเช่นเดียวกับการกินยาพิษ ความจริง ยาพิษนั้น อันคนคุ้นเคยกันให้กินก็ดี อันคนไม่คุ้นเคยกันให้กินก็ดี ก็ทำให้ผู้กินตายได้เหมือนกัน" ดังนี้

เพราะฉะนั้น พระภิกษุสามเณรผู้เห็นโทษแห่งการบริโภคใช้สอยปัจจัยทั้งหลาย โดยไม่พิจารณาดังกล่าวแล้ว พึงพิจารณาปัจจัย ๔ ในกาลทั้ง ๓ คือ : –

พิจารณาในกาลรับปัจจัย

พิจารณาในกาลบริโภคใช้สอยปัจจัย และ

พิจารณาในกาลภายหลังจากบริโภคใช้สอยปัจจัย

การพิจารณาในกาลรับปัจจัย

ขณะจะรับถวายปัจจัย ๔ พึงพิจารณาด้วยธาตุปฏิกูลปัจจเวกขณปาฐะคือ พระบาลีสำหรับพิจารณาปัจจัย ๔ ว่า เป็นเพียงธาตุ ๔ และเป็นของปฏิกูลน่าเกลียด ทั้งนี้ เพื่อมุ่งจะกำจัดความทะยานอยากในปัจจัยทั้งหลายเสียตั้งแต่เริ่มแรกที่รับถวายทีเดียว โดยมีวิธีการพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ในขณะที่รับถวายเครื่องนุ่งห่มและผ้าทุกชนิด พึงพิจารณาด้วยพระบาลีธาตุปฏิกูลปัจจเวกขณปาฐะบทจีวร ดังนี้ "ยถาปจฺจยํ ปวตฺตมานํ ธาตุมตฺตเมเวตํ ยทิทํ จีวรํ, ตทุปภุญฺชโก จ ปุคฺคโล ธาตุมตฺตโก นิสฺสตฺโต นิชฺชีโว สุญฺโญ, สพฺพานิ ปน อิมานิ จีวรานิ อชิคุจฺฉนิยานิ อิมํ ปูติกายํ ปตฺวา อติวิย ชิคุจฺฉนิยานิ ชายนฺติ" แปลความว่า "ผ้านี้เป็นเพียงธาตุ ๔ (คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม ประชุมกัน) เท่านั้น เป็นไปตามปัจจัยที่ปรุงแต่งขึ้น และบุคคลผู้ใช้สอยผ้านั้น ก็เป็นเพียงธาตุ ๔ ไม่ใช่สัตว์ไม่ใช่ชีวะ ว่างเปล่าจากความเป็นตัวตน ผ้าทั้งปวงเหล่านี้ เป็นของไม่น่ารังเกียจ ครั้นมาถูกต้องร่างกายอันเปื่อยเน่านี้เข้าแล้ว ก็กลับกลายเป็นของน่ารังเกียจเหลือเกิน"

ในขณะรับถวายอาหารบิณฑบาตของฉันทุกชนิด พึงพิจารณาด้วยพระบาลีธาตุปฏิกูลปัจจเวกขณปาฐะบทบิณฑบาต ดังนี้ "ยถาปจฺจยํ ปวตฺตมานํ ธาตุมตฺตเมเวตํ ยทิทํ ปิณฺฑปาโต, ตทุปภุญฺชโก จ ปุคฺคโล ธาตุมตฺตโก นิสฺสตฺโต นิชฺชีโว สุญฺโญ, สพฺโพ ปนายํ ปิณฺฑปาโต อชิคุจฺฉนิโย อิมํ ปูติกายํ ปตฺวา อติวิย ชิคุจฺฉนิโย ชายติ" แปลความว่า "อาหารบิณฑบาตนี้ เป็นเพียงธาตุ ๔ (คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม ประชุมกัน) เท่านั้น เป็นไปตามปัจจัยที่ปรุงแต่งขึ้น และบุคคลผู้บริโภคอาหารบิณฑบาตนั้น ก็เป็นเพียงธาตุ ๔ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่ชีวะ ว่างเปล่าจากความเป็นตัวตน อาหารบิณฑบาตทั้งปวงนี้ เป็นของไม่น่ารังเกียจ ครั้นมาถูกต้องร่างกายอันเปื่อยเน่านี้เข้าแล้ว ก็กลับกลายเป็นของน่ารังเกียจเหลือเกิน"

ในขณะรับถวายเสนาสนะที่นั่งที่นอนและอุปกรณ์ที่อยู่อาศัยทุกชนิด พึงพิจารณาด้วยพระบาลีธาตุปฏิกูลปัจจเวกขณปาฐะบทเสนาสนะ ดังนี้ "ยถาปจฺจยํ ปวตฺตมานํ ธาตุมตฺตเมเวตํ ยทิทํ เสนาสนํ, ตทุปภุญฺชโก จ ปุคฺคโล ธาตุมตฺตโก นิสฺสตฺโต นิชฺชีโว สุญฺโญ, สพฺพานิ ปน อิมานิ เสนาสนานิ อชิคุจฺฉนิยานิ อิมํ ปูติกายํ ปตฺวา อติวิย ชิคุจฺฉนิยานิ ชายนฺติ" แปลความว่า "เสนาสนะนี้ เป็นเพียงธาตุ ๔ (คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม ประชุมกัน) เท่านั้น เป็นไปตามปัจจัยที่ปรุงแต่งขึ้น และบุคคลผู้ใช้สอยเสนาสนะนั้น ก็เป็นเพียงธาตุ ๔ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่ชีวะ ว่างเปล่าจากความเป็นตัวตน เสนาสนะทั้งปวงเหล่านี้ เป็นของไม่น่ารังเกียจ ครั้นมาถูกต้องร่างกายอันเปื่อยเน่านี้เข้าแล้ว ก็กลับกลายเป็นของน่ารังเกียจเหลือเกิน"

ในขณะที่รับถวายเครื่องยาบำบัดความป่วยไข้ทุกชนิด ตลอดถึงหมากพลูบุหรี่และน้ำปานะเครื่องดื่มทั้งปวง พึงพิจารณาด้วยพระบาลีธาตุปฏิกูลปัจจเวกขณปาฐะบทคิลานปัจจยเภสัชชบริขาร

ดังนี้ "ยถาปจฺจยํ ปวตฺตมานํ ธาตุมตฺตเมเวตํ ยทิทํ คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาโร, ตทุปภุญฺชโก จปุคฺคโล ธาตุมตฺตโต นิสฺสตฺโต นิชฺชีโว สุญฺโญ, สพฺโพ ปนายํ คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาโร, อชิคุจฺฉนิโย อิมํ ปูติกายํ ปตฺวา อติวิย ชิคุจฺฉนิโย ชายติ" แปลความว่า "เครื่องยาอันเกื้อกูลแก่คนไข้นี้ เป็นเพียงธาตุ ๔ (คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม ประชุมกัน) เท่านั้น เป็นไปตามปัจจัยที่ปรุงแต่งขึ้น และบุคคลผู้บริโภคใช้สอยเครื่องยาอันเกื้อกูลแก่คนไข้นั้น ก็เป็นเพียงธาตุ ๔ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่ชีวะ ว่างเปล่าจากความเป็นตัวตน เครื่องยาอันเกื้อกูลแก่คนไข้ทั้งปวงนี้ เป็นของไม่น่ารังเกียจ ครั้นมาถูกต้องร่างกายอันเปื่อยเน่านี้เข้าแล้ว ก็กลับกลายเป็นของน่ารังเกียจเหลือเกิน"

การพิจารณาในกาลบริโภคใช้สอยปัจจัย

พระพุทธองค์ทรงประทานพระบาลีสำหรับพิจารณาก่อนจะบริโภคใช้สอยและขณะบริโภคใช้สอยปัจจัยนั้น ๆ ด้วยตังขณิกปัจจเวกขณปาฐะ คือ พระบาลีสำหรับพิจารณาขณะบริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ นั้น เพื่อป้องกันและเพื่อกำจัดความทะยานอยากในปัจจัย ๔ ให้หมดสิ้นไป หรือให้เบาบางลง ดังต่อไปนี้

ขณะใช้สอยเครื่องนุ่มห่มและผ้าทุกชนิด พึงพิจารณาด้วยพระบาลีตังขณิกปัจจเวกขณปาฐะบทจีวร ดังนี้ "ปฏิสงฺขา โยนิโส จีวรํ ปฏิเสวามิ, ยาวเทว สีตสฺส ปฏิฆาตาย อุณฺหสฺส ปฏิฆาตาย ฑํสมกสวาตาตปสิรึ สปสมฺผสฺสานํ ปฏิฆาตาย ยาวเทว หิริโกปินปฏิจฺฉาทนตฺถํ" แปลความว่า "เราพิจารณาแล้วโดยแยบคาย (คือ พิจารณาโดยความเป็นธาตุ ๔ และโดยความเป็นของปฏิกูลมาแล้ว) จึงนุ่งห่มใช้สอยจีวร เพียงเพื่อบำบัดความหนาว เพื่อบำบัดความร้อน เพื่อป้องกันสัมผัสแห่งเหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย และโดยที่แท้เพื่อปกปิดอวัยวะที่น่าละอาย"

ขณะบริโภคอาหารบิณฑบาตและของขบฉันทุกชนิด พึงพิจารณาด้วยพระบาลีตังขณิกปัจจเวกขณปาฐะบทบิณฑบาต ดังนี้ "ปฏิสงฺขา โยนิโส ปิณฺฑปาตํ ปฏิเสวามิ, เนว ทวาย น มทาย น มณฺฑนาย น วิภูสนาย ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส ฐิติยา ยาปนาย วิหึสุปรติยา พฺรหฺมจริยานุคฺคหาย อิติ ปุราณญฺจ เวทนํ ปฏิหงฺขามิ นวญฺจ เวทนํ น อุปฺปาเทสฺสามิ ยาตฺรา จ เม ภวิสฺสติ อนวชฺชตา จ ผาสุวิหาโร จาติ" แปลความว่า "เราพิจารณาแล้วโดยแยบคาย (คือ พิจารณาโดยความเป็นธาตุ ๔ และโดยความเป็นของปฏิกูลมาแล้ว) จึงบริโภคอาหารบิณฑบาต ไม่ใช่เพื่อความเพลิดเพลินสนุกสนานไม่ใช่เพื่อความมัวเมาเกิดพลังกาย ไม่ใช่เพื่อประดับ ไม่ใช่เพื่อตกแต่งร่างกายให้อ้วนท้วนสวยงาม โดยที่แท้เพื่อความดำรงอยู่แห่งร่างกายนี้ เพื่อความเป็นไปได้แห่งร่างกายนี้ เพื่อความสงบระงับความถูกเบียดเบียนทางกาย เพื่ออนุเคราะห์การประพฤติพรหมจรรย์ ด้วยการบริโภคอาหารบิณฑบาตนี้ เราย่อมระงับทุกขเวทนาเก่า คือ ความหิวเสียได้ และจักป้องกันทุกขเวทนาใหม่ไม่ให้เกิดขึ้น อนึ่ง ความเป็นไปได้โดยสะดวกแห่งร่างกายนี้ด้วย ความไม่มีโทษด้วย ความเป็นอยู่โดยความผาสุกด้วย จักมีแก่เรา ดังนี้"

ขณะใช้สอยเสนาสนะที่นั่งที่นอนและอุปกรณ์ที่อยู่อาศัยทุกชนิด พึงพิจารณาด้วยพระบาลีตังขณิกปัจจเวกขณปาฐะบทเสนาสนะ ดังนี้ "ปฏิสงฺขา โยนิโส เสนาสนํ ปฏิเสวามิ, ยาวเทว สีตสฺส ปฏิฆาตาย อุณฺหสฺส ปฏิฆาตาย ฑํสมกสวาตาตปสิรึสปสมฺผสฺสานํ ปฏิฆาตาย ยาวเทว อุตุปริสฺสย–

วิโนทนํ ปฏิสลฺลานารามตฺถํ" แปลความว่า "เราพิจารณาแล้วโดยแยบคาย (คือ พิจารณาโดยความเป็นธาตุ ๔ และโดยความเป็นของปฏิกูลมาแล้ว) จึงใช้สอยเสนาสนะ เพียงเพื่อบำบัดความหนาว เพื่อบำบัดความร้อนเพื่อป้องกันสัมผัสแห่งเหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย และโดยที่แท้เพื่อบรรเทาอันตรายจะพึงเกิดจากลมฟ้าอากาศ และเพื่อความเป็นผู้ยินดีหลีกเร้นอยู่ได้เพื่อเจริญภาวนา"

ขณะบริโภคใช้สอยเครื่องยาบำบัดความป่วยไข้ทุกชนิด ตลอดถึงหมากพลูบุหรี่และน้ำปานะเครื่องดื่มทั้งปวง พึงพิจารณาด้วยพระบาลีตังขณิกปัจจเวกขณปาฐะบทคิลานปัจจยเภสัชชบริขาร ดังนี้ "ปฏิสงฺขา โยนิโส คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารํ ปฏิเสวามิ, ยาวเทว อุปฺปนฺนานํ เวยฺยาพาธิกานํ เวทนานํ ปฏิฆาตาย อพฺยาปชฺฌปรมตายาติ" แปลความว่า "เราพิจารณาแล้วโดยแยบคาย (คือ พิจารณาโดยความเป็นธาตุ ๔ และโดยความเป็นของปฏิกูลมาแล้ว) จึงบริโภคใช้สอยเครื่องยาอันเกื้อกูลแก่คนไข้ เพียงเพื่อบำบัดทุกขเวทนาทั้งหลายที่เกิดจากอาพาธต่างชนิด ซึ่งเกิดขึ้นแล้ว เพื่อความเป็นผู้ไม่มีโรคเบียดเบียนเป็นอย่างยิ่ง ดังนี้"

อนึ่ง การพิจารณาปัจจัย ๔ ด้วยตังขณิกปัจจเวกขณปาฐะนี้ เพื่อป้องกันมิให้เกิดโทษแก่ตน เพราะการบริโภคใช้สอยปัจจัยทั้งหลายเหล่านั้น พระภิกษุสามเณรทุกรูป พึงปฏิบัติ ดังนี้

ในการใช้สอยจีวรและเครื่องผ้าทุกชนิด พึงพิจารณาทุกขณะที่ใช้สอย

ในการบริโภคอาหารบิณฑบาตและของขบฉันทุกชนิด พึงพิจารณาทุกคำกลืน

ในการใช้สอยเสนาสนะที่นั่งที่นอนและอุปกรณ์ที่อยู่อาศัยทุกชนิด พึงพิจารณาทุกขณะที่ใช้สอย

ในการบริโภคใช้สอยยาบำบัดความป่วยไข้ตลอดถึงหมากพลูบุหรี่ และน้ำปานะเครื่องดื่มทุกชนิด พึงพิจารณาทุกขณะที่บริโภคใช้สอย

การพิจารณาในกาลภายหลังบริโภคใช้สอยปัจจัย

ถ้าพระภิกษุสามเณรรูปใด ไม่สามารถจะพิจารณาในกาลรับปัจจัย และในกาลบริโภคใช้สอยปัจจัยนั้น ๆ ได้ตามที่กล่าวมาแล้ว พึงพิจารณาซ้ำในกาลภายหลังบริโภคใช้สอย ในเวลาปฐมยาม เวลามัชฌิมยาม หรือเวลาปัจฉิมยามแห่งราตรี ก่อนอรุณรุ่งของวันใหม่ เวลาใดเวลาหนึ่ง ด้วยอดีตปัจจเวกขณปาฐะ คือ พระบาลีสำหรับพิจารณาถึงการบริโภคใช้สอยปัจจัยโดยมิได้พิจารณาซึ่งได้ล่วงเลยการพิจารณาเบื้องต้นมาแล้ว ดังต่อไปนี้

พึงพิจารณาย้อนหลังถึงจีวรเครื่องนุ่งห่มและผ้าทุกชนิดที่ได้ใช้สอยโดยมิได้พิจารณาซึ่งล่วงเลยมาแล้ว ด้วยพระบาลีอตีตปัจจเวกขณปาฐะบทจีวร ดังนี้ "อชฺช มยา อปจฺจเวกฺขิตฺวา ยํ จีวรํ ปริภุตฺตํ ตํ ยาวเทว สีตสฺส ปฏิฆาตาย อุณฺหสฺส ปฏิฆาตาย ฑํสมกสวาตาตปสิรึสปสมฺผสฺสานํ ปฏิฆาตาย ยาวเทว หิริโกปีนปฏิจฺฉาทนตฺถํ" แปลความว่า "ในวันนี้ เราไม่ทันพิจารณาได้ใช้สอยนุ่งห่มผ้าจีวรผืนใดแล้ว ผ้าจีวรผืนนั้นเราใช้สอยนุ่งห่มแล้ว เพียงเพื่อบำบัดความหนาว เพื่อบำบัดความร้อน เพื่อป้องกันสัมผัสแห่งเหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย และโดยที่แท้เพื่อปกปิดอวัยวะที่น่าละอาย"

พึงพิจารณาย้อนหลังถึงอาหารบิณฑบาตของขบฉันทุกชนิดที่ได้บริโภคโดยมิได้พิจารณา ซึ่งล่วงเลยมาแล้ว ด้วยพระบาลีอตีตปัจจเวกขณปาฐะบท บิณฑบาต ดังนี้ "อชฺช มยา อปจฺจ-เวกฺขิตฺวา โย ปิณฺฑปาโต ปริภุตฺโต, โส เนว ทวาย น มทาย น มณฺฑนาย น วิภูสนาย ยาวเทว อิมสฺส กายสฺส ฐิติยา ยาปนาย วิหึสุปรติยา พฺรหฺมจริยานุคฺคหาย อิติ ปุราณญฺจ เวทนํ ปฏิหงฺขามิ นวญฺจ เวทนํ น อุปฺปาเทสฺสามิ ยาตฺรา จ เม ภวิสฺสติ อนวชฺชตา จ ผาสุวิหาโร จาติ" แปลความว่า "ในวันนี้ เราไม่ทันพิจารณาได้บริโภคขบฉันอาหารบิณฑบาตใดแล้ว อาหารบิณฑบาตนั้น เราบริโภคขบฉันแล้ว ไม่ใช่เพื่อความเพลิดเพลินสนุกสนาน ไม่ใช่เพื่อความมัวเมาเกิดพลังกายไม่ใช่เพื่อประดับ ไม่ใช่เพื่อตกแต่งร่างกายให้อ้วนท้วนสวยงาม โดยที่แท้เพื่อความดำรงอยู่ได้แห่งร่างกายนี้ เพื่อความเป็นไปได้แห่งร่างกายนี้ เพื่อความสงบระงับความถูกเบียดเบียนทางกาย เพื่ออนุเคราะห์การประพฤติพรหมจรรย์ ด้วยการบริโภคอาหารบิณฑบาตนี้ เราย่อมระงับทุกขเวทนาเก่า คือ ความหิวเสียได้และจักป้องกันทุกขเวทนาใหม่ไม่ให้เกิดขึ้น อนึ่ง ความเป็นไปได้สะดวกแห่งร่างกายนี้ด้วย ความไม่มีโทษด้วย ความเป็นอยู่โดยความผาสุกด้วย จักมีแก่เราดังนี้"

พึงพิจารณาย้อนหลังถึงเสนาสนะที่นั่งที่นอนและอุปกรณ์ที่อยู่อาศัยทุกชนิด ที่ได้ใช้สอยโดยมิได้พิจารณา ซึ่งล่วงเลยมาแล้ว ด้วยพระบาลีอตีตปัจจเวกขณปาฐะบทเสนาสนะ ดังนี้ "อชฺช มยา อปจฺจเวกฺขิตฺวา ยํ เสนาสนํ ปริภุตฺตํ, ตํ ยาวเทว สีตสฺส ปฏิฆาตาย อุณฺหสฺส ปฏิฆาตาย ฑํสมกสวาตาตปสิรึสปสมฺผสฺสานํ ปฏิฆาตาย ยาวเทว อุตุปริสฺสยวิโนทนํ ปฏิสลฺลานารามตฺถํ" แปลความว่า "ในวันนี้เราไม่ทันพิจารณาได้ใช้สอยเสนาสนะใดแล้ว เสนาสนะนั้น เราใช้สอยแล้วเพียงเพื่อบำบัดความหนาว เพื่อบำบัดความร้อนเพื่อป้องกันสัมผัสแห่งเหลือบ ยุง ลม แดด และสัตว์เลื้อยคลานทั้งหลาย และโดยที่แท้เพื่อบรรเทาอันตรายอันจะพึงเกิดจากลมฟ้าอากาศ และเพื่อความเป็นผู้ยินดีหลีกเร้นอยู่ได้เพื่อเจริญภาวนา"

พึงพิจารณาย้อนหลังถึงเครื่องยาบำบัดความป่วยไข้ทุกชนิด ตลอดถึงหมากพลูบุหรี่และน้ำปานะเครื่องดื่มทั้งปวง ที่ได้บริโภคโดยมิได้พิจารณา ซึ่งล่วงเลยมาแล้ว ด้วยพระบาลีอตีตปัจจ-เวกขณปาฐะบทคิลานปัจจยเภสัชชบริขาร ดังนี้ "อชฺช มยา อปจฺจเวกฺขิตฺวา โย คิลานปจฺจยเภสชฺช-ปริกฺขาโร ปริภุตฺโต, โส ยาวเทว อุปฺปนฺนานํ เวยฺยาพาธิกานํ เวทนานํ ปฏิฆาตาย อพฺยาปชฺฌปรม-ตายาติ" แปลความว่า "ในวันนี้ เราไม่ทันพิจารณาได้บริโภคใช้สอยเครื่องยาอันเกื้อกูลแก่คนไข้ชนิดใดแล้ว เครื่องยาอันเกื้อกูลแก่คนไข้ชนิดนั้น เราบริโภคใช้สอยแล้วเพียงเพื่อบำบัดทุกขเวทนาทั้งหลาย ที่เกิดจากอาพาธต่างชนิด ซึ่งเกิดขึ้นแล้ว เพื่อความเป็นผู้ไม่มีโรคเบียดเบียนเป็นอย่างยิ่งดังนี้"

การพิจารณาด้วยพระบาลีอตีตปัจจเวกขณปาฐะนี้ ท่านบุรพาจารย์ในปางก่อนได้ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่โบราณกาลนั้น นิยมพิจารณาย้อนหลังถึงการบริโภคใช้สอยปัจจัยที่ล่วงเลยมาแล้ว ในเวลาก่อนจะจำวัตร (คือ ก่อนนอน) ครั้งหนึ่ง และในเวลาก่อนจะรุ่งอรุณของวันใหม่อีกครั้งหนึ่ง เป็นประจำทุกวัน และเพื่อป้องกันความหลงลืมผิดพลาดขาดตกบกพร่อง จึงนิยมพิจารณาย้อนหลังถึงการบริโภคใช้สอยปัจจัยด้วย อตีตปัจจเวกขณปาฐะครบบริบูรณ์ทั้ง ๔ บทเลยทีเดียว

หมวดที่ ๒ ระเบียบปฏิบัติเนื่องด้วยหมู่คณะ

๑๐. ระเบียบปฏิบัติการทำวัตรเช้า - เย็น

ความหมายของบทสวดทำวัตรเช้า

การที่พระภิกษุสามเณรประชุมกันทำวัตรเช้า ประจำทุกวันนั้น มีความหมายตามบทที่สวดนั้น แยกออกได้เป็น ๓ ตอน คือ :–

ข้อความตอนต้น เป็นการกล่าวนอบน้อมพระรัตนตรัย และเป็นการกล่าวสดุดีสรรเสริญพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระอริยสงฆ์

เมื่อกล่าวสดุดีสรรเสริญพระรัตนตรัยจบลงแต่ละครั้งแล้ว ก็กล่าวอธิษฐานอ้างถึงอานุภาพแห่งบุญอันเกิดจากการนอบน้อม และการกล่าวสดุดีสรรเสริญพระรัตนตรัยดังกล่าวมาแล้ว ขออุปัทวะความขัดข้องทั้งหลาย จงอย่าได้มีแก่ข้าพเจ้าเลย กล่าวอธิษฐานอย่างนี้ทุกครั้งที่กล่าวสดุดีสรรเสริญพระรัตนตรัยจบลง

ข้อความตอนกลาง เป็นการกล่าวปฏิญาณยืนยันถึงภาวะที่ตนรู้ซึ้งถึงพระศาสนธรรมคำสอนของพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงแสดงสั่งสอนไว้ว่า

"ความเกิด ความแก่ ความตาย เป็นทุกข์

ความโศกเศร้าพิไรรำพรรณ ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ ความได้ประสบกับสิ่งไม่น่ารัก ความพลัดพรากจากสิ่งที่รัก ความปรารถนาสิ่งใด ไม่ได้สิ่งนั้น ล้วนแต่เป็นทุกข์ทั้งนั้น

สรุปรวมความว่า อุปาทานขันธ์ ๕ คือ รูปขันธ์ ได้แก่ สังขารร่างกาย เวทนาขันธ์ ได้แก่ความรู้สึกสุข ทุกข์ และไม่สุขไม่ทุกข์ สัญญาขันธ์ ได้แก่ความจำได้หมายรู้ สังขารขันธ์ ได้แก่ความคิดนึกปรุงแต่งเรื่องราวต่าง ๆ วิญญาณขันธ์ ได้แก่ ความรู้แจ้งอารมณ์ต่าง ๆ

อุปาทานขันธ์ ๕ เหล่านี้ ที่คนเราเข้าไปยึดถือว่า เป็นเรา เป็นของเรา ล้วนเป็นเหตุก่อให้เกิดความทุกข์ทั้งสิ้น"

แล้วกล่าวยืนยันต่อไปว่า "ในสมัยที่สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้ายังทรงมีพระชนม์อยู่ ทรงแนะนำพร่ำสอนพระสาวกทั้งหลายให้กำหนดรู้อุปาทานขันธ์ ๕ เหล่านี้ อยู่โดยมาก และพระอนุสาสนีของพระองค์ที่ทรงพร่ำสอนพระสาวกทั้งหลาย ส่วนมากก็พร่ำสอนว่า

รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ล้วนไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา

สิ่งทั้งหลายทั้งปวง ล้วนเป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัวตน ไม่อยู่ในอำนาจของผู้ใด ใครบังคับไม่ได้

พวกเราเป็นผู้ถูกชาติ ชรา มรณะ ความโศกเศร้า ความพิไรรำพรรณ ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ ความคับแค้นใจ เข้าครอบงำแล้ว ถูกความทุกข์คอยดักหน้า เข้าครอบงำ

จะทำไฉน การกระทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ จะพึงปรากฏมีได้"

และได้กล่าวอธิษฐานขอให้ถึงความสิ้นสุดแห่งกองทุกข์ทั้งมวล ต่อไปว่า "ขอให้การประพฤติพรหมจรรย์ของพวกเราที่พากันสละบ้านเรือนออกบวชอุทิศสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า แม้พระองค์จะเสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้วนาน ได้ประพฤติดีปฏิบัติชอบ ตามสิกขาและธรรม

เป็นเครื่องอยู่ร่วมกันของพระภิกษุทั้งหลาย จงเป็นไปเพื่อกระทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ เทอญ"

ข้อความตอนท้ายของบทสวดทำวัตรเช้า เป็นการซักซ้อมคำพระบาลี ตังขณิกปัจจเวกขณปาฐะและธาตุปฏิกูลปัจจเวกขณปาฐะ ซึ่งพระภิกษุสามเณรทุกรูปจะต้องใช้พิจารณาปัจจัย ๔ ทุกครั้งที่รับประเคน และทุกครั้งที่จะบริโภคใช้สอยปัจจัย เพื่อให้เกิดความชำนาญช่ำชองคล่องปาก ขึ้นใจ

เมื่อพระภิกษุสามเณรกล่าวสวดบททำวัตรเช้าจบลงแล้ว ก็นิยมตั้งจิตแผ่ส่วนกุศลแก่ท่านผู้อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาทั้งหลาย และแก่สรรพสัตว์ทุกถ้วนหน้า

ความหมายของบทสวดทำวัตรเย็น

การที่พระภิกษุสามเณรประชุมกันทำวัตรเย็น ประจำทุกวันนั้น บทสวดมีความหมายแยกออกได้เป็น ๓ ตอน คือ :–

ข้อความตอนต้น เป็นการกล่าวนอบน้อมพระรัตนตรัย และกล่าวสดุดีสรรเสริญพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระอริยสงฆ์

ต่อจากนั้น ก็เป็นการกล่าวปฏิญาณตนเป็นผู้รับใช้พระศาสนา และกล่าวยืนยันว่า ตนมีพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระอริยสงฆ์ เป็นสรณะที่พึ่งที่ระลึก ไม่มีสระอื่นยิ่งกว่า

และได้กล่าวอธิษฐาน โดยอ้างถึงการกล่าวสัจจวาจานี้ ขอให้ข้าพเจ้าเจริญรุ่งเรืองในพระศาสนธรรมคำสอนของพระบรมศาสดา และด้วยเดชะบุญกุศลที่ข้าพเจ้าได้ขวนขวายในพระศาสนานี้ ขออันตรายทั้งหลายทั้งปวง อย่าได้มีแก่ข้าพเจ้าเลย

เมื่อจบการกล่าวสดุดีสรรเสริญพระพุทธเจ้า พระธรรม พระอริยสงฆ์ การปฏิญาณตนและการอธิษฐาน แต่ละตอนแล้ว ก็ได้กล่าวขอขมาโทษต่อพระรัตนตรัย ที่ตนได้ประพฤติล่วงเกินทางกาย ทางวาจา หรือทางใจ เพื่อจะได้สังวรระวังต่อไป เช่นนี้ ทุกครั้ง

ตอนกลาง เป็นการสวดพระพุทธมนต์ที่เป็นพระสูตรต่าง ๆ เพื่อเป็นการซักซ้อมการสวดพระพุทธมนต์ให้พร้อมเพรียงกัน และเพื่อให้เกิดความทรงจำพระสูตรนั้น ๆ ได้แม่นยำ

ตอนสุดท้ายแห่งการทำวัตรและสวดมนต์เย็นแล้ว ก็สวดบทแผ่ส่วนกุศลแก่สรรพสัตว์ทั่วไป

ประโยชน์การทำวัตรเช้า – เย็น

ประโยชน์ที่พระภิกษุสามเณรทั้งหลายจะพึงได้รับจากการทำวัตรเช้า – เย็น เมื่อกล่าวโดยย่อเป็นข้อ ๆ คงมีดังต่อไปนี้ :–

๑. เพื่อความสามัคคีพร้อมเพรียงกันแห่งหมู่คณะ

๒. เพื่อเป็นการสรรเสริญพระคุณความดีของพระรัตนตรัย อันเป็นสรณะอย่างยอดเยี่ยม ที่พระภิกษุสามเณรผู้ตั้งใจประพฤติดีปฏิบัติชอบ จะพึงยึดถือเป็นทิฏฐานุคติประพฤติปฏิบัติทางกาย วาจา ใจ ดำเนินรอยตามพระรัตนตรัยสืบไป

๓. เพื่อเป็นการเจริญภาวนามัยกุศลอบรมจิตใจของตน ๆ ให้สงบระงับจากกิเลส อย่างน้อยก็ชั่วระยะเวลาที่ตั้งใจทำวัตรสวดมนต์อยู่นั้น จิตใจย่อมไม่ฟุ้งซ่านซัดส่ายไปเรื่องฆราวาสวิสัย

๔. เพื่อร่วมกันประกอบพิธีกรรมประจำวัน อันแสดงถึงภาวะความเป็นอยู่ของสมณวิสัย ซึ่งต่างจากภาวะความเป็นอยู่ของฆราวาสวิสัย

๕. เพื่อเป็นการร่วมกันทบทวนซักซ้อมบทพระบาลีที่จะต้องใช้ในชีวิตประจำวัน ให้ทรงจำได้แม่นยำช่ำชอง คล่องปาก ขึ้นใจ

๖. เพื่อเป็นการร่วมกันซักซ้อมทำนองการสวดพระพุทธมนต์พระสูตรต่าง ๆ ซึ่งจำเป็นจะต้องนำไปใช้สวดในงานมงคลและงานอวมงคล ในการบำเพ็ญกุศลของพระศาสนิกชนทั้งหลายให้ได้ระเบียบเดียวกัน

๗. เพื่อเป็นการร่วมกันแผ่ส่วนกุศลที่ตนได้ประพฤติดีปฏิบัติชอบบำเพ็ญมาในพระพุทธศาสนา ให้แก่ผู้อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา และแก่สรรพสัตว์ทั่วไป

๘. เพื่อเป็นการกำจัดโกสัชชะความเกียจคร้านให้ออกไปจากจิตสันดานของตน ๆ เป็นประจำทุก ๆ วัน อย่างน้อยก็วันละ ๒ ครั้ง

๙. เพื่อเป็นตัวอย่างในการแสดงความเคารพพระรัตนตรัย แก่พุทธศาสนิกชนชาวบ้านทั้งหลายได้ประพฤติปฏิบัติตาม

๑๑. ระเบียบปฏิบัติการทำสังฆกรรมฟังพระปาฏิโมกข์

วัตถุประสงค์การประชุมฟังพระปาฏิโมกข์

เพื่อความสมัครสมานสามัคคีของพระภิกษุสงฆ์ที่อยู่รวมกันในวัดนั้น ๆ ถ้าพระภิกษุสงฆ์ภายในวัดนั้น ๆ ยังร่วมประชุมกันฟังพระปาฏิโมกข์โดยพร้อมเพรียงกันได้ ก็แสดงว่า พระภิกษุสงฆ์ในวัดนั้น ๆ มีศีลจารวัตรสม่ำเสมอกันไม่มีความรังเกียจกันเพราะศีล เป็นเหตุให้การอยู่รวมกันมีความสงบสุข

ตราบใดที่พระภิกษุสงฆ์ในวัดเดียวกัน ยังประชุมทำสังฆกรรมฟังพระปาฏิโมกข์ร่วมกันได้ ความสามัคคีและการอยู่รวมกันด้วยความสงบสุข ก็ยังมีอยู่ตราบนั้น

เพื่อเป็นการสำรวจตรวจศีลสิกขาบทของตน ๆ ว่า ในรอบปักษ์หนึ่งศีลสิกขาบทของตน ยังสมบูรณ์ดีอยู่ หรือขาดตกบกพร่องไปสิกขาบทใดบ้าง เมื่อฟังไปทราบว่า สิกขาบทใดขาดตกบกพร่อง ภายหลังจากฟังพระปาฏิโมกข์จบแล้ว ก็แสดงคืนเสีย เพื่อความบริสุทธิ์แห่งศีลของตนสืบไป

หากจะต้องโทษเพราะการล่วงละเมิดสิกขาบทพุทธบัญญัติใดไปบ้าง ก็ไม่ต้องหมักดองโทษนั้นไว้นาน เพียง ๑๔-๑๕ วัน ก็มีโอกาสได้แสดงคืนเสียเพื่อความบริสุทธิ์ต่อไป

เพื่อรักษาพระพุทธานุญาตเรื่องการฟังพระปาฏิโมกข์นี้ ให้เป็นจารีตประเพณีอันดีงามของพระภิกษุบริษัท และเป็นทิฏฐานุคติแก่พระภิกษุสงฆ์รุ่นหลังได้ประพฤติปฏิบัติรักษาต่อไป

หน้าที่พระภิกษุผู้สวดพระปาฏิโมกข์

เมื่อวาระที่ตนจะต้องสวดพระปาฏิโมกข์เวียนมาถึง (สำหรับวัดใหญ่ ๆ ที่มีพระภิกษุทรงจำพระปาฏิโมกข์ได้หลายรูป) นิยมท่องทบทวน ซักซ้อมการสวด ให้เกิดความชำนาญช่ำชองคล่องปาก ขึ้นใจจริง ๆ เพราะเป็นการกล่าวพระพุทธพจน์ในท่ามกลางสงฆ์ จึงนิยมตั้งใจสวดด้วยความ

เคารพอย่างยิ่งไม่นิยมสวดแบบขอไปที

เมื่อวาระของตนเวียนมาถึง ถ้าตนขัดข้องไม่สามารถจะสวดได้ ด้วยประการใด ๆ นิยมรีบแจ้งให้พระภิกษุผู้สวดรูปต่อไป ได้มีโอกาสเตรียมตัวอย่างน้อยไม่ควรต่ำกว่า ๗ วัน

หน้าที่พระภิกษุผู้สอบทานพระปาฏิโมกข์

การสอบทานพระปาฏิโมกข์นั้น นิยมมอบให้เป็นภาระของพระภิกษุผู้ทรงจำพระปาฏิโมกข์ได้ เพื่อจะได้สอบทานได้ทัน และเมื่อสวดผิดพลาด จะได้ทักท้วงและบอกให้ได้ทันที

เมื่อผู้สวดผิดพลาด ขาด หรือ เกิน ทุกครั้ง นิยมทักท้วงทันที จะปล่อยปละละเลยเพิกเฉยเสียด้วยความเกรงใจกันก็ดี ด้วยความเกียจคร้านที่จะทักท้วงก็ดี ย่อมเป็นการไม่สมควรอย่างยิ่ง เพราะเสียสังฆกรรม

ขณะที่สอบทานพระปาฏิโมกข์อยู่นั้น นิยมตั้งใจสอบทานอยู่ตลอดเวลา ไม่นิยมส่งใจไปอื่น

หน้าที่พระภิกษุสงฆ์ผู้ฟังพระปาฏิโมกข์

พระภิกษุทุกรูป เมื่อถึงวันอุโบสถฟังพระปาฏิโมกข์ ไม่นิยมหาเหตุไปที่อื่นเสีย เพื่อต้องการจะหลบหลีกหนีการฟังพระปาฏิโมกข์ เพราะการทำเช่นนั้นชื่อว่าเป็นผู้ไม่เอื้อเฟื้อในพระพุทธานุญาต

และไม่นิยมหาเลศเพียงเจ็บป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นข้ออ้าง ไม่ลงประชุมฟังพระปาฏิโมกข์ เพราะการกระทำดังกล่าวมาแล้วนั้น ๆ ทรงปรับอาบัติทุกกฏในเพราะไม่เอื้อเฟื้อในการฟังพระปาฏิโมกข์

ขณะนั่งประชุมฟังพระปาฏิโมกข์นั้น นิยมประณมมือนั่งฟังด้วยความเคารพ ไม่นั่งหลับ ไม่ส่งใจไปอื่น ไม่พูดคุยกัน ไม่สนใจเรื่องอื่น

คำอาราธนาให้สวดพระปาฏิโมกข์

ในการสวดพระปาฏิโมกข์นั้น เมื่อพระผู้สวดพระปาฏิโมกข์ขึ้นนั่งบนธรรมาสน์แล้ว พระสงฆ์ทั้งนั้นนั่งไม่ละหัตถบาสกันและกันเรียบร้อยแล้ว และพระผู้สวดประณมมือเริ่มสวดบุพพกิจจบแล้ว

พระเถระผู้เป็นประธานสงฆ์ ก็ประณมมือกล่าวคำอาราธนาให้สวดพระปาฏิโมกข์ว่า "ปุพฺพกรณปุพฺพกิจฺจานิ สมาเปตฺวา อิมสฺส สมคฺคสฺส นิสินฺนสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส อนุมติยา ปาฏิโมกฺขํ อุทฺทิสิตุํ (ใส่นามพระผู้สวด) อชฺเฌสามิ" ฯ หรือ "อชฺเฌสนํ กโรมิ" ฯ อย่างใดอย่างหนึ่ง ฯ เมื่อจบคำอาราธนาแล้ว พระผู้สวดก็เริ่มตั้ง นโม ๓ จบ แล้วสวดพระปาฏิโมกข์ต่อไปจบจบ

การใส่นามพระผู้สวดนั้น นิยมว่า ถ้าพระผู้สวดมีฉายาว่า "ธมฺมธโร" และมีพรรษาอ่อนกว่าพระเถระผู้อาราธนา พระเถระผู้อาราธนาใส่นามพระผู้สวดว่า "ธมฺมธรํ ภิกฺขุํ อชฺเฌสามิ" ฯ หรือ "ธมฺมธรํ ภิกฺขุํ อชฺเฌสนํ กโรมิ" อย่างใดอย่างหนึ่ง

ถ้าพระผู้สวดมีฉายาว่า "ธมฺมจารี" และมีอาวุโสแก่กว่าพระเถระผู้อาราธนา พระเถระผู้อาราธนาใส่นามพระผู้สวดว่า "อายสฺมนฺตํ ธมฺมจารึ อชฺเฌสามิ" ฯ หรือ "อายสฺมนฺตํ ธมฺมจารึ อชฺเฌสนํ กโรมิ" อย่างใดอย่างหนึ่ง

อานิสงส์การสวดพระปาฏิโมกข์

อานิสงส์อันจะพึงเกิดมีแก่พระภิกษุผู้สวดพระปาฏิโมกข์นั้น ย่อมมีทั้งในปัจจุบัน และในสัมปรายภพทั้งสองประการ คือ : –

ในปัจจุบันขณะสวดพระปาฏิโมกข์อยู่นั้น แม้พระภิกษุผู้สวดนั้น จะเป็นผู้มีอาวุโสน้อยกว่าพระภิกษุสงฆ์ที่ร่วมประชุมอยู่ในที่นั้นจำนวนมากก็ตาม ถึงอย่างนั้น ก็ได้รับยกย่องให้ขึ้นนั่งบนธรรมาสน์สูงกว่าพระภิกษุสงฆ์บริษัททั้งหมดและพระภิกษุสงฆ์บริษัททั้งนั้น จะต้องนั่งประณมมือคอยรับฟังพระบาลีพุทธพจน์ที่พระภิกษุนั้นสวด ด้วยความเคารพเป็นอันดี นับว่า พระภิกษุผู้สวดพระปาฏิโมกข์นั้น ได้รับเกียรติอย่างสูงในหมู่สงฆ์นั้น ซึ่งโอกาสเช่นนี้ มิใช่หาได้ง่ายนัก

ในสัมปรายภพ พระภิกษุผู้สวดพระปาฏิโมกข์นั้น ครั้งแตกกายทำลายขันธ์แล้ว ไปเกิดในภพใหม่ ชาติใหม่ จะเกิดในกำเนิดอะไรก็ตาม เพราะอานุภาพแห่งบุญกุศล อันเกิดจากการสวดพระปาฏิโมกข์ ในท่ามกลางพระภิกษุสงฆ์บริษัทนั้นเอง ย่อมเป็นหัวหน้าของหมู่คณะนั้น ๆ และเพราะอานุภาพแห่งบุญกุศลที่เกิดจากการทรงจำพระพุทธพจน์ไว้ได้นั้น ย่อมเป็นผู้มีสติปัญญาดี มีผิวพรรณสวยงาม มีถ้อยคำเป็นที่เชื่อถือของบริษัทบริวารทั้งหลายเป็นอย่างดี

๑๒. ระเบียบปฏิบัติการรักษาขนบธรรมเนียมของหมู่คณะ

การรักษาพิธีกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

เมื่อวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันธรรมสวนะ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอัฏฐมีบูชา วันอาสาฬหบูชา เป็นต้น เวียนมาถึงแล้ว หมู่คณะของตนนิยมประกอบพิธีกรรมเป็นขนบธรรมเนียมมาอย่างไร คนที่มีอัธยาศัยดีงาม คนที่ตั้งใจทำความดี ย่อมจะไม่ทำเพิกเฉยเสีย ไม่หาทางหลีกเลี่ยงไปเสียที่อื่น โดยไม่มีความจำเป็น

กิจกรรมใด ๆ ที่จะต้องร่วมประชุมทำพร้อมเพรียงกัน ที่จะต้องช่วยกันทำ หรือจะต้องช่วยกันเสียสละกำลังกาย กำลังสติปัญญา กำลังทรัพย์ ก็ตั้งใจช่วยกันปฏิบัติ ช่วยกันจัด ช่วยกันทำกิจกรรมนั้น ๆ ให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย ตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่เคยทำมา

ไม่นิยมแสดงความเป็นคนเห็นแก่ตัว เป็นคนรู้มากเอาเปรียบคนอื่น ไม่โกงตัวเอง ไม่หลอกคนอื่น

การรักษาพิธีกรรมวันสำคัญของหมู่คณะ

ธรรมดาของสถาบันต่าง ๆ เช่น วัดใหญ่ ๆ แต่ละวัด ย่อมมีการกำหนดเอาวันใดวันหนึ่งหรือหลายวัน เป็นวันสำคัญของวัด เช่น วันอดีตเจ้าอาวาส เป็นต้น

เมื่อวันสำคัญเช่นนั้นเวียนมาบรรจบครบรอบปี ในวันเช่นนี้ สังคมคนผู้ดีถือว่า เป็นวันแห่งความกตัญญูกตเวที ที่คณะศิษยานุศิษย์ตลอดถึงผู้ที่มาพึ่งบารมีในภายหลัง ไม่ทันสมัยของอดีตเจ้าอาวาสที่ล่วงลับไปแล้วนั้น ๆ ก็ตามก็ชื่อว่า ตนเองเป็นหนี้บุญคุณของท่าน โดยที่ตนได้มาอาศัยอยู่ในวัดที่ท่านได้ทำการก่อสร้างปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุต่าง ๆ ไว้ให้คนรุ่นหลังได้อาศัยอยู่ได้อาศัยศึกษาเล่าเรียน และได้อาศัยสร้างสมอบรมบุญบารมีสำหรับตนอย่างสะดวกสบายสมควรที่ตนจะได้แสดง

ความกตัญญูกตเวทีตอบสนองคุณความดีของท่านบ้างอย่างน้อยก็ปีละครั้ง ด้วยการตั้งใจบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายให้ท่าน ตามประเพณีนิยมทางพระพุทธศาสนา

การรักษากฎกติกาของหมู่คณะ

ธรรมดาหมู่คณะที่จะเรียบร้อย น่าดู น่าชม น่าเคารพ น่านับถือ น่าสักการะบูชา จำเป็นจะต้องมีกฎกติกาเป็นหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติของคนผู้อยู่ร่วมหมู่ร่วมคณะ

คนที่อยู่ร่วมหมู่ร่วมคณะแต่ละคน จึงจำเป็นจะต้องช่วยกันรักษากฎกติกาของหมู่คณะ ไม่ฝ่าฝืนล่วงละเมิด ไม่ทำอะไรตามอารมณ์ ไม่ทำอะไรตามใจตัว

การที่คนจำนวนมากทำอะไรที่ดีงามเหมือน ๆ กัน ย่อมเป็นเครื่องเรียกร้องความสนใจประชาชนทั้งหลายได้เป็นอย่างดี

ตรงกันข้าม ในจำนวนคนหมู่มากนั้น ถ้ามีเพียงไม่กี่คน ชอบทำอะไรไม่เหมือนหมู่ไม่เหมือนคณะ ก็ย่อมทำลายความเป็นระเบียบเรียบร้อยของหมู่ของคณะได้ และเป็นที่ขัดขวางความเจริญของหมู่ ของคณะ ได้เหมือนกัน

ฉะนั้น เพื่อความเจริญของหมู่ ของคณะส่วนรวม ทุกคนจึงนิยมพยายามรักษากฎกติกาของหมู่คณะไว้เป็นอันดี

ถ้าพิจารณาเห็นว่า ตนไม่สามารถจะปฏิบัติตามกฎกติกานั้น ๆ ได้ ก็ควรจะปลีกตัวเองออกไปเสียจากหมู่คณะนั้น ดีกว่าจะอยู่เพื่อทำลายความเจริญของหมู่คณะที่ตนเคยพึ่งพาอาศัยอยู่

๑๓. ระเบียบปฏิบัติการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่หมู่คณะ

การตรงต่อเวลา

การตรงต่อเวลา คือ การรักษาเวลาที่นัดหมายกันไว้นั้น มิให้คลาดเคลื่อน นับเป็นคุณธรรมความดีงามของบุคคลผู้อยู่ร่วมกับหมู่คณะอันสำคัญมาก

คนที่ตรงต่อเวลานั้น ถ้าเป็นผู้นำ ก็เป็นผู้นำที่ดี มีคนเคารพยำเกรง ถ้าเป็นผู้ตาม ก็เป็นผู้ตามที่ดี เป็นที่ไว้วางใจของผู้ใหญ่ และหวังได้แน่ว่า จะเป็นผู้นำที่ดีต่อไปในอนาคต

คนที่ไม่ตรงต่อเวลา ไม่รักษาเวลาที่นัดหมายนั้น ถ้าเป็นผู้ใหญ่ ก็เป็นผู้ใหญ่ที่ดีไม่ได้ เป็นที่เอือมระอาของผู้น้อย ถ้าเป็นผู้น้อย ก็เป็นผู้น้อยที่เลวเป็นที่ขวางหูขวางตาของผู้ใหญ่ ไว้วางใจอะไรไม่ได้ ถ้าไม่รีบแก้ไข เชื่อแน่ได้ว่า อนาคตของเขาช่างมืดมน

การตั้งใจทำงานที่ได้รับมอบหมาย

การตั้งใจทำงานนั้น เป็นลักษณะของคนรักงาน เป็นคนทำงานเพื่องาน เป็นคุณลักษณะของคนตั้งใจจริง ไม่ใช่คนใจโลเลเหลวไหล

คนที่ตั้งใจทำงานตามที่ได้รับมอบหมายนั้น ถ้าเป็นผู้ใหญ่ ก็ทำประโยชน์แก่ส่วนรวมได้กว้างขวาง และเป็นที่เคารพของผู้น้อย ถ้าเป็นผู้น้อยก็เป็นที่ไว้วางใจและเป็นที่โปรดปรานของผู้ใหญ่

ส่วนคนที่ปล่อยให้งานในหน้าที่อากูลคั่งค้าง ถ้าเป็นผู้ใหญ่ ก็เป็นที่เดือดร้อนของผู้น้อย

เป็นขี้ปากของผู้น้อย ถ้าเป็นผู้น้อย ก็เป็นที่เกลียดชังของผู้ใหญ่ และกลายเป็นคนถ่วงความเจริญของหมู่คณะ

การเสียสละเพื่อหมู่คณะ

ความเสียสละนั้น เป็นคุณลักษณะของผู้นำ เป็นคุณลักษณะของมหาบุรุษ เป็นคุณลักษณะของบุคคลผู้สร้างบารมีเพื่อความเป็นหัวหน้าคน

คนที่มีความเสียสละ คือ คนที่มีน้ำใจนั้น เปรียบเหมือนต้นไม้ใหญ่มีใบหนา มีผลดก ย่อมเป็นที่พึ่งของฝูงวิหคนกกาในอรัญ ต่างพากันเข้าอาศัยตัวใดต้องการร่มเงาก็เข้าจับ ตัวใดต้องการผลก็บริโภค ฉันใด คนผู้มีน้ำใจ ก็ย่อมเป็นร่มโพธิ์ร่มไทร เป็นที่พึ่งพาอาศัย ให้ความร่มเย็นแก่ผู้หนีร้อนมาพึ่งเย็นฉันนั้น

คนที่ไม่มีความเสียสละ คือ คนไม่มีน้ำใจ นั้น เป็นคนตระหนี่ขี้เหนียวเป็นคนใจจืด ใจดำใจแคบ เป็นคนเห็นแก่ตัว เป็นลักษณะของคนหัวเดียวกะเทียมลีบ สิ้นญาติขาดมิตร เปรียบเหมือนต้นไม้ที่ไร้ใบ ไร้ผล หรือมีผลดก แต่ไม่เป็นประโยชน์ในการบริโภค ฉะนั้น

หมู่คณะจะตั้งอยู่ได้ และมีความเจริญรุ่งเรืองต่อไปได้ ก็เพราะอาศัยความเสียสละ ความมีน้ำใจ ของคนในหมู่คณะช่วยกันปฏิบัติ ช่วยกันจัด ช่วยกันทำ ตามหน้าที่ของตน ๆ และตามสมควรแก่สมรรถภาพของแต่ละบุคคล

การรักษาเกียรติของหมู่คณะ

การรักษาเกียรติของหมู่คณะนั้น เป็นลักษณะของคนดีมีความกตัญญูกตเวทีต่อสถาบันต่อวงศ์ตระกูล ต่อพวกพ้องของตน ผลดีย่อมตกเป็นของตนนั่นเอง

คนที่ไม่รักษาเกียรติของหมู่คณะ จะทำอะไรก็ไม่คำนึงถึงศักดิ์ศรีของหมู่คณะ เป็นการทำลายหมู่คณะด้วย เป็นการทำลายตนเองด้วย ผลเสียก็ตกอยู่แก่ตนนั่นเอง

เมื่อตัวเองไม่รักษาเกียรติของตัว ไม่รักษาเกียรติของหมู่คณะของตัวแล้วใครเล่าเขาจะยกย่องว่า เป็นคนดี ใครเล่าเขาจะยินดียอมรับเข้าไว้ในหมู่คณะของเขา ผลที่สุดก็เสียคน

การรักษาภาวะและฐานะของตน

ธรรมดาคนเราจะเป็นคนดี หรือ จะเสียคน นั้น สังคมนิยมดูกันที่การรักษาภาวะและฐานะของตน เป็นประการสำคัญ

ถ้าคนใด มีภาวะเป็นอะไร มีฐานะหน้าที่อย่างใด เป็นคนไม่ลืมตัววางตัวได้เหมาะสมแก่ภาวะของตัว ปฏิบัติหน้าที่ของตัวเรียบร้อย ไม่ละทิ้งหน้าที่คนนั้นก็ได้รับยกย่องจากสังคมว่า เป็นคนดีน่ารัก น่าเคารพ น่านับถือ น่าบูชาเป็นที่ปรารถนาของคนทั้งหลาย

ถ้าคนใดไม่รักษาภาวะและฐานะของตน ไม่คำนึงภาวะและฐานะของตัวเป็นคนลืมตัว ดังคำพังเพยว่า “เป็นคนลืมตัว เหมือนวัวลืมตีน” วางตัวไม่เหมาะสมกับภาวะที่ตัวเป็น เป็นอะไรก็เป็นไม่จริง ละทิ้งหน้าที่ของตัว คนนั้นก็ถูกสังคมประณามว่า เป็นคนไม่ดี เป็นคนเลว เป็นคนอกตัญญูไม่รู้คุณคนผลที่สุดก็เสียผู้เสียคน

๑๔. ระเบียบปฏิบัติในการประชุม

ระเบียบปฏิบัติก่อนเข้าประชุม

ผู้เข้าร่วมประชุมนั้น นิยมไปถึงสถานที่ประชุมก่อนเวลานัดประชุม ๓๐ นาที เป็นอย่างน้อย เพื่อเตรียมการลงทะเบียน หรือติดต่อแจ้งแก่เจ้าหน้าที่จัดการประชุม เพื่อขอรับเอกสารการประชุม และเพื่อคอยต้อนรับถวายความเคารพแก่พระเถระผู้เป็นประธานการประชุมนั้น

ผู้เข้าร่วมประชุมนั้น ไม่นิยมไปถึงสถานที่ประชุมล่าช้ากว่ากำหนดนัดเพราะถือกันว่าเป็นการเสียมารยาทสำหรับผู้เข้าร่วมประชุม เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยถึงอย่างนั้น ก็นิยมกราบเรียนให้พระเถระผู้เป็นประธานที่ประชุมทราบ เพื่อเปลื้องโทษตน

ผู้เป็นประธานการประชุมนั้น นิยมไปถึงสถานที่ประชุมตรงตามกำหนดเวลา ไม่นิยมไปถึงก่อนเวลามากนัก เพราะมักทำความลำบากให้แก่ผู้จัดงาน โดยเหตุที่การจัดเตรียมงานยังไม่เรียบร้อย และไม่นิยมไปถึงล่าช้ากว่ากำหนดเวลาจนเกินควร เพราะทำให้คนจำนวนมากต้องเสียเวลารอคอย ทั้งเป็นการทำลายศักดิ์ศรีเกียรติคุณของตนเอง เป็นการส่อถึงนิสัยไม่ตรงต่อเวลาของตน ซึ่งเป็นการขาดคุณลักษณะของผู้ใหญ่ที่ดี

ระเบียบปฏิบัติการเข้านั่งในที่ประชุม

ถ้าในสถานที่ประชุมนั้น มีรายนามผู้เข้าประชุมติดไว้ประจำที่นั่ง นิยมนั่งตรงตามที่นั่งของตน ๆ

ถ้าในสถานที่ประชุมนั้น มิได้ติดรายนามผู้เข้าประชุมไว้ ย่อมแสดงว่าอนุญาตให้ผู้เข้าร่วมประชุมเลือกที่นั่งได้ตามอัธยาศัย เช่นนี้ นิยมเลือกที่นั่งพอสมควรแก่ภาวะและฐานะของตน ๆ กล่าวคือ ก่อนจะนั่ง นิยมสังเกตดูผู้เข้าร่วมประชุมที่นั่งอยู่ก่อน แล้วนั่งรวมอยู่ในกลุ่มผู้เข้าประชุมที่มีภาวะและฐานะพอทัดเทียมกัน เพื่อความสบายใจด้วยกันทุกฝ่าย ไม่เป็นการขัดขวางที่นั่งของผู้น้อย และไม่เป็นการขัดขวางนัยน์ตาของผู้ใหญ่

เมื่อประธานที่ประชุมมาถึงสถานที่ประชุม นิยมลุกขึ้นยืนต้อนรับพร้อมกับน้อมตัวลงยกมือไหว้ เมื่อท่านนั่งแล้ว จึงนิยมนั่ง ถ้าท่านยังไม่นั่ง นิยมยืนอยู่ก่อน รอจนกว่าท่านจะนั่ง จึงนั่งได้

ระเบียบปฏิบัติขณะประชุม

ก่อนที่ผู้เข้าร่วมประชุมจะพูดเสนอความคิดเห็น หรือถามความข้องใจของตนทุกครั้ง นิยมยกมือขวาขออนุญาตประธานที่ประชุมก่อน เมื่อได้รับอนุญาตแล้ว จึงพูดได้ ถ้าพูดขึ้นก่อนขออนุญาต ถือว่าเป็นการเสียมารยาทในที่ประชุม

ขณะที่กำลังพูดเสนอความคิดเห็นอยู่นั้น ถ้าประธานสั่งให้หยุดพูดนิยมหยุดทันที หรือเมื่อประธานสั่งให้ถอนคำพูดที่ไม่เหมาะไม่ควร บางประโยคบางตอน หรือทั้งหมดก็ตาม นิยมเคารพเชื่อฟังประธานที่ประชุม ยอมขอโทษที่ประชุม และยอมถอนคำพูดด้วยดี

ในท่ามกลางที่ประชุมผู้มีเกียรติทุกสถานที่ และทุกยุคทุกสมัย นิยมว่า ผู้น้อยควรแสดงความเคารพต่อผู้ใหญ่ ควรให้เกียรติแก่ผู้ใหญ่ ไม่นิยมโต้เถียงคัดค้าน ชิงดีชิงเด่น เอาชนะผู้ใหญ่ ทำให้ผู้ใหญ่ต้องเสียศักดิ์ศรีในที่ประชุม เพราะการทำเช่นนั้น เป็นการทำลายตัวเอง

ผู้น้อยที่ดี นิยมทำโง่เป็น เมื่อถึงคราวจะต้องทำโง่ เพราะการยอมผู้ใหญ่ ให้เกียรติผู้ใหญ่ในที่ประชุมนั่นแหละ เป็นมหานิยมของผู้น้อยที่จะทำให้ผู้ใหญ่เห็นความจงรักภักดี เกิดความไว้วางใจ และเกิดความโปรดปรานผู้น้อย เพราะมีคำพังเพยว่า "อวดกล้า เป็นลักษณะของคนขี้ขลาด อวดฉลาด เป็นลักษณะของคนโง่ อวดโก้ เป็นลักษณะของคนจน"

ในขณะที่กำลังประชุมอยู่นั้น ถ้ามีกิจจำเป็นจะต้องออกไปจากที่ประชุมนิยมยืนขึ้นหันหน้าไปทางประธานที่ประชุม น้อมตัวลงยกมือไหว้ประธาน เพื่อเป็นการขออนุญาต โดยไม่ต้องกล่าววาจาขออนุญาต (เพราะจะเป็นการทำลายความสงบของที่ประชุม) แล้วจึงออกไปจากที่ประชุม ถือว่าเป็นกิริยามารยาทที่ดีงาม ถ้าประธานไต่ถาม นิยมเรียนกิจจำเป็นให้ท่านทราบ

เมื่อเสร็จธุระกิจแล้ว กลับเข้าไปสู่ที่ประชุมอีก ก่อนจะนั่ง นิยมน้อมตัวลงยกมือไหว้ประธานอีกเช่นเดียวกัน เพื่อเป็นการรายงานตัวว่าได้กลับมาเข้าประชุมตามเดิมแล้ว จึงนั่งที่เดิม การทำเช่นนี้ ถือว่า เป็นมารยาทที่ดีของที่ประชุม

ขณะที่ประธานที่ประชุมกล่าวสรุปขอบคุณและให้พรแก่ผู้เข้าร่วมประชุมนั้น ผู้เข้าร่วมประชุมทุกท่านนิยมประณมมือรับฟังด้วยความสงบ เมื่อท่านกล่าวปิดประชุมจบลงแล้ว นิยมยืนขึ้นน้อมตัวยกมือไหว้ท่านประธานอีกครั้งหนึ่ง เป็นเสร็จพิธี

๑๕. ระเบียบปฏิบัติการรับกฐิน

วิธีการซักซ้อมรับกฐิน

การรับกฐินนั้น นิยมกันว่า เป็นพิธีการบำเพ็ญกุศลใหญ่พิธีหนึ่ง ถ้าเป็นกฐินหลวง นิยมกันว่าเป็นพิธีสำคัญอย่างยิ่งทีเดียว ซึ่งพระภิกษุสามเณรทุกรูป จะต้องช่วยกันจัด ช่วยกันทำสถานที่บริเวณวัดให้สะอาดเรียบร้อยเป็นกรณีพิเศษ ชนิดที่หาที่ติมิได้

ในการรับกฐินนั้น นิยมซักซ้อมพิธีการรับกฐินเป็นประจำทุกปี โดยกำหนดการซักซ้อมไม่น้อยกว่า ๓ วัน เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาเลื่อมใส ของพุทธศาสนิกชนที่มาร่วมพิธี

ในการซักซ้อมรับกฐินนั้น ถ้าเป็นกฐินราษฎร์ นิยมนำพัดรองลงไปพร้อมกันทุกรูป หรือบางวัดก็นิยมนำไปเฉพาะพระเถระผู้ครองกฐิน กับพระเถระรูปที่สองเท่านั้น ถ้าเป็นกฐินหลวง นิยมนำพัดรองไปใช้ในพิธีซักซ้อมเฉพาะพระภิกษุที่มีสมณศักดิ์และมีพัดยศเท่านั้น

วิธีการนั่ง

ถ้าพิธีรับกฐินนั้น นั่งแถวเรียงหนึ่ง นิยมนั่งพับเพียบให้หัวเข่าเสมอกันตั้งแต่พระเถระผู้เป็นประธานสงฆ์ลงไปจนตลอดถึงปลายแถว มือทั้งสองประสานกันวางหงาย หรือ คว่ำไว้ที่หน้าตัก โดยวางมือซ้ายไว้ล่าง วางมือขวาไว้บน นั่งตั้งตัวตรง สายตาทอดตรงไปข้างหน้าประมาณ ๔ ศอก

ถ้าพิธีรับกฐินนั้น นั่งเป็นแถว ๆ หลายแถว นิยมนั่งพับเพียบให้หัวเข่าเสมอกันตั้งแต่พระเถระผู้เป็นประธานสงฆ์ลงไปตามลำดับจนถึงปลายแถวแม้แถวหลัง ๆ ก็นิยมนั่งพับเพียบให้หัวเข่าเสมอเช่นเดียวกัน พระรูปที่นั่งแถวหลัง ๆ นิยมมองดูต้นคอของพระรูปที่นั่งอยู่ข้างหน้า นั่งให้อยู่ระดับเดียวกัน ทั้งด้านหน้า ด้านขวา และด้านซ้าย

วิธีการวางพัด

การวางพัดนั้น นิยมวางราบไว้กับพื้นอาสน์สงฆ์ หันยอดพัดไปทางหัวแถว โดยพระเถระประธานสงฆ์วางพัดทับพัดของพระเถระรอง ๆ ลงไปตามลำดับจนถึงปลายแถว วางใบพัด ยอดพัด และด้ามพัดให้อยู่พอดีกับอาสน์สงฆ์ แม้แถวหลัง ๆ ก็นิยมวางพัดเช่นเดียวกันนี้ ถ้าสถานที่จำกัด แถวหลัง ๆ นิยมวางพัดตะแคงไว้กับหน้าตักของตน ๆ

วิธีการประณมมือ

การประณมมือนั้น นิยมยกกระพุ่มมือขึ้นตั้งอยู่ระดับอก ให้ปลายนิ้วมือตั้งขึ้นข้างบน นิ้วมือทั้งสิบแนบชิดสนิทกัน ข้อศอกทั้งสองแนบชิดกับชายโครง

เมื่อถึงวันรับกฐิน พระสงฆ์ทั้งนั้นนิยมนุ่งห่มสบงจีวรและผ้าสังฆาฏิมีสีพอทัดเทียมกัน ไปนั่งพร้อมกัน ณ สถานที่รับกฐิน ก่อนถึงกำหนดเวลาประมาณ ๓๐ นาที เป็นอย่างน้อย

วิธีการรับกฐินราษฎร์

กฐินราษฎร์ คือ กฐินที่ผู้มีจิตศรัทธาผู้ใดผู้หนึ่ง หรือหลายคนร่วมสามัคคีกัน รับจองทอด ณ วัดราษฎร์วัดใดวัดหนึ่ง

การรับกฐินราษฎร์นี้ โดยมาก นิยมทำพิธีรับถวายที่ศาลาการเปรียญ เพราะเป็นสถานที่กว้างขวาง เหมาะแก่การต้อนรับศรัทธาประชาชนจำนวนมาก ๆ หรือ

ถ้าวัดใด มีโบสถ์ใหญ่ หรือคณะเจ้าภาพทอดกฐิน มีจำนวนไม่มากนักก็นิยมทำพิธีรับถวายกฐินภายในโบสถ์

ขณะที่เจ้าภาพกฐินหันหน้าไปทางพระประธาน ประณมมือกล่าวคำนมัสการพระรัตนตรัยตั้งนโม พระสงฆ์ทั้งนั้น นิยมประณมมือพร้อมกัน เมื่อกล่าวคำถวายกฐินจบแล้ว พระสงฆ์ทั้งนั้นก็กล่าวคำรับ ด้วยการเปล่งเสียงดังพอสมควร พร้อมกันว่า "สาธุ" แล้วลดมือลง

ถ้าเจ้าภาพกฐินต้องการจะประเคนผ้ากฐิน นิยมให้พระรูปที่สองรับประเคนแทนสงฆ์

คำอปโลกน์ผ้ากฐินราษฎร์

เมื่อเจ้าภาพประเคนผ้ากฐินแล้ว กลับไปนั่งที่เดิม พระผู้เป็นประธานสงฆ์ในการรับผ้ากฐินนั้นก็ตั้งพัดรอง กล่าวคำอปโลกน์ผ้ากฐิน (ขณะนั้นพระสงฆ์ทั้งหมดประณมมือ) ว่า

"ผ้ากฐินทานกับทั้งผ้าอานิสงสบริวารทั้งปวงนี้ เป็นของ........(ใส่นามผู้เป็นเจ้าภาพ หรือผู้เป็นประธาน) พร้อมด้วยสัมพันธชน ได้มีกุศลจิตน้อมนำมาถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ ผู้อยู่จำพรรษกาลถ้วนไตรมาส ณ อาวาสนี้ ผ้ากฐินทานนี้ เป็นของบริสุทธิ์ประดุจเลื่อนลอยมาจากนภากาศ แล้วตกลง ณ ท่ามกลางสงฆ์ มิได้เฉพาะเจาะจงแก่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง

ผ้ากฐินทานนี้ มีพระพุทธานุญาตไว้ว่า ให้มอบให้แก่พระภิกษุผู้มีจีวรเก่า หรือพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ซึ่งมีความสามารถอาจกระทำกฐินัตถารกิจให้สำเร็จถูกต้องตามพระบรมพุทธานุญาตได้

บัดนี้ พระสงฆ์ทั้งปวงจะเห็นสมควรแก่พระภิกษุรูปใด จงพร้อมกันยอมอนุญาตให้แก่พระภิกษุรูปนั้น เทอญ"

เมื่อพระผู้เป็นประธานสงฆ์กล่าวอปโลกน์จบแล้ว วางพัดรองไว้ที่เดิม วางมือทั้งสองประสานกันไว้ที่หน้าตัก พระสงฆ์ทั้งนั้น ยังไม่ต้องกล่าวรับว่า "สาธุ" คงนั่งประณมมือเฉยอยู่

พระภิกษุรูปที่สองรองจากพระผู้เป็นประธานสงฆ์ ตั้งพัดรอง กล่าวคำอปโลกน์เผดียงสงฆ์ขออนุมัติมอบผ้ากฐินในที่ประชุมสงฆ์นั้น ว่า

"ผ้ากฐินทานกับทั้งผ้าอานิสงสบริวารทั้งปวงนี้ ข้าพเจ้าพิจารณาเห็นสมควรแก่.......(ใส่ชื่อฉายา หรือ ราชทินนามของพระผู้ครองกฐิน) ผู้เป็นอธิบดีสงฆ์ในอารามนี้ มีสติปัญญาสามารถอาจจะทำกฐินัตถารกิจให้ถูกต้องตามพระบรมพุทธานุญาตได้

ถ้าพระภิกษุรูปใดเห็นไม่สมควร จงทักท้วงขึ้นในท่ามกลางสงฆ์ ถ้าเห็นสมควรแล้ว จงให้ศัพทสัญญาสาธุการะขึ้นให้พร้อมกัน"

พระสงฆ์ทั้งปวงเปล่งวาจาสาธุการว่า "สาธุ" แล้วลดมือลง วางประสานกันไว้ที่หน้าตัก

เมื่อเจ้าภาพประเคนเครื่องบริวารกฐิน และ เครื่องไทยธรรมแก่พระสงฆ์ทั้งปวงแล้ว ถ้าคณะเจ้าภาพประสงค์จะรีบกลับ

พระสงฆ์ทั้งนั้น ก็อนุโมทนา (ยถา—สพฺพี—กาเล ททนฺติ—สพฺพพุทฺธา นุภาเวน—หรือ รตนตฺตยานุภาเวน—ภวตุ สพฺพมงฺคลํ—) จบแล้ว เป็นเสร็จพิธีรับกฐิน อันเป็นพิธีเกี่ยวเนื่องด้วยฆราวาส

ต่อจากนั้น ก็เป็นพิธีสงฆ์ ที่จะต้องปฏิบัติในอุโบสถ ตามพระวินัยบรมพุทธานุญาตต่อไป

วิธีการรับกฐินหลวง

กฐินหลวง คือ กฐินที่ในหลวงเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานทอดถวายด้วยพระองค์เอง หรือทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์ เป็นต้น เสด็จไปทอดถวายแทนพระองค์ หรือกฐินที่ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน ผู้ใดผู้หนึ่ง คณะใดคณะหนึ่ง มีจิตศรัทธาขอพระราชทานผ้าพระกฐินไปทอด ณ วัดหลวงวัดใดวัดหนึ่ง

การรับกฐินหลวงนี้ โดยมากนิยมทำพิธีรับภายในพระอุโบสถ หรือภายในพระวิหาร ตามความเหมาะสม และตามประเพณีนิยมของแต่ละพระอารามที่เคยปฏิบัติมา

วัดหลวงโดยมาก เป็นพระอารามใหญ่ มีพระภิกษุสงฆ์อยู่จำพรรษาจำนวนมาก ในการรับถวายผ้าพระกฐินนั้น จึงต้องพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุสงฆ์เพียงจำนวนหนึ่ง และนิยมคัดเลือกเฉพาะพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ที่มีพัดยศลดหลั่นกันลงมาตามลำดับ พร้อมทั้งพระนวกภิกษุด้วยมีจำนวนพอดีกับอาสน์สงฆ์ที่จัดเตรียมไว้ ลงรับถวายผ้าพระกฐิน

ส่วนพระภิกษุที่มิได้ลงรับถวายผ้าพระกฐินตอนเสด็จพระราชดำเนินนั้น นิยมลงพระอุโบสถพร้อมกันทั้งหมดอีกครั้งหนึ่ง หลังจากเสด็จพระราชดำเนินกลับแล้ว หรือหลังจากผู้แทนพระองค์เสด็จกลับแล้ว หรือหลังจากผู้ขอรับพระราชทานผ้าพระกฐินกลับแล้ว เพื่อทำพิธีอนุโมทนากฐินตามวินัยนิยมบรมพุทธานุญาตต่อไป

เมื่อใกล้จะถึงเวลาเสด็จพระราชดำเนิน (หรือใกล้จะถึงเวลาที่ผู้แทนพระองค์จะมา) พระภิกษุสงฆ์ทั้งหมดตามจำนวนที่ได้รับอาราธนาไว้ ห่มจีวรและพาดผ้าสังฆาฏิสีเดียวกัน มีสีพอ

ทัดเทียมกัน ไม่เหลื่อมล้ำกว่ากันมากนักจนน่าเกลียด ลงพระอุโบสถ ผู้ที่มีพัดยศ ก็นำพัดยศมาด้วย นั่งพับเพียบบนอาสน์สงฆ์ตามที่ได้ทำการซักซ้อมมาแล้ว วางพัดยศไว้ข้างหน้า หันยอดพัดยศไปทางขวามือ (หรือทางหัวแถว) วางราบลงกับพื้นอาสน์สงฆ์ โดยวางทับกันตั้งแต่หัวแถวเป็นลำดับลงมาทุกแถว นั่งตั้งตัวตรง หัวเข่าทุกรูปในแถวเดียวกันอยู่ในระดับเดียวกัน มือทั้งสองวางประสานกันไว้ที่หน้าตัก

ตั้งแต่แถวที่สองลงไป นิยมนั่งตั้งตัวตรงกับแถวหน้า โดยมองดูต้นคอของพระภิกษุแถวหน้าถัดกันลงมาตามลำดับ

พระภิกษุผู้นั่งอยู่ริมอาสน์สงฆ์ด้านข้าง นิยมนั่งพับเพียบเก็บเท้าเข้าข้างใน ไม่นิยมหันเท้าออกไปข้างนอกทางประชาชนนั่งอยู่

ขณะที่ในหลวง (หรือผู้แทนพระองค์) ทรงอุ้มผ้าไตรประณมมือ หันพระพักตร์ไปทางพระประธาน ทรงกล่าวคำนมัสการพระรัตนตรัย ตั้งนโม—พระสงฆ์ทั้งนั้นประณมมือพร้อมกัน เมื่อทรงกล่าวคำถวายผ้าพระกฐินจบแล้วพระสงฆ์ทั้งนั้นกล่าวคำรับด้วยการเปล่งเสียงดังพอสมควรพร้อมกันว่า "สาธุ" แล้วลดมือลงวางประสานกันไว้ที่หน้าตัก

ถ้าในหลวง (หรือผู้แทนพระองค์) จะทรงประเคนผ้าพระกฐิน นิยมให้พระเถระรูปที่สองรับประเคนแทนสงฆ์

เมื่อในหลวง (หรือผู้แทนพระองค์) ทรงประเคนผ้าพระกฐินและเทียนบูชาพระปาฏิโมกข์แล้ว กลับไปประทับ ณ พระเก้าอี้แล้ว

คำอปโลกน์ผ้าพระกฐินเสด็จพระราชดำเนิน

พระเถระผู้เป็นประธานสงฆ์ ก็ตั้งพัดยศอปโลกน์ผ้าพระกฐิน (ขณะนั้นพระสงฆ์ทั้งนั้นประณมมือพร้อมกัน) ว่า

"ผ้าพระกฐินทาน กับทั้งผ้าอานิสงสบริวารทั้งปวงนี้ เป็นของสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภาร พระองค์สมเด็จพระปรมินทรธรรมิกมหาราชาธิราชเจ้าผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ประกอบด้วยพระราชศรัทธา ทรงพระราชอุตสาหะเสด็จพระราชดำเนินนำมา พระราชทานแก่พระภิกษุสงฆ์ซึ่งอยู่พรรษกาลถ้วนไตรมาสในพระอาวาสราชวรวิหารนี้ (ในพระอาวาสราชวรมหาวิหารนี้, ในพระอาวาสราชวรมหาวิหารนี้, ใช้อย่างใดอย่างหนึ่ง ตามฐานะของพระอารามหลวงนั้น ๆ)

ก็แล ผ้าพระกฐินทานนี้ บังเกิดมีแก่สงฆ์ในกาลอันควรแก่กฐินัตถารกิจดังนี้ มีพระบรมพุทธานุญาตไว้ว่า ให้ภิกษุซึ่งอยู่จำพรรษกาลถ้วนไตรมาสแล้วทำกฐินัตถารพิธีด้วยผ้าที่บังเกิดในจีวรกาลเช่นนี้ เมื่อได้กราลกฐินนั้นแล้วอานิสงสคุณ ๕ ประการ จะพึงสัมฤทธิ์แก่สงฆ์ทั้งปวงผู้ได้กราลกฐิน คือ ไม่ต้องอาบัติโทษด้วยจาริตตสิกขาบท ๑ อยู่ปราศจากไตรจีวรได้ ไม่เป็นอาบัติด้วยทุติยกฐินสิกขาบท ๑ ฉันคณะโภชน์และปรัมปรโภชน์ได้ ไม่เป็นอาบัติด้วยคณะโภชนะ และปรัมปรโภชนะทั้ง ๒ สิกขาบท ๑ เก็บอติเรกจีวรได้ไม่เป็นอาบัติ ด้วยปฐมกฐินสิกขาบท ๑ จีวรลาภอันเกิดขึ้นในอาวาสจะเป็นของภิกษุผู้กราลกฐินแล้ว ๑ กับทั้งจีวรกาลยืดออกไปในฤดูเหมันต์ทั้ง ๔ เดือน ดังนี้ บัดนี้ พระสงฆ์ทั้งปวงจะมีความปรารถนาเพื่อทำกฐินัตถารกิจหรือไม่ ถ้ามี

ความสามัคคียินยอมพร้อมกันจะทำกฐินัตถารกิจแล้วไซร้ จงให้ศัพทสัญญาสาธุการะให้พร้อมกัน"

คำอปโลกน์ผ้าพระกฐินทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้แทนพระองค์

ถ้าในหลวงมิได้เสด็จพระราชดำเนินมา ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์เป็นต้น เป็นผู้แทนพระองค์มาถวายผ้าพระกฐินนั้น

เมื่อผู้แทนพระองค์ถวายผ้าพระกฐินและเทียนบูชาพระปาฏิโมกข์ กลับไปนั่งแล้ว พระเถระผู้เป็นประธานสงฆ์ ก็ตั้งพัดยศกล่าวอปโลกน์ผ้าพระกฐิน (พระสงฆ์ทั้งนั้นประณมมือพร้อมกัน) ว่า

"ผ้าพระกฐินทาน กับทั้งผ้าอานิสงสบริวารทั้งปวงนี้ เป็นของสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภาร พระองค์สมเด็จพระปรมินทรธรรมิกมหาราชาธิราชเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้....(ใส่พระนาม หรือนามผู้แทนพระองค์) นำมาพระราชทานแก่พระภิกษุสงฆ์ซึ่งอยู่พรรษกาล ถ้วนไตรมาสในพระอาวาสราชวรมหาวิหารนี้ (เปลี่ยนตามฐานะของพระอารามหลวงแห่งนั้น)

ก็แล ผ้าพระกฐินทานนี้ ฯลฯ (มีข้อความเช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้ว) จงให้ศัพทสัญญาสาธุการะให้พร้อมกัน"

คำอปโลกน์ผ้าพระกฐินพระราชทาน

เมื่อผู้ขอรับพระราชทานผ้าพระกฐินถวายผ้าพระกฐินและเทียนบูชา พระปาฏิโมกข์แล้ว กลับไปนั่งแล้ว พระเถระผู้เป็นประธานสงฆ์ ก็ตั้งพัดยศกล่าวอปโลกน์ผ้าพระกฐิน (พระสงฆ์ทั้งนั้นประณมมือ) ว่า

"ผ้าพระกฐินทาน กับทั้งผ้าอานิสงสบริวารทั้งปวงนี้ เป็นของสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภาร พระองค์สมเด็จพระปรมินทรธรรมิกมหาราชาธิราชเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงพระราชทานให้แก่.....(ใส่นามผู้ขอรับพระราชทานผ้าพระกฐิน) พร้อมด้วยสัมพันธชน ได้มีกุศลจิตน้อมนำมาถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ ผู้อยู่จำพรรษกาลถ้วนไตรมาส ณ พระอาวาสราชวรวิหารนี้ (เปลี่ยนตามฐานะของพระอารามหลวงแห่งนั้น)

ก็แล ผ้าพระกฐินทานนี้ ฯลฯ (มีข้อความเช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้ว) จงให้ศัพทสัญญาสาธุการะให้พร้อมกัน"

พระสงฆ์ทั้งปวงกล่าวว่า "สาธุ" ขึ้นพร้อมกัน แล้วคงประณมมืออยู่ตามปรกติต่อไป แล้วพระเถระรูปที่สอง ตั้งพัดยศกล่าวอปโลกน์ว่า

"ผ้าพระกฐินทาน กับทั้งผ้าอานิสงสบริวารทั้งปวงนี้ ข้าพเจ้าพิจารณาเห็นสมควรแก่ท่าน.....(ว่าราชทินนามเต็มสร้อย) ผู้เป็นอธิบดีสงฆ์ในพระอารามนี้ มีวัสสายุกาลมาก เป็นพหูสูตผู้ทรงธรรม ทรงวินัย เป็นผู้ชี้แจงชักนำให้สพรหมจารีสงฆบริษัทรื่นเริง เป็นอุปัชฌาย์อาจารย์ของกุลบุตรเป็นอันมาก เป็นผู้ให้โอวาทานุสาสน์แก่ภิกษุสงฆ์สามเณรแลคฤหัสถ์ เป็นผู้ทรงกฐินมาติกาฉลาดรู้ในวินัยกรรม จะไม่ให้วินัยนิยมนั้น ๆ กำเริบ มีสติปัญญาสามารถ อาจจะทำกฐินัตถารกิจให้ต้องตามพระบรมพุทธานุญาตได้ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงอนุมัติเห็นว่า พระสงฆ์ทั้งปวง จะยินยอม

พร้อมกันถวายผ้าพระกฐินทาน กับทั้งผ้าอานิสงสบริวารทั้งปวงนี้ แก่ท่าน.....ผู้มีอายุ ถ้าภิกษุรูปใดเห็นไม่สมควร จงทักท้วงขึ้นในท่ามกลางสงฆ์ ถ้าเห็นสมควรแล้ว จงสาธุการะขึ้นให้พร้อมกัน"

พระสงฆ์ทั้งปวงกล่าวว่า "สาธุ" ขึ้นพร้อมกันแล้ว ลดมือลงวางประสานกันไว้ที่หน้าตัก ต่อจากนั้น พระสงฆ์ทั้งนั้นหันหน้าเข้าหาพระประธาน พระเถระผู้รับผ้าพระกฐินและพระคู่สวดนั่งคุกเข่ากราบพระประธาน ๓ หนพร้อมกัน แล้วพระเถระผู้ครองกฐินหันหน้าเข้าหาสงฆ์ พระคู่สวดยกพานใส่ผ้าไตรมาตั้งไว้ข้างหน้าพระเถระผู้ครองกฐิน

พระคู่สวดนั่งคุกเข่าประณมมือตั้งนโม (พระสงฆ์ทั้งนั้นประณมมือ) สวดญัตติทุติยกรรมวาจาให้ผ้ากฐิน จบแล้ว พระคู่สวดยกพานผ้าพระกฐินถวายพระเถระผู้ครองกฐิน

เมื่อพระเถระผู้ครองกฐินรับผ้าพระกฐินลงจากอาสน์สงฆ์ (พระสงฆ์ทั้งนั้นหันกลับมานั่งตามเดิม) ออกไปครองผ้าข้างนอกพระอุโบสถ

เมื่อพระเถระผู้ครองกฐินกลับมานั่งที่เดิมแล้ว พระบรมวงศานุวงศ์ หรือผู้แทนพระองค์ถวายเครื่องบริวารผ้าพระกฐิน เสร็จแล้ว

พระสงฆ์ทั้งนั้น ตั้งพัดยศพร้อมกัน ส่วนพระนวกภิกษุประณมมือพระเถระผู้เป็นประธานสงฆ์กล่าวถวายอนุโมทนา (ยถา—) พระเถระรูปที่สองรับ (สพฺพีติโย) พระสงฆ์ทั้งนั้นรับพร้อมกันว่า (วิวชฺ—ชนฺตุ) จบแล้ว

พระสงฆ์ผู้เป็นประธานสงฆ์กล่าวนำเกณิยานุโมทนาคาถา (กล่าวผู้เดียว) ว่า

"อคฺคิหุตฺตํ มุขา ยญฺญา	สาวิตฺติ ฉนฺทโส มุขํ
ราชา มุขํ มนุสฺสานํ	นทีนํ สาคโร มุขํ
นกฺขตฺตานํ มุขํ จนฺโท	อาทิจฺโจ ตปตํ มุขํ
ปุญฺญมากงฺขมานานํ	สงฺโฆ เว ยชตํ มุขํ
ภณิสฺสาม มยํ คาถา	กาลทานปฺปทีปิกา
เอตา สุณนฺตุ สกฺกจฺจํ	ทายกา ปุญฺญกามิโน"

จบแล้ว พระเถระรูปที่สองขึ้นกาลทานสุตตคาถาว่า (กาเล) พระสงฆ์ทั้งหมดรับพร้อมกันว่า (ททนฺติ) จบแล้ว

พระเถระผู้เป็นประธานสงฆ์กล่าวถวายอติเรก (กล่าวผู้เดียว) ว่า

"อติเรกวสฺสสตํ ชีวตุ
อติเรกวสฺสสตํ ชีวตุ
อติเรกวสฺสสตํ ชีวตุ
ทีฆายุโก โหตุ อโรโค โหตุ
ทีฆายุโก โหตุ อโรโค โหตุ
สุขิโต โหตุ ปรมินฺทมหาราชา
สิทฺธิกิจฺจํ สิทฺธิกมฺมํ สิทฺธิลาโภ ชโย นิจฺจํ
ปรมินฺทมหาราชวรสฺส ภวตุ สพฺพทา ฯ ขอถวายพระพร"

จบแล้ว พระเถระรูปที่สองรับว่า (ภวตุ) พระสงฆ์ทั้งหมดรับพร้อมกันว่า (สพฺ—พมงฺคลํ) จบแล้ว พระสงฆ์ทั้งนั้น วางพัดยศไว้ตามเดิม แล้วนั่งอยู่ตามปรกติ

เมื่อในหลวง (หรือผู้แทนพระองค์) เสด็จพระราชดำเนินออกจากพระอุโบสถไปแล้ว และผู้มาร่วมพิธีออกจากพระอุโบสถไปหมดแล้ว พระสงฆ์ทั้งปวงจึงกราบพระประธานกลับขึ้นกุฏิได้

ผ้ากฐินนั้น ถ้าเป็นผ้าขาว ยังมิได้ทำการตัดเย็บเป็นผ้าไตรจีวรผืนใดผืนหนึ่ง พระผู้ครองกฐินจะต้องนำผ้ากฐินนั้นไปทำการตัดเย็บเป็นผ้าสบง เป็นผ้าจีวร หรือผ้าสังฆาฏิ ผืนใดผืนหนึ่ง เพียงผืนเดียว เมื่อทำการตัดเย็บย้อมและตากแห้งแล้ว หรือถ้าผ้ากฐินนั้น เป็นผ้าสำเร็จรูป ซึ่งได้ทำการตัดเย็บย้อมมาเสร็จแล้ว พระเถระผู้ครองกฐินนั้น ต้องทำการปัจจุทธรณ์ถอนผ้าผืนเก่าแล้วอธิษฐานผ้ากฐินผืนใหม่แทน เช่น ทำการปัจจุทธรณ์ถอนผ้าสังฆาฏิผืนเก่าแล้วอธิษฐานผ้ากฐินนั้นเป็นผ้าสังฆาฏิผืนใหม่แทน เป็นต้น เพราะการกราลกฐินนั้น นิยมกราลด้วยผ้าไตรจีวรผืนใดผืนหนึ่ง เพียงผืนเดียวเท่านั้น

เมื่อพระผู้ครองกฐินได้ทำพิธีกรรมตามพระวินัยนิยมเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงให้ตีสัญญาณระฆังนัดประชุมสงฆ์ลงพระอุโบสถ เพื่อทำพิธีตามพระวินัยนิยมบรมพุทธานุญาตต่อไป

วิธีการกราลกฐิน

เมื่อพระสงฆ์ประชุมพร้อมกันแล้ว นิยมทำวัตรเย็นก่อนแล้ว พระเถระผู้ครองกฐินนั่งคุกเข่ากราบพระรัตนตรัย ๓ ครั้ง ตั้ง นโม ๓ หน แล้วยกผ้ากฐินขึ้นถือด้วยมือทั้งสองประคองผ้ากฐินอยู่ระดับอก เปล่งวาจากราลกฐิน ตามผ้ากฐินซึ่งได้อธิษฐานทำเป็นผ้าไตรจีวรผืนใดผืนหนึ่ง ดังต่อไปนี้ : –

ถ้าอธิษฐานผ้ากฐินนั้น ทำเป็นผ้าสังฆาฏิ พึงกล่าวคำกราลกฐินว่า

"อิมาย สงฺฆาฏิยา กฐินํ อตฺถรามิ" ฯ ๓ หน

(ข้าพเจ้า กราลกฐิน ด้วยผ้าสังฆาฏิ ผืนนี้)

ถ้าอธิษฐานผ้ากฐินนั้น ทำเป็นจีวร พึงกล่าวคำกราลกฐินว่า

"อิมินา อุตฺตราสงฺเคน กฐินํ อตฺถรามิ" ฯ ๓ หน

(ข้าพเจ้า กราลกฐิน ด้วยผ้าอุตตราสงค์ ผืนนี้)

ถ้าอธิษฐานผ้ากฐินนั้น ทำเป็นผ้าสบง พึงกล่าวคำกราลกฐินว่า

"อิมินา อนฺตรวาสเกน กฐินํ อตฺถรามิ" ฯ ๓ หน

(ข้าพเจ้า กราลกฐิน ด้วยผ้าอันตรวาสก ผืนนี้)

เมื่อพระเถระผู้ครองกฐินกล่าวคำกราลกฐินจบแล้ว พระสงฆ์ทั้งปวงลุกขึ้นนั่งคุกเข่าประณมมือกราบพระพุทธรูปพร้อมกัน ๓ ครั้ง

ต่อจากนั้น พระเถระผู้เป็นประธานสงฆ์กล่าวนำการเคารพนอบน้อมพระรัตนตรัยเบื้องต้นว่า "หนฺท มยํ พุทฺธสฺส ภควโต ปุพฺพภาคนมการํ กโรม เส" พระสงฆ์ทั้งปวงตั้ง นโม พร้อมกัน ๓ หน

พระเถระผู้ครองกฐินหันหน้ามาหาสงฆ์ วางผ้ากฐินไว้ข้างหน้า ถ้าพระเถระผู้ครองกฐินนั้นมีพรรษายุกาลแก่กว่าพระภิกษุสงฆ์ทั้งปวง นิยมเปล่งวาจาเชิญชวนพระภิกษุสงฆ์ให้อนุโมทนาว่า

"อตฺถตํ อาวุโส สงฺฆสฺส กฐินํ, ธมฺมิโก กฐินตฺถาโร, อนุโมทถ"ฯ ๓ หน

(ดูกรผู้มีอายุทั้งหลาย สงฆ์ได้กรานกฐินแล้ว การกรานกฐินเป็นธรรมขอท่านทั้งหลายจงอนุโมทนาเถิด)

ถ้าในที่ประชุมสงฆ์นั้น มีพระภิกษุผู้มีพรรษายุกาลแก่กว่าพระเถระผู้ครองกฐินนั้น จำนวนตั้งแต่รูปหนึ่งขึ้นไป พระเถระผู้ครองกฐิน นิยมเปล่งวาจาประกาศเชิญชวนพระภิกษุสงฆ์ให้อนุโมทนากฐินว่า

"อตฺถตํ ภนฺเต สงฺฆสฺส กฐินํ, ธมฺมิโก กฐินตฺถาโร, อนุโมทถ" ฯ ๓ หน

(ข้าแต่ท่านผู้เจริญ สงฆ์ได้กรานกฐินแล้ว การกรานกฐินเป็นธรรมขอท่านจงอนุโมทนาเถิด)

วิธีการอนุโมทนากฐิน

ต่อจากนั้น ถ้าในที่ประชุมสงฆ์นั้น มีพระภิกษุผู้มีพรรษายุกาลแก่กว่าพระเถระผู้ครองกฐินนั้นรวมอยู่ด้วย พระภิกษุผู้มีพรรษายุกาลแก่กว่า เพียงรูปเดียว นิยมกล่าวคำอนุโมทนากฐินว่า

"อตฺถตํ อาวุโส สงฺฆสฺส กฐินํ, ธมฺมิโก กฐินตฺถาโร, อนุโมทามิ"ฯ ๓ หน

(ดูกรผู้มีอายุ สงฆ์ได้กรานกฐินแล้ว การกรานกฐินเป็นธรรม ข้าพเจ้าขออนุโมทนา)

ถ้าพระภิกษุผู้มีพรรษายุกาลแก่กว่ามีหลายรูป นิยมกล่าวคำอนุโมทนาพร้อมกันว่า

"อตฺถตํ อาวุโส สงฺฆสฺส กฐินํ, ธมฺมิโก กฐินตฺถาโร, อนุโมทาม" ฯ ๓ หน

(ดูกรผู้มีอายุ สงฆ์ได้กรานกฐินแล้ว การกรานกฐินเป็นธรรม ข้าพเจ้าทั้งหลายขออนุโมทนา)

ต่อจากนั้น พระภิกษุสงฆ์ผู้มีอาวุโสอ่อนกว่าพระผู้ครองกฐิน ทั้งหมดกล่าวคำอนุโมทนากฐินพร้อมกันว่า

"อตฺถตํ ภนฺเต สงฺฆสฺส กฐินํ, ธมฺมิโก กฐินตฺถาโร, อนุโมทาม"ฯ ๓ หน

(ข้าแต่ท่านผู้เจริญ สงฆ์ได้กรานกฐินแล้ว การกรานกฐินเป็นธรรมข้าพเจ้าทั้งหลายขออนุโมทนา)

เมื่อเสร็จการอนุโมทนากฐิน ดังนี้แล้ว พระสงฆ์ทั้งหมดกราบพระพุทธรูปพร้อมกัน ๓ หน แล้วนั่งพับเพียบ เริ่มสวดมนต์ต่อไป เป็นเสร็จพิธีการกรานกฐิน และการอนุโมทนากฐิน

๑๖. ระเบียบปฏิบัติการเผดียงสงฆ์แจกสังฆภัตร

วิธีการปฏิบัติเบื้องต้น

ในพิธีการทำบุญวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ซึ่งจัดทำบุญรวมกันที่วัด เช่น วันเข้าพรรษา วันศารท วันออกพรรษา เป็นต้น เมื่อพระภิกษุสงฆ์ลงศาลาการเปรียญนั่งเรียงแถวบนอาสน์สงฆ์เรียบร้อยแล้ว

ทายกกล่าวคำอาราธนาศีล พระเถระประธานสงฆ์ให้ศีล แล้วนำสวดถวายพรพระ ขณะนั้นทายกอุบาสกอุบาสิกาทั้งหลายที่มาร่วมทำบุญ ก็เริ่มทยอยกันลงมาใส่บาตร ณ แท่นที่ตั้งบาตรหน้าศาลาการเปรียญ

เมื่อใส่บาตรเสร็จแล้ว ก็นำสำรับคาวหวานของตน ๆ ไปตั้งไว้บนอาสน์สงฆ์ข้างหน้าพระภิกษุและสามเณรแต่ละรูป ตั้งแต่พระสังฆเถระลงไปจนถึงพระนวกะและสามเณรทุกรูป

เมื่อทายกตรวจดูเห็นว่า สำรับคาวหวานมีครบพระภิกษุสงฆ์และสามเณรทุกรูปแล้ว ก็เริ่มกล่าวนำคำนมัสการพระรัตนตรัย ตั้งนโม—๓ จบ แล้วกล่าวนำคำถวายสังฆทาน เป็นตอน ๆ ไป เมื่อกล่าวคำถวายสังฆทานจบแล้วพระสงฆ์ทั้งนั้นก็รับอนุโมทนาว่า "สาธุ" พร้อมกัน

ตามพระวินัยนิยม เมื่อทายกถวายสิ่งของเป็นสังฆทาน คือ ถวายเป็นของสงฆ์ ภัตตุทเทศก์จะต้องทำการแบ่งภัตรแจกแก่พระภิกษุสงฆ์ที่มีส่วนในสังฆทานนั้น ตามความเหมาะสมแก่สิ่งของมากหรือน้อย แล้วจึงบริโภคขบฉันภัตรส่วนที่ถึงแก่ตน ๆ จึงจะไม่มีโทษทางพระวินัย

คำเผดียงสงฆ์แจกสังฆภัตร

ในบางท้องถิ่น จึงนิยมปฏิบัติสืบต่อกันมาว่า เมื่อทายกถวายภัตตาหารเป็นสังฆทานแล้ว เป็นภาระหน้าที่ของพระภิกษุรูปที่สองรองจากพระสังฆเถระประธานสงฆ์ในที่นั้น ทำหน้าที่เป็นภัตตุทเทศก์กล่าวเผดียงสงฆ์แบ่งภัตรแจกแก่พระภิกษุสงฆ์ทุกรูป โดยการลุกขึ้นนั่งคุกเข่าประณมมือหันหน้าไปทางพระเถระผู้เป็นประธานสงฆ์ กล่าวเผดียงสงฆ์ด้วยอปโลกนกรรมวาจาว่า

"สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ, อยํ ปฐมภาโค เถรสฺส ปาปุณาติ"

"ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ขอพระสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภัตตาหารส่วนแรกนี้ย่อมถึงแก่พระเถระ)

ต่อจากนั้น ทายกกียกสำรับคาวหวานถวายแก่พระภัตตุทเทศก์นั้น แล้วพระภัตตุทเทศก์นำสำรับคาวหวานนั้นถวายแก่พระเถระต่อไปจนหมดทุกอย่างที่วางอยู่ข้างหน้าพระเถระนั้น

ต่อจากนั้น พระภัตตุทเทศก์นั้น ก็หันหน้ามาทางพระภิกษุสงฆ์แล้วประณมมือกล่าวเผดียงให้สงฆ์ทราบต่อไปว่า "อวเสสา ภาคา อมฺหากํ ปาปุณนฺติ"

(ส่วนภัตตาหารทั้งหลายที่เหลือ ย่อมถึงแก่พวกเรา)

เมื่อกล่าวเผดียงสงฆ์จบแล้ว ก็นั่งพับเพียบที่เดิม แล้วทายกอุบาสก อุบาสิกาทั้งหลายผู้เป็นเจ้าของสำรับคาวหวานเหล่านั้น ก็ประเคนแก่พระภิกษุสงฆ์สามเณรแต่ละรูปไปจนครบทุกรูป

ในเรื่องการถวายสังฆทานภัตตาหารนี้ โดยมาก มักไม่นิยมจะต้องมีพระทำหน้าที่เป็นภัตตุทเทศก์แบ่งภัตรแจกแก่พระภิกษุสงฆ์ผู้รับสังฆทานอีก เพราะถือกันว่า การที่ทายกอุบาสกอุบาสิกา หรือเจ้าภาพถวายสังฆทานนั้น ๆ ได้ทำการแบ่งแยกภัตตาหารคาวหวานไว้เป็นส่วน ๆ เฉพาะรูป ๆ แล้ว เมื่อเขากล่าวคำถวาย และรับอนุโมทนาว่า "สาธุ" แล้ว ก็รับประเคนเฉพาะภัตตาหารส่วนที่เขาจัดเตรียมไว้ตรงหน้าของตน ๆ ก็นับว่าเป็นการเหมาะสมดีแล้ว ไม่จำเป็นจะต้องทำพิธีการให้ยุ่งยากเพิ่มขึ้นอีก โดยใช่เหตุ

๑๗. ระเบียบปฏิบัติการให้อุโบสถศีล

อุโบสถศีล กับ ศีล ๘

การให้อุโบสถศีล หรือ การให้ศีลอุโบสถ นั้น นิยมให้เฉพาะวันธรรมสวนะ ขึ้นหรือแรม ๘—๑๔—๑๕ ค่ำ เดือนละ ๔ ครั้ง เท่านั้น

ส่วนการให้ศีล ๘ นั้น เช่น ให้ศีล ๘ แก่สตรีผู้สมาทานบวชชี เป็นต้นไม่มีการกำหนดวัน ผู้มีจิตศรัทธาขออาราธนาเมื่อใด ก็ให้ได้เมื่อนั้น

อุโบสถศีล กับ ศีล ๘ นั้น มีองค์สมาทานงดเว้น ๘ ประการเท่ากัน แต่คำสมาทานพร้อมทั้งเจตนางดเว้นกำหนดเวลาต่างกัน คือ ศีล ๘ นั้น ผู้สมาทานต้องรักษาตลอดไปไม่มีกำหนดกาลเวลา ส่วนอุโบสถศีล นั้น ผู้สมาทานตั้งใจรักษาอย่างเคร่งครัดเพียงระยะเวลาวันหนึ่งกับคืนหนึ่ง เฉพาะวันธรรมสวนะเท่านั้น

พระผู้ให้ศีล ๘ เมื่อกล่าวนำจบศีล ๘ สิกขาบทแล้ว ก็กล่าวคำลงท้ายว่า "อิมานิ อฏฺฐ สิกฺขาปทานิ สีเลน สุคตึ ยนฺติ สีเลน โภคสมฺปทา สีเลน นิพฺพุตึ ยนฺติ ตสฺมา สีลํ วิโสธเย" เป็นเสร็จพิธีให้ศีล ๘ เพียงเท่านี้

คำสมาทานท้ายอุโบสถศีล

ส่วนพระผู้ให้ศีลอุโบสถ เมื่อกล่าวนำจบศีล ๘ สิกขาบทแล้ว นิยมกล่าวนำอุบาสกอุบาสิกาให้กล่าวสมาทานตามเป็นระยะไป ดังนี้ :-

"อิมํ อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตํ, พุทฺธปญฺญตฺตํ อุโปสถํ, อิมญฺจ รตฺตึ อิมญฺจ ทิวสํ, สมฺมเทว อภิรกฺขิตุํ สมาทิยามิ"

แล้วพระผู้ให้ศีลกล่าวต่อไปว่า "อิมานิ อฏฺฐ สิกฺขาปทานิ, อุโปสถสีลวเสน สาธุกํ อปฺปมาเทน รกฺขิตพฺพานิ" หรือว่า"อิมานิ อฏฺฐ สิกฺขาปทานิ, อุโปสถวเสน สาธุกํ อปฺปมาเทน รกฺขิตพฺพานิ" หรือว่า "อิมานิ อฏฺฐ, สิกฺขาปทานิ, อุโปสถวเสน สาธุกํ อขณฺฑํ กตฺวา อปฺปมาเทน รกฺขิตพฺพานิ" อย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้

อุบาสกและอุบาสิกาทั้งหลายกล่าวคำรับพร้อมกันว่า "อาม ภนฺเต"

พระผู้ให้ศีลกล่าวบอกอานิสงส์การรักษาศีล ต่อไปว่า

"สีเลน สุคตึ ยนฺติ　　สีเลน โภคสมฺปทา
สีเลน นิพฺพุตึ ยนฺติ　　ตสฺมา สีลํ วิโสธเย"

อุบาสกและอุบาสิกาทั้งหลายรับพร้อมกันว่า "สาธุ" เป็นเสร็จพิธี.

๑๘. ระเบียบปฏิบัติการขัดตำนาน

งานพระราชพิธี

การขัดตำนานก่อนเจริญพระพุทธมนต์ ในงานพระราชพิธีมงคลทุกประเภท เช่น งานพระราชพิธีมงคลวันเฉลิมพระชนมพรรษา เป็นต้น นิยมเป็นหน้าที่ของพระเถระรูปที่สาม เป็นผู้ขัดตำนาน ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากพระเถระรูปที่สองเป็นพระเถระผู้ใหญ่ชราภาพ มีเสียงเครือไม่ดัง หรืออาจเนื่องมาจากพระเถระรูปที่สองจะต้องคอยรับช่วงบทเจริญพระพุทธมนต์ต่อจากพระเถระผู้เป็นประธานสงฆ์ ถ้าพระเถระรูปที่สองทำหน้าที่ขัดตำนานเอง เมื่อขัดตำนานจบแล้วกว่าจะเก็บพัดไว้ที่เดิมเสร็จ มักจะรับช่วงบทเจริญพระพุทธมนต์จากพระเถระประธานสงฆ์ไม่ทัน ทำให้เสียระเบียบการเจริญพระพุทธมนต์ได้ จึงนิยมมอบหน้าที่การขัดตำนานให้เป็นภาระของพระเถระรูปที่สามสืบต่อกันมาจนปัจจุบันนี้

ถ้าพระเถระรูปที่สามมีความขัดข้อง ก็อาจมอบให้เป็นหน้าที่ของพระภิกษุรูปที่ ๔—๕ ทำหน้าที่ขัดตำนานแทนก็ได้ หรืออาจขอร้องให้พระเถระรูปที่สองขัดแทนก็ได้ ในเมื่อพิจารณาเห็นว่า พระเถระรูปที่สองเป็นผู้มีเสียงดีและขัดตำนานได้ไพเราะดี เป็นที่รู้กันอยู่โดยทั่วไป

การขัดตำนานในงานพระราชพิธีมงคลดังกล่าวแล้ว นิยมขัดตำนานชุมนุมเทวดา ดังนี้:–

"สรชฺชํ สเสนํ สพนฺธุํ นรินฺทํ
ปริตฺตานุภาโว สทา รกฺขตูติ
ผริตฺวาน เมตฺตํ สเมตฺตา ภทนฺตา
อวิกฺขิตฺตจิตฺตา ปริตฺตํ ภณนฺตุ
สคฺเค กาเม จ รูเป คิริสิขรตเฏ จนฺตลิกฺเข วิมาเน
ฯ เป ฯ
ธมฺมสฺสวนกาโล อยมฺภทนฺตา ฯ

งานรัฐพิธี

การขัดตำนานก่อนเจริญพระพุทธมนต์ ในงานมงคลรัฐพิธีต่าง ๆ เช่น งานรัฐพิธีขึ้นปีใหม่ งานรัฐพิธีพระราชทานรัฐธรรมนูญ งานรัฐพิธีสาบานธง เป็นต้น

พระเถระผู้ขัดตำนาน ก็นิยมปฏิบัติเช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้ว ต่างกันแต่บทขัดตำนานชุมนุมเทวดา ดังนี้ :–

สมนฺตา จกฺกวาเฬสุ อตฺราคจฺฉนฺตุ เทวตา
สทฺธมฺมํ มุนิราชสฺส สุณนฺตุ สคฺคโมกฺขทํ
สคฺเค กาเม จ รูเป คิริสิขรตเฏ จนฺตลิกฺเข วิมาเน
ฯ เป ฯ
ธมฺมสฺสวนกาโล อยมฺภทนฺตา ฯ

งานมงคลพิธีทั่วไป

การขัดตำนานก่อนเจริญพระพุทธมนต์ ในงานมงคลพิธีทั้งหลายทั่วไป เช่น งานมงคลสมรส งานทำบุญบ้าน เป็นต้น

พระผู้ขัดตำนาน ก็นิยมปฏิบัติเช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้ว ต่างแต่บทขัดตำนานชุมนุมเทวดานิยมกล่าว ดังนี้ :–

ผริตฺวาน เมตฺตํ สเมตฺตา ภทนฺตา
อวิกฺขิตฺตจิตฺตา ปริตฺตํ ภณนฺตุ
สคฺเค กาเม จ รูเป คิริสิขรตเฏ จนฺตลิกฺเข วิมาเน
ฯ เป ฯ
ธมฺมสฺสวนกาโล อยมฺภทนฺตา ฯ

การขัดตำนานงานทำบุญอายุ

การขัดตำนานก่อนเจริญพระพุทธมนต์ ในงานทำบุญอายุนั้น นิยมขัดตำนานชุมนุมเทวดาเช่นเดียวกับงานพิธีมงคลทั้งหลายทั่วไป

ถ้างานทำบุญอายุนั้น เป็นงานทำบุญอายุครบ ๕ รอบ คือ ๖๐ ปีก็ดีอายุครบ ๖ ครบ คือ ๗๒ ปีก็ดี อายุครบ ๗ รอบ คือ ๘๔ ปีก็ดี นิยมเจริญพระพุทธมนต์ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร เป็นกรณีพิเศษ

การขัดตำนานธัมมจักกัปปวัตตนสูตร

ในงานทำบุญอายุครบรอบนักษัตรดังกล่าวแล้วนั้น เมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์บทนโมการฏฐกคาถา คือ นโม อรหโต สมฺมา จบแล้วพระภิกษุรูปที่สามตั้งพัดขัดตำนานธัมมจักกัปป–วัตตนสูตร ดังต่อไปนี้ :–

อนุตฺตรํ อภิสมฺโพธึ	สมฺพุชฺฌิตฺวา ตถาคโต
ปฐมํ ยํ อเทเสสิ	ธมฺมจกฺกํ อนุตฺตรํ
สมฺมเทว ปวตฺเตนฺโต	โลเก อปฺปฏิวตฺติยํ
ยตฺถากฺขาตา อุโภ อนฺตา	ปฏิปตฺติ จ มชฺฌิมา
จตูสฺวาริยสจฺเจสุ	วิสุทฺธํ ญาณทสฺสนํ
เทสิตํ ธมฺมราเชน	สมฺมาสมฺโพธิกิตฺตนํ
นาเมน วิสฺสุตํ สุตฺตํ	ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตนํ
เวยฺยากรณปาเฐน	สงฺคีตนฺตมฺภณาม เส ฯ

การขัดตำนานงานบำเพ็ญกุศลศพ

การขัดตำนานในงานอวมงคล เช่น งานบำเพ็ญกุศลสัตตมวารศพ เป็นต้น ไม่นิยมขัดตำนานชุมนุมเทวดาก่อนสวดพระพุทธมนต์

เมื่อพระสงฆ์สวด ปพฺพโตปมคาถา คือ ยถาปิ เสลา วิปุลา—และอริยธนคาถา คือ ยสฺส สทฺธา ตถาคเต—จบแล้ว

พระเถระผู้อยู่อันดับที่สาม ก็ตั้งพัดยศ หรือ พัดรอง ตามสมควรแก่งาน เริ่มขัดตำนานพระสูตรที่จะสวดในวันนั้น เพียงสูตรเดียว และโดยมากมักนิยมขัดตำนานธัมมนิยามสูตร เพราะเป็นพระสูตรที่ไม่ยาวนัก ไม่เสียเวลาสวดมากเกินไป หรืออาจขัดตำนานพระสูตรใดพระสูตรหนึ่งตามที่เจ้าภาพนิมนต์ ตามแต่พระสงฆ์นั้นจะตกลงกันก่อนสวด บทขัดตำนานพระสูตรต่าง ๆ ที่นิยมสวดในงานบำเพ็ญกุศลศพ มีดังต่อไปนี้ :—

บทขัดตำนานธัมมนิยามสูตร

ยํ เว นิพฺพานญาณสฺส	ญาณํ ปุพฺเพ ปวตฺตเต
ตสฺเสว วิสยีภูตา	ยายํ ธมฺมนิยามตา
อนิจฺจตา ทุกฺขตา จ	สพฺเพสํ จ อนตฺตตา
ตสฺสา ปกาสกํ สุตฺตํ	ยํ สมฺพุทฺเธน ภาสิตํ

สาธูนํ ญาณจาเรน ยถา พุทฺเธน เทสิตํ
โยนิโส ปฏิปตฺยตฺถํ ตํ สุตฺตนฺตํ ภณาม เส ฯ

บทขัดตำนานอนัตตลักขณสูตร

ยนฺตํ สตฺเตหิ ทุกฺเขน เฌยฺยํ อนตฺตลกฺขณํ
อตฺตวาทาตฺตสญฺญานํ สมฺมเทว วิโมจนํ
สมฺพุทฺโธ ตํ ปกาเสสิ ทิฏฺฐสจฺจานํ โยคินํ
อุตฺตรึ ปฏิเวธาย ภาเวตุํ ญาณมุตฺตมํ
ยนฺเตสํ ทิฏฺฐธมฺมานํ ญาเณนุปปริกฺขตํ
สพฺพาสเวหิ จิตฺตานิ วิมุจฺจึสุ อเสสโต
ตถา ญาณานุสาเรน สาสนํ กาตุมิจฺฉตํ
สาธูนํ อตฺถสิทฺธตฺถํ ตํ สุตฺตนฺตํ ภณาม เส ฯ

บทขัดตำนานอาทิตฺตปริยายสูตร

เวเนยฺยทมโนปาเย สพฺพโส ปารมึ คโต
อโมฆวจโน พุทฺโธ อภิญฺญายานุสาสโก
จิณฺณานุรูปโต จาปิ ธมฺเมน วินยํ ปชํ
จิณฺณาคฺคิปาริจริยานํ สมฺโพชฺฌารหโยคินํ
ยมาทิตฺตปริยายํ เทสยนฺโต มโนหรํ
เต โสตาโร วิโมเจสิ อเสกฺขาย วิมุตฺติยา
ตเถโวปปริกฺขาย วิญฺญูนํ โสตุมิจฺฉตํ
ทุกฺขตาลกฺขโณปายํ ตํ สุตฺตนฺตํ ภณาม เส ฯ

บทขัดตำนานสติปัฏฐานปาฐะ

สมฺพุทฺโธ ทิปทํ เสฏฺโฐ มหาการุณิโก มุนิ
เอกายนํ มคฺคํ นาม เวเนยฺยานํ อเทสยิ
กิลิฏฺฐจิตฺตสตฺตานํ จิตฺตเกฺลสวิสุทฺธิยา
โสกานํ ปริเทวานํ อติกฺกมาย สพฺพโส
ทุกฺขานํ โทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมาย อฏฺฐิตํ
ญายสฺเสวาธิคมาย นิพฺพานสฺสาภิปตฺติยา
สติปฏฺฐานนาเมน วิสุสุตํ วิธ สาสเน
จิตฺตเกฺลสวิสุทฺธตฺถํ ตํ มคฺคนฺตมฺภณาม เส ฯ

๑๙. ระเบียบปฏิบัติการสวดพระพุทธมนต์พิเศษ

คาถาสวดจุดเทียนไชย

คาถาสวดจุดเทียนไชยนี้ นิยมใช้สวดขณะที่ประธานพิธีเริ่มจุดเทียนไชยในงานพิธีหล่อพระและงานพิธีพุทธาภิเศก

เมื่อพระสงฆ์ที่ได้รับอาราธนามาเจริญพระพุทธมนต์ นั่งอาสน์สงฆ์พร้อมแล้ว พอใกล้เวลาฤกษ์ พระเถระประธานสงฆ์คลี่ด้ายสายสิญจน์ส่งให้พระเจริญพระพุทธมนต์ทุกรูปถือเตรียมไว้ก่อน

ขณะที่ประธานพิธีเริ่มจุดเทียนไชย พระเถระประธานสงฆ์ขึ้นคาถาสวดจุดเทียนไชย (โดยไม่ต้องตั้ง นโม) ว่า

พุทฺโธ สพฺพญฺญุตญาโณ	ธมฺโม โลกุตฺตโร วโร
สงฺโฆ มคฺคผลฏฺโฐ จ	อิจฺเจตํ รตนตฺตยํ
เอตสฺส อานุภาเวน	สพฺพทุกฺขา อุปทฺทวา
อนฺตรายา จ นสฺสนฺตุ	สพฺพโสตฺถี ภวนฺตุ เต ฯ

เมื่อพระสงฆ์สวดคาถาจุดเทียนไชยนี้จบแล้ว ไม่ต้องม้วนสายสิญจน์เก็บ เริ่มทำพิธีเจริญพระพุทธมนต์ต่อไป

คาถาสวดดับเทียนไชย

คาถาสวดดับเทียนไชยนี้นิยมใช้สวดหลังจากทำพิธีหล่อพระพุทธรูปหรือพิธีพุทธาภิเศกเสร็จแล้ว เมื่อใกล้จะถึงเวลาฤกษ์ พระเถระประธานสงฆ์คลี่ด้ายสายสิญจน์ส่งให้พระสงฆ์ทั้งหมดถือเตรียมพร้อมไว้

ก่อนที่ประธานพิธีจะเริ่มดับเทียนไชย พระเถระประธานสงฆ์ ขึ้นบทสวดดับเทียนไชยดังนี้

นตฺถิ เม สรณํ อญฺญํ	ฯ เป ฯ โหตุ เต ชยมงฺคลํ
ยงฺกิญฺจิ วิตฺตํ อิธ วา หุรํ วา	ฯ เป ฯ
ขยํ วิราคํ อมตํ ปณีตํ	ฯ เป ฯ
ยมฺพุทฺธเสฏฺโฐ ปริวณฺณยี สุจึ	ฯ เป ฯ
เย ปุคฺคลา อฏฺฐ สตํ ปสตฺถา	ฯ เป ฯ
เย สุปฺปยุตฺตา มนสา ทฬฺเหน	ฯ เป ฯ
ขีณํ ปุราณํ นวํ นตฺถิ สมฺภวํ	ฯ เป ฯ เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ
สพฺพโรควินิมุตฺโต	สพฺพสนฺตาปวชฺชิโต
สพฺพเวรมติกฺกนฺโต	ยถา ทีโป จ นิพฺพุโต ฯ

คาถาสวดศราทธพรต

การสวดคาถาศราทธพรตนี้ นิยมใช้สวดรับเทศน์ในงานพระราชทานเพลิงศพ เมื่อพระเทศน์จบแล้ว พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ โดยมากนิยมจำนวน ๑๐ รูป เริ่มตั้งพัดรองพร้อมกัน พระเถระประธานสงฆ์ขึ้นบทสวด ดังต่อไปนี้ :–

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ ๓ จบ

ภาสิตา โข เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน อยํ ปจฺฉิมา วาจา หนฺททานิ ภิกฺขเว อามนฺตยามิ โว วยธมฺมา สงฺขารา อปฺปมาเทน สมฺปาเทถาติ.

สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ
อถ นิพฺพินฺทติ ทุกฺเข เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา
สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ
อถ นิพฺพินฺทติ ทุกฺเข เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา
สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ
อถ นิพฺพินฺทติ ทุกฺเข เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา
วิสุทฺธิ สพฺพเกฺลเสหิ โหติ ทุกฺเขหิ นิพฺพุติ
เจตโส โหติ สา สนฺติ นิพฺพานมีติ วุจฺจติ
เย จ โข สมฺมทกฺขาเต ธมฺเม ธมฺมานุวตฺติโน
เต ชนา ปารเมสฺสนฺติ มจฺจุเธยฺยํ สุทุตฺตรํ
อปฺปมาโท อมตํ ปทํ ปมาโท มจฺจุโน ปทํ
อปฺปมตฺตา น มียนฺติ เย ปมตฺตา ยถา มตา
อปฺปมตฺโต อุโภ อตฺเถ อธิคณฺหาติ ปณฺฑิโต
ทิฏฺเฐ ธมฺเม จ โย อตฺโถ โย จตฺโถ สมฺปรายิโก
อตฺถาภิสมยา ธีโร ปณฺฑิโตติ ปวุจฺจติ
เอตฺตกานมฺปิ ปาธานํ อตฺถํ อญฺญาย สาธุกํ
ปฏิปชฺเชถ เมธาวี อโมฆํ ชีวิตํ ยถาติ ฯ

เมื่อสวดคาถาศราทธพรตนี้ จบแล้ว วางพัดไว้ที่เดิม รับถวายเครื่องไทยธรรม เมื่อเจ้าภาพทอดผ้าบังสุกุลแล้ว ก็ตั้งพัดพิจารณาบังสุกุล และอนุโมทนาต่อไป เป็นเสร็จพิธี

๒๐. ระเบียบปฏิบัติการกล่าวนำคำบูชาพระรัตนตรัย

คำกล่าวนำบูชาพระรัตนตรัย วันมาฆบูชา

การกล่าวนำบูชาพระรัตนตรัยในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนานี้ นิยมกันสืบมาว่า เมื่อพระภิกษุสงฆ์สามเณรทั้งหมดประชุมกันในโบสถ์ทำวัตรเย็น จบแล้ว จึงออกไปประชุมพร้อมกันที่หน้าพระอุโบสถ หรือที่หน้าวิหาร หรือบริเวณหน้าพระเจดีย์ เป็นต้น พร้อมด้วยพุทธศาสนิกชนทั้งหลายโดยมีมือถือธูป เทียน ดอกไม้ ประณมมือยกขึ้นตั้งอยู่ระดับอก พระเถระผู้เป็นประธานสงฆ์ เป็นผู้กล่าวนำคำบูชาพระรัตนตรัยก่อนที่จะเวียนเทียนประทักษิณ หรืออาจมอบให้พระเถระรูปที่รองลงไปกล่าวนำก็ได้ ถ้าพระเถระขัดข้อง เมื่อทุกฝ่ายพร้อมกันแล้วพระเถระก็กล่าวนำคำบูชาพระรัตนตรัย (โดยไม่ต้องตั้ง นโม) เป็นวรรค ๆ ไปดังต่อไปนี้ :-

ยมมฺห โข มยํ, ภควนฺตํ สรณํ คตา, โย โน ภควา สตฺถา, ยสฺส จ มยํ, ภควโต ธมฺมํ โรเจม, อโหสิ โข โส ภควา, มชฺฌิเมสุ ชนปเทสุ, อริยเกสุ มนุสฺเสสุ อุปฺปนฺโน, ขตฺติโย ชาติยา, โคตโม โคตฺเตน, สกฺยปุตฺโต สกฺยกุลา ปพฺพชิโต, สมฺมาปโยคมาคมฺม, สมฺมาปธานมนฺวาย, สมฺมามน–สิการมนฺวาย, อุรุเวลายํ นชฺชา, เนรญฺชราย ตีเร, อสฺสตฺถโพธิรุกฺขมูเล, สพฺพโส ตณฺหานํ ขยา, วิราคา นิโรธา, จาคา ปฏินิสฺสคฺคา, สเทวเก โลเก, สมารเก สพฺรหฺมเก, สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย, สเทวมนุสฺสาย, อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุทฺโธ,

นิสฺสํสยํ โข โส ภควา, อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ,วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน, สุคโต โลกวิทู, อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ, สตฺถา เทวมนุสฺสานํ, พุทฺโธ ภควา,

สฺวากฺขาโต โข ปน, เตน ภควตา ธมฺโม, สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก, เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก, ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหิ,

สุปฏิปนฺโน โข ปนสฺส, ภควโต สาวกสงฺโฆ, อุชุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ญายปฏิ–ปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, สามีจิปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยุคานิ, อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา, เอส ภควโต สาวกสงฺโฆ, อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย, ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลีกรณีโย, อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺส,

อยํ โข ปน พุทฺธปฏิมา, ตํ ภควนฺตํ อุทฺทิสฺส, กตา ปติฏฺฐาปิตา, ยาวเทว ทสฺสเนน, ตํ ภควนฺตํ อนุสฺสริตฺวา, ปสาทสํเวค,—ปฏิลาภาย,

มยํ โข เอตรหิ, อิมํ มาฆปุณฺณมีกาลํ, ยตฺถ โข ภควา, อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, จาตุรงฺคิเก สาวกสนฺนิปาเต, โอวาทปาฏิโมกฺขํ อุทฺทิสิ, ตถาหิ อฑฺฒเตรส ภิกฺขุสตานิ, สพฺเพสํเยว ขีณาสวานํ, สพฺเพ เต เอหิภิกฺขุกา, สพฺเพปิ เต อนามนฺติตาว, ภควโต สนฺติกํ อาคตา, เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเป, มาฆปุณฺณมิยํ, วฑฺฒมานกจฺฉายาย, ตสฺมึ สนฺนิปาเต, ภควา วิสุทฺธุโปสถํ อกาสิ, โอวาทปาฏิโมกฺขํ อุทฺทิสิ,

อยํ อมฺหากํ ภควโต, เอโกเยว, สาวกสนฺนิปาโต, อโหสิ, จาตุรงฺคิโก, อฑฺฒเตรส ภิกฺขุสตานิ, สพฺเพสํเยว ขีณาสวานํ, ตกฺกาลสมฺมตํ ปตฺวา, อิมํ ฐานํ สมฺปตฺตา, อิเม ทณฺฑทีป, ธูปาทิสกฺกาเร คเหตฺวา, อตฺตโน กายํ, สกฺการุปธานํ กริตฺวา, ตสฺส ภควโต, สสาวกสงฺฆสฺส, ยถาภุจฺเจ คุเณ อนุสฺสรนฺตา, อิมํ พุทฺธปฏิมาฆรํ, ติกฺขตฺตุํ ปทกฺขิณํ กริสฺสาม, ยถาคหิเตหิ สกฺกาเรหิ, ปูชํ กุรุมานา,

สาธุ โน ภนฺเต ภควา, สสาวกสงฺโฆ, สุจิรปรินิพฺพุโตปิ, ญาตพฺเพหิ คุเณหิ, อตีตารมฺมณตาย, ปญฺญายมาโน อิเม อมฺเหหิ คหิเต, สกฺกาเร ปฏิคฺคณฺหาตุ, อมฺหากํ ทีฆรตฺตํ, หิตาย สุขาย, ฯ

คำแปลคำกล่าวบูชาพระรัตนตรัย วันมาฆบูชา

ในการกล่าวนำคำบูชาพระรัตนตรัย ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนานั้น โดยมากนิยมกล่าวนำบูชา เฉพาะคำภาษาบาลี ไม่นิยมกล่าวนำภาษาไทย เพราะจะทำให้ต้องเสียเวลามากเกินไป หรือบางแห่งก็นิยมกล่าวนำบูชาทั้งภาคภาษาบาลี ทั้งภาคภาษาไทย ทั้งนี้ สุดแต่ความนิยมของแต่ละท้องถิ่นนั้น ๆ คำกล่าวนำบูชาพระรัตนตรัย วันมาฆบูชานี้ มีคำแปล ดังต่อไปนี้:–

"เราทั้งหลาย นับถือพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด ว่าเป็นที่พึ่ง ที่ระลึก พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด เป็นศาสดาของเราทั้งหลาย อนึ่ง เราทั้งหลาย ชอบใจธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นแล เป็นผู้เกิดแล้ว ในมัชฌิมประเทศชนบท ในหมู่มนุษย์ชาวอริยกะทั้งหลาย ทรงเป็นกษัตริย์โดยชาติ เป็นพระโคดมโดยโคตร เป็นศากยบุตรเสด็จออกบรรพชาแล้ว จากศากยตระกูล ทรงอาศัยการประกอบความพากเพียรที่ถูกต้อง ความตั้งพระหฤทัยมั่นคงโดยชอบ และความเอาพระหฤทัยใส่โดยชอบเพราะความหมดสิ้นไป ความสำรอกออกไป

ความดับไปโดยไม่มีส่วนเหลือ และเพราะสลัดตัณหาทั้งหลายออกไปโดยสิ้นเชิง จึงได้ตรัสรู้พระ-อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ณ โคนต้นโพธิอัสสัตถพฤกษ์ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ในโลกพร้อมทั้งเทวโลกมารพรหม ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์

โดยไม่ต้องสงสัยเลย พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ทรงถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก ทรงเป็นสารถีผู้ฝึกคนอย่างยอดเยี่ยม ทรงเป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทรงเบิกบานแล้ว ทรงจำแนกธรรม

อนึ่ง พระธรรมอันมีพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ตรัสไว้ดีแล้ว เป็นธรรมที่ผู้ปฏิบัติจะเห็นได้ด้วยตนเอง ไม่ขึ้นอยู่กับกาลเวลา เป็นสิ่งเรียกให้บุคคลอื่นมาดูได้ เป็นสิ่งสมควรน้อมนำเข้ามาในตน เป็นสภาพที่คนฉลาดทั้งหลายเท่านั้นจะพึงรู้ได้

อนึ่ง พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเป็นธรรม ปฏิบัติชอบอย่างยิ่ง นี้คือ พระอริยบุคคล ๔ คู่ นับเรียงเป็นบุคคล ๘ ประเภท นี้คือ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ควรของคำนับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำบุญ เป็นผู้ควรเคารพกราบไหว้ เป็นเนื้อนาบุญอย่างยอดเยี่ยมของชาวโลก

ก็แล พระพุทธปฏิมานี้ อันท่านผู้มีจิตศรัทธาเลื่อมใส ได้สร้างประดิษฐานไว้ อุทิศถวายพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เพื่อพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย เพียงได้เห็นก็ระลึกถึงพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นแล้ว ได้ความเลื่อมใสศรัทธา และความสังเวชสลดจิต

บัดนี้ เราทั้งหลายมาถึงกาลแห่งมาฆบุรณมี ซึ่งเป็นวันคล้ายกับวันที่สมเด็จพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ในที่ประชุมพระสาวกจำนวน ๑,๒๕๐ องค์ พระสาวกเหล่านั้นล้วนเป็นพระขีณาสพ สิ้นอาสวกิเลสแล้ว พระสาวกเหล่านั้นล้วนเป็นเอหิภิกขุได้รับการบวชกับพระผู้มีพระภาคเจ้า พระสาวกเหล่านั้นไม่มีใครนัดหมายมาประชุมพร้อมกันเอง ณ สำนักพระผู้มีพระภาคเจ้า ณ พระเวฬุวันวิหาร อันเป็นสถานที่ให้อาหารแก่พวกกระแตในเวลาบ่ายเย็น วันเพ็ญเดือน ๓ สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงกระทำวิสุทธิอุโบสถ ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ในการประชุมพระสาวกครั้งนั้น การประชุมพระสาวกขีณาสพ จำนวน ๑,๒๕๐ องค์ ประกอบด้วยองค์ ๔ ของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าของเราทั้งหลายนี้ มีเพียงครั้งเดียวเท่านั้น, มาพร้อมกันแล้ว ณ สถานที่นี้ ถือเครื่องสักการะบูชามีประทีปธูปเทียนเป็นต้น กระทำกายของตนให้เป็นภาชนะรองรับเครื่องสักการะบูชา ระลึกถึงพระคุณตามความเป็นจริงของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นพร้อมทั้งพระสาวกเป็นอารมณ์ จักกระทำประทักษิณพระพุทธปฏิมากรนี้ ๓ รอบ กระทำการบูชาด้วยเครื่องสักการะตามที่ถือไว้แล้ว

ขอสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมกับพระสงฆ์สาวก แม้เสด็จปรินิพพานนานแล้ว แต่ยังปรากฏอยู่โดยพระคุณทั้งหลาย อันพุทธศาสนิกชนทั้งหลายจะพึงทราบได้ เพราะอตีตารมณ์ ของจงรับเครื่องสักการะทั้งหลาย ที่ข้าพเจ้าทั้งหลายถืออยู่นี้ เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายตลอดกาลนาน เทอญ ฯ

คำกล่าวนำบูชาพระรัตนตรัย วันวิสาขบูชา

ยมมฺห โข มยํ, ภควนฺตํ สรณํ คตา, โย โน ภควา สตฺถา, ยสฺส จ มยํ, ภควโต ธมฺมํ โรเจม, อโหสิ โข โส ภควา, มชฺฌิเมสุ ชนปเทสุ, อริยเกสุ มนุสฺเสสุ อุปฺปนฺโน, ขตฺติโย ชาติยา, โคตโม โคตฺเตน, สกฺยปุตฺโต สกฺยกุลา ปพฺพชิโต, สมฺมาปโยคมาคมฺม, สมฺมาปธานมนฺวาย, สมฺมามนสิ–การมนฺวาย, อุรุเวลายํ นชฺชา, เนรญฺชราย ตีเร, อสฺสตฺถโพธิรุกฺขมูเล, สพฺพโส ตณฺหานํ ขยา, วิราคา นิโรธา, จาคา ปฏินิสฺสคฺคา, สเทวเก โลเก, สมารเก สพฺรหฺมเก, สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย, สเทวมนุสฺสาย, อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุทฺโธ,

นิสฺสํสยํ โข โส ภควา, อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน, สุคโต โลกวิทู, อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ, สตฺถา เทวมนุสฺสานํ, พุทฺโธ ภควา,

สฺวากฺขาโต โข ปน, เตน ภควาตา ธมฺโม, สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก, เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก, ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหิ,

สุปฏิปนฺโน โข ปนสฺส, ภควโต สาวกสงฺโฆ, อุชุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ญายปฏิ–ปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, สามีจิปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยุคานิ, อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา, เอส ภควโต สาวกสงฺโฆ, อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย, ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลีกรณีโย, อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺส,

อยํ โข ปน พุทฺธปฏิมา, ตํ ภควนฺตํ อุทฺทิสฺส, กตา ปติฏฺฐาปิตา, ยาวเทว ทสฺสเนน, ตํ ภควนฺตํ อนุสฺสริตฺวา, ปสาทสํเวค, ปฏิลาภาย,

มยํ โข เอตรหิ, อิมํ วิสาขปุณฺณมีกาลํ, ตสฺส ภควโต ชาติสมฺโพธิ—นิพฺพาน,—กาลสมฺมตํ ปตฺวา, อิมํ ฐานํ สมฺปตฺตา, อิเม ทณฺฑทีป,—ธูป—ปุปฺผาทิสกฺกาเรคเหตฺวา, อตฺตโน กายํ, สกฺกา–รุปธานํ กริตฺวา, ตสฺส ภควโต, ยถาภุจฺเจ คุเณ อนุสฺสรนฺตา, อิมํ พุทฺธปฏิมาฆรํ, ติกฺขตฺตุํ ปทกฺขิณํ กริสฺสาม, ยถาคหิเตหิ สกฺกาเรหิ, ปูชํ กุรฺมานา,

สาธุ โน ภนฺเต ภควา, สุจิรปรินิพฺพุโตปิ ญาตพฺเพหิ คุเณหิ, อตีตารมฺมณตาย, ปญฺญายมาโน, อิเม อมฺเหหิ คหิเต, สกฺกาเร ปฏิคฺคณฺหาตุ, อมฺหากํ ทีฆรตฺตํ, หิตาย สุขาย ฯ

คำแปลคำกล่าวนำบูชาพระรัตนตรัย วันวิสาขบูชา

เราทั้งหลาย นับถือพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด ว่าเป็นที่พึ่งที่ระลึก พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด เป็นศาสดาของเราทั้งหลาย อนึ่ง เราทั้งหลายชอบใจธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นแล เป็นผู้เกิดแล้ว ในมัชฌิมประเทศชนบท ในหมู่มนุษย์ชาวอริยกะทั้งหลาย ทรงเป็นกษัตริย์โดยชาติ เป็นพระโคดมโดยโคตร เป็นศากยบุตร เสด็จออกบรรพชา จากศากยตระกูล ทรงอาศัยการประกอบความพากเพียรที่ถูกต้อง ความตั้งพระทัยมั่นคงโดยชอบ และความเอาพระทัยใส่โดยธรรม เพราะความหมดสิ้นไป ความสำรอกออกไป ความดับไปโดยไม่มีส่วนเหลือ และเพราะสลัดตัณหาทั้งหลายออกไปโดยสิ้นเชิง จึงได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาโพธิญาณ ณ โคนต้นโพธิอัสสัตถพฤกษ์ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารพรหม ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณะพราหมณ์เทวดาและมนุษย์

โดยไม่ต้องสงสัยเลย พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ทรงถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้วทรงรู้แจ้งโลก ทรงเป็นสารถีผู้ฝึกคนอย่างยอดเยี่ยม ทรงเป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทรงเบิกบานแล้ว ทรงจำแนกธรรม

อนึ่ง พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นตรัสไว้ดีแล้ว เป็นธรรมที่ผู้ปฏิบัติจะเห็นได้ด้วยตนเอง ไม่ขึ้นอยู่กับกาลเวลา เป็นสิ่งเรียกบุคคลอื่นให้มาดูได้ เป็นสิ่งสมควรน้อมนำเข้ามาในตน เป็นสภาพที่คนฉลาดทั้งหลายเท่านั้นจะพึงรู้ได้

อนึ่ง พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเป็นธรรม ปฏิบัติชอบอย่างยิ่ง นี้คือ พระอริยบุคคล ๔ คู่ นับเรียงเป็นบุคคล ๘ ประเภท นี้คือ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ควรของคำนับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำบุญ เป็นผู้ควรเคารพกราบไหว้ เป็นเนื้อนาบุญอย่างยอดเยี่ยมของชาวโลก

ก็แล พระพุทธปฏิมานี้ อันท่านผู้มีจิตศรัทธาเลื่อมใส ได้สร้างประดิษฐานไว้ อุทิศถวายพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เพื่อพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย เพียงได้เห็นก็ระลึกถึงพระผู้มีพระภาค–เจ้าพระองค์นั้นแล้ว ได้ความเลื่อมใสศรัทธาและความสังเวชสลดจิต

บัดนี้ เราทั้งหลาย มาถึงกาลแห่งวิสาขบุรณมี เป็นที่รู้กันว่าเป็นกาลคล้าย วันประสูติ วันตรัสรู้ และวันเสด็จปรินิพพาน ของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น มาพร้อมกันแล้ว ณ สถานที่นี้ ถือเครื่องสักการะบูชา มีประทีปธูปเทียนและดอกไม้เป็นต้น กระทำกายของตนให้เป็นภาชนะรองรับเครื่องสักการบูชา ระลึกถึงพระคุณตามความเป็นจริง ของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นเป็นอารมณ์ จักกระทำประทักษิณพระพุทธปฏิมากรนี้ ๓ รอบ กระทำการบูชาด้วยเครื่องสักการะตามที่ถือไว้แล้ว

ขอสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า แม้เสด็จปรินิพพานนานแล้ว แต่ยังปรากฏอยู่โดยพระคุณทั้งหลายอันพุทธศาสนิกชนทั้งหลายจะพึงทราบได้ เพราะอตีตารมณ์ ขอจงรับเครื่องสักการะทั้งหลายที่ข้าพเจ้าทั้งหลายถืออยู่เหล่านี้ เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนาน เทอญ ฯ

คำกล่าวนำบูชาพระรัตนตรัย วันอัฏฐมีบูชา (วันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ วันถวายพระเพลิง)

ยมมฺห โข มยํ, ภควนฺตํ สรณํ คตา, โย โน ภควา สตฺถา, ยสฺส จ มยํ, ภควโต ธมฺมํ โรเจม, อโหสิ โข โส ภควา, มชฺฌิเมสุ ชนปเทสุ, อริยเกสุ มนุสฺเสสุ อุปฺปนฺโน, ขตฺติโย ชาติยา, โคตโม โคตฺเตน, สกฺยปุตฺโต สกฺยกุลา ปพฺพชิโต, สมฺมาปโยคมาคมฺม, สมฺมาปธานมนฺวาย, สมฺมามนสิ–การมนฺวาย, อุรุเวลายํ นชฺชา, เนรญฺชราย ตีเร, อสฺสตฺถโพธิรุกฺขมูเล, สพฺพโส ตณฺหานํ ขยา, วิราคา นิโรธา, จาคา ปฏินิสฺสคฺคา, สเทวเก โลเก, สมารเก สพฺรหฺมเก, สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย, สเทวมนุสฺสาย, อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุทฺโธ,

นิสฺสํสยํ โข โส ภควา, อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน, สุคโต โลกวิทู, อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ, สตฺถา เทวมนุสฺสานํ, พุทฺโธ ภควา,

สฺวากฺขาโต โข ปน, เตน ภควตา ธมฺโม, สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก, เอหิปสฺสิโก โอปนยิโก, ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหิ,

สุปฏิปนฺโน โข ปนสฺส, ภควโต สาวกสงฺโฆ, อุชุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ญายปฏิปนฺ–โน ภควโต สาวกสงฺโฆ, สามีจิปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยุคานิ, อฏฺฐ ปุริส–ปุคฺคลา, เอส ภควโต สาวกสงฺโฆ, อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย, ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลีกรณีโย, อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺส,

อยํ โข ปน พุทฺธปฏิมา, ตํ ภควนฺตํ อุทฺทิสฺส, กตา ปติฏฺฐาปิตา, ยาวเทว ทสฺสเนน, ตํ ภควนฺตํ อนุสฺสริตฺวา, ปสาทสํเวค,—ปฏิลาภาย,

มยํ โข เอตรหิ, อิมํ วิสาขปุณฺณมิโต ปรํ, อฏฺฐมีกาลํ, ตสฺส ภควโต, สรีรชฺฌาปน,—กาล–สมฺมตํ ปตฺวา, อิมํ ฐานํ สมฺปตฺตา, อิเม ทณฺฑทีป,—ธูป—ปุปฺผาทิสกฺกาเร คเหตฺวา, อตฺตโน กายํ, สกฺการุปธานํ กริตฺวา, ตสฺส ภควโต, ยถาภุจฺเจ คุเณ, อนุสฺสรนฺตา, อิมํ พุทฺธปฏิมาฆรํ, ติกฺขตฺตุํ ปทกฺขิณํ กริสฺสาม, ยถาคหิเตหิ สกฺกาเรหิ, ปูชํ กุรุมานา,

สาธุ โน ภนฺเต ภควา, สุจิรปรินิพฺพุโตปิ, ญาตพฺเพหิ คุเณหิ, อตีตารมฺมณตาย, ปญฺญายมาโน, อิเม อมฺเหหิ คหิเต, สกฺกาเร ปฏิคฺคณฺหาตุ, อมฺหากํ ทีฆรตฺตํ, หิตาย สุขาย ฯ

คำแปลคำกล่าวนำบูชารัตนตรัย วันอัฏฐมีบูชา (วันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ วันถวายพระเพลิง)

เราทั้งหลาย นับถือพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด ว่าเป็นที่พึ่งที่ระลึก พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด เป็นศาสดาของเราทั้งหลาย อนึ่ง เราทั้งหลายชอบใจธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นแล เป็นผู้เกิดแล้ว ในมัชฌิมประเทศชนบท ในหมู่มนุษย์ชาวอริยกะทั้งหลาย ทรงเป็นกษัตริย์โดยชาติ เป็นพระโคดมโดยโคตร เป็นศากยบุตร เสด็จออกบรรพชาจากศากยตระกูล ทรงอาศัยการประกอบความพากเพียรที่ถูกต้อง ความตั้งพระหฤทัยมั่นคงโดยชอบ และความเอาพระหฤทัยใส่โดยชอบ เพราะความหมดสิ้นไป ความสำรอกออกไป ความดับไปโดยไม่มีส่วนเหลือ และเพราะสลัดตัณหาทั้งหลายออกไปโดยสิ้นเชิง จึงได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมา–สัมโพธิญาณ ณ โคนต้นโพธิอัสสัตถพฤกษ์ ริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ตำบลอุรุเวลาเสนานิคมในโลกพร้อมเทวโลกมารพรหม ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณะพราหมณ์เทวดาและมนุษย์

โดยไม่ต้องสงสัยเลย พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ทรงถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เสด็จไปดีแล้ว ทรงรู้แจ้งโลก ทรงเป็นสารถีผู้ฝึกคนอย่างยอดเยี่ยม ทรงเป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ทรงเบิกบานแล้ว ทรงจำแนกธรรม

อนึ่ง พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นตรัสไว้ดีแล้ว เป็นธรรมที่ผู้ปฏิบัติจะเห็นได้ด้วยตนเอง ไม่ขึ้นอยู่กับกาลเวลา เป็นสิ่งที่เรียกบุคคลอื่นให้มาดูได้ เป็นสิ่งสมควรน้อมนำเข้ามาในตน เป็นสภาพที่คนฉลาดทั้งหลายเท่านั้นจะพึงรู้ได้

อนึ่ง พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเป็นธรรม ปฏิบัติชอบอย่างยิ่ง นี้คือ พระอริยบุคคล ๔ คู่ นับเรียงเป็นบุคคล ๘ ประเภท นี้คือ พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ควรของคำนับ เป็นผู้ควรของต้อนรับ เป็นผู้ควรของทำบุญ

เป็นผู้ควรเคารพกราบไหว้ เป็นเนื้อนาบุญอย่างยอดเยี่ยมของชาวโลก

กี่แล พระพุทธปฏิมานี้ อันท่านผู้มีจิตศรัทธาเลื่อมใส ได้สร้างประดิษฐานไว้ อุทิศถวายพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น เพื่อพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย เพียงได้เห็นก็ระลึกถึงพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นแล้ว ได้ความเลื่อมใสศรัทธาและความสังเวชสลดจิต

บัดนี้ เราทั้งหลายมาถึงกาลแห่งอัฏฐมี คือ วันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ ต่อมาจากวันวิสาขบุรณมี ซึ่งเป็นวันที่รู้กันว่ากาลเป็นที่ถวายพระเพลิงพระสรีระของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น มาพร้อมกันแล้ว ณ สถานที่นี้ ถือเครื่องสักการะบูชา มีประทีปธูปเทียนดอกไม้เป็นต้น กระทำกายของตนให้เป็นภาชนะรองรับเครื่องสักการะบูชา ระลึกถึงพระคุณตามความเป็นจริง ของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นเป็นอารมณ์ จักกระทำประทักษิณพระพุทธปฏิมากรนี้ ๓ รอบ กระทำการบูชาด้วยเครื่องสักการะตามที่ถือไว้แล้ว

ขอสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า แม้เสด็จปรินิพพานนานแล้ว แต่ยังปรากฏอยู่โดยพระคุณทั้งหลายอันพุทธศาสนิกชนทั้งหลายจะพึงทราบได้ เพราะอตีตารมณ์ ขอจงรับเครื่องสักการะทั้งหลายที่ข้าพเจ้าทั้งหลายถืออยู่เหล่านี้เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนานเทอญ ฯ

คำกล่าวนำบูชาพระรัตนตรัย วันอาสาฬหบูชา

ยมมฺห โข มยํ, ภควนฺตํ สรณํ คตา, โย โน ภควา สตฺถา, ยสฺส จ 'มยํ, ภควโต ธมฺมํ โรเจม, อโหสิ โข โส ภควา, อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, สตฺเตสุ การุญฺญํ ปฏิจฺจ, กรุณายโก หิเตสี, อนุกมฺปํ อุปาทาย, อาสาฬฺหปุณฺณมิยํ, พาราณสิยํ, อิสิปตน,—มิคทาเย, ปญฺจวคฺคิยานํ ภิกฺขูนํ, อนุตฺตรํ ธมฺมจกฺกํ, ปฐมํ ปวตฺเตตฺวา, จตฺตาริ อริยสจฺจานิ ปกาเสสิ,

ตสฺมึ โข สมเย, ปญฺจวคฺคิยานํ ภิกฺขูนํ, ปมุโข อายสฺมา, อญฺญาโกณฺฑญฺโญ, ภควโต ธมฺมํ สุตฺวา, วิรชํ วีตมลํ, ธมฺมจกฺขุํ ปฏิลภิตฺวา, ยงฺกิญฺจิ สมุทยธมฺมํ, สพฺพนฺตํ, นิโรธธมฺมนฺติ, ภควนฺตํ อุปสมฺปทํ ยาจิตฺวา, ภควโตเยว สนฺติกา, เอหิภิกฺขุอุปสมฺปทํ ปฏิลภิตฺวา, ภควโต ธมฺมวินเย, อริย–สาวกสงฺโฆ, โลเก ปฐมํ, อุปฺปนฺโน อโหสิ,

ตสฺมิญฺจาปิ โข สมเย, สงฺฆรตนํ, โลเก ปฐมํ, อุปฺปนฺนํ อโหสิ, พุทฺธรตนํ, ธมฺมรตนํ, สงฺฆ–รตนนฺติ, ติรตนํ, สมฺปุณฺณํ อโหสิ,

มยํ โข เอตรหิ, อิมํ อาสาฬฺหปุณฺณมีกาลํ, ตสฺส ภควโต ธมฺมจกฺกปฺปวตฺตน,—กาลสมฺมตํ, อริยสาวกสงฺฆอุปฺปตฺติ,— กาลสมฺมตญฺจ รตนตฺตย,—สมฺปุณฺณ,—กาลสมฺมตญฺจ ปตฺวา, อิมํ ฐานํ สมฺปตฺตา, อิเม สกฺกาเร คเหตฺวา อตฺตโน กายํ, สกฺการุปธานํ กริตฺวา, ตสฺส ภควโต, ยถาภุจฺเจ คุเณ อนุสฺสรนฺตา, อิมํ พุทฺธปฏิมาฆรํ, ติกฺขตฺตุํ ปทกฺขิณํ กริสฺสาม, ยถาคหิเตหิ สกฺกาเรหิ, ปูชํ กุรุมานา,

สาธุ โน ภนฺเต ภควา, สุจิรปรินิพฺพุโตปิ, ญาตพฺเพหิ คุเณหิ, อตีตารมฺมณตาย, ปญฺญายมาโน, อิเม อมฺเหหิ คหิเต, สกฺกาเร ปฏิคฺคณฺหาตุ, อมฺหากํ ทีฆรตฺตํ, หิตาย สุขาย ฯ

คำแปลคำกล่าวนำบูชาพระรัตนตรัย วันอาสาฬหบูชา

เราทั้งหลาย นับถือพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด ว่าเป็นที่พึ่งที่ระลึก พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด เป็นศาสดาของเราทั้งหลาย อนึ่ง เราทั้งหลายชอบใจธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นแล เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้เองโดยชอบ ทรงอาศัยความกรุณาในสัตว์ทั้งหลาย ทรงพระกรุณาแสวงหาประโยชน์เกื้อกูล ทรงอาศัยความเอ็นดู ได้ยังพระธรรมจักรอันยอดเยี่ยมให้เป็นไป ทรงประกาศอริยสัจ ๔ เป็นครั้งแรก แก่พระภิกษุปัญจวัคคีย์ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้กรุงพาราณสี ในวันอาสาฬหบุรณมี

อนึ่ง ในสมัยนั้นแล ท่านพระอัญญาโกณฑัญญะ ผู้เป็นหัวหน้าของพระภิกษุปัญจวัคคีย์ ฟังธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ได้ธรรมจักษุอันบริสุทธิ์ปราศจากมลทินว่า "สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งทั้งปวงนั้น มีความดับเป็นธรรมดา" จึงทูลขออุปสมบทกะพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้ว ได้เป็นพระอริยสงฆ์สาวก ในพระธรรมวินัยของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นองค์แรกในโลก

อนึ่ง ในสมัยนั้นแล พระสังฆรัตนได้บังเกิดขึ้นเป็นครั้งแรก พระรัตนตรัย คือ พระพุทธรัตนะ พระธรรมรัตนะ พระสังฆรัตนะ ได้บริบูรณ์แล้วในโลก

บัดนี้ เราทั้งหลาย มาประจวบมงคลสมัยอาสาฬหบุรณมี วันเพ็ญอาสาฬหมาส ที่รู้พร้อมกันว่า เป็นวันที่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ทรงประกาศพระธรรมจักร เป็นวันที่เกิดขึ้นแห่งพระอริยสงฆ์สาวก และเป็นวันที่พระรัตนตรัยสมบูรณ์ คือ ครบ ๓ รัตนะ จึงมาประชุมกันแล้ว ณ ที่นี้ ถือเครื่องสักการะบูชาเหล่านี้ ทำกายของตนให้เป็นดังภาชนะรองรับเครื่องสักการะ ระลึกถึงพระคุณตามความเป็นจริงทั้งหลายของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น จักกระทำประทักษิณพระพุทธปฏิมากรนี้ ๓ รอบ กระทำการบูชาด้วยเครื่องสักการะตามที่ถือไว้แล้ว

ขอสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า แม้เสด็จปรินิพพานนานแล้ว แต่ยังปรากฏอยู่โดยพระคุณทั้งหลายอันพุทธศาสนิกชนทั้งหลายจะพึงทราบได้ เพราะอดีตารมณ์ ขอจงรับเครื่องสักการะทั้งหลาย ที่ข้าพเจ้าทั้งหลายถืออยู่เหล่านี้เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนาน เทอญ ฯ

หมวดที่ ๓ ระเบียบปฏิบัติเนื่องด้วยกิจนิมนต์

๒๑. ระเบียบปฏิบัติการใช้ย่าม

ความนิยมในการใช้ย่าม

กิจนิมนต์ใดเกี่ยวเนื่องด้วยเจ้าของย่ามที่ได้รับถวายไว้แล้ว นิยมนำย่ามนั้นไปใช้ในกิจนิมนต์นั้น เพื่อเป็นการให้เกียรติแก่เจ้าของย่ามนั้น และเพื่อให้เขาเกิดความปลื้มใจว่าสิ่งของที่เขาถวายไว้ พระได้นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สมเจตนาเดิมของเขา

ไม่นิยมนำย่ามที่ปักเป็นอนุสรณ์งานศพ ไปใช้ในงานมงคล เช่น งานทำบุญอายุเป็นต้น เพราะถือกันว่าเป็นอัปมงคลแก่งานและแก่เจ้าภาพงานด้วย

ไม่นิยมใช้ย่ามซ้อนกันมากกว่า ๒ ลูกขึ้นไป เพราะเพิ่มความหนักเกินความจำเป็น ทั้งเป็นการแสดงความรุงรังมากกว่าความเรียบร้อย เป็นการแสดงความเกินพอดีมากกว่าความพอดี

ขณะเดินไปในที่ชุมนุมชน หรือ ในกิจนิมนต์

ไม่นิยมสะพายย่าม หรือ เอาย่ามพาดบ่า หรือ คล้องคอ เดินไป เพราะแสดงกิริยาอาการเป็นคนเดินทางไกล หรือ เป็นพ่อค้าพานิช หรือ เป็นชาวป่าชาวดอย

นิยมคล้องย่ามไว้ที่แขนซ้าย หันด้านหน้าของย่ามไว้ข้างหน้า

ขณะเดินถึงบริเวณงาน หรือ เดินออกจากบริเวณงาน หรือ สถานที่ประชุม

นิยมพับหูย่ามกึ่งกลาง ถือด้วยมือซ้าย หรือ

นิยมเอามือซ้ายจับรวบหูย่ามถือ เดินไป โดยหันหน้าย่ามไปข้างหน้า

ขณะนั่งบนอาสน์สงฆ์ หรือ บนธรรมาสน์

นิยมวางย่ามไว้ข้างตัว ด้านซ้ายมือ เพราะสะดวกแก่การหยิบสิ่งของภายในย่ามได้ง่าย

ไม่นิยมวางย่ามไว้ข้างหน้า หรือ วางไว้บนตัก เพราะกีดขวางการทอดผ้าบังสุกุล เป็นต้น

ไม่นิยมวางย่ามไว้ข้างตัว ด้านขวามือ เพราะไม่สะดวกแก่การหยิบสิ่งของภายในย่าม

๒๒. ระเบียบปฏิบัติการใช้พัดยศและพัดรอง

งานที่นิยมใช้พัดยศ

งานพระราชพิธีต่าง ๆ เช่น งานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก งานพระราชพิธีเฉลิมพระชนม–พรรษา งานพระราชพิธีฉัตรมงคล งานพระราชพิธีพืชมงคล งานพระราชพิธีวันสงกรานต์ งานพระราชพิธีทรงบำเพ็ญกุศลวันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันอาสาฬหบูชา งานพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราช–กุศลอุทิศแก่บุรพกษัตราธิราช และพระบรมวงศานุวงศ์ งานพระราชพิธีถวายผ้าพระกฐิน งานพระราชพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา เป็นต้น

งานเสด็จพระราชดำเนิน เช่น งานพระราชทานเพลิงศพ งานวางศิลาฤกษ์ งานยกช่อฟ้า งานเปิดสำนักงาน งานเปิดอาคารสถานที่ งานหล่อพระประธาน งานผูกพัทธสีมา เป็นต้น ซึ่งได้

อัญเชิญในหลวง สมเด็จพระบรมราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี หรือสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช พระองค์ใดพระองค์หนึ่ง เสด็จพระราชดำเนินเป็นประธานพิธี และงานรับเสด็จ ทั้งที่เป็นพิธีการ ทั้งที่เสด็จส่วนพระองค์

งานรัฐพิธีต่าง ๆ เช่น พิธีฉลองรัฐธรรมนูญ พิธีขึ้นปีใหม่ พิธีสาบานธงไชยเฉลิมพล เป็นต้น

พระเถรานุเถระผู้ได้รับฎีกาอาราธนาจากสำนักพระราชวังก็ดี ฎีกาอาราธนาจากกองศาสนูปถัมภ์ กรมการศาสนาก็ดี หรือได้รับคำสั่งจากพระเถระผู้บังคับบัญชาก็ดี ให้ไปเจริญพระพุทธมนต์ สวดพระพุทธมนต์ สวดชัยมงคลคาถา สดับปกรณ์ หรือรับเสด็จ ในงานพระราชพิธีก็ดี ในงานเสด็จพระราชดำเนินก็ดี ในงานรัฐพิธีต่าง ๆ ก็ดี ดังกล่าวมาแล้วนั้น จะต้องนำพัดยศไปใช้ในพิธีนั้น ๆ ตามประเพณีนิยมที่ได้ปฏิบัติสืบ ๆ กันมา

งานที่นิยมใช้พัดยศคู่กับพัดรอง

พระเถระผู้ถวายพระธรรมเทศนาในงานพระราชพิธีต่าง ๆ เช่น พระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอุทิศแด่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ เป็นต้น นิยมนำพัดยศคู่กับพัดรองไปด้วย

งานเสด็จพระราชดำเนินทรงเป็นประธานพิธี เช่น งานวางศิลาฤกษ์ งานเปิดอาคาร เป็นต้น ทั้งนี้ โดยมีหมายกำหนดการว่า มีการเจริญพระพุทธมนต์ก่อนเสด็จ ฯ หรือ มีการถวายภัตตาหารหลังจากเสด็จพระราชดำเนินกลับแล้ว ทั้งนี้ เพื่อใช้พัดรองนั้นในเวลาก่อนเสด็จพระราชดำเนิน และ ใช้เมื่อเสด็จพระราชดำเนินกลับแล้ว สำหรับประชาชนทั้งหลายทั่วไป

วิธีถือพัดยศไปในงานต่าง ๆ

นิยมถือพัดยศด้วยมือซ้าย ประมาณกึ่งกลางด้าม ยกมือขึ้นอยู่ระดับอก ให้ใบพัดแนบกับหัวไหล่ซ้าย หรือหันริมใบพัดเข้าหาตัว ประมาณกึ่งกลางใบพัดอยู่ระดับเสมอหน้า

วิธีถือพัดยศคู่กับพัดรองไปในงานต่าง ๆ

นิยมถือทั้งพัดยศและพัดรองร่วมกันด้วยมือซ้าย โดยให้พัดยศอยู่ด้านหน้า พัดรองอยู่ด้านหลัง หันหน้าพัดรองเข้าหาพัดยศ และถือย่ามควบคู่กับพัดไปด้วย ส่วนมือขวาสำหรับจับริมจีวรไม่ให้แยกจากกัน

วิธีถือพัดรองไปในงานต่าง ๆ

นิยมถือพัดรองด้วยมือซ้าย เช่นเดียวกับการถือพัดยศ แต่ต้องระวังให้ด้านหน้าของพัดออกข้างนอก

ความนิยมในการใช้พัดรองนี้ เฉพาะในงานมงคล มีคติเช่นเดียวกับความนิยมในการใช้ย่ามดังกล่าวมาแล้ว และนิยมถือกันมากกว่าย่าม เพราะพัดเป็นเครื่องปรากฏเห็นได้แจ้งชัดกว่าย่าม

๒๓. ระเบียบปฏิบัติการวางพัดยศและพัดรอง

การวางพัดยศในงานพระราชพิธีต่าง ๆ

นิยมวางพัดยศไว้ข้างตัว ด้านขวามือ โดยวางราบกับพื้นอาสน์สงฆ์ หันยอดพัดไปข้างหลังให้ด้ามพัดยศอยู่ระดับเดียวกับหัวเข่า หรือ

นิยมวางพัดยศไว้ข้างหน้า ให้ยอดพัดทอดไปทางขวามือ (ถ้าจำเป็นจะต้องตั้งหัวแถวทางด้านซ้ายมือ ก็นิยมหันยอดพัดไปทางพระเถระประธานสงฆ์ด้านซ้ายมือ) โดยวางทับกันลงมาตามลำดับตั้งแต่พระเถระประธานสงฆ์ทับกันลงมา ให้ใบพัดวางอยู่พอดีกับอาสน์สงฆ์ อย่าให้เหลื่อมอาสน์สงฆ์ออกไป หรือ

ถ้ามีที่ปักพัดเตรียมไว้ ก็นิยมปักพัดยศไว้ ณ ที่ปักพัดนั้น โดยตั้งพัดยศไว้ด้านขวามือ โดยมากแต่บางแห่งสถานที่ไม่อำนวย หรือที่ปักพัดซึ่งติดอยู่กับอาสน์สงฆ์ ที่ปักพัดยศอาจอยู่ด้านซ้ายมือก็ได้

การวางพัดยศคู่กับพัดรอง ในงานพระราชพิธีถวายพระธรรมเทศนา

นิยมวางพัดรองไว้ข้างล่าง วางพัดยศไว้ข้างบน โดยวางไว้ด้านขวามือเช่นเดียวกับที่ได้กล่าวมาแล้ว

การวางพัดรองในงานทำบุญต่าง ๆ

นิยมวางพัดรองพิงไว้ ณ ด้านขวามือ โดยหันหน้าพัดออกข้างนอก และนิยมถอดปลอกพัดออกก่อนเข้าไปในพิธีงาน หรือ

ถ้ามีที่ปักพัด ก็นิยมปักไว้ ณ ที่ปักพัดนั้น หรือ

ถ้าไม่มีที่พิง และไม่มีที่ปักพัด ก็นิยมวางพัดไว้กับพื้นอาสน์สงฆ์ ด้านขวามือ ระวังอย่าให้ด้ามพัดเลยระดับหัวเข่าออกมา หรือ

ถ้ามีหมอนอิง ก็นิยมวางพัดตะแคงพิงไว้กับหมอนอิง ด้านขวามือ โดยหันหน้าพัดออกด้านนอก

๒๔. ระเบียบปฏิบัติการตั้งพัดยศและพัดรอง

การตั้งพัด เพื่ออนุโมทนา เป็นต้น

นิยมจับด้ามพัดด้วยมือขวา ให้ต่ำลงมาจากใบพัดประมาณ ๔ นิ้ว โดยตั้งหัวแม่มือขึ้นวางทาบไปตามด้ามพัด ให้ด้ามพัดตั้งลงข้างล่าง ระหว่างกลางเข่าทั้งสอง ห่างจากตัวประมาณ ๑ คืบ ให้ตั้งอยู่ระดับเดียวกับพระเถระประธานสงฆ์หัวหน้าแถว ระวัง อย่าให้เอียงซ้าย หรือ เอียงขวา อย่าให้เอนไปข้างหน้า หรือ เอนไปข้างหลัง และอย่าให้พัดสั่นไหวไปมา ส่วนมือซ้ายวางคว่ำไว้ที่หัวเข่าซ้าย

การตั้งพัด เพื่อสดับปกรณ์ หรือบังสุกุล

นิยมจับพัดด้วยมือซ้าย จับผ้าบังสุกุลด้วยมือขวา ลักษณะการถือพัดนิยมเช่นเดียวกันกับการถือด้วยมือขวา ข้อควรระวัง อย่าหันด้านหลังพัดออกข้างนอก เมื่อสดับปกรณ์ หรือ บังสุกุล เสร็จแล้ว จะอนุโมทนา นิยมเปลี่ยนเป็นจับพัดด้วยมือขวา มือซ้ายวางคว่ำไว้ที่หัวเข่าซ้าย ดังกล่าวมาแล้ว

๒๕. ระเบียบปฏิบัติการขึ้นและลงจากอาสน์สงฆ์

การขึ้นอาสน์สงฆ์ในงานบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ

ก่อนที่จะขึ้นนั่งบนอาสน์สงฆ์ ในงานบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ซึ่งอาราธนาพระมาจากหลายสำนัก นิยมไต่ถามพิธีกรให้ทราบลำดับของตนเสียก่อน จึงขึ้นนั่งบนอาสน์สงฆ์ เพื่อไม่ต้องลำบากในการเปลี่ยนที่นั่งอีก หรือ นิยมรอคอยให้พระสงฆ์มาพร้อมกันก่อน ทั้งนี้ เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่ลักลั่นกัน

ถ้าอาสน์สงฆ์ยกพื้นสูงขึ้น เมื่อเดินไปถึงลำดับที่นั่งของตนแล้ว ก้าวเท้าขวาขึ้นคุกเข่าลงก่อน แล้วก้าวเท้าซ้ายขึ้นคุกเข่าตาม แล้วเดินเข่าถอยหลังเข้าไปจนถึงอาสนะที่นั่งของตน เมื่อนั่งแล้ว จึงวางพัดและย่าม ตามนัยที่กล่าวมาแล้ว

ถ้าอาสน์สงฆ์ปูลาดอยู่กับพื้น โดยมีผ้าขาวปูรองอาสนะไว้ข้างล่าง และผ้าขาวนั้นกว้างออกมาจากอาสนะที่ปูนั่งนั้น นิยมนั่งคุกเข่าลง แล้วเดินเข่าถอยหลังเข้าไป ระวัง อย่าให้เท้า หรือย่าม ไปถูกต้องภาชนะน้ำ พานหมากพลูบุหรี่ หรือ กระโถนหกล้มเสียหาย เมื่อถึงอาสนะนั่งแล้ว จึงวางพัดและย่าม

ห้ามเดินเหยียบผ้าขาวที่เขาปูลาดไว้นั้น เพราะผิดพระวินัย และ

ห้ามยืน หรือ เดินบนอาสน์สงฆ์ อย่างเด็ดขาด เพราะถือกันว่า เป็นกิริยาอาการที่ไม่เหมาะสม นับเป็นการเสียมารยาทมาก

การลงจากอาสน์สงฆ์

นิยมลุกขึ้นนั่งคุกเข่าก่อน แล้วเดินเข่าออกไปจนถึงริมอาสน์สงฆ์ แล้วก้าวเท้าซ้ายลงไปก่อน แล้วก้าวเท้าขวาลงไปตาม ด้วยลักษณะการลงจากอาสน์สงฆ์แบบนี้ พระภิกษุรูปนั้นจะหันหน้าไปทางพระพุทธรูป และเจ้าภาพ ถ้าก้าวเท้าขวาลงก่อน แล้วก้าวเท้าซ้ายลงตามไป จะเป็นการหันหลังให้พระพุทธรูปและเจ้าภาพ ถือกันว่า เป็นกิริยาอาการที่ไม่สมควร

การขึ้นและลงจากอาสน์สงฆ์ ในงานบำเพ็ญกุศลตั้งศพฆราวาส

ก่อนจะขึ้นนั่งบนอาสน์สงฆ์ นิยมยืนตรงหันหน้าไปทางที่ตั้งศพ สำรวมจิตแผ่ส่วนกุศลให้แก่ท่านผู้ล่วงลับไป ชั่วขณะหนึ่ง แล้วจึงก้าวขึ้นอาสน์สงฆ์ตามลำดับของตน และตามวิธีการดังกล่าวมาแล้ว

เมื่อก้าวลงจากอาสน์สงฆ์แล้ว นิยมยืนตรง หันหน้าไปทางที่ตั้งศพ สำรวมจิตแผ่ส่วนกุศลให้แก่ท่านผู้ล่วงลับไป ชั่วขณะหนึ่ง แล้วจึงเดินกลับไปตามลำดับของตน ๆ

การขึ้นอาสน์สงฆ์ และ การลงจากอาสน์สงฆ์ ในงานบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ นั้น นิยมขึ้นไปตามลำดับ ตั้งแต่พระเถระประธานสงฆ์ลงมาจนถึงปลายแถว และเวลาลงจากอาสน์สงฆ์ ก็นิยมลงไปตามลำดับ เช่นเดียวกัน เว้นแต่พระเถระประธานสงฆ์ท่านอนุญาตให้ลงก่อน จึงลงไปก่อนได้

การขึ้นและลงจากอาสน์สงฆ์ ในงานบำเพ็ญกุศลศพพระเถระผู้ใหญ่

พระภิกษุสงฆ์ผู้ได้รับอาราธนาไปในงานบำเพ็ญกุศลศพพระเถระผู้ใหญ่นั้น เมื่อไปถึงสถานที่

บำเพ็ญกุศลศพนั้น นิยมปฏิบัติดังนี้:–

ถ้าบริเวณสถานที่นั้น ตั้งเก้าอี้ไว้เป็นสถานที่รับแขก มีพระเถระผู้ใหญ่นั่งเก้าอี้อยู่ และมีฆราวาสนั่งเก้าอี้อยู่ ณ ที่นั้นด้วย ณ สถานที่เช่นนี้ ไม่นิยมนั่งลงกราบที่พื้น เพราะถือว่า เป็นการลดตัวลงต่ำกว่าฆราวาส ไม่เหมาะสมแก่สมณวิสัย นิยมยืนน้อมตัวลงยกมือไหว้พระเถระผู้ใหญ่ซึ่งนั่งเก้าอี้อยู่ ณ ที่นั้นเท่านั้น

นิยมขึ้นนั่งคุกเข่ากราบพระพุทธรูป และ กราบศพพระเถระผู้ใหญ่บนอาสน์สงฆ์ เสียก่อนถึงพิธี หรือ

นิยมรอคอยให้พระภิกษุสงฆ์มาพร้อมกันแล้ว จึงขึ้นนั่งบนอาสน์สงฆ์ กราบพร้อมกันโดยกราบพระพุทธรูป ๓ ครั้ง แล้วกราบศพพระเถระผู้ใหญ่นั้นอีก ๓ ครั้ง แล้วจึงนั่งอาสนะของตน ๆ และเมื่อเสร็จพิธีแล้ว ก่อนจะลงจากอาสน์สงฆ์ ก็นิยมปฏิบัติเช่นเดียวกันนี้ คือ กราบพระพุทธรูป ๓ ครั้ง และกราบศพอีก ๓ ครั้ง แล้วลงจากอาสน์สงฆ์ ไปแสดงความเคารพพระเถระผู้ใหญ่ที่เป็นประธานพิธี ด้วยการยกมือไหว้เช่นเดียวกับที่กล่าวแล้ว จึงกลับไปได้

ถ้าบริเวณสถานที่นั้น ไม่ได้ตั้งเก้าอี้ นิยมกราบพระพุทธรูป ๓ ครั้ง แล้วกราบศพพระเถระผู้ใหญ่ ๓ ครั้ง แล้วจึงมาแสดงความเคารพพระเถระผู้ใหญ่ ประธานพิธี ด้วยการกราบ ๓ ครั้ง แล้วนั่งรอคอยเวลา ณ สถานที่ตามสมควรแก่ฐานะของตน

พระภิกษุสงฆ์ผู้ได้รับอาราธนามาในพิธี ก่อนที่จะขึ้นนั่งบนอาสน์สงฆ์ นิยมนั่งคุกเข่ากราบศพพระเถระผู้ใหญ่พร้อมกัน ๓ ครั้ง แล้วจึงขึ้นนั่งบนอาสน์สงฆ์

เมื่อเสร็จพิธีลงจากอาสน์สงฆ์แล้ว ก่อนจะกลับ ก็นิยมกราบพระพุทธรูป ๓ ครั้ง กราบศพพระเถระผู้ใหญ่ ๓ ครั้ง และกราบพระเถระผู้เป็นประธานพิธีอีก ๓ ครั้ง แล้วจึงกลับได้ ถือกันว่าเป็นกิริยาอาการที่เหมาะสม มีสัมมาคารวะต่อวัตถุและบุคคลผู้ควรเคารพ

๒๖. ระเบียบปฏิบัติการนั่งบนอาสน์สงฆ์

วิธีนั่งพับเพียบ

การนั่งพับเพียบ ในงานพิธีต่าง ๆ นั้น นิยมนั่งพับเพียบ แบบเก็บเท้าไม่ให้ยื่นออกมาภายนอก โดยใช้ชายจีวรปกปิดขาและเท้าทั้งสองให้มิดชิด ไม่ปล่อยให้หัวแม่เท้าโผล่ออกมา นั่งตั้งตัวตรง ไม่เอนหลังไปตามหมอนอิง จนดูคล้ายกับนอนพักผ่อน มือทั้งสองประสานกันวางหงายไว้บนหน้าตัก หรือวางประกบกัน โดยวางมือซ้ายหงาย วางมือขวาคว่ำทับมือซ้าย วางไว้ที่หน้าตัก หรือ วางมือซ้ายคว่ำ วางมือขวาคว่ำประกบกับมือซ้าย สายตาทอดลงชั่วแอก (๔ ศอก) ไม่เวิกจีวรขึ้นพาดบ่า หรือเปิดจีวรให้เห็นชายโครง เป็นต้น เพราะเป็นการผิดพระวินัย

วิธีเปลี่ยนอิริยาบถนั่งพับเพียบ

นิยมใช้มือทั้งสองยันที่หัวเข่าทั้งสอง หรือยันที่พื้นข้างตัว หรือยันที่พื้นข้างหน้า (วิธีนี้เหมาะสำหรับคนเจ้าเนื้อ) กระหย่งตัวขึ้น แล้วเปลี่ยนพลิกขากลับไปอีกด้านหนึ่ง โดยวิธีสับเปลี่ยนกันอยู่ด้านหลัง ไม่นิยมยกขามาสับเปลี่ยนกันข้างหน้า เพราะเป็นกิริยาอาการที่ไม่สุภาพ และไม่ค่อยปลอดภัยด้วย

วิธีเปลี่ยนอิริยาบถจากนั่งพับเพียบเป็นนั่งขัดสมาธิ

นิยมผลัดเปลี่ยนแบบเดียวกันกับการเปลี่ยนนั่งพับเพียบ และการนั่งขัดสมาธิ์นี้ นิยมนั่งขัดสมาธิ์ชั้นเดียว ไม่นิยมนั่งขัดสมาธิ์สองชั้น และไม่นิยมนั่งกระดิกเท้า เพราะเป็นกิริยาอาการที่ไม่สุภาพ ที่จะแสดงต่อหน้าประชาชนทั้งหลาย

๒๗. ระเบียบปฏิบัติการประณมมือ

การประณมมือเจริญพระพุทธมนต์

การประณมมือ ในการเจริญพระพุทธมนต์ หรือ ในการสวดพระพุทธมนต์ นั้น เป็นการแสดงความเคารพต่อพระพุทธมนต์ที่กำลังกล่าวสวดอยู่นั้น จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่ง ที่จะต้องกระทำด้วยความประณีตเรียบร้อย อันแสดงออกถึงกิริยาอาการที่ทำด้วยความเคารพเอื้อเฟื้อเป็นอย่างดี ทั้งเป็นการแสดงตัวอย่างให้พุทธศาสนิกชนทั้งหลายได้ยึดถือเป็นทิฏฐานุคติดำเนินรอยตามด้วย

นิยมประณมมือ โดยยกมือทั้งสองขึ้นบรรจบกันระหว่างอก ให้นิ้วมือทั้งสิบแนบชิดสนิทกัน ตั้งปลายนิ้วมือขึ้นข้างบน ศอกทั้งสองวางแนบชิดกับชายโครง

ไม่นิยมประณมมือแบบไม้ค้างถั่ว คือ เอานิ้วมือทั้งสองข้างวางประสานไขว้กัน

ไม่นิยมประณมมือแบบแง่งขิงแง่งข่า คือ งอนิ้วมือเข้าหากัน ทำมือหงิกมืองอ

ไม่นิยมประณมมือแบบฝ่ามือโก่งออกจากกันเป็นกระโปรง

ไม่นิยมยกกระพุ่มมือขึ้นยันคาง หรือ ยกขึ้นปิดปาก หรือลดกระพุ่มมือลงวางไว้ที่พุง หรือ ปล่อยให้กระพุ่มมือหันปลายนิ้วลงเบื้องล่าง คล้ายจะไหว้อะไรสักอย่าง

การประณมมือฟังพระพุทธมนต์

พระภิกษุสงฆ์และสามเณร ผู้เข่าร่วมพิธีในการฟังพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์นั้น นิยมเริ่มประณมมือ ตั้งแต่พระสงฆ์สวดบทนมัสการพระรัตนตรัยคือ นโม เป็นต้นไป วิธีการประณมมือก็เช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้ว และนิยมประณมมือฟังไปจนจบการสวดพระพุทธมนต์

ไม่นิยมประณมมือ ขณะให้ศีล และ ขณะชุมนุมเทวดา เพราะเป็นเรื่องของชาวบ้าน

การประณมมือฟังเทศน์

นิยมประณมมือ เมื่อพระเทศน์เริ่มตั้ง นโม จะเทศน์ เป็นต้นไป จนกว่าจะจบกัณฑ์

ไม่นิยมประณมมือฟัง ขณะออกศักราช และ ขณะกล่าวคำถวายพระพรขอโอกาสถวายพระธรรมเทศนา เช่น ประณมมือฟังเทศน์ ในงานพระราชพิธีทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอุทิศพระ–ปิยมหาราชเจ้า เป็นต้น

การประณมมือฟังพระสงฆ์สวดพระอภิธรรม

นิยมประณมมือทุกครั้งที่พระสงฆ์เริ่มสวดพระอภิธรรมแต่ละปริจเฉทและประณมมือฟังตลอดไปจนจบปริจเฉท

ถ้าจะกลับก่อนเวลาที่พระสงฆ์ยังสวดไม่ครบตามกำหนด นิยมกลับในระหว่างที่พระสงฆ์หยุดพักสวด

ถ้าศพนั้น เป็นศพพระเถระผู้ใหญ่ นิยมกราบพระพุทธรูป และกราบศพเสียก่อน จึงกลับได้

ไม่นิยมกลับขณะที่พระสงฆ์กำลังสวดพระอภิธรรมอยู่ เพราะถือกันว่าเป็นการไม่เคารพพระอภิธรรมที่พระสงฆ์สวดอยู่

ก่อนจะกลับ ถ้าศพที่ตั้งนั้น เป็นศพฆราวาส นิยมยืนตรง หันหน้าไปทางศพ สำรวมจิตแผ่ส่วนกุศลให้แก่ท่านผู้ล่วงลับไป ชั่วขณะหนึ่ง แล้วจึงลากลับได้

๒๘. ระเบียบปฏิบัติการรับประเคน

การรับประเคนภัตตาหาร

การรับประเคนภัตตาหารนั้น นิยมต้องประกอบพร้อมด้วยลักษณะการรับประเคน ๕ ประการ คือ :-

๑. สิ่งของที่จะรับประเคนนั้น ต้องไม่ใหญ่โต หรือหนักเกินไปขนาดคนปานกลางยกคนเดียวไหว และต้องยกสิ่งของนั้นให้ขึ้นพ้นจากพื้นที่สิ่งของนั้นตั้งอยู่

๒. ผู้ประเคนต้องเข้ามาอยู่ในหัตถบาส คือ ผู้ประเคนต้องอยู่ห่างจากพระผู้รับประเคนประมาณ ๑ ศอก

๓. ผู้ประเคนน้อมสิ่งของนั้นเข้ามาให้ ด้วยอาการแสดงความเคารพอ่อนน้อม

๔. กิริยาอาการที่น้อมสิ่งของเข้ามาให้นั้น จะส่งให้ด้วยมือก็ได้ หรือจะส่งให้ด้วยของเนื่องด้วยกาย เช่น ใช้ทัพพีตักถวายก็ได้

๕. พระภิกษุผู้รับประเคน จะรับด้วยมือก็ได้ จะใช้ผ้าทอดรับก็ได้หรือจะใช้ภาชนะรับ เช่น ใช้บาตร หรือ จานรับสิ่งของที่เขาตักถวายก็ได้

ลักษณะการรับประเคนที่ไม่ถูกต้อง

สิ่งของที่จะประเคนนั้นใหญ่โต หรือ หนักเกินไป ยกคนเดียวไม่ไหวต้องช่วยกันยกถวาย เช่น ช่วยกันยกโต๊ะอาหารถวายทั้งโต๊ะ เป็นต้น

ผู้ประเคนอยู่นอกหัตถบาส คือ ผู้ประเคนอยู่ห่างจากพระผู้รับประเคนจนพระไม่สามารถจะรับประเคนด้วยมือถึง เช่น การประเคนโดยวิธีวางภาชนะต่อ ๆ กันออกไป เป็นต้น

ผู้ประเคนไม่ยกสิ่งของที่จะประเคนนั้นให้พ้นจากพื้น เช่น การประเคนด้วยวิธีเสือกไสให้เลื่อนไปตามพื้น การประเคนด้วยวิธีเอามือแตะสิ่งของ เป็นต้น

ผู้ประเคนสิ่งของให้พระ ส่งให้ด้วยกิริยาอาการที่แสดงความไม่เคารพ เช่น ให้ด้วยอาการดุจทิ้งเสีย เป็นต้น

พระภิกษุผู้รับประเคนยังไม่ได้รับสิ่งของนั้น ผู้ประเคนรีบวางสิ่งของนั้นเสียก่อน เช่น การทอดผ้ารับประเคนจากสุภาพสตรี พระภิกษุยังมิได้จับผ้า สุภาพสตรีวางสิ่งของที่ผ้านั้นเสียก่อน หรือ ผู้ประเคนที่เป็นชาย พระภิกษุยังมิได้รับเขารีบวางลงเสียก่อน

สิ่งของที่ประเคนนั้น เป็นของไม่ควรแก่สมณะ เช่น เงิน ทอง หรือภาชนะที่ทำด้วยเงินทอง เช่น พานเงิน ขันเงิน พานทอง เป็นต้น

พระภิกษุเอื้อมตัวออกไปรับประเคน แสดงกิริยาอาการเป็นคนมักมาก

พระภิกษุช่วยหยิบสิ่งของส่งให้เขาประเคนตน ซึ่งทางพระวินัยเรียกว่า "อุคฺคหิต" คือสิ่งของที่พระภิกษุจับต้องยกขึ้นแล้ว รับประเคนไม่ขึ้น ขืนฉันสิ่งของนั้น เป็นอาบัติ

การรับประเคนเครื่องไทยธรรม

ไม่นิยมรับประเคนวัตถุอนามาสทุกชนิด เช่น เงิน ทอง เป็นต้น

ไม่นิยมรับประเคนสิ่งของประเภทอาหารที่เป็นยาวกาลิก ในเวลาวิกาลคือ ตั้งแต่เวลาเที่ยงแล้วไป

ถ้าสุภาพสตรีเป็นผู้ประเคน นิยมใช้ผ้ากราบทอดรับประเคน โดยพับผ้ากราบเป็น ๒ ทบ ทอดผ้ากราบลงกับพื้น มือทั้งสองจับด้านชายผ้ากราบ ด้วยลักษณะหงายฝ่ามือทั้งสอง

ไม่นิยมใช้ผ้าเช็ดหน้าทอดรับประเคน เพราะผ้าเช็ดหน้าโดยมากมักไม่สะอาด และถือกันว่าการทอดผ้าเช็ดหน้ารับประเคนนั้น เป็นการไม่ให้เกียรติแก่เจ้าภาพผู้ถวายด้วย

กิริยาอาการรับประเคนนั้น นิยมรับด้วยมือทั้งสอง เป็นการแสดงว่ามีความเต็มใจรับ หรือรับด้วยความพอใจ ไม่ใช่รับด้วยความไม่เต็มใจ

๒๘. ระเบียบปฏิบัติการฉันภัตตาหารหมู่

วิธีปฏิบัติก่อนฉันภัตตาหาร

นิยมนุ่งห่มให้เรียบร้อย ตามสมควรแก่สถานที่ฉันในวัด หรือในบ้าน

นิยมรู้จักอาสนะอันควรแก่ตน ไม่นิยมนั่งเบียดพระเถระ และอย่านั่งห้ามอาสนะพระผู้น้อยด้วยการนั่งเสียปลายแถว เป็นต้น

นิยมช่วยกันรับประเคนภัตตาหาร ช่วยกันจัดวางภัตตาหาร ตามสมควรแก่สิ่งของนั้น ๆ จะตั้งอยู่

ขณะรับประเคนภัตตาหาร ไม่นิยมสูบบุหรี่พลาง รับประเคนพลาง

นิยมดับบุหรี่เสียก่อนเข้าไปนั่ง ณ โต๊ะอาหาร

นิยมช่วยขวนขวายสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ด้วยการช่วยหยิบสิ่งของเครื่องใช้ให้แก่กันและกัน

นิยมพิจารณาด้วยธาตุปฏิกูลปัจจเวกขณปาฐะ (ยถาปจฺจยํ ปวตฺตมานํ ธาตุมตฺตเมเวตํ ยทิทํ ปิณฺฑปาโต–) แล้วพิจารณาขณะจะเริ่มฉันด้วยตังขณิกปัจจเวกขณปาฐะ (ปฏิสงฺขา โยนิโส ปิณฺฑปาตํ ปฏิเสวามิ–) เสียก่อน

นิยมรอคอยให้พระเถระผู้เป็นประธานสงฆ์ในที่นั้นเริ่มฉันก่อน พระภิกษุสงฆ์นอกนั้นจึงฉันตาม

วิธีปฏิบัติขณะฉันภัตตาหาร

พระภิกษุผู้มีอาวุโสน้อยกว่า นิยมแสดงความเอื้อเฟื้อแก่พระผู้มีอาวุโสแก่กว่า โดยช่วย

ถวายความสะดวกต่าง ๆ มีการช่วยรับประเคน ช่วยตักข้าวสุกถวาย เป็นต้น

นิยมใช้ช้อนกลางสำหรับตักกับและแกง เพื่อป้องกันความรังเกียจกันและเพื่อป้องกันเชื้อโรคติดต่อกันและกัน

ไม่นิยมนำเอาช้อนกลางมาใช้ตักอาหารเข้าปาก ระวัง อย่าเผลอ เรื่องเช่นนี้ ส่วนรวมเขารังเกียจมาก

นิยมไม่ฉันให้มีเสียงดังจั๊บ ๆ ซู๊ด ๆ โฮ๊ก ๆ เป็นต้น ซึ่งเป็นเหตุทำให้พระภิกษุสงฆ์เกิดความรำคาญ หรือเกิดความรังเกียจ

ในขณะที่ฉันอยู่นั้น ไม่นิยมแสดงกิริยาอาการเป็นคนเห็นแก่ตัว โดยไม่คำนึงถึงผู้อื่น

วิธีปฏิบัติหลังฉันภัตตาหาร

ไม่นิยมสูบบุหรี่ก่อน เมื่อฉันอาหารคาวเสร็จแล้ว แต่ยังมิได้ฉันของหวาน

ไม่นิยมลุกขึ้นก่อน เมื่อหมู่คณะยังฉันไม่เสร็จ

เมื่อฉันเสร็จแล้ว ไม่นิยมแปรงฟัน หรือถอดฟันปลอมออกมาล้างขณะนั้น เว้นแต่สถานที่นั้นอยู่ในที่ลับตาประชาชน

ไม่นิยมขากเศลษ ถ่มน้ำลาย เรอ หรือผายลมให้มีเสียงดัง จนเป็นที่รังเกียจของผู้อื่น

ถ้าจะใช้ไม้จิ้มฟัน นิยมใช้มือ หรือผ้า หรือกระดาษเช็ดมือป้องปากเสียก่อน เพื่อป้องกันความรังเกียจของผู้อื่น

นิยมลุกออกจากที่ฉันภัตตาหารพร้อมกัน โดยรอให้พระเถระผู้เป็นประธานสงฆ์ลุกขึ้นก่อนจึงลุกขึ้นตามไป

๓๐. ระเบียบปฏิบัติการบังสุกุลและสดับปกรณ์

การบังสุกุลบนอาสน์สงฆ์

เมื่อพระสงฆ์ทั้งนั้นขึ้นนั่งบนอาสน์สงฆ์ตามลำดับของตน ๆ โดยวางพัดไว้ข้างตัวด้านขวามือแล้ว ถ้ามีสวดมาติกาก่อน พระสงฆ์ทั้งนั้นพึงตั้งพัดรองขึ้นพร้อมกัน และให้ตั้งอยู่ระดับเดียวกัน พระเถระประธานสงฆ์ ขึ้นนโม – มาติกา และเหตุปจฺจโย – จบแล้ว วางพัดไว้ที่เดิม เพื่อรอคอยการทอดผ้าบังสุกุล ต่อไป

เมื่อเจ้าภาพทอดผ้าบังสุกุล และกลับไปนั่งแล้ว พระสงฆ์ทั้งนั้นตั้งพัดพร้อมกัน โดยจับพัดด้วยมือซ้าย จับผ้าบังสุกุลด้วยมือขวา ด้วยลักษณะหงายฝ่ามือขึ้น ให้นิ้วมือทั้ง ๔ อยู่ภายใต้ผ้าบังสุกุล นิ้วหัวแม่มืออยู่บนผ้าบังสุกุล สายตาทอดลงเพ่งดูที่ผ้าบังสุกุล กล่าวคำพิจารณาบังสุกุลตายพร้อมกัน

ถ้าเจ้าภาพใช้ใบปวารณาทอดแทนผ้าบังสุกุล นิยมจับใบปวารณาควบกับผ้าภูษาโยง หรือจับควบกับด้ายสายสิญจน์ที่โยงมาจากศพ

ห้ามเดินข้าม หรือหยิบสิ่งของข้ามผ้าภูษาโยง หรือข้ามด้ายสายสิญจน์ที่โยงมาจากศพอย่างเด็ดขาด เพราะถือกันว่า เป็นการข้ามกรายศพของผู้ล่วงลับไปแล้ว

ถ้าในการบังสุกุลนั้น นิมนต์พระพิจารณาผ้าบังสุกุลจำนวนมาก ต้องแบ่งพระสงฆ์ขึ้นพิจารณาผ้าบังสุกุลเป็นชุด ๆ ไป พระสงฆ์ชุดแรกต้องสวดมาติกาบังสุกุลแล้วต้องตั้งพัดอนุโมทนาด้วย

ส่วนพระสงฆ์ชุดต่อ ๆ ไป ไม่ต้องสวดมาติกา ไม่ต้องอนุโมทนา เพียงแต่พิจารณาผ้าบังสุกุลเท่านั้น

ถ้าพิธีกรมิได้เก็บผ้าภูษาโยง หรือด้ายสายสิญจน์ เพราะยังมีพระสงฆ์ชุดต่อ ๆ ไปจะขึ้นมาพิจารณาผ้าบังสุกุลอีก พระสงฆ์ชุดก่อน ๆ นิยมขึ้นและลงจากอาสน์สงฆ์ทางท้ายอาสน์สงฆ์หรือทางหลังอาสน์สงฆ์ โดยการเดินเข่าลงไป และเวลาลงจากอาสน์สงฆ์นิยมให้พระภิกษุที่อยู่ปลายแถวลงก่อนไปตามลำดับ

เมื่อพระสงฆ์ชุดสุดท้ายพิจารณาผ้าบังสุกุลแล้ว นิยมรอคอยให้พิธีกรเก็บผ้าภูษาโยง หรือด้ายสายสิญจน์ เสร็จแล้ว พระสงฆ์ทั้งนั้นจึงลงจากอาสน์สงฆ์ทางด้านหน้าของอาสน์สงฆ์ โดยพระภิกษุหัวหน้าแถวลงก่อนไปตามลำดับเมื่อลงจากอาสน์สงฆ์แล้ว นิยมยืนตรง หันหน้าไปทางศพสำรวมจิตแผ่ส่วนกุศลให้แก่ท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว ชั่วขณะหนึ่ง แล้วจึงเดินกลับไป

นิยมยืนตรง สำรวมจิตแผ่ส่วนกุศลให้แก่ท่านผู้ล่วงลับไป เช่นเดียวกันนี้ ทั้งขณะก่อนขึ้นนั่งบนอาสน์สงฆ์ ทั้งขณะลงจากอาสน์สงฆ์ ก่อนที่จะเดินกลับไป

การสดับปกรณ์บนอาสน์สงฆ์

การสดับปกรณ์บนอาสน์สงฆ์นั้น มีวิธีปฏิบัติเช่นเดียวกับการบังสุกุลทั่วไป ต่างแต่ไม่นิยมสวดมาติกาเท่านั้น เมื่อทรงทอดผ้าบังสุกุล และเสด็จกลับไปประทับ ณ พระเก้าอี้แล้ว

พระสงฆ์ทั้งนั้นตั้งพัดยศพร้อมกันสดับปกรณ์ จบแล้ว พระเถระประธานสงฆ์กล่าวอนุโมทนา (ยถา–)

พระเถระรูปที่สองรับ (สพฺพีติโย–) พระเถระประธานสงฆ์ขึ้น (อยญฺจโข ทกฺขิณา–) จบแล้วพระเถระประธานสงฆ์กล่าวถวายอดิเรก (รูปเดียว) ว่า (อติเรกวสฺสตํ ชีวตุ–) จบแล้ว

พระเถระรูปที่สองขึ้น (ภวตุ สพฺพมงฺคลํ–) จบแล้ว พระเถระรูปที่สองกล่าวถวายพระพรลา (ใช้เฉพาะในเขตพระราชฐานที่ประทับเท่านั้น) ถ้าสดับปกรณ์ ณ สถานที่นอกเขตพระราชฐานไม่นิยมกล่าวถวายพระพรลา เมื่อเสร็จพิธีแล้ว พระสงฆ์ทั้งนั้นก็ลงจากอาสน์สงฆ์ไปตามลำดับอาวุโส โดยลงด้านหลังอาสน์สงฆ์ เพราะยังมิได้เก็บผ้าภูษาโยง ยังมีพระสงฆ์ชุดต่อ ๆ ไป จะมาพิจารณาสดับปกรณ์อีก

ส่วนพระสงฆ์ชุดต่อ ๆ ไปเมื่อสดับปกรณ์แล้ว ไม่ต้องอนุโมทนา ไม่ต้องถวายพระพรลาลงจากอาสน์สงฆ์ออกไปได้เลย โดยลงทางด้านหลังอาสน์สงฆ์เช่นเดียวกัน

ส่วนพระสงฆ์ชุดสุดท้าย เมื่อสดับปกรณ์เสร็จแล้ว นิยมรอคอยให้เจ้าหน้าที่เก็บผ้าภูษาโยงเสร็จแล้ว จึงลงจากอาสน์สงฆ์ ทางด้านหน้าอาสน์สงฆ์

การสดับปกรณ์ หรือ บังสุกุลที่เมรุ

การเดินขึ้นเมรุนั้น (ถ้าเป็นงานหลวง นิยมห่มผ้าพาดสังฆาฏิ คาดประคดอกด้วย) นิยมจับพัดยศหรือพัดรอง เช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้วในเรื่องระเบียบปฏิบัติการถือพัดไปในงานต่าง ๆ

เมื่อเดินขึ้นถึงเมรุพร้อมกันแล้ว นิยมยืนตรง มือซ้ายถือพัด มือขวายื่นออกไปจับผ้าบังสุกุล โดยวิธีหงายฝ่ามือ มือซ้ายที่ถือพัดยกขึ้นอยู่ระดับอก ให้ใบพัดวางแนบกับไหล่ซ้าย สำหรับพัดยศ ส่วนพัดรองนิยมยกขึ้นอยู่ระดับหน้าให้ใบพัดเฉียงไปทางซ้ายเล็กน้อย ไม่นิยมใช้พัดบังหน้า เพราะไม่ถูกลักษณะการพิจารณาผ้ามหาบังสุกุล แล้วสำรวมจิตพิจารณาผ้ามหาบังสุกุลว่า (อนิจฺจา วต สงฺขารา–)

เมื่อพิจารณาผ้ามหาบังสุกุลแล้ว นิยมวางผ้าบังสุกุลไว้ในอ้อมแขนซ้ายแนบกับอก แล้วเดินลงจากเมรุไป

ไม่นิยมถือผ้าบังสุกุลแบบหิ้วลงไป หรือไม่นิยมส่งให้ผู้อื่นรับไปทันทีที่พิจารณาบังสุกุลเสร็จ เพราะเป็นการแสดงถึงความไม่สนใจใยดีในผ้าบังสุกุลนั้นเว้นไว้แต่พระเถระรูปนั้นแก่ชรามาก การขึ้นและลงจากเมรุไม่สะดวก จึงนิยมมีคนคอยช่วยเหลือถือสิ่งของต่าง ๆ ถวายท่าน

อนึ่ง ในการสดับปกรณ์ที่เมรุหลวง มักจะนิมนต์พระสงฆ์ต่างนิกายมาร่วมกัน จึงนิยมห่มผ้าพาดสังฆาฏิและรัดประคดอกด้วย เพื่อความเป็นระเบียบเดียวกัน

๓๑. ระเบียบปฏิบัติการพิจารณาบังสุกุล

วิธีการพิจารณาบังสุกุลตาย

การพิจารณาบังสุกุลตายนี้ นิยมใช้พิจารณาบังสุกุลเกี่ยวเนื่องด้วยผู้ตายไปแล้ว เช่น ซากศพก็ดี อัฐิก็ดี รูปของผู้ตายก็ดี นามของผู้ล่วงลับไปแล้วก็ดี

ในการบังสุกุลนั้น เจ้าภาพทอดผ้าบังสุกุลถวายก็ตาม ทอดใบปวารณาถวายแทนผ้าบังสุกุลก็ตาม ทอดภูษาโยง หรือ ทอดด้ายสายสิญจน์ถวายให้พระภิกษุสงฆ์พิจารณาบังสุกุล โดยไม่มีการทอดผ้าบังสุกุลก็ตาม

พระภิกษุสงฆ์นิยมพิจารณาบังสุกุล ด้วยคำพิจารณาบังสุกุลตาย โดยกล่าวพร้อมกันว่า

“อนิจฺจา วต สงฺขารา อุปฺปาทวยธมฺมิโน
อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุชฺฌนฺติ เตสํ วูปสโม สุโข”

(สังขารทั้งหลาย ไม่เที่ยงแท้หนอ มีความเกิดขึ้นและเสื่อมไปเป็นธรรมดา เกิดขึ้นแล้วก็ย่อมดับไป ความสงบระงับสังขารทั้งหลายเหล่านั้นเสียได้เป็นความสุข)

เมื่อพระภิกษุสงฆ์พิจารณาบังสุกุลตายจบแล้ว ในบางท้องถิ่น ก็นิยมพิจารณาถึงความตายของสรรพสัตว์รวมถึงตัวเอง ต่อไป โดยกล่าวคำพิจารณาพร้อมกันว่า

“สพฺเพ สตฺตา มรนฺติ จ มรึสุ จ มริสฺสเร
ตเถวาหํ มริสฺสามิ นตฺถิ เม เอตฺถ สํสโย”

(สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง ตายอยู่ด้วย ตายแล้วด้วย จักตายด้วย เราเองก็จักตายอย่างนั้นเหมือนกัน ในเรื่องความตายนี้ เราไม่มีความสงสัยเลย)

บางท้องถิ่น ในการพิจารณาบังสุกุลอัฐิของผู้ล่วงลับไปแล้ว เช่นพิจารณาบังสุกุลในงานทำบุญอัฐิ หรือ ในงานทำบุญวันสงกรานต์ เมื่อพระภิกษุสงฆ์พิจารณาบังสุกุลตายแล้ว ก็นิยมพิจารณาบังสุกุลเป็นต่อไปอีก ดังคำพิจารณาบังสุกุลเป็น ที่จะกล่าวต่อไปนี้

วิธีการพิจารณาบังสุกุลเป็น

การพิจารณาบังสุกุลเป็นนี้ นิยมใช้ในการพิจารณาร่างกายของคนที่ยังมีชีวิตอยู่ แต่เป็นผู้ไม่ประมาทในความเป็นอยู่ของชีวิต จึงจัดพิธีนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ให้พิจารณาตัว ด้วยการพิจารณาบังสุกุลเป็น เพื่อเป็นการบำเพ็ญภาวนามัยกุศล เพิ่มพูนอัปปมาทธรรมให้เกิดมีมากยิ่งขึ้นในตน

วิธีจัดการบังสุกุลเป็นนั้น นิยมให้ผู้ที่จะรับการพิจารณาบังสุกุลเป็นนั้นนั่งประณมมือหมอบลง (บางแห่ง ก็นิยมให้นอนหงาย เหยียดยาว ประณมมือ) ข้างหน้าพระสงฆ์ แล้วเอาผ้าขาวคลุมตลอดร่างกายของผู้นั้น เอาด้ายสายสิญจน์ผูกที่ชายผ้าขาวที่คลุมนั้น ทางด้านศีรษะของผู้นั้นแล้วนำกลุ่มด้ายสายสิญจน์ไปถวายพระเถระผู้เป็นประธานสงฆ์คลี่ด้ายสายสิญจน์ไปตลอดพระภิกษุสงฆ์ แล้วพระภิกษุสงฆ์ทั้งนั้นตั้งพัด (ถ้ามี) ถือด้วยมือซ้าย จับด้ายสายสิญจน์ด้วยมือขวาโดยหงายฝ่ามือขึ้น ตั้งจิตสำรวมกล่าวคำพิจารณาผ้าบังสุกุลเป็นพร้อมกันว่า

“อจิรํ วตยํ กาโย ปฐวึ อธิเสสฺสติ
ฉุฑฺโฑ อเปตวิญฺญาโณ นิรตฺถํว กลิงฺครํ”

(ร่างกายนี้ อีกไม่นานหนอ ก็จักนอนทับถมแผ่นดิน ร่างกายที่ปราศจากวิญญาณแล้วก็ถูกทอดทิ้งไป คล้ายท่อนไม้ที่ไร้ประโยชน์ ฉะนั้น)

เมื่อพระภิกษุสงฆ์กล่าวคำพิจารณาบังสุกุลเป็นจบแล้ว พระเถระผู้เป็นประธานสงฆ์นั้นนิยมดึงผ้าขาวออกจากร่างกายของผู้นั้นแล้ว ตั้งพัดอนุโมทนาต่อไป

วิธีการพิจารณาชักผ้าป่า

พระภิกษุผู้จะพิจารณาผ้าบังสุกุลชักผ้าป่านั้น ถ้าสถานที่ทอดผ้าป่าอยู่ในบริเวณวัด นิยมห่มผ้าพาดสังฆาฏิ ถ้าสถานที่ทอดผ้าป่าอยู่ภายนอกวัด นิยมห่มคลุม ใช้พัดรอง ตามวิธีการปฏิบัติเช่นเดียวกับการพิจารณาบังสุกุลที่เมรุดังกล่าวมาแล้ว

ถ้าในการทอดผ้าป่านั้น มีผ้าบังสุกุลทอดไว้เพียงผืนเดียว พระภิกษุผู้ชักผ้าป่านิยมพิจารณาผ้าบังสุกุลชักผ้าป่าเพียงแต่นึกในใจว่า

“อิทํ วตฺถํ อสฺสามิกํ ปํสุกูลจีวรํ มยฺหํ ปาปุณาติ”

(ผ้าผืนนี้ ไม่มีเจ้าของ เป็นผ้าบังสุกุล ย่อมถึงแก่เรา)

ถ้าในการทอดผ้าป่านั้น มีผ้าบังสุกุลวางทอดไว้หลายผืน พระภิกษุผู้พิจารณาผ้าบังสุกุลชักผ้าป่า นิยมนำผ้าเหล่านั้นมารวมกัน แล้วพิจารณาบังสุกุลพร้อมกันเพียงนึกในใจว่า

“อิมานิ วตฺถานิ อสฺสามิกานิ ปํสุกูลจีวรานิ มยฺหํ ปาปุณนฺติ”

(ผ้าทั้งหลายเหล่านี้ ไม่มีเจ้าของ เป็นผ้าบังสุกุล ย่อมถึงแก่เรา)

เมื่อพระภิกษุพิจารณาชักผ้าป่าแล้ว ก็นิยมปฏิบัติเช่นเดียวกับการพิจารณาผ้าบังสุกุลที่เมรุดังกล่าวมาแล้ว

ถ้าผ้าป่านั้น ทอดอยู่บนศาลาการเปรียญ เจ้าภาพผู้ถวายผ้าป่ายังอยู่ ณ ที่นั้น เมื่อพระภิกษุผู้พิจารณาชักผ้าป่าแล้ว นิยมกลับไปนั่ง ณ อาสน์สงฆ์ ตั้งพัดอนุโมทนาต่อไป

ถ้าเจ้าภาพทอดผ้าป่าแล้ว ก็จากไป เมื่อพระภิกษุพิจารณาผ้าบังสุกุลชักผ้าป่าแล้ว ก็ไม่ต้องอนุโมทนา แต่นิยมสวดมนต์แผ่เมตตาให้เจ้าของผ้าป่ามีความสุขความเจริญ ในค่ำคืนวันนั้น ก่อนที่จะนอน หรือเวลาก่อนรุ่งอรุณของวันนั้น

ในบางท้องถิ่น ในการทอดผ้าป่านี้ ก็นิยมกล่าวถวายผ้าป่า ต่อหน้าพระสงฆ์ด้วย เมื่อเขากล่าวคำถวายจบแล้ว พระภิกษุสงฆ์ทั้งนั้น ก็นิยมกล่าวคำรับอนุโมทนาว่า "สาธุ" (ดีแล้ว ชอบแล้ว)

แต่บางท้องถิ่น ก็ไม่นิยมกล่าวคำรับว่า "สาธุ" คงนั่งนิ่งเฉยอยู่ตามปรกติ เมื่อเขากล่าวคำถวายจบ ตามปรกติ ก็เป็นภาระหน้าที่ของพระเถระผู้เป็นประธานสงฆ์ เป็นผู้พิจารณาชักผ้าป่า ถ้าเจ้าภาพนิมนต์พระภิกษุหลายรูปพิจารณาชักผ้าป่า ก็นิยมไปพิจารณาชักผ้าป่าพร้อมกันทุกรูปที่ได้รับนิมนต์ แล้วกลับมานั่ง ณ อาสน์สงฆ์ ตั้งพัดอนุโมทนาต่อไป

๓๒. ระเบียบปฏิบัติการแสดงพระธรรมเทศนา

การแสดงพระธรรมเทศนางานศพฆราวาส

พระภิกษุผู้ได้รับอาราธนาไปแสดงพระธรรมเทศนานั้น เมื่อไปถึงสถานที่บำเพ็ญกุศลแล้ว นิยมยืนตรง หันหน้าไปทางศพ สำรวมจิตแผ่ส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว ชั่วขณะหนึ่ง แล้วขึ้นอาสน์สงฆ์กราบพระพุทธรูป แล้วนั่งรอคอย ณ อาสนะที่เขาปูลาดเตรียมไว้

เมื่อถึงเวลา เจ้าภาพเริ่มจุดเทียนบูชาพระธรรม พระเทศน์เตรียมขึ้นธรรมาศน์ โดยกราบพระพุทธรูปแล้ว มือซ้ายถือพัดรองแนบกับไหล่ซ้าย ก้าวขึ้นธรรมาสน์ ไม่นิยมนำย่ามไปด้วย เพราะเป็นการรุงรังโดยใช่เหตุ

ถ้าธรรมาสน์ใหญ่ ตั้งอยู่ที่พื้น นิยมก้าวเท้าขวาขึ้นนั่งคุกเข่าลงก่อน แล้วยกเท้าซ้ายขึ้นคุกเข่า แล้วหันหน้ากลับนั่งพับเพียบ

ถ้าธรรมาสน์เล็ก ตั้งอยู่ที่อาสน์สงฆ์ นิยมหันหลังนั่งลงก่อนแล้ว จึงยกเท้าทั้งสองขึ้นนั่งพับเพียบ

นิยมวางพัดรองไว้ด้านซ้ายมือ โดยวางตะแคงพิงไว้กับหมอนอิง หันหน้าพัดเข้าหาตัว

เมื่อพิธีกรกล่าวอาราธนาศีล ก็ตั้งพัดให้ศีล เมื่อกล่าวอาราธนาธรรมก็เริ่มหยิบคัมภีร์เทศน์ ยกคัมภีร์ขึ้นประณมมือเตรียมไว้ เมื่ออาราธนาธรรมจบก็เริ่มตั้ง นโม ทันที แล้วเริ่มเปิดคัมภีร์ จะเทศน์ดูคัมภีร์ก็ตาม หรือ เทศน์ปฏิภาณก็ตาม ก็นิยมเปิดคัมภีร์เช่นเดียวกัน เพื่อเป็นการแสดงความเคารพพระธรรม

ลักษณะการถือคัมภีร์เทศน์นั้น นิยมถือด้วยมือทั้งสอง ให้มือทั้งสองห่างกันประมาณ ๑ คืบเศษ ยกขึ้นตั้งอยู่ระดับอก ข้อศอกทั้งสองแนบชิดกับชายโครง ตั้งตัวตรง

ถ้าเทศน์ดูคัมภีร์ นิยมหันหน้าตรง ไม่หันไปทางซ้ายที หันไปทางขวาที เมื่ออ่านข้อความในคัมภีร์นั้น เพียงแต่ชำเลืองสายตาทอดไปดูเท่านั้น และนิยมถือคัมภีร์ตรง ๆ ไม่นิยมดัดคัมภีร์ให้โค้งงอเข้าหากัน

ถ้าเทศน์ปฏิภาณ นิยมทอดสายตาตรงไปข้างหน้า ไม่นิยมสอดส่ายสายตาไปดูข้างโน้นข้างนี้ ซึ่งเป็นกิริยาอาการแสดงว่าไม่สำรวมตา และไม่ควรเทศน์หลับตา เพราะไม่เห็นความเป็นไปของบริษัทผู้ฟัง

นิยมเทศน์พอสมควรแก่กาลเวลา โดยไม่มากเกินไป หรือ ไม่รวบรัดน้อยเกินไป

ถ้ามีพระสงฆ์สวดรับเทศน์ด้วย ก่อนจะจบเทศน์ นิยมกล่าวแจ้งให้บริษัทตั้งใจฟังพระสงฆ์สวดคาถาธรรมบรรยายสืบต่อไป แล้วจึงจบพระธรรมเทศนา และยังไม่ต้องยถา—สพฺพี—บนธรรมาสน์

ขณะที่พระสงฆ์สวด นโม บทนมัสการพระรัตนตรัยนั้น พระเทศน์นิยมประณมมือฟังจนจบแล้ว จึงลงจากธรรมาสน์ โดยถือพัดรองด้วยมือซ้าย ลงมานั่ง ณ อาสนะตามเดิม รอคอยพระสงฆ์สวดคาถาธรรมบรรยาย ขณะนั่งรอนั้นนิยมสำรวมกิริยาอาการกาย วาจา และไม่นิยมประณมมือฟังคาถาธรรมบรรยาย

เมื่อรับประเคนเครื่องกัณฑ์เทศน์แล้ว เจ้าภาพทอดผ้าบังสุกุล พระเทศน์และพระสงฆ์อีก ๔ รูป ตั้งพัดพิจารณาผ้าบังสุกุลพร้อมกัน แล้วอนุโมทนาต่อไป

การขึ้นและลงจากอาสน์สงฆ์ นิยมปฏิบัติเช่นเดียวกับที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

การแสดงพระธรรมเทศนางานศพพระเถระผู้ใหญ่

พระภิกษุผู้ได้รับอารธนาไปเทศน์งานบำเพ็ญกุศลศพพระเถระผู้ใหญ่นั้น เมื่อไปถึงสถานที่บำเพ็ญกุศลแล้ว นิยมกราบพระพุทธรูปก่อน แล้วกราบศพ แล้วนั่ง ณ สถานที่พอสมควรแก่ฐานะของตน

เมื่อได้เวลาแล้ว ก็ขึ้นนั่ง ณ อาสนะที่เขาจัดปูลาดเตรียมไว้

เมื่อพระเถระผู้เป็นประธานพิธี เริ่มจุดเทียนบูชาพระธรรม ก็เตรียมตัวขึ้นธรรมาสน์ โดยปฏิบัติเช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้ว ในงานศพฆราวาสข้างต้น

การเทศน์งานบำเพ็ญกุศลศพนั้น โดยทั่วไป ไม่นิยม ยถา—สพฺพี—บนธรรมาสน์ นิยมลงมาอนุโมทนาที่อาสน์สงฆ์ เมื่อหลังจากรับถวายเครื่องกัณฑ์เทศน์ และพิจารณาผ้าบังสุกุลเสร็จแล้ว

เมื่อเสร็จพิธีแล้ว ก่อนจะลากลับ นิยมกราบพระพุทธรูป กราบศพพระเถระผู้ใหญ่ และกราบหรือไหว้พระเถระผู้เป็นประธานพิธี และพระเถระอื่น ๆ แล้ว จึงกลับไปได้

๓๓. ระเบียบปฏิบัติการเจริญพระพุทธมนต์ตามพระเคราะห์เสวยอายุ

กำหนดเวลาพระเคราะห์เสวยอายุ

พระเคราะห์เสวยอายุคนเกิดวันอาทิตย์

พระอาทิตย์เสวยอายุ	๖ ปี	ตั้งแต่อายุ	๑ ปี	ถึงอายุ	๖ ปี
พระจันทร์เสวยอายุ	๑๕ ปี	ตั้งแต่อายุ	๗ ปี	ถึงอายุ	๒๑ ปี
พระอังคารเสวยอายุ	๘ ปี	ตั้งแต่อายุ	๒๒ ปี	ถึงอายุ	๒๙ ปี

พระพุธเสวยอายุ	๑๗ ปี	ตั้งแต่อายุ	๓๐ ปี	ถึงอายุ	๔๖ ปี
พระเสาร์เสวยอายุ	๑๐ ปี	ตั้งแต่อายุ	๔๗ ปี	ถึงอายุ	๕๖ ปี
พระพฤหัสบดีเสวยอายุ	๑๙ ปี	ตั้งแต่อายุ	๕๗ ปี	ถึงอายุ	๗๕ ปี
พระราหูเสวยอายุ	๑๒ ปี	ตั้งแต่อายุ	๗๖ ปี	ถึงอายุ	๘๗ ปี
พระศุกร์เสวยอายุ	๒๑ ปี	ตั้งแต่อายุ	๘๘ ปี	ถึงอายุ	๑๐๘ ปี

พระเคราะห์เสวยอายุคนเกิดวันจันทร์

พระจันทร์เสวยอายุ	๑๕ ปี	ตั้งแต่อายุ	๑ ปี	ถึงอายุ	๑๕ ปี
พระอังคารเสวยอายุ	๘ ปี	ตั้งแต่อายุ	๑๖ ปี	ถึงอายุ	๒๓ ปี
พระพุธเสวยอายุ	๑๗ ปี	ตั้งแต่อายุ	๒๔ ปี	ถึงอายุ	๔๐ ปี
พระเสาร์เสวยอายุ	๑๐ ปี	ตั้งแต่อายุ	๔๑ ปี	ถึงอายุ	๕๐ ปี
พระพฤหัสบดีเสวยอายุ	๑๙ ปี	ตั้งแต่อายุ	๕๑ ปี	ถึงอายุ	๖๙ ปี
พระราหูเสวยอายุ	๑๒ ปี	ตั้งแต่อายุ	๗๐ ปี	ถึงอายุ	๘๑ ปี
พระศุกร์เสวยอายุ	๒๑ ปี	ตั้งแต่อายุ	๘๒ ปี	ถึงอายุ	๑๐๒ ปี
พระอาทิตย์เสวยอายุ	๖ ปี	ตั้งแต่อายุ	๑๐๓ ปี	ถึงอายุ	๑๐๘ ปี

พระเคราะห์เสวยอายุคนเกิดวันอังคาร

พระอังคารเสวยอายุ	๘ ปี	ตั้งแต่อายุ	๑ ปี	ถึงอายุ	๘ ปี
พระพุธเสวยอายุ	๑๗ ปี	ตั้งแต่อายุ	๙ ปี	ถึงอายุ	๒๕ ปี
พระเสาร์เสวยอายุ	๑๐ ปี	ตั้งแต่อายุ	๒๖ ปี	ถึงอายุ	๓๕ ปี
พระพฤหัสบดีเสวยอายุ	๑๙ ปี	ตั้งแต่อายุ	๓๖ ปี	ถึงอายุ	๕๔ ปี
พระราหูเสวยอายุ	๑๒ ปี	ตั้งแต่อายุ	๕๕ ปี	ถึงอายุ	๖๖ ปี
พระศุกร์เสวยอายุ	๒๑ ปี	ตั้งแต่อายุ	๖๗ ปี	ถึงอายุ	๘๗ ปี
พระอาทิตย์เสวยอายุ	๖ ปี	ตั้งแต่อายุ	๘๘ ปี	ถึงอายุ	๙๓ ปี
พระจันทร์เสวยอายุ	๑๕ ปี	ตั้งแต่อายุ	๙๔ ปี	ถึงอายุ	๑๐๘ ปี

พระเคราะห์เสวยอายุคนเกิดวันพุธ (กลางวัน)

พระพุธเสวยอายุ	๑๗ ปี	ตั้งแต่อายุ	๑ ปี	ถึงอายุ	๑๗ ปี
พระเสาร์เสวยอายุ	๑๐ ปี	ตั้งแต่อายุ	๑๘ ปี	ถึงอายุ	๒๗ ปี
พระพฤหัสบดีเสวยอายุ	๑๙ ปี	ตั้งแต่อายุ	๒๘ ปี	ถึงอายุ	๔๖ ปี
พระราหูเสวยอายุ	๑๒ ปี	ตั้งแต่อายุ	๔๗ ปี	ถึงอายุ	๕๘ ปี
พระศุกร์เสวยอายุ	๒๑ ปี	ตั้งแต่อายุ	๕๙ ปี	ถึงอายุ	๗๙ ปี
พระอาทิตย์เสวยอายุ	๖ ปี	ตั้งแต่อายุ	๘๐ ปี	ถึงอายุ	๘๕ ปี
พระจันทร์เสวยอายุ	๑๕ ปี	ตั้งแต่อายุ	๘๖ ปี	ถึงอายุ	๑๐๐ ปี
พระอังคารเสวยอายุ	๘ ปี	ตั้งแต่อายุ	๑๐๑ ปี	ถึงอายุ	๑๐๘ ปี

พระเคราะห์เสวยอายุคนเกิดวันพุธ (กลางคืน)

พระราหูเสวยอายุ	๑๒ ปี	ตั้งแต่อายุ	๑ ปี	ถึงอายุ	๑๒ ปี
พระศุกร์เสวยอายุ	๒๑ ปี	ตั้งแต่อายุ	๑๓ ปี	ถึงอายุ	๓๓ ปี
พระอาทิตย์เสวยอายุ	๖ ปี	ตั้งแต่อายุ	๓๔ ปี	ถึงอายุ	๓๙ ปี
พระจันทร์เสวยอายุ	๑๕ ปี	ตั้งแต่อายุ	๔๐ ปี	ถึงอายุ	๕๔ ปี
พระอังคารเสวยอายุ	๘ ปี	ตั้งแต่อายุ	๕๕ ปี	ถึงอายุ	๖๒ ปี
พระพุธเสวยอายุ	๑๗ ปี	ตั้งแต่อายุ	๖๓ ปี	ถึงอายุ	๗๙ ปี
พระเสาร์เสวยอายุ	๑๐ ปี	ตั้งแต่อายุ	๘๐ ปี	ถึงอายุ	๘๙ ปี
พระพฤหัสบดีเสวยอายุ	๑๙ ปี	ตั้งแต่อายุ	๙๐ ปี	ถึงอายุ	๑๐๘ ปี

พระเคราะห์เสวยอายุคนเกิดวันพฤหัสบดี

พระพฤหัสบดีเสวยอายุ	๑๙ ปี	ตั้งแต่อายุ	๑ ปี	ถึงอายุ	๑๙ ปี
พระราหูเสวยอายุ	๑๒ ปี	ตั้งแต่อายุ	๒๐ ปี	ถึงอายุ	๓๑ ปี
พระศุกร์เสวยอายุ	๒๑ ปี	ตั้งแต่อายุ	๓๒ ปี	ถึงอายุ	๕๒ ปี
พระอาทิตย์เสวยอายุ	๖ ปี	ตั้งแต่อายุ	๕๓ ปี	ถึงอายุ	๕๘ ปี
พระจันทร์เสวยอายุ	๑๕ ปี	ตั้งแต่อายุ	๕๙ ปี	ถึงอายุ	๗๓ ปี
พระอังคารเสวยอายุ	๘ ปี	ตั้งแต่อายุ	๗๔ ปี	ถึงอายุ	๘๑ ปี
พระพุธเสวยอายุ	๑๗ ปี	ตั้งแต่อายุ	๘๒ ปี	ถึงอายุ	๙๘ ปี
พระเสาร์เสวยอายุ	๑๐ ปี	ตั้งแต่อายุ	๙๙ ปี	ถึงอายุ	๑๐๘ ปี

พระเคราะห์เสวยอายุคนเกิดวันศุกร์

พระศุกร์เสวยอายุ	๒๑ ปี	ตั้งแต่อายุ	๑ ปี	ถึงอายุ	๒๑ ปี
พระอาทิตย์เสวยอายุ	๖ ปี	ตั้งแต่อายุ	๒๒ ปี	ถึงอายุ	๒๗ ปี
พระจันทร์เสวยอายุ	๑๕ ปี	ตั้งแต่อายุ	๒๘ ปี	ถึงอายุ	๔๒ ปี
พระอังคารเสวยอายุ	๘ ปี	ตั้งแต่อายุ	๔๓ ปี	ถึงอายุ	๕๐ ปี
พระพุธเสวยอายุ	๑๗ ปี	ตั้งแต่อายุ	๕๑ ปี	ถึงอายุ	๖๗ ปี
พระเสาร์เสวยอายุ	๑๐ ปี	ตั้งแต่อายุ	๖๘ ปี	ถึงอายุ	๗๗ ปี
พระพฤหัสบดีเสวยอายุ	๑๙ ปี	ตั้งแต่อายุ	๗๘ ปี	ถึงอายุ	๙๖ ปี
พระราหูเสวยอายุ	๑๒ ปี	ตั้งแต่อายุ	๙๗ ปี	ถึงอายุ	๑๐๘ ปี

พระเคราะห์เสวยอายุคนเกิดวันเสาร์

พระเสาร์เสวยอายุ	๑๐ ปี	ตั้งแต่อายุ	๑ ปี	ถึงอายุ	๑๐ ปี
พระพฤหัสบดีเสวยอายุ	๑๙ ปี	ตั้งแต่อายุ	๑๑ ปี	ถึงอายุ	๒๙ ปี

พระราหูเสวยอายุ	๑๒ ปี	ตั้งแต่อายุ	๓๐ ปี	ถึงอายุ	๔๑ ปี
พระศุกร์เสวยอายุ	๒๑ ปี	ตั้งแต่อายุ	๔๒ ปี	ถึงอายุ	๖๒ ปี
พระอาทิตย์เสวยอายุ	๖ ปี	ตั้งแต่อายุ	๖๓ ปี	ถึงอายุ	๖๘ ปี
พระจันทร์เสวยอายุ	๑๕ ปี	ตั้งแต่อายุ	๖๙ ปี	ถึงอายุ	๘๓ ปี
พระอังคารเสวยอายุ	๘ ปี	ตั้งแต่อายุ	๘๔ ปี	ถึงอายุ	๙๑ ปี
พระพุธเสวยอายุ	๑๗ ปี	ตั้งแต่อายุ	๙๒ ปี	ถึงอายุ	๑๐๘ ปี

กำหนดเวลาพระเคราะห์เข้าแทรกเสวยอายุ

พระอาทิตย์เสวยอายุ ๖ ปี มีพระเคราะห์อื่นเข้าแทรก ดังนี้

พระอาทิตย์เสวยอายุเอง	๔ เดือน	ถึงอายุ	๔ เดือน
พระจันทร์เข้าแทรก	๑๑ เดือน	ถึงอายุ	๑ ปี ๓ เดือน
พระอังคารเข้าแทรก	๕ เดือน ๑๐ วัน	ถึงอายุ	๑ ปี ๘ เดือน ๑๐ วัน
พระพุธเข้าแทรก	๑๑ เดือน ๑๐ วัน	ถึงอายุ	๒ ปี ๗ เดือน ๒๐ วัน
พระเสาร์เข้าแทรก	๖ เดือน ๒๐ วัน	ถึงอายุ	๓ ปี ๒ เดือน ๑๐ วัน
พระพฤหัสบดีเข้าแทรก	๑ ปี ๒๐ วัน	ถึงอายุ	๔ ปี ๓ เดือน
พระราหูเข้าแทรก	๑ ปี ๘ เดือน	ถึงอายุ	๕ ปี ๑๑ เดือน
พระศุกร์เข้าแทรก	๑ เดือน	ถึงอายุ	๖ ปี

พระจันทร์เสวยอายุ ๑๕ ปี มีพระเคราะห์อื่นเข้าแทรก ดังนี้

พระจันทร์เสวยอายุเอง	๒ ปี ๑ เดือน	ถึงอายุ	๒ ปี ๑ เดือน
พระอังคารเข้าแทรก	๑ ปี ๑ เดือน	ถึงอายุ	๓ ปี ๒ เดือน
พระพุธเข้าแทรก	๒ ปี ๔ เดือน ๑๐ วัน	ถึงอายุ	๕ ปี ๖ เดือน ๑๐ วัน
พระเสาร์เข้าแทรก	๑ ปี ๔ เดือน ๒๐ วัน	ถึงอายุ	๖ ปี ๑๑ เดือน
พระพฤหัสบดีเข้าแทรก	๒ ปี ๗ เดือน ๑๐ วัน	ถึงอายุ	๙ ปี ๖ เดือน ๑๐ วัน
พระราหูเข้าแทรก	๑ ปี ๘ เดือน	ถึงอายุ	๑๑ ปี ๒ เดือน ๑๐ วัน
พระศุกร์เข้าแทรก	๒ ปี ๑๑ เดือน	ถึงอายุ	๑๔ ปี ๑ เดือน ๑๐ วัน
พระอาทิตย์เข้าแทรก	๑๐ เดือน ๑๐ วัน	ถึงอายุ	๑๕ ปี

พระอังคารเสวยอายุ ๘ ปี มีพระเคราะห์อื่นเข้าแทรก ดังนี้

พระอังคารเสวยอายุเอง	๗ เดือน ๓ วัน	ถึงอายุ	๗ เดือน ๓ วัน
พระพุธเข้าแทรก	๑ ปี ๓ เดือน ๕ วัน	ถึงอายุ	๑ ปี ๑๐ เดือน ๘ วัน
พระเสาร์เข้าแทรก	๘ เดือน ๒๖ วัน	ถึงอายุ	๒ ปี ๗ เดือน ๔ วัน
พระพฤหัสบดีเข้าแทรก	๑ ปี ๔ เดือน ๒๖ วัน	ถึงอายุ	๔ ปี
พระราหูเข้าแทรก	๑๐ เดือน ๒๐ วัน	ถึงอายุ	๔ ปี ๑๐ เดือน ๒๐ วัน

พระศุกร์เข้าแทรก	๑ ปี ๖ เดือน ๒๐ วัน	ถึงอายุ ๖ ปี ๑๐ วัน
พระอาทิตย์เข้าแทรก	๕ เดือน ๑๐ วัน	ถึงอายุ ๖ ปี ๕ เดือน ๒๐ วัน
พระจันทร์เข้าแทรก	๑ ปี ๖ เดือน ๑๐ วัน	ถึงอายุ ๘ ปี

พระพุธเสวยอายุ ๑๗ ปี มีพระเคราะห์อื่นเข้าแทรก ดังนี้

พระพุธเสวยอายุเอง	๒ ปี ๘ เดือน ๘ วัน	ถึงอายุ ๒ ปี ๘ เดือน ๘ วัน
พระเสาร์เข้าแทรก	๑ ปี ๖ เดือน ๒๖ วัน	ถึงอายุ ๔ ปี ๒ เดือน ๔ วัน
พระพฤหัสบดีเข้าแทรก	๒ ปี ๑๑ เดือน ๒๖ วัน	ถึงอายุ ๗ ปี ๓ เดือน
พระราหูเข้าแทรก	๑ ปี ๑๐ เดือน ๒๐ วัน	ถึงอายุ ๘ ปี ๑ เดือน ๒๐ วัน
พระศุกร์เข้าแทรก	๓ ปี ๓ เดือน ๒๐ วัน	ถึงอายุ ๑๒ ปี ๕ เดือน ๑๐ วัน
พระอาทิตย์เข้าแทรก	๑๑ เดือน ๑๐ วัน	ถึงอายุ ๑๓ ปี ๔ เดือน ๒๐ วัน
พระจันทร์เข้าแทรก	๒ ปี ๔ เดือน ๑๐ วัน	ถึงอายุ ๑๕ ปี ๙ เดือน
พระอังคารเข้าแทรก	๑ ปี ๓ เดือน	ถึงอายุ ๑๗ ปี

พระเสาร์เสวยอายุ ๑๐ ปี มีพระเคราะห์อื่นเข้าแทรก ดังนี้

พระเสาร์เสวยอายุ	๑๑ เดือน ๔ วัน	ถึงอายุ ๑๑ เดือน ๔ วัน
พระพฤหัสบดีเข้าแทรก	๑ ปี ๙ เดือน ๑๐ วัน	ถึงอายุ ๒ ปี ๘ เดือน ๑๔ วัน
พระราหูเข้าแทรก	๑ ปี ๑ เดือน ๑๐ วัน	ถึงอายุ ๓ ปี ๙ เดือน ๒๔ วัน
พระศุกร์เข้าแทรก	๑ ปี ๑๑ เดือน ๒๐ วัน	ถึงอายุ ๕ ปี ๙ เดือน ๑๔ วัน
พระอาทิตย์เข้าแทรก	๖ เดือน ๒๐ วัน	ถึงอายุ ๖ ปี ๔ เดือน ๔ วัน
พระจันทร์เข้าแทรก	๑ ปี ๔ เดือน ๒๖ วัน	ถึงอายุ ๗ ปี ๙ เดือน
พระอังคารเข้าแทรก	๘ เดือน ๓ วัน	ถึงอายุ ๘ ปี ๕ เดือน ๓ วัน
พระพุธเข้าแทรก	๑ ปี ๖ เดือน ๒๗ วัน	ถึงอายุ ๑๐ ปี

พระพฤหัสบดีเสวยอายุ ๑๙ ปี มีพระเคราะห์อื่นเข้าแทรก ดังนี้

พระพฤหัสบดีเสวยอายุเอง	๓ ปี ๔ เดือน ๔ วัน	ถึงอายุ ๓ ปี ๔ เดือน ๔ วัน
พระราหูเข้าแทรก	๒ ปี ๑ เดือน ๑๐ วัน	ถึงอายุ ๕ ปี ๕ เดือน ๑๔ วัน
พระศุกร์เข้าแทรก	๓ ปี ๘ เดือน ๑๐ วัน	ถึงอายุ ๙ ปี ๑ เดือน ๒๔ วัน
พระอาทิตย์เข้าแทรก	๑ ปี ๑ เดือน ๒๐ วัน	ถึงอายุ ๑๐ ปี ๓ เดือน ๑๔ วัน
พระจันทร์เข้าแทรก	๒ ปี ๗ เดือน ๒๐ วัน	ถึงอายุ ๑๒ ปี ๑๑ เดือน ๔ วัน
พระอังคารเข้าแทรก	๑ ปี ๔ เดือน ๒๖ วัน	ถึงอายุ ๑๔ ปี ๔ เดือน
พระพุธเข้าแทรก	๒ ปี ๑๐ เดือน ๒๖ วัน	ถึงอายุ ๑๗ ปี ๒ เดือน ๒๖ วัน
พระเสาร์เข้าแทรก	๑ ปี ๙ เดือน ๔ วัน	ถึงอายุ ๑๙ ปี

พระราหูเสวยอายุ ๑๒ ปี มีพระเคราะห์อื่นเข้าแทรก ดังนี้

พระราหูเสวยอายุเอง	๑ ปี	๔ เดือน		ถึงอายุ	๑ ปี	๔ เดือน		
พระศุกร์เข้าแทรก	๒ ปี	๓ เดือน		ถึงอายุ	๓ ปี	๗ เดือน		
พระอาทิตย์เข้าแทรก		๘ เดือน		ถึงอายุ	๔ ปี	๓ เดือน		
พระจันทร์เข้าแทรก	๑ ปี	๖ เดือน		ถึงอายุ	๕ ปี	๙ เดือน		
พระอังคารเข้าแทรก		๙ เดือน	๒๐ วัน	ถึงอายุ	๖ ปี	๖ เดือน	๒๐ วัน	
พระพุธเข้าแทรก	๑ ปี	๗ เดือน	๒๐ วัน	ถึงอายุ	๘ ปี	๒ เดือน	๑๐ วัน	
พระเสาร์เข้าแทรก	๑ ปี	๘ เดือน	๑๐ วัน	ถึงอายุ	๙ ปี	๑๐ เดือน	๒๐ วัน	
พระพฤหัสบดีเข้าแทรก	๒ ปี	๑ เดือน	๑๐ วัน	ถึงอายุ	๑๒ ปี			

พระศุกร์เสวยอายุ ๒๑ ปี มีพระเคราะห์อื่นเข้าแทรก ดังนี้

พระศุกร์เสวยอายุเอง	๔ ปี	๑ เดือน		ถึงอายุ	๔ ปี	๑ เดือน	
พระอาทิตย์เข้าแทรก	๑ ปี	๒ เดือน		ถึงอายุ	๕ ปี	๓ เดือน	
พระจันทร์เข้าแทรก	๒ ปี	๑๑ เดือน		ถึงอายุ	๘ ปี	๒ เดือน	
พระอังคารเข้าแทรก	๑ ปี	๖ เดือน	๒๐ วัน	ถึงอายุ	๙ ปี	๘ เดือน	๒๐ วัน
พระพุธเข้าแทรก	๓ ปี	๓ เดือน	๒๐ วัน	ถึงอายุ	๑๓ ปี		๑๐ วัน
พระเสาร์เข้าแทรก	๑ ปี	๑๑ เดือน	๑๐ วัน	ถึงอายุ	๑๔ ปี	๑๑ เดือน	๒๐ วัน
พระพฤหัสบดีเข้าแทรก	๓ ปี	๘ เดือน	๑๐ วัน	ถึงอายุ	๑๘ ปี	๘ เดือน	
พระราหูเข้าแทรก	๒ ปี	๔ เดือน		ถึงอายุ	๒๑ ปี		

ตามกำหนดเวลาพระเคราะห์เสวยอายุ และ พระเคราะห์อื่นเข้าแทรกเสวยอายุนี้ สำหรับใช้คำนวณอายุของคนเราว่า มีอายุเท่าไร เกิดวันอะไรพระเคราะห์อะไรกำลังเสวยอายุอยู่ และพระเคราะห์อะไรกำลังเข้าแทรกเสวยอายุ เป็นระยะเวลานานเท่าไร เพื่อใช้ในการเจริญพระพุทธมนต์ตามพระเคราะห์เสวยอายุนั้น ๆ

พระปริตรสำหรับเจริญพระพุทธมนต์ตามพระเคราะห์เสวยอายุ

คาถาสวดรับ—ส่งพระอาทิตย์

สวดโมรปริตร คือ "อุเทตยญฺจขุมา เอกราชา

ๆ เป ๆ

อิมํ โส ปริตฺตํ กตฺวา โมโร วาสมกปฺปยีติ"

สวดตามกำลังพระอาทิตย์ ๖ จบ

คาถาสวดรับ—ส่งพระจันทร์

สวดอภยปริตร คือ "ยนฺทุนฺนิมิตฺตํ อวมงฺคลญฺจ

ๆ เป ๆ

สงฺฆานุภาเวน วินาสเมนฺตุ

สวดตามกำลังพระจันทร์ ๑๕ จบ

คาถาสวดรับ—ส่งพระอังคาร

สวดกรณียเมตตสูตร คือ "กรณียมตฺถกุสเลน

ๆ เป ๆ

น หิ ชาตุ คพฺภเสยฺยํ ปุนเรตีติ"

สวดตามกำลังพระอังคาร ๘ จบ

คาถาสวดรับ—ส่งพระพุธ

สวดขันธปริตร คือ "วิรูปกฺเขหิ เม เมตฺตํ

ๆ เป ๆ

นโม สตฺตนฺนํ สมฺมาสมฺพุทฺธานํ"

สวดตามกำลังพระพุธ ๑๗ จบ

คาถาสวดรับ—ส่งพระพฤหัสบดี

สวดรตนสูตร คือ "ยานีธ ภูตานิ สมาคตานิ

ๆ เป ๆ

เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ" (ยานีใหญ่)

สวดตามกำลังพระพฤหัสบดี ๑๘ จบ

คาถาสวดรับ—ส่งพระศุกร์

สวดพระพุทธคุณ คือ "อิติปิโส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ

ๆ เป ๆ

พุทฺโธ ภควาติ"

สวดพระธรรมคุณ คือ "สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม

ๆ เป ๆ

ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหีติ"

สวดพระสังฆคุณ คือ "สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ

ๆ เป ๆ

อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ"

สวดตอนท้ายธชัคคสูตร คือ "อรญฺเญ รุกฺขมูเล วา สุญฺญาคาเร ว ภิกฺขโว

ๆ เป ๆ

ภยํ วา ฉมฺภิตตฺตํ วา โลมหํโส น เหสฺสตีติ”

สวดตามกำลังพระศุกร์ ๒๑ จบ

คาถาสวดรับ—ส่งพระเสาร์

สวดอังคุลิมาลปริตร คือ“ยโตหํ ภคินิ อริยาย ชาติยา ชาโต ฯ เปฯ

โพชฺฌงฺโค สติสงฺขาโต ธมฺมานํ วิจโย ตถา

ฯ เป ฯ

เอเตน สจฺจวชฺเชน โสตฺถิ เต โหตุ สพฺพทา”

สวดตามกำลังพระเสาร์ ๑๐ จบ

คาถาสวดรับ—ส่งพระราหู

สวดอาฏานาฏิยปริตร คือ “วิปสฺสิสฺส นมตฺถุ จกฺขุมนฺตสฺส สิรีมโต

ฯ เป ฯ

วิชฺชาจรณสมฺปนฺนํ มหนฺตํ วีตสารทํ

เอเต จญฺเญ จ สมฺพุทฺธา อเนกสตโกฏิโย

ฯ เป ฯ

สพฺพโรควินิมุตฺโต สพฺพสนฺตาปวชฺชิโต

ฯ เป ฯ

จตฺตาโร ธมฺมา วฑฺฒนฺติ อายุ วณฺโณ สุขํ พลํ”

สวดตามกำลังพระราหู ๑๒ จบ

วิธีเจริญพระพุทธมนต์ส่งและรับพระเคราะห์เสวยอายุ

การเจริญพระพุทธมนต์ส่งและรับพระเคราะห์เสวยอายุนี้ เฉพาะพิธีสงฆ์โดยตรง (ไม่เนื่องด้วยพิธีโหร) นิยมปฏิบัติในเบื้องต้นเช่นเดียวกับการเจริญพระพุทธมนต์งานมงคลทั่วไป และเมื่อสวดคาถาส่ง—รับพระเคราะห์จบแล้ว ก็สวดพระพุทธมนต์เจ็ดตำนานต่อท้าย ตามความเหมาะสมแก่กาลเวลาที่จะอำนวยให้ ซึ่งมีลำดับ ดังต่อไปนี้

ขัดตำนานชุมนุมเทวดา “ผริตฺวาน เมตฺตํ สเมตฺตา ภทนฺตา ฯ เป ฯ

สวดคำนมัสการ คือ ปุพพภาคนมการ “นโม ตสฺส ภควโต ฯ เป ฯ

สวดสรณคมนปาฐะ คือ “พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ ฯ เป ฯ

สวดสัมพุทธนมการสิทธิคาถา คือ “สมฺพุทฺเธ อฏฺฐวีสญฺจ ฯ เป ฯ

สวดนโมการอัฏฐฐกคาถา คือ “นโม อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส มเหสิโน ฯ เป ฯ

สวดมงคลสูตร คือ “อเสวนา จ พาลานํ ฯ เป ฯ

เมื่อสวดมงคลสูตรจบแล้ว จึงสวดคาถาส่ง และรับพระเคราะห์ ดังต่อไปนี้

การเจริญพระพุทธมนต์ส่งพระศุกร์ และรับพระอาทิตย์

คาถาสวดส่งพระศุกร์ คือ : –

พระพุทธคุณ คือ "อิติปิ โส ภควา ฯ เป ฯ

พระธรรมคุณ คือ "สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม ฯ เป ฯ

พระสังฆคุณ คือ "สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ ฯ เป ฯ

ท้ายธชัคคสูตร คือ "อรญฺเญ รุกฺขมูเล วา สุญฺญาคาเร ว ภิกฺขโว

ฯ เป ฯ

ภยํ วา ฉมฺภิตตฺตํ วา โลมหํโส น เหสฺสติ" ๒๑ จบ

คาถาสวดรับพระอาทิตย์ คือ : –

โมรปริตร คือ "อุเทตยญฺจกฺขุมา เอกราชา ฯ เป ฯ อิมํ โส ปริตฺตํ กตฺวา

โมโร วาสมกปฺปยีติ" สวด ๖ จบ

จบแล้ว สวดพระพุทธมนต์เจ็ดตำนานต่อท้าย ตามสมควรแก่เวลา

การเจริญพระพุทธมนต์ส่งพระอาทิตย์ และ รับพระจันทร์

คาถาสวดส่งพระอาทิตย์ คือ : —

โมรปริตร คือ "อุเทตยญฺจกฺขุมา ฯ เป ฯ สวด ๖ จบ

คาถาสวดรับพระจันทร์ คือ : —

อภยปริตร คือ "ยนฺทุนฺนิมิตฺตํ อวมงฺคลญฺจ ฯ เป ฯ

จบแล้ว สวดพระพุทธมนต์เจ็ดตำนานต่อท้าย ตามสมควรแก่เวลา

การเจริญพระพุทธมนต์ส่งพระจันทร์ และ รับพระอังคาร

คาถาสวดส่งพระจันทร์ คือ : —

อภยปริตร คือ "ยนฺทุนฺนิมิตฺตํ อวมงฺคลญฺจ ฯ เป ฯ สวด ๑๕ จบ

คาถาสวดรับพระอังคาร คือ : —

กรณียเมตตสูตร คือ "กรณียมตฺถกุสเลน ฯ เป ฯ สวด ๘ จบ

การเจริญพระพุทธมนต์ส่งพระอังคาร และ รับพระพุธ

คาถาสวดส่งพระอังคาร คือ : —

กรณียเมตตสูตร คือ "กรณียมตฺถกุสเลน ฯ เป ฯ สวด ๘ จบ

คาถาสวดรับพระพุธ คือ : —

ขันธปริตร คือ "วิรูปกฺเขหิ เม เมตฺตํ ฯ เป ฯ สวด ๑๗ จบ

การเจริญพระพุทธมนต์ส่งพระพุธ และ รับพระเสาร์

คาถาสวดส่งพระพุธ คือ : —

ขันธปริตร คือ "วิรูปกฺเขหิ เม เมตฺตํ ฯ เป ฯ สวด ๑๗ จบ

คาถาสวดรับพระเสาร์ คือ : —

อังคุลิมาลปริตร คือ "ยโตหํ ภคินิ ฯ เป ฯ โพชฺฌงฺโค สติสงฺขาโต ฯ เป ฯ สวด ๑๐ จบ

การเจริญพระพุทธมนต์ส่งพระเสาร์ และ รับพระพฤหัสบดี

คาถาสวดส่งพระเสาร์ คือ : —

อังคุลิมาลปริตร คือ "ยโตหํ ภคินิ ฯ เป ฯ โพชฺฌงฺโค ฯ เป ฯ สวด ๑๐ จบ

คาถาสวดรับพระพฤหัสบดี คือ : —

รตนสูตร (ยานีใหญ่) คือ "ยานีธ ภูตานิ ฯ เป ฯ สวด ๑๙ จบ

การเจริญพระพุทธมนต์ส่งพระพฤหับดี และ รับพระราหู

คาถาสวดส่งพระพฤหัสบดี คือ : —

รตนสูตร (ยานีใหญ่) คือ "ยานีธ ภูตานิ ฯ เป ฯ สวด ๑๙ จบ

คาถาสวดรับพระราหู คือ : —

อาฏานาฏิยปริตร คือ "วิปสฺสิสฺส นมตฺถุ ฯ เป ฯ สวด ๑๒ จบ

คาถาสวดรับพระราหู อีกแบบหนึ่ง คือ : —

สวดกลางวัน

กินฺนุ สนฺตรมโนว	ราหุ สุริยํ ปมุญฺจสิ
สํวิคฺครูโป อาคมฺม	กินฺนุ ภีโตว ติฏฺฐสีติ
สตฺถา เม ผเล มุทฺธา	ชีวนฺโต น สุขํ ลเภ
พุทฺธคาถาภิคีโตมฺหิ	โน เจ มุญฺเจยฺย สุริยนฺติฯ
	สวด ๑๒ จบ

สวดกลางคืน

กินฺนุ สนฺตรมาโนว	ราหุ จนฺทํ ปมุญฺจสิ
สํวิคฺครูโป อาคมฺม	กินฺนุ ภีโตว ติฏฺฐสีติ
สตฺถา เม ผเล มุทฺธา	ชีวนฺโต น สุขํ ลเภ
พุทฺธคาถาภิคีโตมฺหิ	โน เจ มุญฺเจยฺย จนฺทิมนฺติฯ
	สวด ๑๒ จบ

การเจริญพระพุทธมนต์ส่งพระราหู และ รับพระศุกร์

คาถาสวดส่งพระราหู คือ : —

อาฏานาฏิยปริตร คือ "วิปสฺสิสฺส นมตฺถุ ฯ เป ฯ สวด ๑๒ จบ

คาถาสวดรับพระศุกร์ คือ : —

พระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ แล้วท้ายธชัคคสูตร คือ "อรญฺเญ รุกฺขมูเล วา ฯ เป ฯ สวด ๒๑ จบ

หมวดที่ ๔ ระเบียบปฏิบัติเนื่องด้วยพิธีศพ

๓๔. ระเบียบปฏิบัติการจัดสถานที่รดน้ำศพ

สถานที่ควรจัดเป็นที่รดน้ำศพพระเถระผู้ใหญ่ หรือเจ้าอาวาส

การจัดสถานที่รดน้ำศพนั้น ถ้าศพนั้นเป็นศพของพระเถระผู้ใหญ่ หรือเป็นศพของเจ้าอาวาสวัดนั้น นิยมจัดสถานที่สำหรับรดน้ำศพ ณ กุฏิที่อยู่ของท่านเพราะเป็นการถวายเกียรติแก่ท่าน ทั้งเป็นการแสดงความเคารพความจงรักภักดีแก่ท่าน เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ ตนเคยมีความเคารพความจงรักภักดีอย่างไร เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ตนก็ยังมีความเคารพความจงรักภักดีอย่างนั้นไม่เปลี่ยนแปลงมิใช่ว่า เมื่อท่านสิ้นบุญแล้ว ก็รีบหาทางเสือกไสไล่ส่งศพของท่านให้ออกไปพ้นเสียจากกุฏิที่ท่านเคยอยู่อาศัย หรือ

ถ้ากุฏิที่อยู่ของท่าน เกิดความขัดข้องไม่เหมาะสม เพราะสถานที่ไม่อำนวย เป็นสถานที่คับแคบ ไม่โอ่โถง ก็นิยมจัดสถานที่อันเหมาะสม ซึ่งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับกุฏิที่อยู่ของท่านนั้นเป็นสถานที่สำหรับรดน้ำศพ ทั้งนี้ เพื่อสะดวกแก่การเคลื่อนย้ายศพ ซึ่งไม่เป็นการรบกวนศพของท่านมากนัก ทั้งไม่เป็นการทุลักทุเลในการเคลื่อนย้ายศพของท่านด้วย

ผู้เป็นหัวหน้าจัดสถานที่สำหรับรดน้ำศพนั้น จะต้องคำนึงถึงสถานที่จะใช้ตั้งศพรดน้ำนั้นว่าโต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัย และเตียงประดิษฐานศพ จะตั้งตรงไหน จึงจะเหมาะสม ประชาชนทั้งหลายที่มาเคารพศพจะเข้าทางไหน จะออกทางไหน สถานที่กว้างขวางเพียงพอหรือไม่ เมื่อพิจารณาโดยถ่องแท้แล้วเห็นว่าไม่ขัดข้อง เหมาะสมโดยประการทั้งปวงแล้ว พึงจัดสถานที่นั้น ดังนี้ : —

สถานที่ตั้งโต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัย

สถานที่ตั้งโต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัยนั้น นิยมตั้งอยู่ด้านศีรษะของศพ และนิยมตั้งหันหน้าไปทางทิศตะวันออกเป็นอันดับแรก ถ้าขัดข้องเพราะสถานที่ไม่อำนวย ก็นิยมตั้งหันหน้าไปทางทิศเหนือ หรือทิศใต้ แต่ไม่นิยมตั้งหันหน้าไปทางทิศตะวันตก

โต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัยนั้น นิยมตั้งไว้ให้สูงกว่าเตียงประดิษฐานศพพอสมควร ประกอบด้วยสิ่งสำคัญ ๕ ประการ คือ : —

๑. พระพุทธรูป ๑ องค์ (นิยมพระพุทธรูปบูชาประจำตัวของผู้ตาย)
๒. กระถางธูป ๑ ลูก พร้อมด้วยธูป ๓ ดอก
๓. เชิงเทียน ๑ คู่ พร้อมด้วยเทียน ๒ เล่ม เป็นอย่างน้อย
๔. แจกัน ๑ คู่ พร้อมด้วยดอกไม้ เป็นอย่างน้อย
๕. โต๊ะรอง ๑ หมู่ นิยมใช้โต๊ะหมู่บูชา

นอกจากนี้ นิยมจัดพานดอกไม้ตั้งประดับไว้ด้วย จำนวนพานดอกไม้ตามความเหมาะสมแก่โต๊ะหมู่นั้น และเครื่องสักการะบูชาที่โต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัยนั้น นิยมจัดให้ดีที่สุดเท่าที่จะจัดทำได้

ก่อนที่จะเริ่มพิธีรดน้ำศพนั้น นิยมให้ประธานพิธีจุดเครื่องสักการะบูชาพระรัตนตรัยก่อน แล้วจึงเริ่มพิธีรดน้ำศพต่อไป

สถานที่ตั้งเตียงประดิษฐานศพสำหรับรดน้ำ

นิยมจัดตั้งอยู่ ณ สถานที่กว้าง ๆ กลางของสถานที่นั้น เพื่อสะดวกแก่ผู้มาแสดงความเคารพศพ

นิยมตั้งอยู่ด้านซ้ายของโต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัย โดยตั้งโต๊ะหมู่บูชาพระรัตนตรัยไว้ด้านบนศีรษะของศพ

นิยมตั้งหันด้านขวามือ หรือด้านปลายเท้าของศพมาทางผู้ที่มาแสดงความเคารพศพ

ห้ามมิให้ผู้ใดเดินผ่านทางด้านศีรษะของศพ เพราะเป็นการไม่แสดงความเคารพต่อศพ

นิยมจัดร่างศพให้นอนหงายเหยียดยาว เหยียดมือขวาให้ออกห่างจากตัวเล็กน้อย โดยให้วางมือขวาหงายแบคอยรับการรดน้ำ และเพื่อเป็นการแสดงปริศนาธรรมแก่ผู้มารดน้ำศพทั้งหลายให้เห็นความจริงคล้ายกับจะพูดว่า "นี่แน่ะท่าน จงดูน่ะ ฉันไปมือเปล่า ไม่ได้นำเอาสมบัติอะไรของมนุษย์ไปเลยแม้แต่น้อย และตัวท่านเองก็จะต้องเป็นเช่นเดียวกับฉันเหมือนกัน"

นิยมเตรียมขันโตก หรือขันน้ำพานรองขนาดใหญ่ตั้งไว้คอยรองรับน้ำที่รดศพนั้น พร้อมทั้งจัดหาน้ำอบน้ำหอมผสมน้ำ และมีภาชนะเล็ก ๆ ไว้สำหรับตักให้แก่ผู้มารดน้ำศพด้วย พร้อมกับมีบุคคลผู้ใกล้ชิดกับผู้ตาย หรือบุคคลใด บุคคลหนึ่ง คอยส่งภาชนะสำหรับรดน้ำศพให้แก่ผู้มารดน้ำศพที่มิได้เตรียมมาด้วย

เมื่อได้เวลาตามกำหนดในการ์ดแล้ว นิยมนิมนต์พระเถระผู้เป็นประธานสงฆ์รดน้ำศพด้วยน้ำพระราชทานสรงศพ แล้วเป็นเสร็จพิธีรดน้ำศพ ไม่นิยมให้ผู้ใดผู้หนึ่งรดน้ำศพอีก หลังจากรดน้ำพระราชทานแล้ว หรือหลังจากประธานพิธีรดน้ำศพเป็นคนสุดท้ายแล้ว

วิธีจัดการศพก่อนนำลงบรรจุหีบ

การจัดแต่งตัวศพก่อนนำลงบรรจุหีบนั้น ถ้าเป็นศพพระภิกษุ นิยมจัดเครื่องนุ่งห่มให้มีครบบริบูรณ์ คือ ห่มผ้าลดไหล่พาดผ้าสังฆาฏิ คาดพระคดอก และมีผ้ากราบด้วย และบริขารที่นำมานุ่งห่มศพนั้น นิยมใช้ของใหม่ และเป็นของที่ดีที่สุดเท่าที่จะหามาได้

ศพพระภิกษุนั้น ไม่นิยมตราสัง ไม่นิยมเอาเงินใส่ปาก เพราะผิดพระวินัย ไม่นิยมเอาขี้ผึ้งปิดตาและปาก ไม่ต้องให้สัปเหร่อทำพิธีปัดรังควาญโดยประการใด ๆ เพราะพระภิกษุเป็นผู้ทรงศีล ไม่มีความเสนียดจัญไรใด ๆ ไม่ต้องทำพิธีเบิกโลง เป็นต้น

ถ้าเป็นศพฆราวาส ก็นิยมให้สัปเหร่อเขาทำพิธีกรรมต่าง ๆ ตามประเพณีนิยมของท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อป้องกันเหตุเสียหายใด ๆ อันอาจเกิดมีขึ้นได้ในภายหลัง และเพื่อความสบายใจด้วยกันทุกฝ่าย

การพิมพ์การ์ดกำหนดการรดน้ำศพ

เมื่อพระเถระผู้ใหญ่ หรือเจ้าอาวาสได้ถึงมรณภาพลง เรื่องที่ควรรีบจัดทำประการแรก คือ การพิมพ์การ์ดกำหนดการรดน้ำศพ เพื่อแจ้งให้ท่านที่เคารพนับถือและคณะศิษยานุศิษย์ทั้งหลายได้ทราบโดยทั่วกัน ข้อความในการ์ดนั้น นิยมจัดพิมพ์เพียงสั้น ๆ ดังนี้ : —

กำหนดการรับพระราชทานน้ำสรงศพ

....(ใส่นามพระเถระผู้มรณภาพ)

อดีตเจ้าอาวาส

วัด........................ตำบล........................อำเภอ........................จังหวัด........................

ได้ถึงมรณภาพ ด้วยโรค........................เมื่อวันที่........เดือน..............พ.ศ............

เวลา...............น. ณ...

กำหนดการรับพระราชทานน้ำสรงศพ วันที่..............เดือน.........................พ.ศ....

เวลา...............น. ณ กุฏิเจ้าอาวาส วัด..

คณะศิษย์.

หมายเหตุ การ์ดข้างบนนี้สำหรับพระเถระผู้ใหญ่ ซึ่งได้รับพระราชทานน้ำสรงศพ

กำหนดการถวายน้ำสรงศพ

....(ใส่นามพระผู้มรณภาพ)

อดีตเจ้าอาวาส

วัด........................ตำบล........................อำเภอ........................จังหวัด........................

ได้ถึงมรณภาพ ด้วยโรค........................เมื่อวันที่........เดือน..............พ.ศ............

เวลา...............น. ณ...

กำหนดการถวายน้ำสรงศพ วันที่...........เดือน...............................พ.ศ.............

เวลา...............น. ณ กุฏิเจ้าอาวาส วัด..

คณะศิษย์.

หมายเหตุ การ์ดข้างบนนี้สำหรับเจ้าอาวาส ซึ่งมิได้รับพระราชทานน้ำสรงศพ

๓๕. ระเบียบปฏิบัติการจัดสถานที่ตั้งศพ

สถานที่สมควรตั้งศพพระเถระผู้ใหญ่ หรือเจ้าอาวาส

การจัดสถานที่ตั้งศพนั้น ถ้าศพนั้นเป็นศพพระเถระผู้ใหญ่ หรือเป็นศพเจ้าอาวาส ซึ่งโดยมากนิยมตั้งบำเพ็ญกุศลไว้เป็นเวลานาน อย่างน้อยก็ครบ ๑๐๐ วันขึ้นไป จึงจะทำพิธีขอพระราชทานเพลิงศพ หรือจึงจะทำพิธีฌาปนกิจศพ

การจัดสถานที่สำหรับตั้งศพพระเถระผู้ใหญ่ หรือศพของท่านเจ้าอาวาสนั้น นิยมพิจารณาถึงสถานที่สำหรับตั้งศพของท่านเป็นเอกเทศหนึ่งโดยเฉพาะอันเป็นสถานที่เฉพาะผู้มีความประสงค์จะเคารพศพเท่านั้นจึงเข้าไป ณ สถานที่นั้น ถ้าไม่มีความประสงค์เช่นนั้น ก็ไม่เข้าไป ณ สถานที่นั้น และทุกคนที่เข้าไป ณ สถานที่นั้น จะต้องแสดงความเคารพแก่ศพนั้น เพื่อเป็นการถวายเกียรติแก่ท่านผู้ล่วงลับไป

สถานที่นิยมจัดเป็นสถานที่ตั้งศพพระเถระผู้ใหญ่ หรือศพท่านเจ้าอาวาสนั้น สถานที่แห่งแรกที่ควรพิจารณา คือกุฏิที่อยู่อาศัยของท่าน เพื่อเป็นการถวายความเคารพ ความจงรักภักดีต่อศพของท่าน เช่นเดียวกับประชาชนชาวบ้านที่เป็นผู้ใหญ่ของตระกูล ผู้มีฐานะดี เมื่อถึงแก่กรรมลง ถ้าสถานที่บ้านเรือนของตนกว้างขวาง เหมาะสมแก่การตั้งศพได้ พวกลูกหลานก็นิยมจัดตั้งศพบำเพ็ญกุศลที่บ้านเรือนของตน โดยนิยมถือกันสืบมาว่า การทำเช่นนั้นเป็นการแสดงความเคารพความจงรักภักดีแก่บรรพบุรุษของตนอย่างยิ่ง เพราะไม่เป็นการแสดงถึงความรังเกียจศพของท่านผู้ล่วงลับไป ด้วยวิธีการรีบหาทางขับไสไล่ส่งศพของท่านให้ออกไปเสียพ้นจากบ้านเรือนของตน ฉันใด การจัดตั้งศพของพระเถระผู้ใหญ่ หรือศพของท่านเจ้าอาวาส ก็ฉันนั้น

ถ้าพิจารณาดูกุฏิที่อยู่ของท่านโดยรอบคอบแล้ว เห็นว่า มีความกว้างขวางเพียงพอแก่การต้อนรับคณะศิษยานุศิษย์ และท่านที่มีความเคารพนับถือทั้งหลายที่จะมาร่วมบำเพ็ญกุศล และสถานที่กุฏินั้นเป็นสถานที่โอ่โถงดีกว่าสถานที่แห่งอื่น ก็นิยมจัดการตั้งศพ ณ กุฏิที่อยู่ของท่านนั้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาแล้ว

ถ้าพิจารณาดูโดยรอบคอบแล้ว เห็นว่ากุฏิที่อยู่อาศัยของท่านนั้น ไม่เหมาะสมโดยประการทั้งปวง นิยมพิจารณาเลือกสถานที่ต่อไปนี้ คือ : —

หอสวดมนต์

หอสมุดของวัด

หอประชุมของวัด

โรงเรียนพระปริยัติธรรม

วิหาร

บรรดาสถานที่เหล่านี้ สถานที่ใดเหมาะสมกว่าสถานที่แห่งอื่น ก็นิยมจัดการตั้งศพของท่าน ณ สถานที่นั้น ทั้งนี้ นิยมให้เป็นไปเพื่อความสมัครสมานสามัคคีระหว่างคณะศิษยานุศิษย์และท่านผู้มีความเคารพนับถือทั้งหลาย ประชุมพิจารณาตกลงกันเป็นประการสำคัญ

แต่ไม่นิยมตั้งศพของท่าน ณ สถานที่อันเป็นสาธารณะ เช่น ศาลาการเปรียญ หรือศาลาบำเพ็ญกุศล เป็นต้น เพราะศาลาการเปรียญและศาลาบำเพ็ญกุศลนั้น นิยมถือกันว่า เป็นสถานที่สำหรับตั้งศพของบุคคลภายนอก ไม่นิยมใช้ตั้งศพของพระเถระผู้ใหญ่ หรือศพของท่านเจ้าอาวาสวัดนั้น ซึ่งเป็นบุคคลภายในวัด เว้นแต่จะใช้ตั้งศพทำพิธีบำเพ็ญกุศลก่อนพระราชทานเพลิงศพหรือก่อนทำพิธีฌาปนกิจศพ เท่านั้น

เหตุที่นิยมไม่จัดตั้งศพของท่านไว้ ณ สถานที่สาธารณะ เช่น ศาลาการเปรียญ เป็นต้น เพราะศาลาการเปรียญ เป็นสถานที่สำหรับประชุมบำเพ็ญบุญกุศลต่าง ๆ ของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย เช่น ทำบุญวันพระ ทำบุญวันเข้าพรรษาทำบุญวันศารท ทำบุญวันออกพรรษา เป็นต้น ประชาชนทั้งหลายที่มาประชุมกัน ณ ศาลาการเปรียญนั้น เขามาด้วยจุดประสงค์เพื่อจะทำบุญอย่างหนึ่ง ไม่ใช่มาประชุมเพื่อจะบำเพ็ญบุญอุทิศแก่ศพนั้น โดยมากจึงมักไม่สนใจถึงศพของท่านเมื่อไม่สนใจเสียแล้ว ความล่วงล้ำก้ำเกินต่อศพนั้น ก็ย่อมจะเกิดมีขึ้นได้นานาประการทั้งที่ตั้งใจและไม่

ตั้งใจ อันส่อถึงความไม่เคารพยำเกรง ไม่ให้เกียรติแก่ศพของท่านเท่าที่ควร อันเป็นการทำลายเกียรติของท่านผู้ล่วงลับไปแล้วด้วย ทั้งเป็นโทษแก่ผู้ประพฤติล่วงเกินต่อศพของท่านอีกด้วย

สถานที่ตั้งศพนั้น ประกอบด้วยสถานที่สำคัญและอุปกรณ์เครื่องใช้เกี่ยวกับพิธีศพ ที่จะต้องจัดเตรียมไว้ให้มีพรักพร้อม ดังนี้ : —

๑. สถานที่ตั้งโต๊ะหมู่บูชาพระพุทธรูป

๒. สถานที่ตั้งอาสน์สงฆ์สำหรับพระสวดพระอภิธรรม

๓. สถานที่ตั้งศพ

๔. สถานที่ตั้งพัดยศ

๕. สถานที่ตั้งรูปผู้ตาย

๖. อุปกรณ์เครื่องใช้ในพิธีศพ

สถานที่ตั้งโต๊ะหมู่บูชาพระพุทธรูป

โต๊ะหมู่บูชาพระพุทธรูปนั้น นิยมตั้งหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ถ้าสถานที่ไม่อำนวยก็นิยมตั้งหันหน้าไปทางทิศเหนือ หรือทิศใต้ แต่ไม่นิยมตั้งหันหน้าไปทางทิศตะวันตก และนิยมตั้งไว้ด้านเบื้องบนศีรษะศพ

นิยมตั้งไว้สูงกว่าอาสน์สงฆ์พอสมควร หรือนิยมตั้งไว้บนอาสน์สงฆ์ทางด้านหัวอาสน์สงฆ์

พระพุทธรูปที่บูชานั้น นิยมนำพระพุทธรูปบูชาประจำตัวของผู้ตายมาตั้งบูชา (ถ้ามี) ถ้าไม่มีก็นิยมนำพระพุทธรูปที่มีขนาดพอเหมาะกับโต๊ะหมู่บูชามาตั้งไว้บูชา

สถานที่ตั้งอาสน์สงฆ์สำหรับพระสวดพระอภิธรรม

อาสน์สงฆ์สำหรับพระสวดพระอภิธรรมนั้น นิยมตั้งไว้ด้านซ้ายของพระพุทธรูป

นิยมยกขึ้นให้สูงกว่าพื้นประมาณ ๑ ศอก เป็นพอดี เพื่อยกพระธรรม และพระสงฆ์ให้สูงเด่น ควรแก่ความเคารพเลื่อมใส

นิยมจัดตั้งตู้พระอภิธรรมไว้บนอาสน์สงฆ์ ข้างหน้าพระสงฆ์สวดพระอภิธรรม

นิยมจัดที่บูชาพระธรรม ประกอบด้วยเครื่องสักการะบูชา คือ : —

๑. กระถางธูป พร้อมด้วยธูป ๓ ดอก

๒. เชิงเทียน พร้อมด้วยเทียน ๑ คู่

๓. แจกัน พร้อมด้วยดอกไม้ ๑ คู่

เครื่องสักการะบูชาพระธรรมนี้ นิยมตั้งไว้บนโต๊ะ ข้างหน้าอาสน์สงฆ์ พระสวดพระอภิธรรม สูงระดับเดียวกันกับอาสน์สงฆ์ หรือสูงกว่าเล็กน้อย ถ้าสูงมาก เมื่อตั้งเครื่องสักการะบูชาแล้ว จะบังพระสงฆ์สวดพระอภิธรรม ทั้งไม่ควรต่ำมากนัก เพราะไม่เหมาะสม และโต๊ะสำหรับตั้งเครื่องสักการะบูชาพระธรรมนี้ นิยมใช้โต๊ะขนาดกลาง ไม่เล็กหรือใหญ่นัก เพื่อสะดวกแก่การยกเคลื่อนย้ายยกออกไปทุกครั้ง ก่อนที่จะถวายเครื่องไทยธรรมและทอดผ้าบังสุกุลประจำทุกคืน

สถานที่ตั้งศพ

สถานที่ตั้งศพนั้น นิยมตั้งหันด้านศีรษะศพไปทางโต๊ะหมู่บูชาพระพุทธรูป

นิยมตั้งอยู่ระดับต่ำกว่าโต๊ะหมู่บูชาพระพุทธรูป

นิยมตั้งไว้ชิดสถานที่ข้างใดข้างหนึ่ง อันเป็นสถานที่เหมาะสมสำหรับเป็นที่ประดิษฐานสิ่งที่เคารพ นิยมตั้งให้ห่างออกจากข้างฝา เป็นต้น ประมาณ ๑ ศอก เป็นอย่างน้อย เว้นระยะไว้สำหรับเดินได้รอบ เพื่อสะดวกแก่การนำพวงหรีดไปติดตามฝาผนังหลังที่ตั้งศพ

สถานที่ตั้งพัดยศ

ถ้าเป็นศพของพระเถระผู้ทรงสมณศักดิ์ นิยมนำพัดยศสมณศักดิ์ของท่านมาตั้งประดับเป็นเกียรติด้วย

สถานที่ตั้งพัดยศนั้น นิยมตั้งไว้ด้านศีรษะของศพ ถ้ามีพัดรองตั้งคู่ด้วยก็นิยมตั้งพัดยศคู่กับพัดรองไว้ข้างหน้าเครื่องตั้งศพ โดยตั้งพัดยศไว้ด้านศีรษะ ตั้งพัดรองไว้ด้านข้างเท้า และควรมีโต๊ะเล็ก ๆ สำหรับรองพัดยศและพัดรองให้สูงเด่นพอสมควร

สถานที่ตั้งรูปผู้ตาย

รูปของผู้ตายนั้น นิยมตั้งไว้ด้านปลายเท้าของศพ หรือนิยมตั้งคู่กับพัดยศ ข้างหน้าเครื่องตั้งศพ โดยตั้งพัดยศไว้ด้านศีรษะ ตั้งรูปไว้ด้านเท้าของศพ

รูปที่นำมาตั้งนั้น นิยมรูปที่มีขนาดใหญ่พอสมควร ไม่นิยมนำรูปเล็กเกินไปมาตั้ง เพราะไม่น่าดู

อุปกรณ์เครื่องใช้ในพิธีศพ

อุปกรณ์เครื่องใช้ในพิธีศพนั้น นิยมจัดเตรียมหามาไว้ให้มีพรักพร้อมมีรายการ ดังนี้ : —

๑. ผ้าภูษาโยง ๒ ผืน
๒. ด้ายสายสิญจน์ ๒ ม้วน
๓. เครื่องทองน้อย ๒ ที่
๔. ภาชนะสำหรับกรวดน้ำ ๒ ที่
๕. เครื่องสักการะบูชาศพ ๑ ชุด
๖. กระถางธูปขนาดใหญ่ พร้อมด้วยตะเกียงเล็ก ๑ ที่
๗. โต๊ะรองกราบ ๑ ที่ (สำหรับตั้งศพฆราวาส)
๘. ผ้าขาวและหมอนรองกราบ ๑ ชุด (สำหรับตั้งศพพระ)

ผ้าภูษาโยง นิยมใช้ ๒ ผืน คือ สำหรับโยงจากมือขวาของศพลงมาวางไว้บนพานตั้งที่โต๊ะเครื่องตั้งหน้าศพ ๑ ผืน และอีกผืนหนึ่งสำหรับใส่พานไว้ที่หัวอาสน์สงฆ์ เพื่อใช้ทอดผ้าบังสุกุล

ด้านสายสิญจน์ ๑ ม้วน สำหรับโยงจากมือขวาของศพ มาวางไว้บนพานที่ด้านหัวอาสน์สงฆ์ สำหรับผูกเชื่อมกับผ้าภูษาโยง เพื่อใช้ทอดผ้าบังสุกุล

เครื่องทองน้อย นิยมใช้ ๒ ที่ คือ จัดตั้งไว้ที่โต๊ะเครื่องตั้งหน้าศพ สำหรับผู้ตายบูชาพระธรรม ๑ ที่ และอีกที่หนึ่ง จัดเตรียมไว้สำหรับประธานพิธี หรือเจ้าภาพจุดบูชาพระธรรม เมื่อคราวมีพระธรรมเทศนา

ภาชนะสำหรับกรวดน้ำ นิยมจัดเตรียมไว้อย่างน้อย ๒ ที่ สำหรับใช้กรวดน้ำอุทิศผู้ตายเมื่อพระสงฆ์อนุโมทนา และถือว่าเป็นการให้เกียรติแก่ผู้ล่วงลับไปด้วย

เครื่องสักการะบูชาศพ นิยมจัดตั้งไว้ที่โต๊ะเครื่องตั้งหน้าศพ สำหรับประธานพิธี หรือเจ้าภาพจุดบูชาศพ ก่อนที่จะบำเพ็ญกุศลอุทิศให้ เครื่องสักการะบูชานั้น ประกอบด้วยสิ่งของ ดังนี้ : —

๑. กระถางธูป พร้อมด้วยธูป ๓ ดอก

๒. เชิงเทียน พร้อมด้วยเทียน ๑ คู่

๓. แจกัน พร้อมด้วยดอกไม้ ๑ คู่

กระถางธูปขนาดใหญ่ พร้อมด้วยตะเกียงเล็ก หรือเชิงเทียนชนวน และธูปมีจำนวนพอสมควร นิยมจัดเตรียมไว้ที่หน้าเครื่องตั้งศพ สำหรับผู้มาเคารพศพ จะได้ใช้จุดธูปแล้วปักบูชาศพ ตามประเพณีนิยม

โต๊ะรองกราบนั้น นิยมใช้ในการตั้งศพฆราวาส โดยจัดตั้งไว้ข้างหน้าเครื่องตั้งศพ สำหรับเป็นที่รองกราบของผู้เป็นประธานพิธีในการบำเพ็ญกุศลแก่ผู้ตาย เพื่อแสดงความเคารพศพ ด้วยการกราบบนโต๊ะที่รองกราบนั้น

ผ้าขาวและหมอนรองกราบนั้น นิยมใช้ในการตั้งศพพระภิกษุ โดยจัดปูลาดไว้ข้างหน้าที่ตั้งศพ สำหรับพระเถระผู้เป็นประธานพิธี แสดงความเคารพศพ ด้วยการกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์

๓๖. ระเบียบปฏิบัติการจัดงานบำเพ็ญกุศลศพ

การจัดพิธีบำเพ็ญกุศลบังสุกุลปากโกศศพ หรือปากหีบศพ

เมื่อได้นำศพเข้าบรรจุในโกศ หรือในหีบศพแล้ว และยกขึ้นประดิษฐานบนเครื่องตั้งประดับตกแต่งเครื่องประดับเรียบร้อยแล้ว

นิยมจัดพิธีบำเพ็ญกุศลบังสุกุลปากโกศศพ หรือ ปากหีบศพ โดยนิมนต์พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๑๐ รูป สำหรับศพพระเถระผู้ใหญ่ ซึ่งได้รับพระราชทานน้ำสรงศพ และได้รับพระราชทานเครื่องประกอบเกียรติศพ หรือ นิยมนิมนต์พระภิกษุสงฆ์ธรรมดา จำนวน ๑๐ รูป หรือ จำนวน ๕ รูป สำหรับศพเจ้าอาวาสพิจารณาผ้าบังสุกุลปากโกศศพ หรือ ปากหีบศพ

เมื่อพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ หรือ พระภิกษุสงฆ์ ๑๐ รูป (ซึ่งได้จัดการอาราธนาเตรียมไว้ก่อนแล้ว) มาพร้อมกันแล้ว และเมื่อพิธีการทุกอย่างจัดเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็นิมนต์พระสงฆ์ ๑๐ รูปนั้น ขึ้นนั่งบนอาสน์สงฆ์

นิยมนิมนต์พระเถระผู้มีสมณศักดิ์ผู้เป็นประธานสงฆ์อยู่ในขณะนั้น เป็นประธานพิธีจุดเครื่องสักการะบูชาพระรัตนตรัย และจุดเครื่องสักการะบูชาที่หน้าเครื่องตั้งศพ ถ้ามีเครื่องทองน้อยตั้งอยู่ที่หน้าเครื่องตั้งศพด้วย ก็นิยมจุดเครื่องสักการะที่บูชาที่เครื่องทองน้อยนั้น แล้วหันด้านหน้าที่ตั้งดอกไม้ออกมาทางพระสงฆ์บังสุกุล เพื่อให้ผู้ตายบูชาพระธรรม

ขณะนั้นพิธีกรเริ่มทอดผ้าภูษาโยง (ถ้ามี) โดยยกผ้าภูษาโยงลงจากพานที่รอง วางไว้ที่พื้นอาสน์สงฆ์ แล้วจับชายผ้าภูษาโยงลากไปตามพื้นอาสน์สงฆ์จนตลอดพระสงฆ์ทั้ง ๑๐ รูป หรือทอดด้ายสายสิญจน์ไปจนตลอดพระสงฆ์ทั้งหมดเพื่อเตรียมการทอดผ้าบังสุกุลต่อไป

เมื่อพระเถระประธานพิธีจุดเครื่องสักการะบูชาเสร็จเรียบร้อยแล้วพิธีกรนำผ้าบังสุกุล (ถ้าเป็นพระเถระผู้ใหญ่ นิยมใช้ผ้าไตร ถ้าเป็นศพพระภิกษุทั่วไป นิยมใช้ผ้าสบง) เข้าไปถวายพระเถระประธานพิธี

พระเถระประธานพิธีรับผ้าบังสุกุลมาทอด โดยวางทอดขวางผ้าภูษาโยงหรือ วางทอดขวางด้ายสายสิญจน์ ตรงข้างหน้าพระภิกษุสงฆ์แต่ละรูป จนครบทุกรูป และในการทอดผ้าบังสุกุลนี้ นิยมมอบถวายเกียรติให้พระเถระผู้เป็นประธานนั้น เป็นผู้ทอดเพียงผู้เดียวโดยตลอด

เมื่อพระเถระประธานพิธีทอดผ้าบังสุกุลเรียบร้อยแล้ว กลับไปนั่งที่เดิมแล้ว พระสงฆ์ทั้งนั้นนิยมตั้งพัดพิจารณาผ้าบังสุกุลตายพร้อมกัน

เมื่อพระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลจบแล้ว พิธีกรนำภาชนะสำหรับกรวดน้ำเข้าไปถวายพระเถระประธานพิธี พระสงฆ์ทั้งนั้น ตั้งพัดอนุโมทนา (ยถา—สพฺพีติโย—อยญฺจ โข—ภวตุสพฺพมงฺคลํ—) พระเถระประธานพิธีกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล พิธีกรเก็บผ้าภูษาโยง เป็นเสร็จพิธีบำเพ็ญกุศลบังสุกุลปากโกศศพ หรือ ปากหีบศพ

การจัดสวดพระอภิธรรมประจำคืน

การจัดพิธีสวดพระอภิธรรมประจำคืนนั้น นิยมเริ่มจัดพิธีสวดพระอภิธรรม ตั้งแต่วันตั้งศพตลอดไปทุกคืน จนครบสัตตมวารที่ ๑ คือ ครบ ๗ วัน โดยนิยมเปิดโอกาสให้คณะศิษยานุศิษย์และท่านผู้มีความเคารพนับถือในท่านผู้ล่วงลับไป ได้รับจองเป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายเพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวที แก่ท่านผู้ล่วงลับไป

การนับวันบำเพ็ญกุศลสัตตมวาร ปัญญาสมวาร และสตมวารศพ นั้นนิยมเริ่มนับตั้งแต่วันที่ท่านได้ถึงมรณภาพ เป็นต้นไป

เมื่อนับจากวันที่ท่านถึงมรณภาพไป ครบ ๗ วัน เรียกว่า สัตตมวาร

เมื่อนับจากวันที่ท่านถึงมรณภาพไป ครบ ๕๐ วัน เรียกว่า ปัญญาสมวาร

เมื่อนับจากวันที่ท่านถึงมรณภาพไป ครบ ๑๐๐ วัน เรียกว่า สตมวาร

การบำเพ็ญกุศลในวาระที่ครบ ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วัน นั้น นิยมกันว่า เป็นงานบำเพ็ญกุศลส่วนรวม ที่คณะศิษยานุศิษย์และท่านที่มีความเคารพนับถือทั้งหลาย จะได้มีส่วนร่วมเป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายแก่ท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยพร้อมเพรียงกัน จึงนิยมไม่เปิดโอกาสให้ผู้ใดผู้หนึ่งรับเป็นเจ้าภาพโดยเฉพาะ

เมื่อบำเพ็ญกุศลสัตตมวารที่ ๑ (ทำบุญ ๗ วัน) แล้ว ถ้ายังมีผู้มีจิตศรัทธารับจองเป็นเจ้าภาพสวดพระอภิธรรมอีก ก็นิยมเปิดโอกาสให้รับจองเป็นเจ้าภาพในสัตตมวารต่อ ๆ ไป ทุก ๆ ๗ วันซึ่งตรงกับวันที่ท่านถึงมรณภาพเช่น ท่านถึงมรณภาพวันอาทิตย์ ก็นิยมจัดสวดพระอภิธรรม ทุก ๆ วันอาทิตย์ เป็นต้น จนครบ ๑๐๐ วัน หรือจนถึงวันพระราชทานเพลิงศพ หรือ จนถึงวันฌาปนกิจศพ

การจัดงานบำเพ็ญกุศลสัตตมวาร

การจัดงานบำเพ็ญกุศลสัตตมวาร (ทำบุญ ๗ วัน) นั้น นิยมจัดเป็นงานบำเพ็ญกุศลพิเศษ โดยจัดให้มีรายการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ตามกำลังศรัทธา และกำลังทรัพย์ที่จะอำนวยให้ทำได้ ซึ่งนิยมจัดงานบำเพ็ญกุศล ๒ วันบ้าง วันเดียวบ้าง

การจัดงานบำเพ็ญกุศลสัตตมวารศพ (ทำบุญ ๗ วัน) ถ้าจัดงาน ๒ วัน นิยมเริ่มพิธีตั้งแต่เย็นวันที่ครบ ๖ วัน และรุ่งขึ้นวันที่ครบ ๗ วันด้วย โดยมากมีรายการบำเพ็ญกุศล ดังต่อไปนี้ : —

กำหนดการบำเพ็ญกุศลสัตตมวารศพ

....(ใส่นามผู้มรณภาพ)

อดีตเจ้าอาวาส

วัด......................ตำบล.....................อำเภอ......................จังหวัด.....................

วันที่...........เดือน......................พ.ศ...............ตรงกับวัน...............ค่ำ เดือน...............

เวลา ๑๗.๐๐ น. พระราชาคณะแสดงพระธรรมเทศนา พระสงฆ์ ๔ รูป สวดรับเทศน์

เวลา ๑๘.๐๐ น. พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์

เวลา ๑๙.๐๐ น. พระสงฆ์ ๔ รูป สวดพระอภิธรรมมัตถสังคหะ

รุ่งขึ้นวันที่...........เดือน......................พ.ศ...............ตรงกับวัน............ค่ำ เดือน............

เวลา ๑๐.๓๐ น. พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๑๐ รูป สวดถวายพรพระ

เวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพล แก่พระภิกษุสามเณร ประมาณ...................รูป

เวลา ๑๒.๑๕ น. พระภิกษุสงฆ์ จำนวน...........รูป สวดมาติกาบังสุกุล

นิยมจำนวนเท่าอายุของผู้ตาย

เวลา ๑๙.๐๐ น. พระสงฆ์ ๔ รูป สวดพระอภิธรรมมัตถสังคหะ

คณะศิษย์.

การบำเพ็ญกุศลสัตตมวาร แบบจัดงานบำเพ็ญกุศลวันเดียวนั้น นิยมจัดทำในวันที่ครบ ๗ วัน นับจากวันที่ท่านได้ถึงมรณภาพเป็นต้นมา ในปัจจุบันนี้ นิยมจัดงานบำเพ็ญกุศลแบบวันเดียว โดยมากเพราะไม่ต้องเสียเวลาด้วยกันทุกฝ่าย ทั้งฝ่ายคณะเจ้าภาพ ทั้งฝ่ายพระภิกษุสงฆ์ผู้ได้รับอาราธนามาเป็นปฏิคาหก และเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ลงไปได้อีกด้วย โดยมาก มีรายการบำเพ็ญกุศลดังนี้ : —

กำหนดการบำเพ็ญกุศลสัตตมวารศพ

....(ใส่นามผู้มรณภาพ)

อดีตเจ้าอาวาส

วัด......................ตำบล.....................อำเภอ......................จังหวัด.....................

วันที่...........เดือน......................พ.ศ...............ตรงกับวัน...............ค่ำ เดือน...............

เวลา ๑๐.๐๐ น. พระราชาคณะแสดงพระธรรมเทศนา

เวลา ๑๐.๓๐ น. พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์

เวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพลแก่พระภิกษุสามเณร ประมาณ......................รูป

เวลา ๑๒.๑๕ น. พระสงฆ์จำนวน...........รูป สวดมาติกาบังสุกุล

เวลา ๑๙.๐๐ น. พระสงฆ์ ๔ รูป สวดพระอภิธรรมัตถสังคหะ

คณะศิษย์.

วัตถุสิ่งของเครื่องไทยธรรมสำหรับถวายพระภิกษุสงฆ์ที่อาราธนามาประกอบพิธีนั้น โดยมากนิยมนำเอาสิ่งของพระเถระผู้ล่วงลับไปจัดเป็นเครื่องไทยธรรมถวายพระสงฆ์ เพื่อจะได้เป็นบุญเป็นกุศลแก่ท่านผู้ล่วงลับไปมากยิ่งขึ้น เพราะเป็นสิ่งของส่วนตัวของท่านโดยตรง ย่อมมีอานิสงส์มากกว่าสิ่งของผู้อื่นจัดทำให้

เฉพาะวัตถุไทยธรรมเครื่องกัณฑ์เทศน์นั้น นิยมนำเอาสมณบริขารของท่านผู้ล่วงลับไปจัดเป็นเครื่องกัณฑ์เทศน์ ให้มีครบทุก ๆ อย่างเท่าที่จะจัดหามาได้

การจัดงานบำเพ็ญกุศลปัญญาสมวาร

การจัดงานบำเพ็ญกุศลปัญญาสมวาร (ทำบุญ ๕๐ วัน) นั้น ก็นิยมจัดพิธีการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ เช่นเดียวกับการบำเพ็ญกุศลสัตตมวาร (ทำบุญ ๗ วัน) ที่กล่าวมาแล้ว

ถ้าหากมีความขัดข้องในเรื่องการเงินก็ตาม มีความขัดข้องในเรื่องเวลาไม่อำนวยก็ตาม ก็นิยมจัดพิธีบำเพ็ญกุศลแบบรวบรัดให้เสร็จภายในเวลาเพียงไม่กี่ชั่วโมง และไม่ต้องจัดถวายภัตตาหารอีกด้วย โดยมีรายบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ : —

กำหนดการบำเพ็ญกุศลปัญญาสมวารศพ

....(ใส่นามผู้มรณภาพ)

อดีตเจ้าอาวาส

วัด...................ตำบล.....................อำเภอ.....................จังหวัด.....................
วันที่...........เดือน.....................พ.ศ...............ตรงกับวัน................ค่ำ เดือน................

เวลา ๑๘.๐๐ น. พระราชาคณะแสดงพระธรรมเทศนา พระสงฆ์ ๔ รูป สวดรับเทศน์

เวลา ๑๘.๓๐ น. พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์

เวลา ๑๙.๐๐ น. พระสงฆ์ ๔ รูป สวดพระอภิธรรมัตถสังคหะ

เวลา ๒๑.๐๐ น. ถวายเครื่องไทยธรรม ทอดผ้าบังสุกุล เป็นเสร็จพิธี

คณะศิษย์.

การจัดงานบำเพ็ญกุศลสตมวาร

การบำเพ็ญกุศลสตมวาร (ทำบุญ ๑๐๐ วัน) นั้น โดยมากนิยมจัดทำเป็นพิเศษกว่าการบำเพ็ญกุศล ๗ วัน และ ๕๐ วัน เพราะมีเวลาตระเตรียมสิ่งของต่าง ๆ ได้นาน

ถ้าทุกสิ่งทุกอย่างพร้อมบริบูรณ์ คือ ทั้งบุคคลผู้ร่วมงานก็มีความเห็นพ้องต้องกัน ทั้งสถานที่ก็อำนวย ทั้งการเงินก็มีเพียงพอ ทั้งหนังสืออนุสรณ์งานก็จัดพิมพ์ทัน ก็นิยมจัดงานบำเพ็ญกุศล

สตมวารนี้ควบคู่กับงานพระราชทานเพลิงศพ หรืองานฌาปนกิจศพ คือ จัดงานติดต่อกันไปเลย

ถ้าทุกสิ่งทุกอย่างยังไม่พร้อม ก็นิยมจัดงานบำเพ็ญกุศลสตมวารนี้ เป็นงานหนึ่งโดยเฉพาะ เช่นเดียวกับงานบำเพ็ญกุศลสัตตมวาร และงานบำเพ็ญกุศลปัญญาสมวาร ดังกล่าวมาแล้ว

ในการจัดงานบำเพ็ญกุศลครบ ๗ วันก็ดี ครบ ๕๐ วันก็ดี ครบ ๑๐๐ วันก็ดี ไม่นิยมพิมพ์การ์ดแจก เพราะถือกันว่าเป็นเรื่องการบำเพ็ญกุศลภายในของคณะศิษยานุศิษย์และท่านผู้มีความเคารพนับถือในท่านผู้ล่วงลับไป จะพึงแสดงความกตัญญูกตเวที จัดการบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายตามกำลังศรัทธาและความสามารถของแต่ละบุคคลโดยเฉพาะ

๓๗. ระเบียบปฏิบัติการจัดงานบำเพ็ญกุศลพระราชทานเพลิงศพ หรืองานฌาปนกิจศพ

การกำหนดงาน

การกำหนดงานพระราชทานเพลิงศพ หรืองานฌาปนกิจศพนั้น นิยมประชุมคณะศิษยานุศิษย์และท่านผู้มีความเคารพนับถือในท่านผู้ล่วงลับไปแล้วปรึกษาหารือกัน และอย่างช้าควรตกลงกันเมื่อคราวบำเพ็ญกุศลปัญญาสมวาร (ทำบุญ ๕๐ วัน) เพื่อจะได้มีเวลาจัดทำสิ่งของเป็นอนุสรณ์แก่ท่านผู้ล่วงลับไปเช่น จัดพิมพ์หนังสืออนุสรณ์งานศพ เป็นต้น

ถ้าตกลงจะจัดงานพระราชทานเพลิงศพ หรืองานฌาปนกิจศพ ติดต่อกับงานบำเพ็ญกุศลสตมวาร (ทำบุญ ๑๐๐ วัน) ก็ยังมีเวลาเตรียมงานได้เกือบ ๒ เดือน นับว่ามีเวลาเพียงพอแก่การจัดงานโดยไม่เป็นการรีบด่วนเกินไปนัก

ในการประชุมกันนั้น นิยมแต่งตั้งประธานฝ่ายบรรพชิต และประธานฝ่ายคฤหัสถ์ พร้อมด้วยคณะกรรมการแผนกต่าง ๆ ตามความจำเป็น เพื่อช่วยกันจัดงานให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

การเตรียมงานเบื้องต้น

ถ้างานนั้นเป็นงานพระราชทานเพลิงศพพระเถระผู้ใหญ่ นิยมมีเครื่องสังเค็ด เช่น ตู้ โต๊ะ เตียง ธรรมาสน์เทศน์ ธรรมาสน์ปาฏิโมกข์ เป็นต้น อย่างใดอย่างหนึ่ง ถวายเป็นของสงฆ์ เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว

นิยมจัดพิมพ์หนังสือที่มีสาระประโยชน์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เป็นอนุสรณ์ อย่างน้อย ๑ เล่ม หรือถ้ามีหลายเล่ม ก็ยิ่งเป็นเกียรติแก่ท่านผู้ล่วงลับไปมากยิ่งขึ้น

นิยมจัดทำสิ่งของถวายพระสงฆ์ เช่น ย่าม พัดรอง หมอน หรือกระเป๋าเอกสาร เป็นต้น อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่าง เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่งานอีกด้วย

บรรดาวัตถุสิ่งของต่าง ๆ เช่น เครื่องสังเค็ดก็ดี ย่ามก็ดี พัดรองก็ดี กระเป๋าเอกสารก็ดี ตลอดถึงผ้าไตรจีวร เหล่านี้ เมื่อประชุมตกลงกันว่า จะจัดทำอะไรเป็นอนุสรณ์ จะจัดเครื่องไทยธรรมอะไรบ้างถวายพระสงฆ์แล้ว นิยมประมาณราคาสิ่งของแต่ละอย่าง แต่ละชิ้น ว่าราคาเท่าไร เมื่อทราบแล้ว โดยมากก็นิยมเปิดโอกาสให้คณะศิษยานุศิษย์และท่านผู้มีความเคารพนับถือในท่านผู้ล่วงลับไป ได้แสดงความจำนงค์รับเป็นเจ้าภาพถวาย เพื่อเป็นการช่วยกันแบ่งเบาภาระการใช้จ่ายเงินส่วนกลางให้น้อยลง หรืออาจไม่ต้องใช้จ่ายเงินส่วนกลางเลยก็ได้

การจัดตั้งศพบำเพ็ญกุศลก่อนพระราชทานเพลิงศพ หรือ ฌาปนกิจศพ

การจัดงานบำเพ็ญกุศลก่อนพระราชทานเพลิงศพ หรือ ก่อนฌาปนกิจศพ นั้น นิยมจัดพิมพ์การ์ดแจกแก่คณะศิษยานุศิษย์และท่านที่มีความเคารพนับถือทั้งหลายด้วย นิยมประกาศทางสื่อมวลชน เช่น ทางหนังสือพิมพ์ ทางวิทยุด้วย เพื่อจะได้ทราบโดยทั่วกัน และการจัดงานบำเพ็ญกุศลก่อนพระราชทานเพลิงศพ หรือ ก่อนฌาปนกิจศพนี้ นิยมจัดทำงาน ๒ วันบ้าง จัดทำงานวันเดียวบ้าง

การจัดงานบำเพ็ญกุศลแบบจัดงาน ๒ วันนั้น ถ้าจัดทำติดต่อกับงานทำบุญครบ ๑๐๐ วัน ก็นิยมเริ่มจัดงานเวลาเย็นของวันที่ครบ ๑๐๐ วัน เป็นต้นไป และนิยมพิมพ์การ์ดกำหนดงานดังนี้ : —

กำหนดงานบำเพ็ญกุศลพระราชทานเพลิงศพ

(ด้านหน้าของการ์ด) ....(ใส่นามผู้มรณภาพ)

อดีตเจ้าอาวาส

วัด.....................ตำบล.....................อำเภอ.....................จังหวัด.....................

ณ เมรุวัด......................

วันที่...........เดือน.......................พ.ศ...............ตรงกับวัน................ค่ำ เดือน................

เวลา...............

(ด้านภายในของการ์ด)

รายการบำเพ็ญกุศล

วันที่...........เดือน.......................พ.ศ...............ตรงกับวัน................ค่ำ เดือน................

เวลา ๑๖.๐๐ น. อัญเชิญศพขึ้นประดิษฐานบำเพ็ญกุศล ณ ศาลาการเปรียญ

เวลา ๑๗.๐๐ น. พระราชาคณะแสดงพระธรรมเทศนา พระสงฆ์ ๔ รูป สวดรับเทศน์

เวลา ๑๘.๐๐ น. พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์

เวลา ๑๙.๐๐ น. พระสงฆ์ ๔ รูป สวดพระอภิธรรมมัตถสังคหะ

รุ่งขึ้นวันที่...........เดือน.......................พ.ศ...............ตรงกับวัน............ค่ำ เดือน............

เวลา ๑๐.๐๐ น. มีเทศน์อานิสงส์หน้าศพ

เวลา ๑๐.๓๐ น. พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๑๐ รูป สวดถวายพรพระ

เวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพล แก่พระภิกษุสามเณร ประมาณ....................รูป

เวลา ๑๓.๐๐ น. พระราชาคณะแสดงพระธรรมเทศนา

เวลา ๑๔.๐๐ น. พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๑๐ รูป สวดคาถาศราทธพรต

(นิยมเฉพาะงานพระราชทานเพลิงศพ)

เวลา ๑๕.๐๐ น. พระสงฆ์จำนวน...........รูป สวดมาติกาบังสุกุล

เวลา ๑๖.๐๐ น. พระราชทานเพลิง

เวลา ๑๘.๐๐ น. เก็บอัฐิ

เวลา ๑๙.๐๐ น. พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์ ทำบุญอัฐิ

เวลา ๑๙.๓๐ น. ถวายเครื่องไทยธรรม เป็นเสร็จพิธี

จึงขอประทานกราบเรียนและเรียนเชิญมาด้วยความเคารพนับถืออย่างสูง

....ประธานฝ่ายบรรพชิต
เจ้าภาพ
....ประธานฝ่ายคฤหัสถ์

การจัดงานบำเพ็ญกุศลแบบจัดงานวันเดียวนั้น นิยมจัดแยกเป็นเอกเทศหนึ่ง ไม่เกี่ยวเนื่องกับงานบำเพ็ญกุศล ๑๐๐ วัน และนิยมพิมพ์การ์ดกำหนดงาน ดังนี้ : —

กำหนดงานบำเพ็ญกุศลฌาปนกิจศพ

....(ใส่นามผู้มรณภาพ)

(ด้านหน้าของการ์ด) วัด................ตำบล................อำเภอ................จังหวัด................

ณ เมรุวัด......................

วันที่...........เดือน......................พ.ศ...............ตรงกับวัน................ค่ำ เดือน.................

เวลา................

(ด้านภายในของการ์ด)

รายการบำเพ็ญกุศล

วันที่...........เดือน......................พ.ศ...............ตรงกับวัน................ค่ำ เดือน.................

เวลา ๙.๐๐ น. อัญเชิญศพขึ้นประดิษฐานบำเพ็ญกุศล ณ ศาลาการเปรียญ

เวลา ๑๐.๐๐ น. มีพระธรรมเทศนา ๑ กัณฑ์

เวลา ๑๐.๓๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์

เวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพล แด่พระภิกษุสามเณร ประมาณ...................รูป

เวลา ๑๓.๐๐ น. มีพระธรรมเทศนา ๑ กัณฑ์

เวลา ๑๔.๐๐ น. พระสงฆ์จำนวน...........รูป สวดมาติกาบังสุกุล

เวลา ๑๖.๐๐ น. ประชุมเพลิง

เวลา ๑๘.๐๐ น. เก็บอัฐิ

เวลา ๑๘.๓๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์ ทำบุญอัฐิ จบแล้ว ถวายเครื่องไทยธรรม เป็นเสร็จพิธี

จึงขอประทานกราบเรียนและเรียนเชิญมาด้วยความเคารพนับถืออย่างสูง

....ประธานฝ่ายบรรพชิต
เจ้าภาพ
....ประธานฝ่ายคฤหัสถ์

ตามรายการที่แสดงมานี้ เป็นเพียงตัวอย่างเท่านั้น เมื่อคราวปฏิบัติจริง อาจลดลง หรืออาจเพิ่มเติมรายการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ขึ้นอีกก็ได้ ตามกำลังศรัทธา หรือ

บางท้องถิ่น ก็อาจนิยมปฏิบัติพิธีแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ ย่อมขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้จัดงาน พึงพิจารณาจัดงานให้ดำเนินไปตามความเหมาะสมแก่ขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นนั้น ๆ ชนิดบัวก็ไม่ให้ช้ำ น้ำ (น้ำใจ) ก็ไม่ให้ขุ่น เป็นอันชื่อว่า เป็นผู้ฉลาดในวิธีการจัดงาน

๓๘. ระเบียบปฏิบัติการจัดพิธีบังสุกุล

การเตรียมงานเบื้องต้น

ก่อนถึงเวลาประกอบพิธีนั้น พิธีกรนิยมทดลองทอดผ้าภูษาโยงดูก่อนว่า ความยาวของผ้าภูษาโยงขนาดไหน จึงจะพอดีกับความยาวของอาสน์สงฆ์ หรือพอดีกับจำนวนพระสงฆ์ผู้พิจารณาบังสุกุลจำนวน ๑๐ รูป เป็นต้น เมื่อได้ทดลองดูแล้ว ก็หาเชือกด้ายมัดผ้าภูษาโยงส่วนที่เหลือแยกไว้ส่วนหนึ่งต่างหาก และผ้าภูษาโยงนี้ นิยมเชื่อมต่อกับด้ายสายสิญจน์ที่โยงมาจากศพ

การทอดผ้าภูษาโยง

เมื่อถึงเวลาพระสงฆ์จะพิจารณาบังสุกุล พิธีกรนิยมยกผ้าภูษาโยงส่วนที่ต้องการจะใช้ลงจากภาชนะที่รอง วางไว้กับพื้นอาสน์สงฆ์ แล้วใช้มือขวาจับชายผ้าภูษาโยงทอดไปตามพื้นอาสน์สงฆ์ ให้ผ้าภูษาโยงอยู่กึ่งกลางระหว่างพระสงฆ์กับริมอาสน์สงฆ์ ทอดไปจนตลอดจำนวนพระสงฆ์ทุกรูป

การเก็บผ้าภูษาโยง

เมื่อพระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลเสร็จแล้ว พิธีกรนิยมเก็บผ้าภูษาโยงทันที (เพื่อป้องกันมิให้ผู้ใดข้ามกรายผ้าภูษาโยงนั้น) โดยวิธีใช้มือทั้งสองช่วยกันเก็บผ้าภูษาโยงพับด้านปลายเข้ามาเป็นท่อน ๆ ละประมาณ ๑ ศอก หรือเก็บพับตามรอยพับที่ปรากฏอยู่แล้วนั้น แล้ววางเก็บไว้บนภาชนะที่รองตามเดิม

ถ้ายังมีพระสงฆ์ชุดต่อไปจะขึ้นมาพิจารณาผ้าบังสุกุลอีก ก็ยังไม่ต้องเก็บผ้าภูษาโยง รอไว้เก็บเมื่อพระสงฆ์ชุดสุดท้ายพิจารณาผ้าบังสุกุลเสร็จแล้ว หรือ

นิยมเก็บผ้าภูษาโยงทุกครั้งที่พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลเสร็จแล้ว เพื่อถวายความสะดวกแก่พระภิกษุสงฆ์จะได้ลงจากอาสน์สงฆ์ได้ง่าย และเมื่อพระสงฆ์ชุดต่อไปมานั่งบนอาสน์สงฆ์เรียบร้อยแล้ว จึงทอดผ้าภูษาโยงอีกก็ได้

การทอดด้ายสายสิญจน์

ถ้าในการบังสุกุลนั้น มิได้เตรียมผ้าภูษาโยงไว้ ก็นิยมใช้ด้ายสายสิญจน์แทนผ้าภูษาโยง

เมื่อถึงเวลาพระสงฆ์จะพิจารณาผ้าบังสุกุล นิยมเอากลุ่มด้ายสายสิญจน์ (ซึ่งโยงมาจากศพ) พันเข้าภาชนะที่รองรับอยู่นั้น แล้วทอดด้ายสายสิญจน์ไปตามพื้นอาสน์สงฆ์เช่นเดียวกับผ้าภูษาโยง

ถ้าในการบังสุกุลนั้น ไม่มีการทอดผ้าบังสุกุล เพียงแต่นิมนต์พระสงฆ์ให้จับด้ายสายสิญจน์พิจารณาบังสุกุลเท่านั้น เช่นนี้ นิยมให้เจ้าภาพมอบถวายกลุ่มด้ายสายสิญจน์แก่พระภิกษุผู้เป็นประธานสงฆ์ แล้วท่านคลี่ส่งให้พระภิกษุสงฆ์รูปต่อ ๆ ไปเอง

การเก็บด้ายสายสิญจน์

เมื่อพระสงฆ์พิจารณาบังสุกุลเสร็จแล้ว นิยมมอบให้ฆราวาสเป็นผู้ม้วนด้ายสายสิญจน์เก็บ เพราะพระสงฆ์ทั้งนั้นจะต้องตั้งพัดอนุโมทนาต่อไป

๓๙. ระเบียบปฏิบัติการทอดผ้าบังสุกุล

การทอดผ้าบังสุกุลที่อาสน์สงฆ์

นิยมทอดผ้าบังสุกุล โดยวิธีวางขวางไว้บนผ้าภูษาโยง หรือวางขวางไว้บนด้ายสายสิญจน์ ข้างหน้าพระภิกษุสงฆ์แต่ละรูปไปตามลำดับ หรือ

ถ้าอาสน์สงฆ์ข้างหน้าพระสงฆ์มีที่ว่างเหลืออยู่น้อย ไม่เพียงพอสำหรับจะทอดผ้าบังสุกุลตามขวางได้ เพราะถ้าทอดแล้ว ผ้าบังสุกุลอาจตกลงจากอาสน์สงฆ์ ก็นิยมทอดผ้าบังสุกุลไปตามยาวของผ้าภูษาโยง หรือตามยาวของด้ายสายสิญจน์ ก็ได้

วิธีการทอดผ้าบังสุกุลนั้น นิยมไม่ต้องประเคนแก่พระสงฆ์ เพียงแต่วางทอดไว้ตรงหน้าเท่านั้น

ถ้าผู้ทอดผ้าบังสุกุลนั้น เป็นประธานพิธีงาน ก็นิยมทอดผ้าบังสุกุลผู้เดียวจนครบจำนวนพระสงฆ์ทุกรูป แล้วกลับไปนั่งที่เดิม

ถ้างานการบำเพ็ญกุศลนั้น เป็นการบำเพ็ญกุศลระหว่างหมู่ญาติ ก็นิยมให้วงศาคณาญาติช่วยกันทอดผ้าบังสุกุล เมื่อทอดผ้าบังสุกุลแล้ว ก็นิยมนั่งอยู่ข้างหน้าพระสงฆ์ ประณมมือคอยรับฟังพระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุล แล้วตั้งใจอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย และรับพรต่อไป

การทอดผ้าบังสุกุลที่เมรุ

เมื่อมีผู้ถือพานใส่ผ้าบังสุกุลมาเชิญให้ขึ้นไปทอดผ้าบังสุกุลบนเมรุ ผู้ได้รับเชิญนิยมลุกขึ้นเดินไปข้างหน้าผู้เชิญนั้น

เมื่อไปถึงบนเมรุแล้ว ถ้าแต่งเครื่องแบบข้าราชการ นิยมยืนตรงโค้งคำนับศพ ถ้ามิได้แต่งเครื่องแบบ นิยมยืนตรงน้อมตัวลงยกมือไหว้ศพ แล้วรับผ้าบังสุกุลมาจากผู้เชิญ แล้ววางทอดไว้ ณ ภาชนะที่เขาเตรียมไว้รองรับ หรือวางทอดไว้บนหีบศพ แล้วโค้งคำนับ หรือน้อมตัวลงยกมือไหว้ศพอีกครั้ง แล้วถอยหลังหลีกไปยืน ณ มุมของเมรุด้านซ้ายของพระสงฆ์ที่จะขึ้นมาพิจารณาผ้าบังสุกุล เพื่อรอเวลาพระสงฆ์มาพิจารณาผ้าบังสุกุล

ขณะที่พระสงฆ์ขึ้นมาพิจารณาผ้าบังสุกุล ผู้ทอดผ้าบังสุกุลนั้น นิยมประณมมือแสดงความเคารพพระสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลเสร็จแล้ว กำลังจะเดินลงจากเมรุ ผู้ทอดผ้าบังสุกุลนั้น นิยมน้อมตัวลงยกมือไหว้พระสงฆ์นั้นอีกครั้งหนึ่ง แล้วเดินลงจากเมรุ

ถ้าผู้ได้รับเชิญขึ้นทอดผ้าบังสุกุลนั้น เป็นประธานพิธีงานประชุมเพลิงศพนั้น และเจ้าภาพได้เชิญขึ้นไปทอดผ้าบังสุกุลเป็นคนสุดท้าย นิยมปฏิบัติเช่นเดียวกับที่กล่าวแล้ว แต่เมื่อพระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุล และทำความเคารพพระสงฆ์นั้นแล้ว นิยมเริ่มประกอบพิธีประชุมเพลิงศพต่อไป

๔๐. ระเบียบปฏิบัติการเชิญผู้มีเกียรติขึ้นทอดผ้าบังสุกุลที่เมรุ

วิธีการเชิญผู้มีเกียรติ

การเชิญผู้มีเกียรติขึ้นทอดผ้าบังสุกุลบนเมรุนั้น นิยมมีภาชนะสำหรับรองรับผ้าบังสุกุล เช่น พานทอง หรือตะลุ่มมุก เป็นต้น ใส่ผ้าบังสุกุล ถือภาชนะใส่ผ้าบังสุกุลนั้นด้วยมือทั้งสอง ประคองเข้าไปเชิญท่านผู้มีเกียรติขึ้นไปทอดผ้าบังสุกุลบนเมรุครั้งละ ๑ ท่าน ไม่นิยมเชิญขึ้นไปพร้อมกันหลายท่าน

ผู้ถือภาชนะใส่ผ้าบังสุกุลไปเชิญนั้น นิยมเดินเข้าไปหาท่านผู้มีเกียรติแล้วโค้งคำนับกล่าวเชิญขึ้นไปทอดผ้าบังสุกุล และนิยมเดินตามหลังผู้มีเกียรติที่ได้รับเชิญนั้น โดยเดินตามไปด้านซ้ายมือของท่านผู้มีเกียรตินั้น

เมื่อขึ้นถึงเมรุแล้ว ยืนตรง ห่างจากผู้มีเกียรตินั้นประมาณ ๑ ก้าว มือทั้งสองประคองภาชนะใส่ผ้าบังสุกุล ยื่นมอบให้แก่ท่านผู้มีเกียรตินั้น

เมื่อมอบผ้าบังสุกุลให้แล้ว ก็ลงจากเมรุ เตรียมผ้าบังสุกุลไปเชิญผู้มีเกียรติท่านต่อ ๆ ไป

ลำดับการเชิญผู้มีเกียรติ

การเชิญท่านผู้มีเกียรติขึ้นทอดผ้าบังสุกุลบนเมรุนั้น นิยมเชิญท่านผู้มีอาวุโสน้อยไปหาท่านผู้มีอาวุโสมากขึ้นไปตามลำดับ

ท่านผู้มีเกียรติซึ่งได้รับเชิญมาเป็นประธานพิธีการประชุมเพลิง หรือพิธีการพระราชทานเพลิงศพนั้น นิยมเชิญขึ้นทอดผ้าบังสุกุลเป็นท่านสุดท้าย เมื่อท่านทอดผ้าบังสุกุลแล้ว ก็เชิญประกอบพิธีประชุมเพลิงศพ หรือประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพสืบต่อไปได้ทันที เพื่อไม่ต้องรบกวนเชิญท่านเดินขึ้นเมรุอีกเป็นครั้งที่สอง

ในการเชิญท่านผู้เป็นประธานพิธีขึ้นทอดผ้าบังสุกุลเป็นท่านสุดท้ายนี้ฝ่ายเจ้าภาพนิยมเตรียมอุปกรณ์เครื่องประกอบพิธีประชุมเพลิงศพ หรือพิธีพระราชทานเพลิงศพไว้ให้พรักพร้อมบนเมรุนั้นแล้วทุกประการ เพื่อป้องกันมิให้ท่านต้องรอคอยเป็นการเสียเวลา

พิมพ์ที่ บริษัทอร่ามบุญ (ประเทศไทย) จำกัด
158/2-4 ถนนพระรามที่ 6 (ตัดใหม่) ปทุมวัน กทม. 10500
นายสาน ดอกจันทร์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 2528